

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Düzenleyen: bilginDK
2018-08-01

SEYYİD KUTUB KÜLLİYATI

İMAN GERÇEĞİ

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rante.org>

ÖZET 1. KİTAP

Hikmet Neşriyat : 2
Seyyid Kutub Külliyyatı : 1

Dizgi - Baskı
Fatih Gençlik Vakfı Matbaası
Kapak
Panel

Kapak Baskı

Ücretsiz PDF Kitap Misiri <https://rantey.org>

İSTANBUL — 1986

SEYYİD KUTUB KÜLLİYATI

(ÖZET I. KİTAP)

İMAN GERÇEĞİ

Derleyen : İsmail Hakkı Şengüler

KLODFARER CADDESİ NO: 16/4

DİVANYOLU - İSTANBUL

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi <https://rantey.org>

**Copyright : Bu eserin yayın hakkı HİKMET NEŞRİYAT A.Ş.'ye
ait olup, kitaptan mütercimler ve yayınevi adı anıl-
madan kısmen de olsa iktibas edilemez.**

i
i
;

İÇİNDEKİLER

Takdim	...	...	...	...	...	...	...	...	...	7
Bu Seriyi Sunarken	...	...	...	...	...	...	...	...	...	11
İman Mefkûresi	...	...	...	...	...	...	...	...	...	17
İman Nizamı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	29
Mü'minlerin Sıfatları	...	...	...	...	...	...	...	...	...	29
Gerçek Mü'minler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	53
Uhud Mağlubiyeti ve İman İmtihanı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	65
İman Yolunda Can Verenler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	75
Mü'minin Özellikleri	...	...	...	...	...	...	...	...	...	109
Allah'ın Dostları Mü'minlerdir	...	...	...	...	...	...	...	...	...	131
İki İnsan Örneği; Mü'min ve Kafir	...	...	...	...	...	...	...	...	...	153
İnanan Ve İnanmayan Cemiyet	...	...	...	...	...	...	...	...	...	159
İman Ve Küfür Savaşı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	169
İslâm Düşüncesinde Ulûhiyet	...	...	...	...	...	...	...	...	...	181
Kilise Ve Felsefe Çatışması	...	...	...	...	...	...	...	...	...	199
Akıl-Madde-Tabiat	...	...	...	...	...	...	...	...	...	210
Allah'a İman Ve Tâgût	...	...	...	...	...	...	...	...	...	219
Allah'a İman Rahmettir	...	...	...	...	...	...	...	...	...	229
Allah İncancının Menşei	...	...	...	...	...	...	...	...	...	241
Allah'ın Zâtı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	251
Rahmân	...	...	...	...	...	...	...	...	...	257
Alemlerin Rabbi	...	...	...	...	...	...	...	...	...	269
Allah'ın Lutfu	...	...	...	...	...	...	...	...	...	275
Allah'ın Kudreti	...	...	...	...	...	...	...	...	...	283
Allah'ın Kainattaki Ayetleri	...	...	...	...	...	...	...	...	...	289
Her Varlık O'nun Varlığının Delilidir	...	...	...	...	...	...	...	...	...	301

Her Canlı Allah'ın Varlığına Delildir	309
Yaratılış Ve Hayat Allah'ın Delilidir	317
Hayat Ve Ölüm Allah'ın Gücünün Delilidir ...	327
Göklerin Direksiz Yaratılışı Allah'ın Gücünün Delilidir	335
Gökten İnen Su Allah'ın Varlığının Delilidir	347

İnsanlar hep mutlu olmak isterler. Mutluluğun anlamı ise herkese ve her topluma göre değişir. Gerçek mutluluk Allah Teâlâ'nın iki kelimeyle sınırlarını belirlediği mutluluktur: «İMAN — İSLÂM». En büyük saadet bu iki kelimenin özünde salıdır. Bu mutluluğa ulaşabilmek için müminlerin önünde bir tek şart vardır: «İslâmı çok iyi öğrenip onu hakkıyla yaşamak...» İslâmı hakkıyla yaşayan fert ve toplumlar, bu sayede hem dünya ve hemde ahiret mutluluğunun zirvesine ulaşırlar.

İşte, bu kutsal gerçeğin önemi üzerinde duran İslâm büyükleri, beşeriyetin o büyük mutluluğa ermesi yolunda öncülük etmişler, eserler yazmışlar, fertleri ve toplumları uyarmaya çalışmışlardır. Prof. Seyyid Kutub da günümüzün bu büyük öncülerinden biridir. Herşeyden önce İslâmı gerçek anlamda yaşamış bir kişidir. Bu yolda hizmet verirken başka 16 ciltlik «Fî Zılâli'l-Kur'ân» tefsiri olmak üzere yirmiye yakın eser yazmış ve hizmet uğruna başını da vererek şehit olmuştur. Yazmış olduğu eselerin herbiri paha biçilmez değerlere sahiptir. Birini okuyan insan diğer eserlerine de sahip olmak, onları da okumak istemektedir.

Ne var ki, Merhum Şehid'in bugün için bütün eserlerini biraraya getirip hepsinden faydalanabilmek okuyucu için çok zor hale gelmiştir. Bu zorluk iki noktada toplanmaktadır.

1 — Maddî zorluk : Bugün, o büyük insanın tüm eserlerine sahip olabilmek için yüksek meblâğda paraya ihtiyaç vardır. Ve bir çok okuyucunun bütçesi bu meblâğı karşılamaya müsait değildir.

2 — Manevî zorluk : Müellifin sadece «Fî Zılâl'il-Kur'an» tefsiri 16 cilttir. Buna diğer eserlerini de ekleyince büyük bir külliyat meydana gelmektedir ki, bu külliyatın hepsini gözden geçirip Seyyid Kutub'un ana fikirlerini ortaya çıkarmak, bir insanın yıllarını alacak kadar uzun zaman istemektedir. Bugünün hayat şartları içinde ise bu uzun zamanı bulmak ve harcamak imkânsız denecek kadar güçtür.

İşte biz, bu zorlukları ortadan kaldırmak ve Prof. Seyyid Kutub'un tüm eserlerinden herkesin kolaylıkla faydalanmasını sağlamak gayesiyle onun bütün eserlerinin kalburdan geçirilmesini, teferruatlarla tekrarlardan ibaret olan kısımların çıkarılmasını ve sadece ana fikirlerin yeni başlıklar altında özet bir külliyat haline konmasını zaruri gördük. Bu yapıldığı takdirde okuyucunun, malî bütçesine ağır gelmeden bu özetlenmiş derli toplu külliyâtı elde edebileceğine ve kısa zamanda okuyup faydalanacağına inandık. İnandık ve birçok bakımdan tasarruflar sağlayan bu külliyâtı meydana getirdik.

Külliyât meydana getirilirken Seyyid Kutub'un bütün eserlerinin Arapça aslı tarandı. Teferruat ve tekrarlardan ibaret olan yerler çıkarıldı. Önemine göre bazı pasaj ve paragraflar olduğu gibi tercüme edilip alındı. Bazıları ise özetlendi. Türkçeye çevrilmiş olan eserlerine de zaman zaman başvurulup faydalanılmağa çalışıldı. Ana fikirler konularına göre biraraya getirilip yeni başlıklar kondu. Böylece, Seyyid Kutub'un tüm eserleri özetlenerek elnizdeki on ciltlik külliyât meydana geldi.

Külliyyâtın neşre hazırlanışında kendisine sık sık başvuru alan sayın Yrd. Doç. Dr. Bekir Karlıga, kıymetli yardımlarını esirgememiş, eserin meydana gelmesine büyük katkıları olmuştur. Bu hususta müessesemiz kendilerine şükran borçludur.

Temennimiz bu hizmetin İslâma ve Allah'ın rızasına uygun olmasıdır. Dua ve temenniler biz nâçiz kullardan, muvaffakiyet ise Hakim-i Mutlak olan Allah'tandır. Bütün hamd O'na, minnet O'nadır.

Hikmet Neşriyat A.Ş.

«Kur'an'ın Gölgesinde, yeryüzünde dalgalanan câhiliyeti, yükseklerden seyrederek, dünya ehlinin önem verdiği küçük ve değersiz şeyleri temâşâ ederek yaşadım...»
Seyyid Kutub

Kendisinin de dediği gibi «Kur'an'ın Gölgesinde» hayat bir nimettir. Bu nimeti ancak tadanlar bilir. İnsanın kendi düşünce ve değer ölçülerini, hareket ve davranış esaslarını öğrendiği, değişmez ve sağlam bir kaynağa bağlanması, elbette ki hayatta kelimelerle ifâde edilemeyecek bir nimettir. Bu kaynağın emrettiği gibi yaşamak, onunla hemdem olmak ve onun bağrında mutlu bir hayat sürmek erişilmez bir nimettir. Ve kendisinin de söylediği gibi bu nimeti tadanlar bilir ancak.

Seyyid Kutub, hayatının belirli bir merhalesinde büyük bir dönüş yapmış, sonra da düşündüğü ve inandığı gibi yaşamasını bilmiş ve neticede inandığı fikirlerden zerre miktarı taviz vermeden Kur'an'ı yaşamamanın zevkine ermiş büyük bir şehiddir. Şehadet

ile ilmin yanyana olması onun büyüklüğüne ayrı bir anlam kazandırmaktadır. Bilindiği gibi «*şehîdlerin kanı, âlimlerin mürekkebi ile birlikte tartılacaktır.*» O, Şehâdet ile ilim mertebesine birlikte sahip olmuştur. Şu halde bizim Seyyid Kutub'tan öğreneceğimiz çok şeyler olmalıdır. Onun rehberliğinde yeni bir öğrenci gibi Ku'an eğitiminden geçmemiz elbette ki bize apayrı bir Kur'an anlayışı temin edecektir.

Seyyid Kutub'un en büyük hizmeti, bize Kur'an'ı ~~bir ansiklopedik~~ kültür hazinesi olmaktan çok, ~~yaşanan hayatın~~ kitabı olarak takdim etmesindedir. Daha önceleri medreselerde sırf klasik usulle okunan Kur'an, onun anlatımı ile günlük hayatın her cephesine ışık tutan ve projöktörlerini insanın üzerine yönelten bir kitap olmuştur. O Kur'an'ı ne kulağının pasını silmek, ne derûni haşyet duygusunu tatmin etmek, ne musiki zevkini karşılamak, ne mezarlıktaki okumak, ne de mücerred kıssalar öğrenmek için okumaz, Kur'an'ı hayata indirgemek, günlük meselelerde, çarşıda, pazarda, sokakta, işyerinde, kütüphanede ve rotatiflerin başında bir aksiyon ve davranış tarzını düzenlemek için okur. İnsanlığın deva bulmaz dertlerini, okuyarak üfleyerek iyileştirmek yerine Kur'a'nın verdiği reçeteyi uygulama alanına koyarak iyileştiren ve gerçekten iyileştiren mahâretli bir doktor gibi sunmayı başarmıştır.

Seyyid Kutub, Kur'an'ı cami köşelerinden meydana yerlerine, hafızların kafasından cemiyetin merkezine, basına yayına, okula götüren ve bunu ustalıklarla başaran bir düşünürdür. O, asırlarca büyük bir sevgi misali olarak anlatılan kıssalardan hayat ve cemiyet sistemi çıkaracak kadar bu konuyu kafasında yoğurmuş bir düşünürdür. Nitekim Fi Zılâl'il-Kur'an'da Yusuf sûresini okuyanlar, cazip bir kıssa

yerine bir hayat sisteminin usta örgüleri ile karşı karşıya gelirler.

Kur'anı hayata tatbik etmek isteyenlerin ilki de ğildir kuşkusuz Seyyid Kutub sonuncusu da olma- yacaktır. Ne var ki ondan öncekiler de ve şimdiye kadar ondan sonrakiler de bir bütün halinde, bir sis- tem olarak temelden tavana kadar, örgüsünü iyi ören bir ipek böce ği gibi sistemini fevkalâde başarıyla ku- rabilmiş ve bunu samimiyetle ve hayatı pahasına sa- vunabilmiş de ğillerdir. Belki ondan çok yüksek taraf- ları vardır ama, onun yaptığını yaptıkları söylene- mez. İşte onun büyüklü ğü de buradan gelmektedir.

Günümüzde İslâm dünyasında bir kaynaşma gö- rülüyorsa, bu kaynaşma meskenet aşıl原因 anlayış- ların de ğil, dinamik ve hareketli atılım sa ğlayan gö- rüşlerin mahsûlüdür. Ve İslâm dünyasının gelece ği de işte bu dinamik ve hareket dolu güce ba ğlıdır. İslâm dünyasının tekrar kendine gelerek, cihanın ön- deri «orta yolu tutan bir ümmet» olma rolünü üst- lenece ği günler uzakta de ğildir.

Şüphesiz ki, Kur'an kültürü ve Kur'anî hayat de- neyi olmadan, Kur'an'ı ruhumuza ve hayatımıza sin- dirmeden İslâmı anlamak ve en önemlisi de onu ya- şamak mümkün olmaz. Kur'ana uygun bir hayat sü- rebilmemiz için, Kur'an'ı yaşamamış, Kur'an'ı yaşı- mak için de Kur'an'a dayalı köklü bir hayat felsefesi kurmamız gerekir. Bunu sa ğlamadan İslâm adına ya- paca ğımız herşey köksüz olur ve boşlukta kalır. Âkif'in dedi ği gibi,

«Do ğrudan do ğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı,
Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâmı.»

Bunu yapabilmek ve İslâmı hayatımızın her saf- hasında yaşayabilmek için köklü bir Kur'an terbiye- sinden ve eğitiminden geçmek zorundayız. Ço ğu ke-

re bildiğimizi sandığımız ve üzerinde dikkatle düşünme ihtiyacı görmediğimiz birçok konunun Kur'an'ın ışığında daha farklı bir değeri ihtivâ ettiğini görürüz. Bu sebeple rahat ve sıkıntılı anlarımızda Kur'an'a başvurmak, onun sıcak kucağında huzur aramak mecburiyetindeyiz.

Elinizdeki seri, hayata Kur'an ışığında bakan ve bu uğurda canını feda etmekten çekinmeyen büyük düşünür Seyyid Kutub'un eserlerinden seçmeler yapılarak hazırlanmıştır. Bunu yaparken asıl amacımız Seyyid Kutub'un eserlerinden yeni bir seri oluşturmak değildir. Bizi bu seriyi hazırlamaya sevkeden en önemli faktör, Seyyid Kutub'un çok dinç, sağlam, aktif, dinamik ve hareketli bir Kur'an anlayışına sahip olmasıdır. O, Kur'an anlayışında yepyeni bir çığır açabilmiş ve Kur'an'a hayatın kitabı gözüyle bakarak toplu bir değerlendirmeye girişmiştir. Ayrıca düşünce yapısı itibariyle hem kendi kafasında, hem de topluca insanlık plânında köklü bir muhasebeyle Kur'an'a yaklaşılmaya çalışmıştır. O, Kur'an'ı, ölümler için okunan, camilerde cemaatı uyarmak için anlatılan ve sonra da kılıfına konup duvara asılan bir kitap olarak değerlendirmemiş, hayatın içinden kaynayıp coşan ve hayata yön veren bir kitap olarak değerlendirmiştir. Onun keskin ve kıvrak uslûbu ile Kur'an, vaaz kürsülerinden inip cemiyetin içine, meydanlara, üniversiteye, basın ve yayın organlarına, hülâsa yaşanan hayatın içine girmiştir.

Bu seri, Seyyid Kutub'un başta büyük tefsiri «Fi Zılâli'l-Kur'an» olmak üzere onbin sayfayı aşkın, bütün eserlerinin özeti mahiyetindedir. Müellifin fikirleri üzerindeki açıklamalar ayrıca belirtilmiş, ancak temel olarak onun görüşleri verilmeye, tasnif edilerek konularına göre değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bazı görüşleri de uzun yazılarının arasından seçmeler yapılarak özetlenmiştir. Ancak metin bütünüyle müellifindir.

Bu seride Seyyid Kutub'un başlıca şu eserlerindeki fikirler yeralmaktadır :

- 1 — Fî Zılâli'l-Kur'ân, 30 cüz', Beyrut-1967.
- 2 — el-Adâletül'-İctimâiyye fi'l-İslâm, Beyrut-1967.
- 3 — Hâze'd-Din, Beyrut-1978
- 4 — Dirâsâtin'İslâmiyye, Beyrut-1967.
- 5 — Maâlim fi't-Tarik, Beyrut-1967.
- 6 — Ma'reketül-İslâm ve'r-Re'sümâliyye, Kahire-1966.
- 7 — Hasâisu't-Tasavvur'il-İslâmî, Beyrut-1967.
- 8 — el-Müstakbel li Hâze'd-Din, Kuveyt-1970
- 9 — es-Selâmü'l-Âlemî ve'l-İslâm, Beyrut-1967.
- 10 — el-Tasrivu'l-Fennî fi'l-Kur'an, Kuveyt-1970.
- 11 — Meşâhidu'l Kiyâme fi'l-Kur'an, Kuveyt-1970..
- 12 — Nahve Müctema'in İslâm, Ammân-1967.
- 13 — Ma'reketünâ maa'l-Yahûd, Beyrut-1979.
- 14 — Fi't-Tarih Fikretün ve Minhâc, Beyrut-1967.
- 15 — Mustakbelu's Sakâfe fi Mısır, Cidde-1969.
- 16 — el-İslâm ve muşkilâtü'l-Hadâra, Beyrut-1967.
- 17 — Muhimmetû's-Şâir fi'l-Hayâ, Ammân-Tarih-siz.
- 18 — Efrâhûr-Rûh, Beyrut-1971.

Bu eserlerden yapılan iktibaslardan bir kısmı tarafımızdan tercüme edilmiş, bir kısmı da mütercimlerden izin alınarak değerlendirilmiştir.

Bu seride hem doğru ve sağlam bilgi verilmeye çalışılmış, hem de inanç doğrultusunda yaşamının örnekleri sunulmuştur. Böylece hakiki mü'min olmanın yolları gösterilmiştir. Bu serinin ana amacı ülke-

mizin geleceği olan genç kuşaklardır. Genç kuşakları, bir yandan çağımızın yıkıcı, bätıl anlayışlarından uzak tutmak gerekirken, bir yandan da onlara doğruları öğretmek ve gelecekteki görevlerinde ülkelerine daha iyi hizmet vermenin yollarını göstermek gerekir. İslâm dünyasını sömürü alanı halinde devam ettirmek için akıl almaz yollara başvuran dış dış güçlere karşı uyanık olabilmemiz ve bizi bugünkü geri duruma düşüren sebepleri arayıp bulmamız ancak halkımızın temel dayanaklarından birisi olan dinî gerçekleri saf ve doğru olarak öğrenmekle mümkündür. Bu da sadece ana kaynaklarımıza gerçekçi ve samimi bir mü'min olarak eğilmek ve kendi dünya görüşümüzü kurmakla gerçekleşebilir.

Hülâsa; bugün İslâm dünyası, «iki günü birbirine eşit olan müslüman ziyandadır.» düsturunu şiar edinenerek devamlı gayret ve çalışmaktan başka çıkışı olmayan bir yoldadır. İnsanların hayrına olan yol bu yoldur. Ancak bu yolu aştığımız gün, «Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur» diyerek kendimizi mutlu sayabiliriz. Gayret bizden, muvaffakiyet Rab-bımızdandır.

İMAN MEFKÛRESİ

İslâm'ın getirdiği temel inançlar, kişiyi her türden beşerî eksikliklerden muhafaza etmeyi gaye edinir. Ayrıca ferdin toplum içerisinde yapıcı bir rol almasını temin eder. Diğer taraftan, ferdin kendi iç dünyasında her bakımdan tutarlı olmasını temin eder.

İmanın verdiği bu huzur tesadüfen meydana gelmiş birşey olmayıp, kendi iç dinamizmi olan tutarlı bir fikir sistemine sahip olmaktan kaynaklanmaktadır. İman konusunu Seyyid Kutub hemen hemen bütün eserlerinde ele almakta ve her fırsatta imanın değerini ortaya koymaktadır.

Şimdi bu konuyu «İman Mefkûresi» başlığıyla kendisinden dinleyelim : *

İslâm'ın getirdiği iman, tam manasıyla kapsamlı bir iman şeklidir. Bu iman tarzı, kökleri ta zamanın derinliklerine dayanan, beşer tarihinin başlangıcından beri uzanıp gelen dâva adamları kfilesinin ve peygamberler kervanının devam ettirdiği kapsamlı bir iman tarzıdır. Bu imanın yer yüzündeki temsil-

* İ. Hakkı Şengüler

cisi bizzat insanın kendisidir. Başlangıcından beri yeryüzünde iki kitle mevcuttur. Mü'minler ve kâfirler... Allah yolunda olanlarla, şeytan yolunda olanların teşkil ettiği iki kitle...

İslâm düşüncesinin temel kaidesi Allah'a imandır. Hayata hükmeden nizamın temeli de Allah'a imandır. Ahlâk ve ekonominin temelinde de yine Allah'a iman esası yatmaktadır. Şurada veya burada mü'minlerin yaptığı her hareketin temelinde bu iman esası vardır...

Allah'a imanın mânâsı, ibadet ve rububiyet hususunda ilâh olarak tek başına Allah'ı tanımaktır. İnsan vicdanına hâkim yegâne gücün Allah'ın gücü olduğuna inanmaktır.

Rububiyet Ve Ulûhiyyet mevzuunda O'na ortak hiç kimse yoktur... Yaratmak hususunda da O'nun şeriki yoktur. İşleri yürütmekte O'nun benzeri bulunamaz. Kâinat ve hayat babında kimse O'nun tasarrufuna karışamaz. İnsanlara O'nunla birlikte rızık veren birisi yoktur. Dünyada ister büyük, ister küçük hiç bir şey O'nun izni olmadan, rızası bulunmadan var olamaz...

Allah'tan başka kimseye kulluk edilmez. Taat ancak Allah'adır. Bu iman sayesinde insan Allah'tan başka herkesin yanında hür olur. Allah'ın çizdiği hudutların haricinde bütün kayıtlardan azâde olur.

Allah'ın meleklerine iman etmek gayba imanın bir başka bölümüdür. Gayba iman duygusu insanı; hayvanlara mahsus olan hissiyatın hudutlarından çıkarır. Ve bu hayvani hudutların dışında insana marifet kapılarını açar. Bununla insanın insanlık özelliklerini cihana ilân eder.

Ayrıca gayba iman hissi insanda fitrat olarak mevcuttur. İnsanın hisleri ile anlayamadığı fakat

varlıklarını fitratan kabul ettiği hususları bilme arzusu, insanı gayba iman etmeye zorlar. Şayet insan-oğlu bu fitri arzularını gayba iman hakikatleri ile telâfi etmezse sırf bu açlığını gidermek için hurafe ve efsaneler peşine düşer. Yahut da insan bünyesinde ızdırıp ve çalkantılar baş gösterir. (1)

Meleklerle iman; gayb hakikatına imandır. Bu hakikatı insanoğlu hissî ve akli kabiliyetleriyle idrâk edemez. Ama varlığı itibarıyla gayb hakikatlerini bilmek arzusuyla doludur. Fitrati bunu icabettirmektedir. Bunun için insanlara merhamet eden Hak Teâlâ hazretleri ki, insanoğlunu yaratan varlığını en iyi bilen, arzularından haberdâr olan ve onun fayda ve zararlarını en iyi gözeten O'dur.. O, meleklerle iman etmesini insanoğluna emrederek gaybî hakikatlerin bir kısmına vakıf olmasını irade buyurdu. Bu hakikatin insanın nazarında şekillenmesi için ,ondaki mevcut, fakat yetersiz olan kabiliyete de yardımcı olmak istedi. Böylece insanoğlu bünyesi itibarıyla öğrenmeden rahat edemeyen bir yaratık olduğu için ve bilebilme özelliklerine sahip olmadığı gaybî hakikatlerle enerji ve takatını boş yere çürütmesin diye Allah Teâlâ meleklerle iman esasını koymuş, bu suretle insanların rahat etmesini temin etmiştir. İnsanoğlu gayb anahtarını kurcalamadan hem ruhen, hem aklen rahatlığa kavuşamaz. Kendi fitri sınırları dışına çıkmak isteyenler gayb hakikatını kendi hayatlarından silmek istemektedirler. Bunun sonunda bir kısmı hurafe ve efsanelerin peşine düşmekte, bir kısmı da gülünç vehimlerle oyalanıp durmaktadır. Yahut da sinir ve beyinleri yığınlarca hurafenin teşkil ettiği bataklıklar içinde mahvolup gitmektedir...

(1) Muhammed Kutub'un «İslâm Terbiyesinin Metodu» adlı eserinin İnsan Psikolojisi bahsine bakınız.

Bütün bunlardan ayrı olarak melâikenin varlığı hakikatını kabul etmek, insanın kâinat içindeki varlığının hudutlarını ve ufuklarını genişletir. Mü'minlerin hissiyatında kâinatın sahası daralıp, sadece duyguların dar hududu içine sıkışıp kalmaz. Hem Mü'min, çevresinde bulunan inanmış ruhların mevcudiyetinden bir yakınlık kazanır. Melekler ile aynı Rabbe iman eder, aynı yaratıcıdan af diler ve hayır yolunda Allah'ın inâyeti ile onların yardımına nâil olur. Hiç şüphe yok ki, meleklerin varlığına iman, gayet latif, tatlı ve sıcak bir his verir insana. Hem bu iman esasında marifet bahis konusudur. Bu hakikatı bilmek bir nimettir ve Allah onu inanan kullarına lutfetmiştir...

Allah'a ve hiç birinin arasını ayırdetmeksizin Rasullere iman, İslâmın belirttiği şekilde Allah'a iman esasının tabii icaplarındanadır. Allah'a iman, Allah indinden gelen her şeye iman etmeyi icabettirir. Allah'ın gönderdiği elçilerin tümüne inanmayı gerektirir. Peygamberlerin peygamberlik vazifesini aldıkları kaynak, aslında tek bir kaynaktır. Peygamberlere nâzil olan kitaplar da aynı kaynaktan gelmiştir. Bunun için müslümanın kalbinde peygamberler arasında hiç bir ayırımın yeri yoktur. Bütün peygamberler, gönderildikleri devirde, içinde bulundukları cemiyetin şartlarına ve icabına uygun olarak İslâm esası üzerinde gönderilmişlerdir. En sonunda da peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) cihana teşrif etmiştir. Ve bütün peygamberlerin getirmiş olduğu tek bir dini, yani İslâmiyeti kıyamete kadar devam etmek üzere insanlığa kurtuluş müjdesi olarak getirmiştir.

Müslümanlar, bütün peygamberlerin taşıdığı risalet emanetini böyle anlayıp iman ederler. Yeryü-

zünde Allah'ın dinini böyle hakim kılarlar. Bütün bunların gerçek varisi müslümanlardır. Bu sebeplerden dolayı da müslümanlar, yeryüzünde kıyamete kadar sürecek risalet devresinin en büyük kitlesini teşkil ederler. Beşeriyetin uzun tarihi boyunca, bilmiş ve tanımış olduğu en değerli ve en mühim kıymetlerinin bekçisi müslümanlardır. Yeryüzünde Allah'ın sancağını taşıma yetkisi yalnız müslümanlara verilmiştir. Bu vazifeye Allah tarafından müslümanlar seçilmişlerdir. Muhtelif alâmetleri olan Câhiliyet dünyasına Allah'ın sancağı ile karşı koyarlar. Yeryüzünde Câhiliyet dünyasını teşkil eden kavmiyetçilik, ırkçılık, bölgecilik, siyonistlik, misyonerlik, komünistlik sömürücülük (emperyalizm) ve ateistlik gibi birçok gruplar vardır. Bunlar zaman ve zeminin icaplarına göre muhtelif isimler ve alâmetler taşırlar. Ve her zaman bu alâmetleri taşıyanlar Câhiliyet yolunun yolcuları olmuşlardır.

Müslüman ümmetinin yeryüzünde bekçiliğini yaptığı, ta eski peygamberlik devrelerinden beri devam eden iman hazinesi beşer hayatının en şerefli ve önemli hazinesidir. Bu hazine hidayet ve nur menbalarını taşır. Huzur ve emniyet kaynaklarını ihtiva eder. Marifet ve yakın, huzur ve saadet ummanını bağrında toplar... Beşer kalbi bu değerli hazineden mahrum olduğu müddetçe onu korku ve ızdıraplar, karanlık ve buhranlar yer, bitirir. Şüphe ve vesveseler tüketir. Her zaman üzüntü ve şekavetin esiri olur. Sonra göz gözü görmez zifiri karanlıklar içerisinde yuvarlanıp gider. Öldürücü bataklıkta ayağını nereye koyacağını bilmez. Gittikçe bataklığa doğru akıp gider.

Bu hazineden mahrum, bu ünsiyetten uzak ve bu nurdan yoksun insanların ölüm çılgınlıkları her asırda

kalpleri yırtarcasına acı ve ızdıraplarla dolu olarak
çınlayıp durur... (1)

Şayet o hıçkıran kalplerde marifet arzusu, can-
lılık ve hassasiyet mevcutsa böyledir hali. Ama can.

(1) Bakınız Ömer Hayyam ne diyor :

•İçimde yokluğun ızdırabını hisseder gibiyim.

Hayatta bahsizlıktan başka bir şey görmedim.

Eyvah, Ya bir de geldiyse ölüm zamanım,

Halbuki kaza ve kader muammasını henüz çözmüş değilim...

Günlerim bir bir geçiyor ve bir şey getirmiyor,

Tıpkı insansız sahralarda uçuşan rüzgârlar gibi.

Ne almışsam şu dünyadan bana iki gün gibi geliyor

Geleceğini umduğum yarınlar ve dünler ki geçti.

Yarın bilinmez belki gelir. Bugün benim halbuki.

Hep boş çıkıyor gelecekteki zanlarım.

Ben gafil miyim sanki,

Göreyim de güzelliğini dünyanın sonra faydalanmayayım.

Rüyamda bir hakim gördüm diyordu bana :

Uykuyla açılmamıştır gülü hiç kimsenin.

Uyan, çünkü denktir uyku yokluğa.

İçmeye bak sen, daha toprağın altında ne kadar yatacaksın...

Gelecekmiş gibi ölümü gözlüyorum dört gözle

Gün gelecek benim de adım varlık defterinden silinecek.

Yeruşalim kralı Davud'un oğlu vaizin sözlerine bakınız :

•Boşların boşu, Vaiz diyor, boşların boşu, her şey boş. Gü-
neş altında çektiği bütün emeğinden insanın kazancı nedir? Bir
nesil gidiyor ve bir nesil geliyor. Fakat dünya ebediyyen duru-
yor. Güneş doğuyor ve güneş batıyor. Ve yerine, doğduğu yere ko-
şuyor. Rüzgâr güneye gidiyor, kuzeye dönüyor. Döne döne gidiyor.
Ve dönüşlerini tekrar ediyor rüzgâr, Bütün ırmaklar denizin içine
akıyor. Fakat deniz dolmuyor. Irmaklar aktıkları yere, yine ora-
ya akıyorlar. Her şey yorgunlukla dolu, İnsan onu söyleyemiyor.
Göz görmekle doymuyor Kulak da işitmekle dolmuyor. Ne var
idiyse olacak da yine odur. Ve ne yapıldı ise ondan başkası ya-
pılmayacaktır. Güneşin altında yeni olan bir şey yok. Bak; bu,
yenidir diyecek bir şey var mı? Sonra gelecek olanlar da kendi-
lerinden sonra gelecekler arasında anlanmıyacak... (Ahd-i Atik,
Vâiz, 659)

lıktan eser görülmeyen, katı donuk ve taş kalpler ne böyle bir hisse sahiptirler, ne de marifet arzusu vardır onlarda... Onlar bunun için yeryüzünde dolaşan hayvanlar gibidirler. Hayvanlar gibi onlar da yerler, içerler ve gezinirler. Tıpkı onlar gibi tekme savururlar, tokuşurlar. Yahut da vahşiler gibi onu bunu parçalar ve eşinirler. Zulüm ve isyan deryasında yüzer, azgınlık ve fitne denizinde dolaşır, yeryüzünü ifsad ederler, şerre boğarlar... Sonra da hem Allah'ın hem de insanların lânetine maruz kahrılır.

Bu nimetten mahrum olan cemiyetler, her ne kadar maddi refah içinde yüzseler de açtırlar. Muhtaçtırlar. Ne kadar üretim vasıtalarına sahip olsalar da yine boştur ruhları onların. Her ne kadar göstermelik hürriyetlerini kazanmışlarsa da ızdırıp ve buhranlardan bir türlü kurtulamazlar. Bugünkü cemiyette bunun pek çok örnekleri vardır. Bunları inkâr etmek akıllı kimselerin kârı değildir. Ancak his ve hakikat yoksunu sapıklar inkâr eder bu gerçekleri..

Allah'a, O'nun meleklerine ve gönderdiği kitaplara iman edenler, Rabbi Zülcelâlin huzurunda taat ve teslimiyet içinde divan dururlar. Son olarak Allah'ın huzuruna döndürüleceklerini bilirler ve O'ndan af ve mağfiret temennî ederler.

Daha önce de belirttiğimiz gibi âhirete iman, İslâm düşüncesine göre Allah'a iman esasının zaruri icaplarından. İslâm düşüncesine göre insanoglu yeryüzünde Allah'ın halifeliği vazifesini yerine getirmek için yaratılmıştır. Yeryüzünde insanın küçük büyük bütün çalışma sahasını bu hilâfet vazifesinin yerine getirilmesi hususu kaplar. İnsan, dünya hayatında imtihan edilmek ve vazifesini doğru yapıp yapmadığı kontrol edilerek buna göre sonunda cezaya çarptırılmak veya mükâfatlandırılmak için dünyaya

gönderilmiştir. İslâm düşüncesine göre, âhiret günü ve orada mükâfat yahut da ceza verme konusu kat'iyet ifade eden ve inkârı imkânsız olan iman esaslarından bir tanesidir. Müslümanın hareket çizgisini tanzim eden ve bu geçici âlemde netice ve değerleri gerçek ağırlığı ile ölçen böyle bir günün varlığı ve insanın orada mutlaka hesaba çekileceği kanaatıdır. ~~Neticesi itibarıyla~~ ister rahat, ister yorucu olsun, mü'min iyiliğe yönelerek, hakka tâbi olur. Yeryüzünde hep hayrın tahakkuku için çalışır. Ve Allah'a itaat etmek için Allah yolunda yürür... Netice ister kâr, ister ziyan olsun; ister zafer, ister hezimet olsun; ister bolluk, ister mahrumiyet olsun mü'minin yönünü asla değiştirmez... O, her zaman hakka tabi olur. İmtihanda başarıya ulaştığı takdirde âhiret yurdunda mutlaka mükâfatını alacaktır. Bütün dünyanın hak ve hakikat yolunda, Allah'a itaat hususunda karşısına dikilmesi, şer ve fesat topluluğunun taarruzu, eziyetler ve ölümler onu yolundan alıkoyamaz. Etkilemez onlar mü'mini... Çünkü o, Allah'a bağlanmış. Çünkü o, Allah'ın emrindedir... Çünkü o, Allah'ın ahbine ve şartına riayet etmektedir. Bütün bunların mükâfatını sadece Allah'tan bekler. Beklediği mükâfat orada, âhiret diyarında mutlaka eline geçecektir.

İslâm akidesinin ihtiva ettiği mâna gayet büyüktür. Büyük bir birliğin ifadesidir o... Bu birliğin nüvesini, Allah'a ve meleklerine iman, bütün kitaplara ve peygamberlere aralarında fark gözetmeksizin iman etmek, sonra onlara bağlanıp itaat etmek. Ve tam olarak Allah'a bağlanmak, hesap gününe yakinen inanıp, amel etmek hususu teşkil eder.

İslâm, peygamberlik müessesesinin ve iman gerçeğinin sonuncusu olmaya yaraşan tek ve mükem-

mel bir sistemdir. Yaradılışın başlangıcından sonuna kadar gelmiş ve gelecek bütün iman kafilesini içine alan âlemsümül bir düşünce ve iman nizâmıdır... Peygamberler kafilesi tarafından elden ele uzatılarak getirilen hidayet manzumesidir... Bütün merhaleleri boyunca insanoğlunun elinden tutan bir rahmet müjdesidir... Beşeriyete takatı miktarında kâinat ve gayb kanunlarını açıklayan hikmet menbaıdır... İslâmiyetin doğuşuna kadar bu kervan böyle uzamıştır. Son şekliyle gelişinde ise kâinatta bütün kanunların birliğini ilân etmiştir. Geriye kalan hususları insanoğlunun zekâsına ve tatbik gücüne bırakmıştır...

Sonra insanı, insan olarak değerlendiren tek inanç sistemidir İslâm... İslâm, insanı ne bir hayvan, ne de bir taş olarak, ne bir melek, ne de bir şeytan olarak ele alır. İnsanı; insan olarak değerlendirir. Bünyesi itibarı ile taşıdığı zaaf ve kuvvetli bir bütün olarak kabul eder. Duygu ve arzuların tahrik ettiği bir cesed, takdir ve ölçü sahibi bir akıl, şevk ve zevk sahibi bir ruhun meydana getirdiği çok detaylı bir bütün olarak kabul eder... Bunun için de insana ancak tâkatı dahilinde olan şeyleri yükler. İnsanın omuzuna yüklenilen emirler ile insanın tâkatı arasında bir birlik meydana getirir ve insanı meşakkatlere koşup yormaz... Fıtratın temsil ettiği, ruh-ceset-akıl üçlüsünün bütün ihtiyaçlarını bir intizam dahilinde karşılar... Bundan sonra insanoğlu dilediği yolu seçme mesuliyetini kendisi taşır..

Müslüman, yeryüzünde hilâfet vazifesini yerine getirirken, Allah Teâlâ'nın kendisinin üzerine yüklediği görev ve sorumlulukları ve bunlardaki adalet ve rahmeti böyle telâkki eder ve böyle değerlendirir. Ha-

lifelğini yaparken karşılaştığı belâ ve imtihanları böyle değerlendirir ve en sonunda karşılaçağı amelinin karşılığındaki mükâfatını bu şekilde kabul eder.

Bütün bunlarda o yüzden Allah Teâlâ'nın rahmet ve adaletine güvendiğı için, gelen mükellefiyetlerden kaçmaz, göğsünde en ufak bir sıkıntı hissetmez. Bu emir ve mükellefiyetleri veren yaratıcının kendi tâkat ve gücünü en iyi bilen birisi olduğunu bildiğinden ve buna hakikaten iman ettiğinden dolayı mükellefiyetleri ağır kabul etmez. Şayet bu mükellefiyetler insanoğlu için çok ağır olsaydı veya tâkatı haricinde bulunsaydı zaten Allah Teâlâ omuzuna yüklemeydi... Bu düşüncenin gönüllere akıttığı rahat, huzur ve ünsiyetin yanı sıra, mü'minin ilâhî emirleri deruhte etmesi için muhtaç olduğu azim ve enerjiyi harekete sevk etmesi bakımından da çok mühim tesirleri vardır. Bunun için mü'min gelen emirlerin mutlaka tâkatı dahilinde olduğunu bilir ve şayet yapamayacak olsaydı Allah Teâlâ'nın farz kılmayacağını kabul eder. Şayet bir emri veya vazifeyi yapmazsa, yahut da yorulur ve kendisinde ağırlık hissederse bunun kendi zaafının neticesi olduğunu, yoksa emirlerin imkânsızlığından gelmediğini idrâk eder. Nihayet azmi artar. Üzerindeki zaafı artar. Ve ilâhî emirleri ifa etme hususunda gayreti son derece fazlalaşır... Yeter ki kendi tâkatı dahilinde olacağını kabul etsin... Hak yolunun uzun merhaleleri boyunca insanoğlunun himmet ve azmi azaldığı zamanlarda bu hissin ve şuurun, vazifelerin ifa edilmesi, mükellefiyetlerin yerine getirilmesi hususunda çok büyük tesirleri vardır. Bu şuur; mü'minin, ilâhî iradenin mahiyeti hususundaki düşüncesini geliştirdiğı gibi kendi ruhunu ve iradesini de terbiye ederek azmini artırır.

Mes'ûliyet ferdidir. Herkes sadece kazandığını elde eder. Hiç kimseye, kendi yüklendiğinden başkası taşıtılamaz. Mes'ûliyetin ferdi olup, herkesin huzurullahı kendisine has amel defteri ile çıkması, leh ve aleyhindekilerin bütününün o defterde kayıtlı olması, hiç kimseye hile yapılmayacağına ve kimseden yardım beklenmiyeceğine işarettir. Herkes huzurullahı teker teker varacağına göre insan buna yakinen inanırsa Allah'ın hukuku karşısında bütün fertler tek bir varlık haline gelir ve kullar arasında haktan hiç kimse ferâgat etmez. Her türlü dalâlet, fesat, şer ve tuğyan güçleri karşısında bütün fertler tek bir varlık halinde hukukullahı müdafaa ederler. Zira fert hem kendi nefsinden, hem de hukûkullahın muhafazasından mesûldür. Allah'ın kul üzerindeki hakkı; Hak Teâlâ'nın emrettiği şeylerin hepsini yerine getirmek, nehyettiklerinden sakınmak, bütün hareketlerde ve amellerde sadece O'na kulluk etmektir. Bir kul Allah Teâlâ'nın insanlar üzerindeki bu haklarından vazgeçerse dalâlet, şer ve fesat, zulüm ve tuğyan güçlerinin başkasıyla bunları muhafaza etmezse gönülden inandığı halde zorla küfre döndürülenler müstesna artık hiç kimse o kulu müdafaa edemez. Artık şefaât edecek kimse yoktur onun için. Hiç bir kul onun günahını taşıyamaz. Âhiret gününde Allah'ın karşısında kimse yardım edemez ona...

Bütün bu duyguların tesiriyle insan kendi hakkını ve hukukullahı korumak için bir aslan kesilir. Madem ki kendi hakkından ve hukukullahtan sorumlu kişi kendisidir, bunları korumak için bütün dikkatini sarfeder. Bu ferdi mes'ûliyet prensibinde korkuya kapılmak lüzumsuzdur. Çünkü imanlı olan her kişi cemiyet içerisinde kendisine düşen vazife ve mes'ûliyeti yerli yerince ifa eder. Mü'min kimsenin

nazarında; kendisine terettüp eden içtimâî; toplumsal vazifeler Allah'ın üzerine yüklediği bir haktır. Cemiyetle birlikte mü'min fert hem mal, hem de kazancıyla, hem kuvveti, hem de nasihatı ile haklının hakkını vermek, bâtilı şerri ve fenalığı yok etmek onun vazifeleri arasındadır... Bütün bunların hesabı mahşer gününde leh veya aleyhine tecelli edecek, ferden Allah'ın huzuruna vardığı gün mükâfat veya cezasını bizzat görecektir...

İşte böyle mümin ile inanmayanlar arasındaki fark ortaya çıkıyor. Bu fark bazı kimseler için basit gibi görünebilirse de, gerçekte hayatımıza yön veren en önemli unsurlardan birisidir.

İman; sadece söylenip geçirilen bir cümleden ibâret değildir. İman, bizim hayatımızı belirli ölçüler dâhilinde nizâm ve intizâma sokan en önemli unsurdur. Mü'minin hayat ve eşyaya bakışı ile, inanamamış insanın hayat ve eşyaya bakışı büyük farklılıklar gösterir.

İmanın sağladığı nizâm, bizi düzene ve düzenli yaşayışa sevkeder. Bu düzeni her alanda görmek mümkündür :

Şu ana kadar yapılan beşerî tecrübeler göstermiştir ki bu ilâhî nizâm eskiden olduğu gibi halen de bütün beşerî dehaları geride bırakmıştır. Onun gölgesi altında hayatın her sahasının gelişmesi ve yücelmesi mümkündür. Çünkü o her zaman önde gider, geride kalmaz. Hayatı durdurup geriye çekmek istemez. Çünkü o her zaman ileriye, ileriye doğru götürür. Ve her seferinde adımlarını bütünüyle açar.

Bu ilâhî nizâm insanın ilerleme ve gelişme arzularına cevap verdiği gibi ferdi veya sosyal biçimde hiç bir şekilde insan enerjisini sindirmek ve ezmek istemez. İnsanın çalışmasının semeresini görmesini

ve hayatın temiz nimetlerinden faydalanmasını yasaklamaz.

Bu nizamın en önemli yanı dengeli ve mütenasip oluşudur. Ruhen yücelmek için bedene işkence yapmaz. Bedeni eğlenceler için ruhu ihmal etmez. Devletin veya toplumun menfaati için ferдин hareketlerini kısıtlayıp normal isteklerini dizginlemez. Cemiyet hayatını rencide etmek üzere fertlerin azgın duygularının ve şehvetlerinin esiri olmasına müsaade etmez. Bir ferдин veya fertlerin keyfi yahut eğlencesi için cemiyeti ezmez.

Bu nizamın insanın omuzuna yüklediği bütün sorumluluklar plânlı olarak düşünölmüş, hem onun faydasına olduğu için hem de götürebileceği için konulmuştur. O mükellefiyetleri yerine getirmek üzere kendisine lâzım olan kabiliyetler verilmiştir. Bu nizam mükellefiyetleri koyarken onu seve seve yerleştirir. Kişi zaman zaman İslâmın koyduğu mükellefiyetler yüzünden acı çekse ve işkencelere düşse dahi o nizamı yine sever. Çünkü onun koyduğu mükellefiyetler insanın arzularına ve özlemlerine cevap verir.

Gerçekten de Allah Resûlü'nün (s.a.v.) getirdiği risalet hem kendi kavmine, hem de ondan sonra gelen bütün insanlığa rahmet olmuştur. Onun getirdiği prensipler ilk önce insanın vicdanı için tuhaf gibi geliyordu. Zira o prensiplerle fiilen yaşanan hayat arasında çok uzak mesafeler vardı. Ama daha o günden itibaren yavaş yavaş insanlık bu prensiplerin üstün ufuklarına doğru yaklaşmış ve yaklaştıkça içindeki garipseme duygusu yok olmuş, başka başka adlar ardında koşsa da kendisine ona göre şekil vermek ihtiyacını duymuştur.

Bir kere İslâm, bir tek insanlık binasının kurulması için insanları çağırmıştır. Bütün insanları.. Bu potada cinsi ve coğrafi farklar tek bir akide nizamında birleşmek üzere eritilmiş ve yok edilmiştir. Vâkıa bu o günkü insanların hayat ve düşünceleri noktasından çok garip bir şeydi.. Zira eşraf takımı o gün kendilerinin kölelerden ayrı bir tabiata sahip olduklarını kabul ediyorlardı... Hele bakın ki günümüzde bile insanlık, İslâmın gelişinden on üç asır sonra hâlâ İslâmın koyduğu çizgiye ulaşmaya çalışıyor. Fakat yolda yürürken kayıyor ve bocalayıp düşüyor. Çünkü İslâm gibi üstün bir nurun ışığında yürümüyor. İddialar ve sözlerle de olsa o nizamın hizasına gelebilmek için hâlâ Avrupa ve Amerika milletleri iğrenç ırkçılık bağına sarılıyorlar. Halbuki İslâm bin üçyüz yıl önce bu aşağılık duyguyu kökünden yok etmiştir.

Gerçekten de İslâm, insanları hâkim ve kanun önünde eşit kılmak için gelmiştir. Hem de öyle bir zamanda ki, insanlık tabakalara ayrılmış ve her tabaka kendine has kanunlar koymuştu. Dahası da var. Kölelik ve feodalite (derebeylik) devrinde efendinin iradesini kanun kabul ettiği zamanda elbetteki adalet önünde mutlak eşitlik prensibiyle hareket eden bir sistemi getiren İslâmiyet o günkü insanlar için çok garip bir şey olmuştu... Gelin bakın ki bugün ki İslâmın bin üçyüz sene kadar evvel tatbik ettiği prensibi uygulayabilsinler.

Ve daha bunun gibi nice gerçekler gösteriyor ki, Resûlullah'ın (s.a.v.) risaleti bütün beşeriyet için bir rahmet olmuştur. Ve kendisi bütün âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. İnanan ve inanmayan herkeşe. İster istemez bilerek veya bilmiyerek, şuuruna ererek veya ermeyerek bütün insanlık bu nizamın

tesiri altında kalmış ve halen de bu rahmet ağacının gölgesinde gölgelenmek isteyenlere gölgesini açmıştır. Bu gölgelikte, dileyen tatlı meltemlerle dinlenir ve huzur bulur. Şu yakıcı toprağın susuzluğu ve kuraklığı içerisinde huzur meltemleri ile serinler. Hele, günümüzdeki kavurucu sıcaklık içerisinde...

Gerçekten bugün insanlık bu rahmet meltemini duymaya çok daha muhtaçtır. Çünkü hayretler içerisinde bunalıp duruyor. Materyalizmin bataklığı içerisinde bocalıyor, çırpınıyor. Savaşlar cehenneme çevirmiş hayatlarını. Ruhlar ve gönüller katılaşmış, sevgiden eser yok...

MÜ'MİNLERİN SIFATLARI

Gerçek mü'min olmak insanın hayatta sahip olabileceği en büyük mazhariyettir. Bu mazhariyete erişebilmek için belirli merhalelerden geçmek ve belirli bir yaşayış tarzını benimsemek gerekir. Şu halde mümin, belirli nitelikleri olan kişidir. Bu nitelikler mü'mini bitkiden ve cansız maddeden farkı olmayan bir tür inorganik hayat yaşayan diğer kişilerden temyiz eder.

Bu özellikleri te'min eden nitelikleri Seyyid Kutub değişik ölçülerinde ele almaktadır. Bilhassa bu eserlerin hepsini ihtivâ eden tefsirinde mü'minlerin niteliklerini belirlemek için büyük gayret sarfeder :

İnsanlar dikkat ettiklerinde kendilerine bu dünyada verilen şeylerin hepsinin geçici olduğunu görürler. Baki olan değerleri ise Allah Teâlâ bizzat vereceğini bildirmektedir. Bu arada Allah Teâlâ mü'minlerin vasıflarını belirtiyor ve onların belirli hususiyetleri ve işaretleri bulunan bir topluluk olduğunu ifade ediyor :

«Size verilen herhangi bir şey yalnızca dünya hayatının bir geçimliğidir. Allah katında olan ise hem da-

ha iyi hem de daha bakidir. Bu, iman edenler ve Rablerine tevekkül edenler içindir.»

«Büyük günahlardan ve hayasızlıktan çekinenler, öfkelendiklerinde bile bağışlayanlar içindir.»

«Rablerine icabet edenler, namaz kılanlar içindir. Onların işleri, aralarında müşavere iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da infak ederler.»

«Onlar ki kendilerine zulüm vakî olunca elbirlik olurlar.»

«Bir kötülüğünün karşılığı ona denk bir kötülük-tür. Kim de bağışlar ve barışı sağlarsa ecri Allah'a aittir. Muhakkak ki Allah zulmedenleri sevmez.»

«Zulüm gördükten sonra hakkını alanlara, işte on-lara karşı durulmaz.»

«Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere karşı durulmalıdır. İşte onlara elim azap verilir.»

«Bununla beraber kim de sabreder ve bağışlarsa işte bu şüphesiz azmedilmeye değer işlerdendir.» (Şû-ra : 36-43)

Daha önce, Kur'an'ı Kerim'in beşeriyetin duru-munu tasvirinden evvel kendilerine kitap verilenle-rin ayrılığa düşüp bile bile ihtilâfa daldıkları ve bu ayrılığın aralarındaki çekememezlikten dolayı husu-le geldiği, Hak Teâlâ'nın Nûh Peygamberin devrin-den Mûsa ve İsa (a.s.)'nın devrine kadar değişmez kanunlar koyduğu belirtilmişti. Burada da gösterili-yor ki bunlardan sonra kitaba varis kılınanlar da ona tam bir güven içerisinde değillerdi. Bilâkis kitap-tan şüphe etmektedirler.

Kendilerine kitap indirilen din mensuplarının ve diğer peygamberlerin tâbilerinin hali bu olunca hiç-bir peygambere tabi olmayan ve hiçbir kitaba inan-mayanların durumu çok daha karanlık ve çok daha

kötüdür. Bunun içindir ki beşeriyetin ideal bir kumandaya ihtiyacı vardı. İnsanlığı düştüğü karanlıklardan kurtararak elinden tutup çekecek ve sarsılmaz bir ipe bağlayıp kendisinin ve mevcudatın Rabbi olan Allah'a ulaştıracak yola sevkedecek bir rehber ihtiyacı vardı. Allah kitabını kulu Muhammed (s.a.v)'e Arapça Kur'an olarak indirmişti. Onunla şehirlerin anasını ve onun çevresinde bulunan yerleri uyarmasını bildirerek o kitabında Hz. Nüh'a, İbrahim'e, Mûsa'ya ve İsa'ya emrettiklerini ona da emir buyurmuştu. Böylece tarihin başından beri gelen hak dâvasının halkalarını birbirine bağlamış, gaye ve hedefini birleştirmiş, Allah'ın istediği dâvayı yine O'nun razı olacağı tarzda tahakkuk ettirerek insanlığa hâkim olup, insanlığın liderliğini eline alacak cemaati ortaya çıkarmıştı. İşte, yukarıdaki âyetlerde kendisine has damga taşıyan bu özel topluluğun hususiyetleri belirtiliyor. Her ne kadar bu âyetler Mekke devrinde ve henüz Medine'deki İslâm devleti kurulmazdan önce nazil olmuşsa da, bu âyetlerde İslâm cemaatinin bazı vasıflarını görüyoruz. İşte bunlardan birisi «*ve onların işi, aralarında meşveret iledir.*» Bu ifade de gösteriyor ki şûra prensibi müslümanların hayatında devletin siyasi bir nizamı olmaktan çok daha bütün İslâm cemaatinin ana vasfıdır. Bir topluluk olarak İslâm cemaatinin ana vasfıdır. Bir topluluk olarak İslâm toplumu şûra esasına göre kurulur. Sonra cemaatten devlet haline geçilir. Çünkü devlet cemaatlerinin tabii neticesidir. İslâm cemaatinin burada gördüğümüz bir başka sıfatı da «*onlar ki kendilerine zulüm vaki olunca elbirlik olurlar.*» Halbuki Mekke'deki müslümanlara gelen emir sabretmeleri ve düşmanlığı düşmanlıkla karşılamamalarıdır. Daha sonra gelen hicret emri ile birlikte sa-

vaş izni de verilmiş ve onlara şöyle denilmişti : «*Zulme uğradıklarından dolayı savaşınlara izin verildi. Muhakkak ki Allah onları muzaffer kılmaya kadirdir.*» Daha önceki savaş yasağı ve sabır emri, belirli şartlara mebnî istisnâî hükümdür. Burası İslâm cemaatinin temel vasıflarının anlatılma yeri olduğundan burada müslümanların değişmez vasıfları zikredilmektedir. Her ne kadar âyetler Mekke'de nazil olmuş, mütecavizlere karşı koyma izni henüz verilmemiş olsa da bu vasıfların burada söz konusu edilmesi dikkat çekicidir.

Beşeriyete kumanda etmek ve insanlığı Câhiliyyetin karanlığından İslâm'ın aydınlığına çıkarmak için seçilmiş bulunan İslâm cemaatinin bu mümeyyiz vasıflarının zikredilmesi... Henüz pratik bir kumanda sistemi fiilen müslümanların eline geçmiş olmadığı halde Mekke döneminin o sıkıntı dolu günlerinde İslâm cemaatinin bu karakterinden söz edilmesi... Dikkate şayan bir husustur. Müslümanlarda önce bu vasıflar yer etmeli ve gerçekleşmelidir ki sonra pratik bir kumanda sistemine uygun imkânlar husule gelsin. Bunun için bu temel vasıflar üzerinde fazlaca durmamız gerekir. Nedir bu vasıflar? Mahiyeti nedir, ve beşer hayatında ne gibi bir ehemmiyet ifade eder?

Bu vasıflar iman, tevekkül, kötülüklerden ve fenalıklardan sakınmak, kızgınlık anında bağışlamak, Allah'a bağlanmak, namaz kılmak, ve her mânada müşavereye riayet etmek, Allah'ın rızık olarak verdiği şeyleri infak etmek, azgınlığı yenip affı, islâhı ve sabrı şiar edinmek...

Peki bu niteliklerin mahiyeti ve değeri nedir? Biz Kur'an'ın bu âyetini tefsir ederken bu sıfatları

üzerinde bazı açıklamalarda bulunmamız yerinde olur.

Bir kere insan, gerçek değerler konusunda ilâhî bir ölçüyle karşı karşıya bulunuyor. Sahte değerler ve ebedî değerler. Böylece ruhlarda mesele karmakarışık bir şekil almıyor. Her türlü ölçü ve takdir kabiliyetleri yok olmuyor.

Bu ölçü, İslâm cemaatinin vasıflarını açıklamak için bir giriş mahiyetinde oluyor.

«Size verilen herhangi bir şey yalnızca dünya hayatının bir geçimliğidir. Allah katında olan ise hem daha iyi, hem de daha bakidir.» Bu yeryüzünün geçimlik şeyleri insana çok çekici ve parlak gelir. Dünya malı, çoluk çocuk, arzu ve istekler, makam ve mertebe hep bu taraftadır. Öbür tarafta ise Allah'ın kullarına lütfederek sunduğu nimetler vardır. Allah onları dünya hayatında isyan ve itaat esasına göre paylaştırmıyor. Ancak az da olsa Allah'a itaat edenini bereketlendiriyor. Çok da olsa isyan edenin bereketini kaldırıyor. Ne var ki bunlar sabit değerler değildir. Bir geçimlik. Süresi belli bir geçimlik. Yükselmez veya düşmez. Bizatihi Allah katında yücelik veya aşağılık delili sayılmaz. Allah'ın rızasının veya gazabının alâmeti olarak kabul edilmez. Sadece geçimlikler bunlar: *«Allah katında olan ise hem daha iyi, hem de daha bakidir.»* Bizatihi hayırdır. Müddeti itibariyle sürekli. Allah katında olanla kıyas edildiği zaman dünya hayatı çok değersizdir. Allah katında sonsuz feyziyle ölçüldüğü vakit dünyadaki hayat pek sınırlıdır. Dünya hayatındaki geçimlikler bir süre içindir. Bir fert için en uzun süre onun ömrü boyudur. Beşeriyetin ömrü bakımından ise bu süre çok kısadır. Allah'ın ölçülerine göre insanlığın haya-

tı ve yaşama müddeti bir göz açıp kapayacak kadar zaman fasılasını bile tutmaz.

Âyet-i kerime önce bu gerçeği belirtiyor. Sonra da Allah'ın kendileri için çok daha hayırlı ve çok daha sürekli nimetler yığdığı mü'minlerin sıfatını açıklıyor. Ve önce iman sıfatı ile işe başlıyor: «*Bu, iman edenler ve Rablerine tevekkül edenler içindir.*» İmanın ne büyük değer ifade ettiği bellidir. Beşer hayatında mevcudatla ilgili en geniş bilgi ilk gerçek olan iman gerçeğinin yolundan geçer. Allah'a iman yoluyla varlıkları kavrama ve mahiyetini anlama başlar. Bütün mevcudatın Allah'ın eseri olduğu farkedilir. Bu hakikat kavrandıktan sonra insan kâinat içersinde bir uyum temin edebilir. Çünkü o zaman kâinata hükmeden kanunları bildiği gibi kâinatın tabiatını da bilir. Ve bu yüzden kendi hareketini büyük kâinatın ve varlıkların hareketine uydurur. Külli kanunlardan ayrılmaz ve bu ahenkle saadete erer. Çevresindeki bütün varlıklarla birlikte itaat ve teslimiyet içerisinde varlıkları yaratan Allah'a doğru yönelir Binaenaleyh bu sıfatlar her insan için gereklidir. Ama beşeriyeti varlıkların yaratanına götürecek olan İslâm cemaati için çok daha önemlidir.

İman ayrıca ruhlara huzur verir. İnsana güven temin eder. Tereddüt ve hayreti kaldırır. Korku ve ümidi yok eder. Bu bakımdan da önem arzeder. Hadizatında bu vasıflar dünya denilen şu yer üzerinde dolaşan her insan için gereklidir. Fakat bütün insanlığı dosdoğru bir yoldan selâmet sahiline götürecek olan kumandan kadrosu için çok daha önemlidir...

Arzu ve heveslerden kurtulmak, şahsî menfaatlardan sıyrılmak ve vurgunculuktan kaçınmak için imanın önemi pek büyüktür. Zira o zaman insan kal-

bi kendinden çok daha üstün hedeflere bağlanır. Ve o zaman kendisinin elinde bir şey olmadığını, sadece Allah'ın dâvasını Allah'ın emrinde bir ücretli olarak yaymakla mükellef olduğunu hisseder. Bu duygu, beşeriyete kumanda etmekle görevlendirilen insanlar için çok gereklidir. Böylece dâvası yolunda acılara katlandığı zaman veya sapık kitleler kendi kervanından kaçıp kaybolduğu vakit ümidini kesmez. Kitleler kendisini kabul edip önünde boyun eğdiği vakit de gururlanmaz. Çünkü o sadece Allah adına çalışan bir memurdur.

İlk İslâm kitlesi öyle mükemmel bir imana sahip idi ki, o imanın eserleri ruhlarında, alışkanlıklarında ve huylarında akıl almaz biçimde ortaya çıkmıştı. O güne kadar beşeriyetin ruhundaki iman duygusu yıpranmış ve solmuş bir yaprak gibi idi. Bunun insanların ahlâk ve hareketlerinde tesiri görülüyordu. Ama müslümanlık gelince öyle bir iman örneği ortaya çıkardı ki omuzuna insanlığın kılavuzluğu ve kumandanlığı görevi verilen kimselere çok büyük mükellefiyetler yükledi. Bu hususta «Müslümanların gerilemesiyle dünya neler kaybetti» adlı eserinde üstad Ebû'l-Hasen Ali el-Nedevî der ki :

«En büyük düğüm, küfür ve şirk düğümü çözülünce bütün düğümler de çözüldü. Resulullah bu ilk cihadını müteâkiben her emir ve nehiy geldiğinde yeni bir çabaya muhtaç olmadı. Ve İslâm daha ilk çatışmada cahiliyeti yendi. Bunun ardından gelen her çatışmada da zafer müslümanlığın idi. Çünkü onlar kalpleri, ruhları ve bütün uzuvlarıyla birlikte İslâma girmişlerdi. Hidayet kendilerine belli olduktan sonra Resulullah'a zorluk çıkarmamış ve Allah elçisinin verdiği hükümde içlerinde en ufak bir sıkıntı görmemişlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v) emrettikten sonra

bir daha onlar için başka bir tercih imkânı kalmamıştı.»

«Nihayet öyle bir noktaya geldiler ki ruhlarında-ki şeytani duygular tamamen silindi. Hattâ kendi benliklerinde kendilerini yitirdiler. Kendi ruhlarında kendilerinin dışındakilerini de yok ettiler. Ve böylece dünyda iken âhiret adamı oldular. Bu günden yarının şahsiyetiydiler. Hiç bir nimet şımartmazdı onları. Bir musibet çığırkanlığa sürüklemezdi. Fakirliği meşgale saymazdı. Güçlülük başkalarını küçümsemelerine sebep olmazdı. Yeryüzünde üstünlük taslayıp bozgunculuk peşinde koşmazlardı. Kısacası onlar insanlar için şaşmaz, ölçü olmuşlardı. Adaleti yerine getiriyor, hem kendilerine hem de yakınlarına şahadet vazifesini görüyorlardı. Yeryüzünün bütün omuzları onların ayağının altına serilmişti. Onlar insanlığın koruyucusu, kâinatın muhafızı olmuşlardı. Allah'ın dininin davetçileriydiler

Üstad Nedeîî sağlam imanın ahlâk ve temayüllerdeki tesiri üzerinde de şöyle der :

İster Arap olsun, ister Acem, bütün insanlar bir Cahiliyet hayatı yaşıyorlardı. Kendilerinin emrine verilmek üzere yaratılmış olan varlıklara secde ediyorlardı. Peşine düşenlere mükâfat veremeyecek, karşı çıkanları cezalandıramayacak, emir veya nehiy kabiliyeti olmayan nesnelerin önünde eğiliyorlardı. Onların hayatında dinlerin çok az bir tesiri vardı. Benliklerinde, ruhlarında ve kalplerinde hakimiyet kuramadığı gibi, ahlâki ve içtimai hayatlarında da tesiri yoktu. Onlar Allah'a inanırken yapacağı işi bitirmiş ve işinin başından çekilerek yerini başkalarına teslim etmiş bir ustaya inanır gibi inanıyorlardı. İşlerini kendi ellerine almışlardı. Ülkelerini kendileri yönetiyor, işleri kendileri tanzim ediyor, erzakı

kendileri dağıtıyorlardı. Muntazam devlet menfaatlerini hep kendi isteklerine göre tanzim ediyorlardı. Böylece Allah'a inanırken gökleri ve yeri O'nun yarattığını kabul ederken bir san'at tarihi öğrencisinin bu eski köşkü kim yaptırdı diye soran birisine eski kırıallardan birisinin adını vererek ondan korku ve endişe duymadığı gibi; onlar da göklerin ve yerin yaratanının Allah olduğunu söylüyor ve ondan öte bir şey düşünmüyorlardı. İnançları huşu ve enginlikten mahrumdu. Allah'ı tanımıyorlardı. O'na sevgi ile bağlanmıyorlardı. Çok kısa, karmakarışık ve müphem bir bilgileri vardı Allah hakkında. Bu yüzden de ruhlarına bir korku, içlerine bir muhabbet duygusu salmıyordu.

İşte Araplar ve onlarla birlikte müslüman olanlar bu karmakarışık ölü ve donuk bilgiden ruha, benliğe, kalbe ve organlara tesir eden ahlâki ve içtimai hayatla ilgili her konuda müessir olan derin bir ruhi bilgiye ve açık bir inanca döndüler. En yüce sıfatların ve en güzel isimlerin sahibi olan Allah'a inandılar. Rahman ve Rahimdi. Kıyamet gününün sahibiydi, mülk sahibiydi, Kuddus idi, Selâm idi, Halik idi, Bâri idi, Musavvir idi, Hakim idi, Gafur idi, Vedûd idi, Reûf idi, Rahîm idi. Her şeyin yaratılması O'nun elinde idi, her şeyin sahibi O'ydu... Ve daha Kur'an'da belirtilen bütün sıfatların sahibiydi. Cennetle mükâfatlandırıp cehennemle azaplandırırdı. Dilediğinin rızkını genişletir, dilediğinkini bir ölçüye göre verirdi. Gözlerin gizlediğini, kalplerin sakladığını bilirdi. Bu geniş, açık ve derin inançla ruhlarında akıl almaz bir ruhi inkılâb meydana geldi. Onlardan birisi Allah'a inandığını ve ondan başka ilâh olmadığını daha kabul eder etmez hayatı büsbütün eskisinin tersine dönerdi. İman iliklerine kadar işler, damarla-

ına kadar sızar, duygularına kadar inerdi. Ve artık onun için bir ruh ve bir kan olurdu. Cahiliyetin her türlü kalıntılarını ve mikroplarını söker atardı. Aklı-
nı ve kalbini imanun feyzi ile doldurur, artık o adam bir başka adam olurdu. İman, yakın, sabır ve şeca-
at örneği bir kişi çıkardı karşımıza. Hareket ve ahlâkıyla akılları hayrete düşüren, ahlâk tarihini ve felsefesini dehşette bırakan bir kişi olurdu. Halen de bu husus bir hayret ve dehşet konusudur. İlim âlemi onu derin ve mükemmel bir imandan başka hiç bir sebebe bağlayamaz.» (1)

«Bu inanç o kişi için bir ahlâk ve ruhi terbiye mektebi olurdu. Sahibine irade sahibi olmak, nefse hakimiyet ve nefsi kontrol etme gibi yüce ahlâki faziletler dikte ederdi. Ve artık o kişi ahlâk tarihinde ve psikolojide bilinen en tipik örneklerden birisi haline gelir, beşeri düşüklüklerden ve ahlâki bozukluklardan kurtulurdu. Herhangi bir zaman hayvani arzuları baş kaldıracak olsa ve insan hiç bir kontrolün kendisini takip etmediği sırada bir takım düşüklüklere maruz kalacak olsa, kanun elinin uzanamadığı yerlerde suça tevessül edecek olsa, o zaman bu iman onun nefsinin arzularını dizginleyen şiddetli bir dizgin, vicdanı sızlatan ağır bir kamçı olur. Hayali donatan parlak bir ideal olur ve iman sahibi, kanunun karşısına geçip kusurunu itiraf etmedikçe, kendisini şiddetli işkencelere maruz bırakmadıkça, bir türlü rahat ve huzur bulamaz. Allah'ın korkusundan ve âhiret endişesinden karşılaştığı azaplara huzur ve güven içerisinde tahammül eder.» (2)

«İşte bu iman, insanlığın şeref ve haysiyetinin,

(1) Adı geçen eser. Sayfa : 75.

(2) Adı geçen eser. Sayfa : 76.

iffet ve kerametinin en sağlam koruyucusu olmuştur. Ona sahip olan kişi nefsinin her türlü arzu ve istekleri karşısında en büyük kontrole sahip olmuş, kendisini kimsenin görmediği ve kimseden korkmasının söz konusu olmadığı, tek başına kaldığı hallerde bile en önemli bir dizgin olarak yerini almıştır. Nitekim İslâm fetihleri tarihinde ganimetler karşısında iffetli davranmak, emanetleri ehline tevdi etmek, Allah'a samimiyetle bağlanmak hususunda öyle büyük örnekler meydana gelmiştir ki beşer tarihi onun benzerine şahit olmamıştır. Bütün bunlar işte köklü bir imanın ve her zaman, her yerde Allah'ın görüp bildiğini, O'nun gözetimi altında bulunduğunu hissetmenin neticesidir.» (1)

«Halbuki onlar bu imana erişmeden önce bir anarşi içerisinde idiler. Hareketleri, yaşayışları, alışverişleri, siyasi ve içtimai durumları tam bir anarşi havası arz ediyordu. Hiç bir emir dinlemiyor, hiç bir nizam kabul etmiyor, bir hizaya girmiyorlardı. Kendi arzularının doğrultusunda yürüyor, körü körüne heveslerine kapılıyorlardı.»

«Ama şimdi imana gelir gelmez Allah'ın emir ve buyruklarını kabul ederek hükmünü benimsemişler, O'na kulluğun dışına çıkmamışlar, kendilerini mutlak ilâhi dine teslim etmişler, hükmü ilâhi karşısında sonsuz bir teslimiyetle bağlanmışlar, her türlü ağırlıklarını atmışlar, bütün bencilliklerden ve arzularından vazgeçmişlerdi. Allah'ın dilediği, hoş karşıladığı hayatın dışında hiç bir şeyleri bulunmayan birer köle haline gelmişlerdi. Savaşları ve barışları ancak Allah'ın izni ile idi. Memnuniyetleri ve kızgınlıkları, alışverişleri, münasebet kurmaları ve münasebetle-

(1) Adı geçen eser. Sayfa: 77.

rini kesmeleri doğrudan doğruya Allah'ın iznine ve emrine bağlıydı.» (1)

İşte bu âyeti kerime, beşeriyete bu inançla kumanda etmek için seçilmiş olan İslâm cemaatinin vasıflarından bahsederken bu imana işaret etmektedir. Bu imanın gerekleri arasında Allah'a tevekkül de yer almaktadır. Ne var ki, Kur'an-ı Kerim Allah'a tevekkülü zikre değer ayrı bir nokta olarak belirtiyor.

«*Ve Rablerine tevekkül edenler içindir*»...

İfadenin metnindeki cümle kuruluşunun takdim ve tehiri, tevekkülün yalnız Rableri olan Allah'a olacağını kasır yoluyla ifade etmektedir. Yalnız ve yalnız Allah'a tevekkül edilir. Başkasına değil. İşte bu da tevhidin ilk şeklidir. Gerçekten mü'min Allah'a ve O'nun sıfatlarına inanır. Ve yakinen bilir ki mevcudatta bulunan her şey Allah'ın iradesiyle vücut bulur. O'nun izni olmadan hiç birşey meydana gelmez. İşte bunun için âyeti kerime yalnız Allah'a tevekkül edilmesini belirtiyor, hiç bir fiil ve harekette Allah'tan başkasına yönelinmemesini buyuruyor.

Elbette ki bu duygu her fert için şarttır. Ve ancak o duyguyla başını dik tutarak Allah'tan başkasının önünde eğilmez. Kalbi mutmain olarak Allah'tan başkasından çekinmez ve birşey beklemez. Sıkıntıya düştüğü zaman içi rahattır. Bolluk geldiği zaman ruhu karardır. Nimetler ve sıkıntılar onu değiştirmez. Şurası da muhakkak ki bu duygu kafilenin rehberliğini üzerine alan kumandanlar için çok daha zaruridir.

«Büyük günahlardan ve hayasızlıktan çekinenler»...

(1) Adı geçen eser, Sayfa : 81.

Kalbi temizlemek, hareketleri her türlü günahlardan ve hayasızlıklardan arıtmak sağlam bir inancın tabii neticesidir. İdeal bir kumandanın en zaruri ihtiyacıdır. Günahları ve fenalıkları irtikâp eden bir kişinin kalbinde imanın safiyeti ve temizliği kalmaz. Saf bir imana sahip olmayan, günahların kararttığı ve aydınlığını silip götürdüğü bir kalp, asla insanlığa kumanda etmeye elverişli olmaz. Biraz önce iktibas ettiğimiz bölümlerde de işaret edildiği gibi ilk İslâm kitlesinin kalbinde imanın keskinliği ve hassasiyeti o dereceye ulaşmışdı ki daha önce ve daha sonra eşine rastlanması mümkün olmayan bir ehliyetle onlar beşeriyetin kumandanı olmayı hak etmişlerdi. Gerçi Allah, beşer denilen şu yaratığın zaaf noktalarını bilir. Ve bunun için onun kumanda mevkiine geçebilecek haddini belirtir. Ve kişi günahların büyüklerinden ve hayasızlıktan sakındıkça Allah katındaki mevkilere ulaşabilir. Yoksa küçük günahlardan uzaklaşmak bütünüyle kabili imkân değildir. Ama Allah, onun kabiliyetini bildiği için rahmetiyle kuşatarak küçük günahlarını bağışlar, bu da Allah'ın şu insanoğluna bir lütfu ve rahmetidir. Bu rahmet karşısında insanın Allah'tan haya etmesi gerekir. Müsamaha insanı mahcup edeceği gibi, oğışlama da haysiyetli kalplerde haya duygusunu harekete geçirir.

«Öfkelendiklerinde bile bağışlayanlar»...

Bu sıfat Allah'ın insanların hatâ ve günahlarını müsamaha edişine gizlice işaret edildikten sonra varit olarak kullar arasında da müsamaha ve bağışlamanın iyi olduğunu gösteriyor. Mü'minlerin vasfı olarak da kıvdıkları zaman bağışladıklarını belirtiyor. Burada İslâmın müsamahakâr hareketi, beşer nefesine karşı hoşgörölü tavrı bir kere daha ortaya çı-

kıyor. İslâm insana takatinden fazla birşey yüklemiyor. Allah biliyor ki, kızgınlık beşeri bir heyecandır ve insanın doğuşunda vardır. Binaenaleyh bütünüyle şer değildir. Allah için, din için, hak ve adalet için kızmak hem istenen bir kızgınlıktır, hem de hayırlıdır. Binaenaleyh İslâmiyet kızgınlığı bütünüyle yasaklayıp günah olarak kabul etmez. Bilâkis onun insan tabiatında doğuştan mevcut olduğunu kabul eder, insanın fitratıyla dininin emirleri arasında kararsızlık içerisinde kıvranıp durmasını istemez. Bu yüzden bağışlamayı emreder. İnsanın gazabını yemesini belirtir. Ve bunu iman sıfatlarından bir sıfat olarak tavsif eder. Bununla beraber bilindiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v) hiç bir zaman kendi nefsi için kızmamış, sadece Allah için kızmıştır. Kızgınlık Allah için olunca bu gazapta bir şey yoktur. Elbette ki bu vasf, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v)'nin yüce ruhi şahsiyetinin bir mertebesidir. Allah o vasfı bütün mü'minlere şart koşmaz. Bu hareketi hoş karşılamakla birlikte emir olarak teklif etmez. Sadece kızınca bağışlamakla yetinmeyi, elinden gelince affetmeyi ve intikam sevdasına kapılmayarak şahsi hudutlar çerçevesinde olduğu müddetçe fertlerin kendisini alâkadar eden hususlarda kaldığı sürece öç alma duygusundan uzaklaşmayı tavsiye eder.

«Rablerine icabet edenler»...

Rableriyle kendilerinin, arasına giren engelleri, Allah'a vasıl olmayı önleyen gizli ruhi maniaları ortadan kaldıranlar. Kişi ile Rabbi arasına giren engeller nefis, şehvet ve arzularıdır. Bu engeller bizzat insanın mevcudiyetinden neşet etmektedir. İnsan bu engellerden kurtulunca Rabbine giden yolun açıldığını görür. Ve o zaman hiç bir engele çarpmadan Rabbinin emirlerine icabet eder. Bütün emirlerini

yerine getirir. Her mükellefiyet karşısında önleyici bir arzu engeliyle karşılaşmaz. İlâhî emirlere bu umumi icabetten sonra, âyeti kerime onun tafsilatına geçiyor :

«Namaz kılanlar içindir»...

Namazın bu dinde çok yüce bir mevkii vardır. Kelime-i şehadetten sonra bu dinin ikinci temel kaidesidir. Ve Allah'a icabet edişin birinci örneğidir. Namaz kul ile Rabbi arasındaki bir bağlantıdır. Ve o tek bir safta rükûa ve secdeye varan kullar arasındaki eşitliğin en güzel örneğidir. Namazda bir baş, bir baştan önce kalkmaz. Bir adam bir adamın önüne geçemez. Belki de bunun için namazdan hemen sonra meşveret prensibine yer verilmiş ve ondan sonra zekât meselesine geçilmiştir :

«Onların işleri, aralarında müşâvere iledir.»

İfade-i celile mü'minlerin her işinin müşavere ile olduğunu belirterek hayata müşavere rengini veriyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu âyet Mekte devrinde ve henüz bir İslâm devleti kurulmazdan önce gelmiştir. Şu halde müşavere hususu, müslümanların hayatında devlet yönetimindeki müşavere-den çok daha şümullüdür. Müşavere İslâm cemaatinin alâmeti farikasıdır. Henüz devlet kurulmamış da olsa, İslâm toplumu hususi mânada müşavere emri ile mükelleftir. Vakıa İslâm'da devlet, cemaatin ferdi ve içtimai hayata İslâmı yerleştirerek devlet etme gücünü kendi içinde ve bünyesinde taşır. Bunun için zaten İslâm cemaatinde şûra prensibi çok erken gelmiştir. Ve şûra mefhumu sırf devlet ve hükûmet mekanizmasındaki çerçevesinden çok daha geniş anlamlıdır. Meşveret damgası müslümanca yaşamının ana damgasıdır. İnsanlığa kumanda etmek için se-

çilmiş olan seçkin topluluğun ana alâmetidir ki kumanda vasıflarının en gereklilerinden birisidir.

Şûra prensibinin oluş şekline gelince, bu demir-
den kalıplar içerisine dökülmüş birşey değildir. Ta-
mamen zamanın ve şartların ihtiyaç tarzına bırakıl-
mıştır. Buna göre İslâm cemiyetinin hayatında mü-
şavere prensibi nasıl tahakkuk edecekse öyle yapılır.
Zaten İslâm'ın koyduğu prensiplerin hepsi katı şe-
killerden ve harfi harfine uygulanması gereken hü-
kûmlerden ibaret değildir. Her şeyden evvel bu bir
ruh meselesidir. İmanın gönüllerde gerçek mânada
yer edip etmemesinden ve İslâm gerçeğinin amel ve
hareketlerde şekil alıp almamasından doğar. İslâmi
prensiplerin derûnundaki gizli iman gerçeklerini hiç
önemsemeden sırf dış şekillere bakıp bunların üze-
rinde durmak hiç birşey sağlamaz. Gerçi bu söz İs-
lâm akidesinin mahiyetini iyi bilmeyenler için baş-
langıçta ele avuca sığmaz gayri mazbut bir ifade imiş
gibi görünürse de, İslâm akidesi müspet inançları
noktai nazarından ve diğer sistemlerine hiç göz at-
madan temel inançları ele alındığı zaman beşerin
kendi bünyesinde kuvvetli etkiler yapan ruhi ve akli
gerçekleri ihtiva ettiği görülür. Bu temel esaslar be-
şer hayatındaki belli sistemleri ve muayyen şekilleri
oluşturmak üzere gerekli zemini hazırlar. Bu temel
imanın hazırladığı zemin üzerine bilâhare gelen
âyetler, istenen şekilleri ve sistemleri kurar. Bu ge-
len hükümler şekil ve sistemleri yeniden meydana
çıkarmak için değil, var olanı tanzim içindir. İslâmi
sistemlerin değişik şekillerinden herhangi birisinin
kurulabilmesi için önce müşlûmanların var olması
ve müessir bir iman ortamının bulunması şarttır.
Yoksa şekilleri tanzim için gelen hükümler hiç bir

şey sağlamaz. Ve İslâm nizamının ana vasıflarını taşıyan sağlam bir nizam kurmak mümkün olmaz.

Ne zaman gerçek mânada müslümanlar var olursa ve ne zaman o müslümanların kalbinde iman gerçek mânada yer ederse o zaman İslâm nizamı kendiliğinden ortaya çıkar. Ve o müslümanların hayat şartlarına en uygun olan sistemi ve şekli kurar... Bütün İslâmi prensipleri en iyi şekilde gerçekleştirir...

«Kendilerine verdiğimiz rızıktan da infak ederler.»

Bu hüküm de henüz hicretin ikinci yılında inen zekât farızasından önce varit olmuştur. Ancak umumi mânada infak, İslâm cemaatinin hayatında ta başından beri mevcut olan bir prensiptir. Hattâ İslâm'ın doğuşuyla doğmuştur. Bir dâvanın elbette ki maddi fedakârlığı olacaktır. Kalplerin cimrilikten temizlenmesi, mülk sevgisinden uzaklaşması ve Allah'a güvenmesi için bu şarttır. Gerçek mânada imana ermek için de zaruridir. Diğer yandan toplum hayatının idamesi için infak zarureti vardır. Çünkü dâva bir savaştır. Ve savaşan insanlar arasında dayanışma zorunluluğu vardır. Çoğu kere bu dayanışma öyle bir şekil alır ki hiç kimsenin farklı bir mülkiyeti söz konusu olmaz. Nitekim Mekke'den Medine'ye hicret edildiği zaman böyle olmuştur. Mekke'den gelen müslümanlar Medine'li kardeşlerinin evlerine inmişlerdi. Ama şartlar değişip durum farklılaşınca geniş anlamdaki infak prensibi zekât esasına bağlanmıştır. Her nasıl olursa olsun infak, beşeriyete kumanda etmek için seçilen inananlar topluluğunun en bariz çizgilerinden birisidir.

Onlar ki kendilerine zulüm vaki olunca elbirtlik olurlar»...

Bu sıfatın Mekke devrinde nazil olan âyetlerde varit olmasının da çok hususi bir mânası vardır. Bir kere

bu ifade İslâm cemaatinin temel niteliğini belirtmektedir. O da zulüm karşısında el birlik olmak ve zulme baş eğmemek. Elbette ki insanlığa iyiliği emredip kötülükten alıkoymak, beşer hayatına hâkim olarak Allah'ın yardımıyla hak ve adaleti gerçekleştirmek için yeryüzüne gönderilmiş olan ümmetlerin en hayırlısı olma bakımından zulme baş eğmemek tabii bir vasıftır. «*Bütünüyle izzet Allah, Resulü ve mü'minler içindir.*» Bu cemaatin tabiatı ve vazifesi zulme karşı el birlik olarak düşmanlığı bertaraf etmeyi gerektirir. Her ne kadar bir süre Mekke'deki mahalli şartların gereği olarak ve ilk müslümanların hayat basamaklarında geliştirilmelerinin icabı olarak ellerini her şeyden çekip namaz kılmak ve zekât vermekle emrolunmuşlar ise de, bu gelip geçici bir durumdur. Köklü bir toplumun özelliklerini ilgilendirmez. Öte yandan Mekke devrinde sulh ve sabır taktığının seçilişinin başka hususi sebepleri vardı. Bir kere ilk müslümanların maruz kaldığı işkence ve engeller topluma hâkim olan bir kitleden gelmiyordu. Çünkü yarımadada geçerli olan içtimai ve siyasi düzen, karmakarışık bir kabile düzeni idi. Müslüman fertlere işkence edenler özellikle kendi yakınları idi. Binaenaleyh müslüman ise, kendi yakınlarından başka kimse ona sataşma cesaretini gösteremezdi. Çok ender olmak üzere bir müslüman ferde veya müslümanlara topluca tecavüz vuku bulmuştur. Nitekim soylu kişiler işkence yaptıkları kölelerini müslümanların satın alıp azat etmesine engel olmuyor ve azat olan kölelere çoğunlukla kimse işkenceye cesaret etmiyordu. Hz. Peygamber de müslüman fertlerin bulunduğu her hanede bir savaş ortamının meydana gelmesini istemiyordu. Kalplerin sertliklerini gidermek için en uygun yol barış yoluydu.

Diğer taraftan Arap toplumu haysiyetine düşkün bir toplumdur. İşkenceye duçar olan haklıları desteklerdi. Müslümanların işkencelere tahammül edip imanları doğrultusunda sabır göstermeleri, toplumun bu duygusunu müslümanların üzerine çekmek bakımından önemli idi. Nitekim Haşimoğulları soyuna karşı girişilen boykot hadisesi bunun en güzel örneğiydi. Bu mesele bir haysiyet meselesi sayılarak anlaşmanın yer aldığı sayfa yine Kureyş'liler tarafından parçalanmış ve bu zulüm muahedesi yok edilmişti. Bu noktada gözönünde bulundurulması gereken bir başka hususta; Arap toplumu düzensiz, heyecanlı ve sinirli bir toplumdur. Çabucak savaşa ve kılıca sarılırdı. Müslüman şahsiyetlerin dengesini korumak için bu hep ayakta duran kızgın sinirleri yenip bir hedefe yöneltmek gerekirdi. Mü'minlere sabretmeyi ve sinirlere hâkim olmayı öğretmek icap ederdi. Bunun yanı sıra inançların, her türlü zevk ve ganimetlerden üstün olduğunu öğretmek gerekirdi. İşte bütün bundan dolayı eziyetlere karşı sabra davet Allah nizamının eğitici prensiplerine uygun olarak müslüman şahıslarda denge sağlamayı ve sabrederek Hak bildiği yolda yürümeyi öğretme hedefine mebni idi. Bu ve benzeri hususlar Mekke döneminde sulh ve sabır siyaseti güdülmesini icabettirmişti. Ancak İslâm cemaatinin devamlı ve esaslı vasfı : *«Kendilerine zulüm vaki olunca elbirlik olurlar»* Âyet-i kerime hayatın umumi bir kaidesi olması bakımından şu temel kaideyi de yerleştiriyor :

«Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür»...

Cezada esas budur. Kötülüğün şımararak azıtmaması için onun karşılığı bir kötülüktür. Yeryüzünü bozguna vermesini önleyici bir gücün korkusunu hissetmezse kötülük güven içerisinde yol alır.

Bununla beraber mükâfatını Allah'tan beklemek üzere bağışlamak ve ruhlardaki kinleri yenmek, toplumun bencilliklerini gidermek daha iyidir. Ama bu, kaidenin dışındadır. Bağışlama ancak kötülüğe karşı koyma gücü bulunduğu zaman söz konusu olur ve o zaman bağışlamanın bir mânası olur. Haddi aşanı önlere ve bağışlayan kişinin tesirini gösterir. Haddi aşan kendisine müsamaha edildiğini ve bu yüzden bağışlandığını, yoksa güçsüzlükten dolayı affedilmiş olmadığını anlarsa utanır ve mahcup olur. Ve kendisini bağışlayan düşmanın üstünlüğünü kabul eder. Bağışlayan kuvvetli ise ruhunun arındığını ve yüceliğini görür. Böylece bağışlama hem bağışlayan, hem de bağışlanan için hayırlıdır. Ama güçsüzlük ve aciz halinde durum böyle değildir. Zaten âciz iken bağışlama söz konusu olamaz. O zaman bağışlamanın bir önemi de yoktur. Bilâkis mütecavizlerin iştahasını kabartır ve tecavüze uğrayanları düşürerek yeryüzünde fesadın yayılmasına sebep olur.

GERÇEK MÜ'MİNLER

Günümüzde kişiler gerek kendi zihinlerinde, gerekse günlük hayatlarında korkunç bir kavram anarşisine tutulmuş bulunuyorlar. Kendilerine müslüman adı verenler de diğerleri de mefhûmların kapsamını ihtimal dâhilinde bile olmayacak noktalara çekip söndürmektedirler.

Gerçek mü'min olmak, aydan gelme bir varlık olmayı gerektirmediği gibi, basit bir takım değerlendirmeye hatâları sonucu kendine üstün değerler atfetmeyi de gerektirmez. Bilhassa uçar koşar cinsten fevkalâde gösterilerle, insanları kendine bağlamak gerçek mü'min olmak için yeterli şart değildir. Gerçek mü'minin vasıfları yalnızca Kur'an ve sünnette belirlenen vasıflardır. Bunu Seyyid Kutub şöyle izah ediyor :

«Mü'minler ancak onlardır ki Allah'a ve Resulüne iman edip sonra şüpheye düşmemiş ve Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad etmişlerdir.» (Hucurât, 15)

Bu ifade gelişi güzel gelmiş değildir. Pratık bir gerçeği manevi bir tecrübeyi ele almakta, ruhlarda yer eden bir durumu tedavi etmeye çalışmaktadır. *Sonra şüpheye düşmemiş»*. Bu çekingenlik ifadesinin

bir benzeri de Allah Teâlâ'nın «*Onlar ki Rabbimiz Allah'tır derler sonra dosdoğru yürürler*» (Fussilet, 41) kavli şerifinde göze çarpmaktadır. Rabbimiz Allah'tır sözü doğrultusunda yürümek ve şüphe etmemek tabiri bize gösteriyor ki bazı kere katı tecrübelerin tesiri altında kalarak, şiddetli imtihanların tesirine kapılarak mü'min ruhlarda birtakım şüpheler ve sarsıntılar beliriverir. Mü'min ruh hayatta kaldığı müddetçe kendisini sarsan şiddetlere, titreten engellere çarpar. İşte bütün bu engeller karşısında sarsılmayan, yıkılmayan, güvenini yitirmeyen, şüpheye düşmeyen kişi Allah katında böyle bir dereceyi hak kazanan samimi bir mü'min olarak kalır. Bu ifade mü'min ruhlara yoldaki tehlikeleri göstermekte, seyahat esnasındaki zorluklara dikkat çekmekte ve herşeye rağmen yollarında yürümelerini, ölçülü ve dürüst olarak hareket etmelerini belirtmekte, yollarını yitirdikleri, karanlıklara daldıkları zaman rüzgârların ve kasırgaların kesintilerine tutuldukları vakit şüpheye dalmamalarını bildirmektedir.

Son âyet-i kerime bedevilere dönerek Allah'ın kalplerinde olanları en iyi bildiğini, kendilerinin bilgisine muhtaç olmadan kalplerinden geçeni haber verdiğini bildiriyor :

De ki : «Dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Halbuki Allah göklerde olanları da bilir, yerde olanları da bilir. Ve Allah herşeyi bilendir.» (Hucurât, 16)

Bilgiçlik taslayan insan, bırakın dış dünyayı, kendi nefsini bile bilmemektedir. Duygularının asıl sebebini, neleri kavrayıp neleri kavrayamayacağını anlayamaz. Aklının nasıl çalıştığını bilemez, murakabe ettiği zaman normal faaliyetini durdurur ki o zaman da gözlenebilecek bir hareket kalmaz. Binaenaleyh insan

kendisini ve organizmasının faaliyet tarzını bilmekten âcizdir. İnsanın en çok bildiğini sandığı nokta da orasıdır.

«Halbuki Allah göklerde olanları bilir, yerde olanları da.»

Ayet-i kerime bedevilerin kavrayamadıkları ve ulaşamadıkları iman gerçeğini beyan ettikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v)'e yöneliyor ve onların müslüman olduklarından dolayı Peygamber (s.a.v) minnet edişlerini anlatıyor. Ki bu minnet bile onların kalbinde henüz iman gerçeğinin yer etmemiş olduğunu ve o ruhların daha imanın zevkine eremediklerini ifade etmektedir :

«Onlar İslâma girdikleri için sana minnet ediyorlar. De ki : «Müslümanlığınız için bana minnet etmeyin. Bilâkis sizi îmana erdirdiği için Allah size minnet eder. Şayet sadıklardan iseniz.» (Hucurât, 17)

Hem İslâm'a girdikleri için minnet ediyor, hem de inandıklarını sanıyorlardı. Verilen cevapta İslâm'a girdikleri için Peygamber (s.a.v) minnet etmemeleri, bilâkis iman iddiasında samimi iseler asıl Allah'ın minnetinin kendilerinin üzerinde bulunduğunu belirtiyor.

Hem İslâm'a girdikleri için minnet ediyor, hem de inandıklarını sanıyorlardı. Verilen cevapta İslâm'a girdikleri için Peygamber (s.a.v) minnet etmemeleri, bilâkis iman iddiasında samimi iseler asıl Allah'ın minnetinin kendilerinin üzerinde bulunduğunu belirtiyor.

Biz bir nebze, birçok kişilerin ve bazı kere inananların dahi unutuverdikleri bu cevaptaki büyük gerçek üzerinde durmak istiyoruz.

Şüphesiz ki Allah'ın yeryüzünde kullarına verdiği nimetlerin en büyüğü iman nimetidir. Daha başlangıçta kullara lütfedilen varlık nimetinden ve varlıkla

alâkadar olarak sunulan rızık, sıhhat, hayat ve geçim nimetinden çok daha büyük nimettir iman nimeti. Bu nimettir ki insan denilen varlığa apayrı bir mahiyet vermekte ve ona kâinat nizamında önemli ve köklü mükellefiyetler vermesini temin etmektedir.

İman beşer bünyesine yerleşir yerleşmez, insan kalbinde gerçek mânasıyla yer eder etmez, yaptığı ilk şey insanın varlık konusundaki düşüncesine bir enginlik getirmesidir. Mevcutatla münasebetine bir genişlik vermesidir. Varlıklar âlemindeki vazifesini ibraz ettirmesidir. Çevresinde bulunan eşya, şahıslar ve değerlerle ilgili sağlam düşünceler verip dünya denilen bu yalnız üzerindeki seyahatı esnasında Allah'a vasil olana kadar emniyet bahşetmesi, çevresinde bulunan herşeyle ünsiyet sağlaması, kendisinin ve mevcudatın yaratamıyla dostluk kurmasını temin etmesi, bunun değerini ve şerefini kendisine hissettirmesidir. İnsan olarak Allah'ın hoşuna gidecek üstün vazifeler ifa edebileceğini ve böylece mevcudatta bulunanlarla birlikte bütün varlıklara iyilikler yapacağını hissettirmesidir.

Mü'minin sahip olduğu engin düşünce onu güçsüz ve basit bünyesinin zaman ve mekân bakımından mahdut sınırlarından çıkarak bütün mevcudatın yer aldığı, gizli açık, bilinen bilinmeyen kuvvetlerin toplandığı muhite ulaştırması, neticede hudutsuz ve kayıtsız bir enginliğe kavuşturmasıdır.

Mü'minler kendi türlerine nispetle bir fert, bir insandır. Aynı kaynaktan gelmişlerdir. Ortak oldukları kaynak-insanlık özelliğini Allah'ın ruhundan, bedeni çamurdan yapılmış olan bu varlığa üflenen solukla gelen ilâhi nurdan almıştır. Bu çamur yığımına sızan ilâhi nur göklere ve yere sığmayan, başı sonu olmayan zaman ve mekân hududu tanımayan uçsuz bucaksız

nurdur. İşte insana bu hususiyetini ve enginliği o ilâhi nur unsuru vermiştir. Bir insanın kendi nazarında yücelebilmesi, aydınlık ve enginlik hissedebilmesi için bu düşüncenin kalbinde yer etmesi yeter. O zaman ayakları toprakta gezinirken kalbi nurdan meşaleler içerisinde kendisine bu hayat tarzını lütfeden ilk nur kaynağına doğru kanat açarak uçar.

Mü'min mensubu bulunduğu topluluğa nispetle inanmışlar ümmetinin bir ferdidir. Zamanın derinliğinden Hz. Nûh'un, İbrahim'in, Mûsa'nın, İsa'nın (a.s.) ve son peygamber Muhammed Mustafa (s.a.v.) ile birlikte diğer peygamber kardeşlerinin rehberlik ettiği biricik ümmetin bir ferdidir. Bu düşüncenin insan kalbinde yer etmesi o insanın kökü derinliklere inen, dalı çevreyi kaplayan, zirvesi semalara ulaşan upuzun hayata sahip bulunan büyük, dik bir ağacın bir dalı olduğunu hissetmesi için kâfidir. Evet insanın bambaşka tadı olan bir hayata ermesi, hayatı yeniden anlayıp yaşaması, hayatın şerefli ve yüce bir hayat haline getirmesi bu köklü dala bağılıktan doğan bir yeni hayat tarzına girdiğini hissetmesi için yeter de artar bile...

Sonra bu duygu gelişir büyür ve enginleşir. Mü'minin kendi şahsını geçer, milletini aşar, mensubu bulunduğu insan cinsini geçerek bütün mevcudata yayılır. Allah'tan sudur eden ve onun ruhundan üflenen bir solukla kendisini insan yapan varlığa sirayet eder. Ve o zaman imanıyla anlarki bu varlıklar âlemi canlı bir âlemdir. Canlı varlıklardan meydana gelmiştir. Herşeyde o ilâhi ruhtan bir eser vardır. Eşyanın ruhuyla bu koca dünyanın ruhu mü'minin ruhu gibi duâ ve tesbih ile yücelerin yücesinde bulunan Allah Teâlâ'dan yönelir. Hamd ve taat ile ona koşar, izan ve teslimiyetle ona bağlanır. Ve bir de bakar ki o zaman

mü'min kişi bu bitmez tükenmez bütünün bir parçasıdır. Kâinatın özünde vardır ve ondan ayrılamaz. Kendisi Allah Teâlâ'dan sudur eden bu kâinatın bir bölümüdür. Ruhuyla çıktığı ilk noktaya doğru yönelir. Ve en sonunda ona ulaşır... Ve işte o zaman anlar kendisinin mahdut benliğinden çok daha büyük bir yapıya sahip olduğunu, korkunç varlıkların büyüklüğünü, düşündüğünü çok daha büyük olduğunu anlar. Ve bir de ne görsün çevresini saran ruhların şefkat kucağında ünsiyet içerisinde kendisini kollayan Allah'ın ruhunun dostluğu yanında... Ve işte o zaman anlar kendisinin bütün bu varlıklarla ilgi kurabileceğini, enliğine ve genişliğine bu kâinata yayılabileceğini, çok büyük şeyler yapabileceğini, çok büyük vakıalar ortaya çıkarabileceğini ve birçok şeyin tesir altında kalıp birçok şeylere tesir edeceğini ve hepsinden sonra da bütün mevcudattaki kuvvet ve güçlerle birlikte kendi gücünün çıktığı kaybolmaz, bitmez, tükenmez ve zayıflamaz büyük kuvvet kaynağına uzanabileceğini...

Bu geniş ve engin tasavvur sayesinde mü'min; eşya ve hadiselerle, şahıslar ve değer ölçüleriyle, hedefler ve ihtimamlarla alâkalı gerçekten son derece yeni ölçüler edinir. Kendisinin varlıklar âlemindeki yerini ve bu hayattaki gerçek vazifesini anlar. Allah'ın kâinattaki kudret nûmunelerinden bir kudret olduğunu ve Hak Teâlâ'nın, kendisi üzerindeki seyahatını sabit adımlarla, önu açık olarak, vicdan huzuru ve rahatı içinde devam ettirir.

İşte mü'min; çevresindeki varlıkların mahiyetini, yaptığı vazifenin hakikatini ve bu vazifeyi ifa için sahibi bulunduğu gücün önemini bilip takdir ederek çevresinde olup biten şeylerle münasebetinde emniyet kazanır, sükûnet ve rahatlık elde eder .Çünkü o çevresin-

de olup bitenlerin nereden geldiğini, niçin geldiğini nereye gideceğini ve orada ne olacağını bilir. Bilir ki orada birşeyler olacaktır ve yeryüzünde olup biten herşey orada gerçekleşecek şeylerin hazırlığı mahiyetindedir. Ve işte o zaman anlar nasıl olup da dünyanın âhiretin tarlası olduğunu, büyük küçük her yaptığında orada nasıl hesaba çekileceğini, hiç bir şeyin başı boş yaratılmadığını, başı boş ortaya salınmadığını ve tek başına olamayacağını...

Bütün bu gerçekleri bilince insanın doğuşu ve geleceği ile alâkalı hususları bilmemekten, yolun gizli yönlerini görmemekten, geliş gidişlerin ötesinde, bu yolda seyahatın gerisinde gizlenmiş bulunan hikmete güvenmemekten doğan şüpheler, endişeler, kararsızlıklar, krizler silinir gider.

Tarafımızdan tercüme edilen bu rübaide Ömer Hayyam'ın sahip bulunduğu duygulardan hiçbirine yer kalmaz.

«Hayat elbisesini kimseye danışmadan giydim.

Bir yığın düşünce arasında şaşırdım, kaldım.

Günü gelince atarım ben de üstümdekini

Bilmeden nerden geldiğimi, nereye gideceğimi?»

Mü'min emin olarak vicdan rahatlığı ve ruh huzuru içerisinde sevinçle bilir. Ömür elbisesini, hayat kaftanını kâinata ve kendisine hükmeden Hakim ve Habir olan Allah'ın takdiri uyarınca giydiğini. Kendisine bu elbiseyi giydirenin kendisinden çok daha iyi hüküm verdiğini, daha çok şefkatli olduğunu. Ve bunun için de başkasına danışmak ihtiyacını duymaz. Çünkü o, herşeyi bilen ve gören güç sahibi kadar danışacak kimse bulamaz. Ve bilir ki o kudret eli bu kâinatta tesir edeceği ve tesir altında kalabileceği belirli bir vazife için bu elbiseyi giydirmiştir kendisine. Ve sahibi bulunduğu vazifenin kâinatın başından so-

nuna kadar bütün canlıların ve eşyanın taşımak zorunda olduğu mesuliyetin bir tamamlayıcı unsurudur ve onlarla birlikte ahenk temin etmektedir. O zaman niçin geldiğini bildiği gibi nereye gideceğini de bilir. Değişik düşünceler arasında şaşırıp kalmaz. Seyahatini bitirir, vazifesini rahat ve huzur içerisinde yerine getirir. Bazı kere imanı, bilgi basamaklarında zirveye kadar çıkarak seyahatini tamamlar, vazifesini yapar, sevinç ve huzur içerisinde mükellefiyetini tamamlar. Allah'ın lütuflarındaki güzelliği, ihsanlarındaki celali ve azameti sevinçle hisseder. Minnet ve lütuf sahibi, güzel ve kerim zatın, şefkat ve merhamet dolu elin kendisine sunduğu hayat nimetini veya elbisesini giyerek ne kadar zorlukları aşarsa aşsın Rabbine vasıl olmak için sevinç ve iştiaak içerisinde hayat nimetini yerine getirir.

Bu gerçekler bilinince, bir zamanlar benim de içinde yaşadığım sıkıntı, kararsızlık ve başıboş hayatımda hissettiğim gibi duygular kalmaz artık. Ben «Kur'an'ın Gölgesinde» yaşamazdan evvel ve Allah Teâlâ elimden tutup beni bu şerefli gölgeye ulaştırmazdan önce o tür hayatı yaşadım. Ve o zaman hissettiğim duyguları, çevremde bulunan bütün varlıklardan bıkkınlık içerisinde, ruhumun bana ilham ettiği şu mısralarla dile getirmiştım:

«Şaşmış kalmış dünya, bilmez nereye gidiyor?
Neden?.. Nasıl?.. Ve kimin isteğiyle gidiyor?
Boş bir çaba, bitmez tükenmez yorgunluk,
Sevimsiz bir âkibete doğru gözü kapalı gidiyor.
Durmuş kâinat şaşkınlık içinde bilmez nereye gittiğini?

Neden nasıl ve kimisterse gittiğini?

Boş bir çaba ve bitmez tükenmez bir yorgunluk
En sonunda sevilmez bir âkibet.»

Ama bugün ben Allah'a sonsuz hamd ve minnet olsun, biliyorum ki ortada boşa giden hiçbir çaba yoktur. Her çalışmanın karşılığı vardır. Kaybolup giden hiçbir faaliyet mevcut değildir... Her yorgunluğun bir mahsulü vardır. Varılan netice sevindiricidir ve o adalet sahibi, rahmet sahibi Huda'nın huzurunda elde edilecektir. Allah'a binlerce hamd ü sena olsun ki ben bugün kâinatın boşu boşuna ve kötü bir kriz içerisinde bunalıp durduğunu kabul etmiyorum. Kâinatın ruhunun Rabbine bağlı olduğunu, O'na yöneldiğini, hamd ile O'nu tesbih ettiğini görüyor, hissediyorum. Âlemlerin, Allah'ın koyduğu kanunlara göre yürüdüğünü, rahat ve teslimiyet içerisinde seyrine devam ettiğini görüyor ve anlıyoruz.

Benim için bu kazanç düşünce ve duygu dünyamda büyük bir kazanç olduğu gibi, vücut ve ruh dünyamda da büyük bir kazançtır. Yapılan işin güzelliğini, faaliyetin iyiliğini, tesir ve teessürün azametini idrâk ettiren son derece büyük bir kârdır.

Öte yandan iman, itici bir kuvvet ve toplayıcı bir enerjidir. İmanın hakikatı kalplere yerleşir yerleşmez kişiyi hemen harekete geçirir ve faaliyete sevk eder. Hemen bir şeyler yaptırmak için çalışmaya teşvik eder. İç dünyasıyla dış dünyasının birbirine denkleştirmesini temin eder. Ayrıca insan bünyesindeki bütün hareket mekânizmasını hakimiyeti altına alarak onu hızla yolunda yürütür...

Ruhlarda yer eden akide gücünün sırrı budur. Budur inanan ruhların kuvvetindeki sır. Akidenin yeryüzünde meydana getirdiği ve hergün meydana getirmeye devam ettiği harikanın sırrı budur işte. Bu harikadır ki gün be gün hayatın çehresini değiştirmiş, fert olsun, cemiyet olsun bütün mensuplarını sonsuz büyük bir hayat uğruna fani ve mahdud öm-

rû feda etmeye sevk etmiş, güçsüz kuvvetsiz, küçük bir topluluğun karşısında herşey hezimete mahkûm olmuş. Aslında bütün bu kuvvetleri yenen mahdut ve fani bir fert değildir. Onun yerine o ferdin ruhunun kuvvet aldığı akıl almaz güç kaynağı (akide)dir, bu harikayı temin eden. Bitmek tükenmek nedir bilmeyen, eriyip azalmak nedir tanımayan ve her an fışkıran o kaynaktır bu gücü sağlayan...

Fertlerin hayatında, cemiyetlerin hayatında gizli kapalı hurafelere dayanmayan, rüya ve hayallere istinad etmeyen dini akidedir ki bu insanlarda hayret veren harikaları meydana getirir. Bu harikaları temin eden inanç; kavranılan sebeplere ve sabit kaidelere dayanır. Şurası muhakkak ki dini düşünce ve akide insanı gizli açık kâinat kuvvetlerine bağlayan, ruhuna güven ve huzur veren ve ona, geçici bâtil sistemler karşısına zaferden emin olarak, hakka inanarak karşı çıkma gücünü lütfeden külli bir düşünce sistemidir. Bu sistem ferdin çevresindeki insanlar, hadiseler ve eşya ile olan münasebetlerini yorumlamakta, ona gaye ve hedefini, takip edeceği yolu göstermekte, onun bütün kuvvet ve takatını birleştirerek bir noktaya sevketmektedir. İşte imanın kuvveti buradan gelmektedir. İnanan kişi o aydınlık hedefe doğru kuvvetle güvenerek emniyet içerisinde uygun adımlarla yürür gider.» (1)

Mü'min görünen ve görünmeyen bütün varlıkların yürüdüğü sabit hattı takip ettiğinden dolayı kuvveti her an artar. Kâinatta mevcut olan bütün gizli kuvvetlerin iman yönüne doğru hareket ettiğini görür ve hak yolunda yürüyen mü'min kendi yolunda

(1) «Cihan sulhu ve İslâm» adlı eserimizin «Akide ve Hayat» bölümü.

onlarla birleşir, hakkın bâtılı yenmesi için o hızlı akında birlikte hareket eder. Bâtıl ne kadar dış kuvvetlere sahip olursa olsun mü'minin gözünde sıfır hükmündedir...

Ne kadar doğru söylüyor ulu Allah'ım: *«Onlar İslâm'a girdikleri için sana minnet ediyorlar. De ki «Müslümanlığınız için bana minnet etmeyin. Bilâkis sizi imana erdirdiği için Allah size minnet eder. Şayet sadıklardan iseniz.»* (Hucurât, 17) Bu büyük nimet ancak Allah'ın katındadır ve yalnız Allah onu bu yüce lütfâ hak kazananlara verir.

Ne kadar doğru söylüyor ulu Allah. Bu gerçekleri görüp o mâna ve duyguları idrak edenler, o gerçeklerin ışığında görüp o birlikte yaşayanlar bu gezegen üzerindeki hayatlarını, onların aydınlığı ve rehberliği altında geçirenler ne kaybederler ki?... Öte yandan nimetlerin içerisinde de yüzşeler hayvanlar gibi yeyip içip eğlenseler bu gerçekleri ve bu duyguları yitirenler neyi bulurlar ki?... Hayvan onlardan daha doğru yoldadır. Çünkü o fitratının gereğini yapar ve o yolla yüce yaratıcısının buyruğunda hareket eder.

«Muhakkak ki Allah göklerin ve yerin gaybını bilir. Ve Allah yaptıklarınızı görendir.» (Hucurât, 18)

Göklerin ve yerin gaybını bilen, ruhların sırrını, vicdanların derinliğini, duyguların mahiyetini de bilir. İnsanların yaptığını görür, söyledikleri sözlere göre hüküm vermez. O'nun ilmi. Kalplerinden coşup gelen duygulara ve kalplerdeki bu duyguları doğru-layan amellere göre hareket eder...

UHUD MAĞLUBİYETİ VE İMAN İMTİHANI

İman sadece söylenilip geçilen, fakat karşılığında ödenmesi gereken bedeli olmayan bir şey değildir. Elbette ki mü'min olarak yaşamının; başkalarına ağır gelse de mü'mine huzûr veren bir takım karşılıkları vardır. İnanalar hem mü'min olarak yaşayalım, hem de bir bedel ödemeyelim derlerse bu onların imanının zayıflığına işâret olduğu gibi, bir yandan da daha başka ağır bedeller ödemelerine vesile olur.

Bu hususu Seyyid Kutub şöyle açıklıyor :

«Yoksa insanlar inandık demeleriyle bırakılacaklarını ve kendilerini imtihana çekilmeyeceklerini mi sandılar»? (Ankebut, 2)

Şüphesiz ki iman dille söylenen bir cümleden ibaret değildir. Bilâkis kendisine has sorumlulukları olan bir gerçek, kendisine has ağırlıkları olan bir emanet, sabrı gerektiren bir cihad ve tahammülü icabettiren bir çaba işidir. Bunun için insanların sadece inandık demeleriyle mesele bitmez. Fitnelere maruz kalsalar da inançlarında sebat edip her türlü imtihandan halis kalple çıkmadıkça işleri bitmiş sa-

yılmaz. Nasıl ki altın, ocakta eritilerek içindeki muhtelif maddelerin karışımı temizlenir ve ona sonradan girmiş olan unsurlar arıtılırsa, fitneler de gönüllerin temizlenip arınması hususunda aynı rolü oynarlar. Haddizatında fitne kelimesinin lûgat manası budur. Bu anlamın kendisine has delâleti, duygu ve ilhamları da vardır.

İmanlıların fitnelerle denenip imtihandan geçirilmesi değişmez bir esas ve Allah'ın nizamında câri olan bir kanundur :

«And olsun ki biz onlardan öncekileri de denedik. Allah elbette doğruları bilir. Ve elbette yalancıları da bilir.» (Ankebut, 3)

Süphesiz ki Allah imtihana çekmeden önce de kalplerin mahiyetini çok iyi bilir. Ancak imtihan, pratikte Allah'ın ilmi tarafından bilindiği halde insanlar tarafından bilinmeyen gerçekleri ortaya çıkarır. Binaenaleyh Cenab-ı Allah insanları onların hakkında bildiği mücerret bilgilere göre değil, yaptıklarına göre hesaba çeker. Bu da Hak Teâlâ'nın bir yandan lütfunun, bir yandan adaletinin, bir yandan da insanları terbiye edişinin belirtisidir. Hiç kimse bir başkasını aklından geçenlerle suçlayamaz. Ancak fiilen yaptığı şeylerle suçlar veya mükâfatlandırır.

Şimdi yeniden Hak Teâlâ'nın inananları imtihan edip içlerinden doğrularla yalancıları belirlemek üzere fitneye maruz kılışındaki ilâhi kanuna dönelim.

Ashında iman, Allah'ın yeryüzünde bir emanetidir. Ve onu ancak iman ehli olanlar taşırlar. İhlâs ve samimiyetle gönlünü Allah'a bağlayanlar imana sahip bulunabilirler. İman emanetini ancak ve ancak onu rahatlığa, emniyet ve selâmete, eğlence ve aldatmacaya tercih edenler omuzlayabilirler. İman emanetini, insanları Allah'ın yoluna çekmek ve Al-

lah kelâmını insanların hayatında tahakkuk ettirmek isteyenler yüklenebilirler. Bu emanet son derece yüce, son derece ağır bir yükür. Ve onu, ancak Allah'ın müyesser kıldığı kimseler taşıyabilirler.

Mü'minlerin bâtil erbabı tarafından işkencelere maruz bırakılması, sonra onları destekleyecek ve savunacak yardımcıların bulunmaması bir imtihandır. İnananların kendisini kurtaracak bir destekten mahrum bulunması, zulüm erbabına karşı çıkacak güçten yoksun bulunması da bir imtihandır. İşte fitne ve imtihan dendiğı zaman alışlagelen görüşlerin ışığında akla bunlar gelir. Daha öyle imtihan ve fitne çeşitleri vardır ki bunlardan çok daha acı ve çok daha beterdir.

Kendisini sevenlerin ve aile efradının kendisi yüzünden başlarına bir belâ gelmesi ihtimali ve onları koruyamamak durumu, fitnelerin en korkunçlarından biridir. O dostlar, o yakınlar, o aile fertleri, dostlukları adına, yakınlıkları adına gelirler ve mü'minlere seslenirler. Kendilerini seviyorsa eziyetlere ve felâketlere duçar olmamaları için teslim olmasını veya küfür ehli ile barışmasını arzu ederler. Ankebut Sûresinde ana ve babayla ilgili ve kişilere çok ağır, çok zor gelen bir takım fitnelere işaret edilmiştir.

İnsanların bâtil ehline saygı göstermesi, herkesin onları muvaffak olmuş görmesi ve alkışla karşılaması, yığınların onları medihlerle kucaklamaları ve böylece yollarındaki engelleri yıkmaya çalışmaları da bir başka fitne şeklidir. Ehli bâtıla hürmet ve saygı beslenilmesi, onların yaşama imkânının hazırlanması çok korkunç bir imtihandır. Ona karşı dikilen mü'min kişi herkes tarafından reddedilip ihmale maruz bırakılırken, kimse tarafından korunmazken, sahip

bulunduğu hakikatlerin değerini dünyada sadece gücü ve imk n  bulunmayan kendisi gibi çok az bir kitlenin farkına vararak değerini bilmesi karşısında, yığınların küfür ve inkâr ehline alkış tutması çok zor bir imtihandır. Bir başka imtihan şekli de aileden ve yakınlardan uzak kalma, toplumdan ayrılmak, inanç uğruna yalnızlığa düşmektir. Mü'min kişi çevresine bakıp ta etrafındakilerin hepsinin dalâlet seline kapıldıklarını, bataklıklara doğru yuvarlandıklarını görünce kendisini yapayalnız, toplumdan ayrı, garip ve kovulmuş olarak hisseder ki bu çok zor bir imtihan şekli de rezaletlere diz boyu batmış, fenalıklara gömülmüş milletlerin ve devletlerin içtimai hayat bakımından gelişmeleri, medeni seviyelerinin yüksekliği ve oralarda fertlerin insanın değerine yaraşan himaye ve korunma görmesidir. İnsanlık hak ve hürriyetlerini şereflice kullanıp Allah'a isyan etmekle beraber güçlü ve müreffeh bir hayat sürmeleridir.

Bütün bu saydıklarımızdan çok daha büyük, çok daha zor, çok daha ağır bir fitne var. Nefis ve aşırı arzular fitnesi. Yeryüzünün cazibesi et ve kanın ağırlığı, eğlenmek ve güçlü olmak arzusu, rahat ve emniyet isteği... Ayrıca imanın gerektirdiği doğru istikamette yürümenin, İslâmın icabettirdiği üstün seviyede yaşamanın, ruhun derinliklerinden, hayatın içinden, toplumun mantığından ve devrin insanların düşüncesinden gelen baskılar ve karşı koymalar...

Zaman uzayınca, Allah'ın yardımı gecikince, fitne bir kat daha şiddet kazanır, bir kat daha katılaşır. İmtihan bir daha zorlaşır, bir daha şiddetlenir. Ve bütün bunlara ancak Allah'ın koruduğu kimseler dayanabilirler. Bunlarda ruhlarında imanın gerçekten yer ettiği o büyük ilâhi emanete hak kazanan m 'minlerdir. Gökyüzünün ve yeryüzünün emanetini, Allah'ın

insan vicdanına teslim ettiği emaneti yüklenenler... Şüphesiz ki Allah bu imtihanlarla mü'minlere azap çektirmek, bu fitnelerle işkence yapmak istemez. Fakat ilâhi emaneti omuzlamak için bu şarttır. Meşakkat dolu çalışmalara katlanabilmek için böyle özel bir eğitim görüp hazırlanmak gerekir. Aşırı arzulara karşı tam bir üstünlük temin etmek, acılara karşı gerçek mânada sabır göstermek ve idare etmek, fitnenin uzamasına, imtihanın şiddetine rağmen her zaman Allah'ın nusretini ve inayetini bütün samimiyetle beklemek için böyle özel bir eğitimden geçmek şarttır.

Şiddetler insanların ruhlarını arıtır ve pisliklerini izale eder. İç kuvvetlerini harekete geçirir, uyarır. Şiddet darbeleri bütün ağırlığına, bütün zorluğuna rağmen onun demirini daha sertleştirir, daha güçlendirir. Toplumlar içinde şiddetlerin böyle önemli bir yeri vardır. Bozguncu cemiyetlerden ancak Allah'a tam olarak bağlanan, Allah'ın zafer ve mükâfatına gönülden teslim olan, sarsılmaz inançlı, çelik fitratlı kişiler geriye kalır. Ve işte en sonunda sancağı teslim alacaklar da bunlardır. İmtihanın ve hazırlığın uzaması onları sıkmaz. Çünkü neticeden emindirler.

Diğer yandan onlar emaneti ağır bedeller ödeyerek, büyük kıymetler vererek elde ettikleri, mihnetlere dayanarak kazandıkları için o uğurda yığınlarca acılara ve fedakârlıklara katlandıklarından dolayı ona son derece saygı gösterirler ve kuvvetle sarılırlar. Şüphesiz ki kanını ve iliğini harcayanlar, rahatını ve güvenini heba edenler, arzularını ve isteklerini feda edenler, her türlü işkence ve mahrumiyetlere dayananlar elbette ki, uğrunda fedakârlıklara katlandıkları emanetin değerini en iyi bilenlerdir. Bunca fedakârlıktan ve acılardan sonra basit değerler uğruna o emaneti başka ellere teslim etmezler.

Diğer yandan onlar emaneti ağır bedeller ödeyerek, büyük kıymetler vererek elde ettikleri, mihnetlere dayanarak kazandıkları için o uğurda yığınlarca acılara ve fedakârlıklara katlandıklarından dolayı ona son derece saygı gösterirler ve kuvvetle sarılırlar. Şüphesiz ki kanını ve iligini harcayanlar, rahatını ve güvenini heba edenler, her türlü işkence ve mahrumiyetlere dayananlar elbette ki, uğrunda fedakârlıklara katlandıkları emanetin değerini en iyi bilenlerdir. Bunca fedakârlıktan ve acılardan sonra basit değerler uğruna o emaneti başka ellere teslim etmezler.

Hakkın ve imanın en sonunda muzaffer olacağı hususu ise Allah'ın vaadi ile teminat altına alınmıştır. Ve inanan bir kişi aslâ Allah'ın vaadinden şüphe etmez. Eğer zafer gecikirse gizli bir hikmete mebni olarak gecikir ve bu da ehli imanın hayrınadır. Elbette ki hak ve hakikat ehline karşı Allah'tan daha gayretli kimse bulunmaz. Mü'minler için fitnelere duçar olmak musibetlere maruz kalmak, Allah tarafından seçilen ehliyetli kimseler olmak şerefi yeter. Allah'ın kendilerinin dini duygularını ve dayanma güçlerini belirlemek üzere imtihan ettiğini bilmeleri kâfidir.

Nitekim bir sahîh hadisi şerifte buyurulur ki : *«İnsanların en çok musibete uğrayanları peygamberlerdir. Sonra salihler, sonra ard arda gelen iyilerdir. Kişi dinine göre belâlarla imtihan olunur. Eğer dininden vazgeçmez ise belâsı da artar.»*

Mü'minleri işkencelere maruz bırakanlar ve onlara karşı kötü davranışlarda bulunanlar ise Allah'ın azabından kaçıp kurtulacak değillerdir. Düşükleri bâtil yolda ne kadar şişip kabarırlarsa kabarsınlar, başardıkları ve galip geldikleri sanılırsa sanılsın en sonunda Allah'ın vaadi ve kanunu tecelli edecektir :

«Yoksa kötülük yapanlar bizden kaçabileceklerini mi sanırlar? Ne kötü hüküm veriyorlar.» (Ankebut, 4)

Hiç bir bozguncu kaçıp kurtulacağını sanmasın. Böyle sanan kötü bir hüküm vermiş olur. Yanlış değerlendirme ise yanlış netice verir. Zira mü'minlerin imanını ölçmek, doğrularla yalancıları birbirinden tefrik etmek üzere onları imtihana çeken kudreti ilâhi kötülerin yakalanmasını ve tutulmasını da aynı şekilde değişmez bir kanuna bağlamıştır.

Mademki fitne, gönülleri denemek, safları seçmek hususunda geçerli bir kanundur; kötülerin kaybetmesi ve bozguncuların helâk olması da aynı şekilde mutlaka gerçekleşecektir.

Diğer bir hüküm ise Allah'a vasil olmayı isteyen ve buna gönülden inanıp bağlananları tatmin edici mahiyette olmaktadır :

«*Kim Allah'a kavuşmayı umarsa muhakkak ki Allah'ın belirttiği vakit gelecektir. O, Semi'dir, Alim'dir.*» (Ankebut, 5)

Öyleyse Allah'a kavuşmak isteyen kalpler rahat içerisinde emin olsunlar. Allah'ın kendilerine vaad ettiklerini güven ve emniyet içerisinde beklesinler. Şevk ve arzu ile Allah'a vasil olacakları anı gözlesinler. Ama inançlarından hiç bir şey yitirmesinler.

Âyeti kerime Allah'a vâsıl olmak isteyen bu kalpleri çok derin işaretlerle tasvir etmektedir. Gönlünü bir şeye kaptırıp iştiyakla bekleyen kimseler olarak tavsif etmektedir. Bu buluşma arzusunu insana huzur veren bir tekidle ifade ettikten sonra gönüllere tatlı bir emniyet ve güven akıtmakta, Allah'ın onları duyduğunu ve bildiğini ifade etmektedir: «*O, Semi'dir, Alim'dir*».

Diğer tarafta imanın mükellefiyetlerine katlanan, cihadın acılarına dayanan kalplerin kendileri

için, kendi hayırlarına ve durumlarını düzeltmek için cihad ettikleri belirtiliyor. Çünkü Allah'ın hiç kimseye ihtiyacı yoktur. Ve O her şeyden müstağnidir:

Kim cihad ederse ancak kendisi için cihad etmiş olur. Zira Allah âlemlerden müstağnidir.» (Ankebut, 6)

Şayet Allah mü'minleri imtihana tâbi tutuyorsa, meşakkatlere dayanmak ve tahammül etmek için nefisleriyle cihada zorluyorsa bu kendilerinin iyiliğine ve hayrınadır. Dünya ve âhirette kurtuluşlarına vesiledir. Bilindiği gibi cihad mücahidlerin kalbini ve ruhunu islâh eder, düşünce ufuklarını yükseltir. Nefis ve mal ile cimriliğin üstüne çıkarır ve daha üstün meziyet ve kabiliyetlerle harekete geçmesini sağlar. Henüz bu inanmışlar topluluğuna erişmeden önce dir. Kendi durumunu düzeltmek, hakka kesin olarak bağlanmak, hayrı şerre galip getirmek, islâhı bozgunculuğa üstün kılmak içindir :

Kim cihad ederse ancak kendisi için cihad etmiş olur.»

Öyle ise cihad kafilesi yola çıkmışken, Allah'tan cihadın bedelini talebederek davasını muzaffer kılmaya hazırlanırken, hiç kimse yolun ortasında durup ta eriştiği durumun karşılığını geciktirmeye çalışmasın. Şüphesiz ki Allah'a, insanların cihadından hiç birşey erişmez. Çünkü Allah'ın güçsüz ve zayıf beden gücüne ihtiyacı yoktur: «*Zira Allah âlemlerden müstağnidir.*» Ama Hak Teâlâ fazlı inayetinden dolayı cihada çıkan kişiye yardım etmekte ve onu yeryüzünün halifesi kılarak, âhirette sevabına nail edip mükâfatlandırmaktadır :

«İman edip te salih amel işleyenlerin kötülüklerini and olsun ki örteriz. Onları yaptıklarından daha güzeli ile mükâfatlandırırız.» (Ankebut, 7)

Öyle ise inanan ve çalışan mü'minler Allah'ın kendilerinin günahlarını bağışlaması ve iyiliklerle mükâfatlandırması hususunda emin olsunlar. Cihadın mükellefiyetlerine dayansınlar, fitne ve imtihanlara karşı koysunlar. Neticede aydın ufuklar ve güzel mükâfatlar onları beklemektedir. Hattâ mü'min kişi hayatında bunlara erişmese bile öbür dünyada erişebileceği için hiç birşey değişmez.

İMAN YOLUNDA CAN VERENLER

Bir önceki bölümde imanın bir bedeli olması gerektiği vurgulanmıştı. İşte burada bu bedelin en ağır dile getiriliyor. En mükemmel mümin, iman uğrunda baş veren ve şehâdet mertebesine nâil olan mü'mindir.

Mü'min körükörüne kendini ölüme terketmez. Çünkü bunun, «kendini tehlikeye atmak» olduğunu ve Allah tarafından yasaklandığını bilir. Fakat yeri geldiğinde inancı uğruna hayatını da fedâ etmekten çekinmez. Bu hususta Seyyid Kutub'a kulak verelim :

Tesadüfle ve kendiliğinden hiçbir şey vukûa gelmez. Hiçbir şey boş yere ve mânasız yere meydana gelmemiştir. Kâinatta her hareketin hesabı yapılmıştır; sebep ve neticeleri takdir edilmiştir. İşte bu hâdiseler; hiç kimseyi kayırmayan, parçalanmayan ve iptâli mümkün olmayan o sabit kanun ve âdetlere uygun olarak cereyan ediyor. Böylece hâdiselerin ötesinde gizlenen hikmetler tahakkuk etmiş ve kâinatın nihai projesi de kemale ermiş oluyor.

İşte İslâm düşüncesi; beşer tarihinde hiçbir tasavvurun ulaşamadığı, böyle kuşatıcı ve ölçülü bir esasa ulaşmıştır...

İşte kesin düstur ve değışmeyen kanun... Ve işte, o kesin düstur ve değışmeyen kanunun arkasındaki hudutsuz meşiyet-i sübhaniye... Yapıcı irâde... Ve işte, bütün bunların ötesinde, her şeyin kendisine gelip dayandığı eşsiz hikmet...

Allah, hükmünü koyar; nizamıyla da bütün kâinatta bu hükmün icrâsını gerçekleştirir. İnsan ise, iradi ve ihtiyarî hareketleriyle bu hükmü bizzat tatbik eder; tefekkür ve tedebbürü neticesinde işlediği fiillerle, onun tatbikatını tahakkuk ettirir. Fakat bunlar, şüphesiz ki, Allah'ın hikmet ve takdiri ile O'nun iradesine muvafık olarak meydana gelir. Yüce insanın iradesi, tefekkürü, hareketi ve yapıcılığı; Allah'ın kanun ve düsturunun bir parçasıdır. İnsan yapacağını, onların yardımıyla yapar. Tedbir ve takdirin sınırları dahilinde gerçekleştirmek istediği şeyi, onların yardımıyla neticeye erdirir. Fakat bunların hiçbirisi, Allah'ın kanun ve düsturunun haricine çıkmaz. O'nun aksine birşeyi tahakkuk ettiremez.

Bazıları Allah'ın irade ve takdirini, terazinin bir kefesine, insanın iradesini, tefekkürünü, hareketini ve yapıcılığını da diğer kefesine koymayı tasavvur ediyorlar... Hayır!... O'nun rakibi ve düşmanı da olamaz... Yüce Allah, insana; varlığını, tefekkürünü, iradesini, yapıcılığını, takdir ve tedbirini hibe etmiş, fakat bu vasıfların hiç birisine, kendi kanununa taarruz edecek irâdesine karşı gelecek bir haslet, bir keyfiyet vermemiştir. Kâinatta; kendi takdirinin ötesindeki nihai hikmetin dışına çıkmak selâhiyetini hiç kimseye vermemiştir. Fakat insanın takdir ve tedbirine, kendi yüce kanunu ve değışmez takdirinden bir özellik bahşetmiştir şüphesiz... Zaten bu; ilâhî kanuna uydurmak için gayretini; saadet ve şekavet, rahatlık ve yorgunluk, lezzet ve elemde dahi bu gay-

retinin mükâfatına lâayık olmayı düşünmesi ve Allah'ın, bu gayret ve neticenin ötesinde, her şeyi kuşatan takdir ve ilmüne münasip olanı tahakkuk ettirmesi, hep o ilâhi ölçünün hususiyetlerindendir.

Biz; Uhud gazvesi hakkında da, eşsiz mükemmelliğiyle her şeyi kuşatan İslâmî düşüncenin ışığında aynı şeyi söyleyeceğiz, Allah; müslümanlara, kendi kanununu, zafer ve hezimet hakkında koymuş olduğu şartlarını bildirdi. Fakat müslümanlar, bu kanun ve şartlara muhalefet ettiler; edince de elem ve ıztıraba maruz kaldılar. Fakat mesele burada bitmiyor. Bu muhalefet ve onun neticesi olan ıztırabın ötesinde, mü'minler ordusunda bulunan münafıklardan, müslümanlar kalplerini temizliyor. İslâmî tasavvur hakkında kalplerdeki karanlıkları açıklığa kavuşturuyor, zaafiyet ve eksikliği gideriyor.

Müslümanların varmış oldukları bu netice, fonksiyonu itibariyle bir hayrın ifadesidir. Şüphesiz ki, bu neticeye Allah'ın kanunu gereğince nâil oldular. Kanun-u İlâhi, müslümanlara, Allah'ın nizamını kabul edip, bütün cephesiyle o nizama teslim olanlara, Allah'ın yardım ve himayesini garanti ediyor. Evet, böylelerini ilâhi yardım ve himayeye mazhar kılmak. Kanun-u İlâhi'nin değişmez esasıdır. Allah, onların hatalarını; her ne kadar neticesi elem verici dahi olsa, nihâi hayırları için bir vesile kılar. Bu elem aynı zamanda daha iyi hazırlanmaya, nefsini terbiye etmeye ve günahlardan temizlenmeye bir vesiledir.

İşte bu kuvvetli ve kesin ifadeler karşısında müslümanların kalpleri mutmain oluyor, ayakları yorgunluğunu atıyor. Hayret ve şaşkınlıkları zail oluyor. Mağlûbiyetin ağır yükü hafifliyor. Çünkü onlar, Allah'ın kaderi ile yüz yüze olduklarını ve hayatta O'nun kanunlarıyla yaşadıklarını gayet iyi biliyorlar.

Onlar, yine biliyorlar ki, Allah; gerek onlara gerekse etraflarında bulunanlara, dilediği her şeyi yapabilir. Onlar; Allah'ın, dilediği her şeyi neticelendirdiği takdir-i ilâhî'nin hammaddesidirler. Onların hataları da, sevapları da, hata ve sevaplarının sonuçları da O'nun yoluna tâbidirler. Bu müstakim yolda devam ettikleri müddetçe de kader, onları mutlaka zafere ulaştıracaktır.

«İki ordu karşılaştığı gün size gelen musibet, Allah'ın emriyleydi. Bu, mü'minleri belirtmek içindi.» (Âl-i İmran, 166)

Bir de münafıklık edenleri açığa vurmak içindi. Kendilerine; *«Gelin, Allah yolunda savaşın veya savunun dendiği zaman; «Şayet muharebe etmeyi bilseydik peşinizden gelirdik» dediler. O gün onlar imandan çok küfre yakın idiler. Kalblerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylüyorlardı. Onların gizlediği şeyi Allah çok iyi bilir.»* (Âl-i İmran, 167)

Allah'ü Zülcelâl, bu âyet-i kerimede; *«münafıklık edenler»* diye tavsif ettiği Abdullah bin Übeyy bin Selul ve arkadaşlarına işaret buyuruyor. Allah onları, hemen orada meydana çıkarıyor ve İslâm ordusunu, onların fitne ve nifaklarından kurtarıyor. Neticede de o gün, onların hakiki durumlarını şu şekilde karara bağlıyor :

«O gün, onlar, imandan çok küfre yakın idiler.»

Onlar; müslümanlarla müşrikler arasında yapılacak olan savaş, muharebe sanatını bilmediklerinden dolayı müslümanlara katılamayacaklarını söylerken, ileri sürdükleri bahanelerinde asla doğruyu dile getirmiyorlardı. Meselenin asıl sebebi, onların harbetmeyi bilmeyişleri değildir.

«Kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylüyorlardı.»

Kat'iyetle sabittir ki, onların kalplerinde nifak vardı ve o nifak, hâlis bir akidenin kalbe girmesine mani oluyordu. O nifak onların şahıslarını ve düşüncelerini, akide ve akidenin emirlerinden üstün tutuyordu. O, her türlü nifakın başı idi. O baş münâfık; Abdullah bin Übeyy idi...

Rasulullah (s.a.v), Uhud gazası hakkında, o baş münâfıkın fikrini almamıştı. Hz. Peygamber (s.a.v), Medine'ye ilâhi risâleti getirdiği zaman, onu, kabilesinin kendisine tanımış olduğu riyaset ve üstünlükten de mahrum etmişti. Riyaset ve üstünlük Allah'ın dinine ve bu dinin sancaktarlarına tahsis edilmişti. İşte o baş münâfık ve taraftarlarının kalplerindeki ukde buradan geliyor. Uhud dönüşü müşrikler, Medine'nin giriş kapısında müslümanlarla karşılaşıyorlar. «Gelin, Allah yolunda savaşın veya savunun» diyen, hâlis müslüman Abdullah bin Amr bin Haram'ı görüyorlar. Onlar da savaşmayı bilmediklerini ileri sürüyorlar. Allah onları, şu âyetiyle rezil ve rüsvay ediyor:

Onların gizlediği şeyi Allah çok iyi bilir».

Sonra âyet-i kerime, onların, İslâm ordugâhındaki askerlere yerleştirmek istedikleri hile ve desiselelerini de ortaya çıkarıyor :

«Kendileri oturarak kardeşleri için; Bize uysalardı öldürülmezlerdi» diyorlar.» (Âl-i İmran, 168)

Onlar; savaş kapılarına kadar gelip dayanmışken mü'minleri harp meydanında yalnız bıraktılar. Kendileri arkadan onları seyre koyuldular. Şüphesiz ki, onların geriden seyredişleri, gerek ordu saflarında, gerek mü'minlerin ruhlarında büyük sarsıntı ve karışıklıklara yol açıyordu. Özellikle Abdullah ibni Übey, kavminin efendisi ve en ileri gelen şahsiyeti idi. Henüz münâfıklığını da aleni olarak ortaya koy-

mamıştı. Allah onu, bu vasfıyla henüz damgalamadığı için müslümanlar arasındaki mevkii de sarsılmamıştı. O münâfıklar, harbi müteakip ashâb-ı güzîn'in kalplerine sarsıntı ve şüphe sokarak rahatlamak istiyorlar ve şöyle diyorlardı :

«Bize uysalardı öldürülmezlerdi.»

Onlar; savaşa iştirak etmeyişlerinin bir hikmet ve maslahatı bulunduğunu, Rasulullaha itaatte de zarar ve fesadın mevzubahis olduğunu ileri sürüyorlardı. Bütün bunlardan fazla olarak da saf İslâmî tasavvuru ifsad ediyorlar, Allahın koymuş olduğu takdiri, ecelin katiyetini ve sadece ilâhî kadere bağımlı olan hayatın ve ölümün hakikatini değiştiriyorlardı.

İşte âyet-i kerime, onların iddialarını kesinlikle reddediyor. Bir taraftan basit ve cılız hilelerini reddediyor, diğer taraftan da İslâmî tasavvurun sağlamlığını ve her türlü şüphelerden ve karanlıklardan berraklığını ortaya koyuyor :

De ki : Şayet sâdıklardan iseniz, kendi nefislerinizden ölümü geri çevirin.» (Âl-i İmran, 168)

Ölümden kim kurtulabilir ki?... Cephede muharebe eden de, evinde oturan da, korkak olan da, cesaret sahibi de ölümü tadacaktır. Ne yaşamak hırsı, ne de ölümden kaçmak, onu geri çeviremez. Ölümden korkmak ve evde oturmak, takdir edilen müddeti uzatamaz. İşte, asla münakaşa kabul etmeyen gerçek budur... Ve bu, Kuran-ı Kerimin gözler önüne sermiş olduğu gerçektir. Kuran-ı Mübin bu gerçeği ortaya koyarken, insanların çirkin hilelerini de iptal ediyor ve hakkı yerli yerine oturtuyor. Müslümanların kalplerini sükuna kavuşturuyor. Tam bir sükunu, huzur verici bir rahatlığı ve tatmin edici bir bilgiyi gönüllerine yerleştiriyor...

Kelâm-ı ilâhî şimdi de, dikkatleri savaş meydana çekiyor ve hâdiseleri arzitmeye başlıyor. Aslında belki bu hususun daha önce zikredilmesi icabederdi. Fakat savaştan önce meydana gelen hâdisenin, Abdullah ibni Übey ve adamlarının Allah için cihâd etmekten kaçışlarının da zikredilmesini icabediyordu. Ve bu hâdisenin savaştan önce meydana gelmesi vukua geliyordu. Bundan dolayıdır ki, önce bu hâdisenin zikrediliyor, sonra da harbin izahı başlıyor ki; zaten bu şekilde bir tasnif hâdiselerin ve Kur'ân üslûbunun akışı icabıdır.

Harbin safhalarının daha sonra zikredilmesi, Kur'an'ın takip etmiş olduğu programdan dolayıdır. Yüce Mevlâ, bunları tehir ediyor, tâ ki İslâmî tasavvurun en mühim kaidelerini ortaya koysun, bu sağlam ve değişmez prensipleri kalplere yerleştirsün; bu hatasız ölçüleri, koymuş olduğu değerlere oturtsun diye... Sonra da münafıklık yapanları açığa vuruyor. Onların fiil ve tasarruflarını ortaya koyuyor.

Artık temiz ruhlar hazırdır; münâfıkların bu tasarruf ve fiiliyatının, sağlam İslâmî tasavvurdan, onun eşsiz değerlerinden ve şaşmaz ölçülerinden saptırmak gayesine mebni olduğunu idrâk etmeye yönelmiştir... Müslümanın ruhunda, imânî değerlerin ve İslâmî tasavvurların işte böyle yeşermesi icabeder. İnanan insanın, kendi ruhuna; şahısları ve alemleri değerlendiren, imânî değerleri yerleştirmesi tasavvuratın ilmini veren sağlam ölçüleri yerleştirmesi lâzımdır. Sonra kendisine, şahıslar ve ameller arz edildğinde, hiç sıkıntı çekmeden en sağlam şekliyle onların hükmünü verir... İşte bu, o sağlam imânî hissin eseridir...

Burada, o biricik nizamın takibettiği diğer bir hususiyet de mündemictir. Yukarda da zikri geçtiği gi-

bi Abdullah ibn Übey, o zamana kadar kavminin büyüğü ve lideri mevkiinde bulunuyordu. İbni Übey, Rasulullah'a son derece kızgındı. Çünkü; her ne kadar Şûra toplamakta ve onun kararlarının infâzında, cemaatin hürmet ve itimadını kazanan ve böylece hatırı sayılan kimselerin görüşlerini almak icap ediyor idiyse de, Rasulullah, harpten önceki istişarede onun fikrine müracaat etmemişti. İşte bunun da tesiriyle münâfıkların reisi, hemen aleyhte harekete geçiyor, ilk nazarda İslâm ordugâhını karıştırmak ve müslümanların düşüncelerine şüphe tohumları ek-mek gibi tasarrufları ile ortaya çıkıyor. Savaşı müteakip yaptığı faaliyetlerle de kalplerde bir pişmanlık ve nedamet, gönüllerde bir şüphe ve karışıklık ihdâs ediyor...

İşte o münâfığın yapmış olduğu faaliyetlerin ve ortaya attığı iddiaların küçümsenmesi ve hakir görülmesi bir hikmete mebnidir ki, bu, Kur'ân'ın takip etmiş olduğu programın eseridir. Bu hikmet; savaşın başında meydana gelen malûm hâdisе sebebiyle, gazaya müteallik vukuatın hemen zikredilmeyip cümlelerin ve hâdislerin akışı icabı geri bırakılmasını iktiza eder. Aynı zamanda sarih olarak; «Münâfıklık yapanlar» diye vâsfettiği kimseleri tamamen açığa vurmayı, onların acayip işlerini şu kısa; «Münâfıklık yapanlara bakmaz mısın»?... cümlesinde hayretle ifade etmeyi, reislerinin ismini ve şahsını açıklamayıp; onun yaptığını yapan, iman terazisinde onunla aynı seviyede olan her ferde şâmil olması için; «Münâfıklık edenler» tarzında belirsiz olarak zikretmeyi de icabettirir.

Bu açık ve kesin ifadelerden sonra, kalp sükûnete eriyor, vicdan huzura kavuşuyor; kâinatta çarî olan kanun-u İlâhî'nin hakikatini anlıyor. Hâdiseler

hakkında Allah'ın koymuş olduğu takdir iadrâk ediyor. Takdir ve tedbirin ötesindeki hikmetullahı hissediyor. Sonra, tayin edilmiş olan ecelin hakikatini görüyor. Mukadder olan ölümü seziyor. Evde oturup saklanmanın onu geri bırakamayacağına, savaşa çıkmanın da onu öne alamayacağına inanıyor. Hiç bir tedbir ve sakınmanın, hayata hırsla bağlanmanın kat'iyyen ölümü durduramayacağını vicdanen takdir ediyor...

Bu hakikatleri ortaya koyduktan sonra, Kelâm-ı İlâhî, bir başka hakikatın beyanına geçiyor. Zatında da, eserinde de ulu olan hakikate... Allah yolunda öldürülenlerin ölü olmadıklarını, bilâkis diri olduklarını Rableri tarafından rızıklandırıldıklarını ilân eden hakikate... Onlar; müslüman cemaatin hayatından da, kendilerinden sonra meydana gelen hâdiselerden de kopmamışlardır. Onlar; müslümanların hallerinden ve meydana gelen hâdiselerden müteessir olurlar, kendileri de onlara tesir ederler. Tesir ve teessür; şüphesiz hayatın en hususi özelliğidir.

İlâhî kelâm; Uhud muharebesinde, şehitlerin hayatı ile onların şehâdetlerinin meydana getirdiği hâdiseler arasında sağlam bir irtibat kuruyor. Sonra mü'minlerin durumunu tasvire başlıyor. Kendilerine isabet eden her acıdan sonra Allah'a ve Rasulüne başvurduklarını, muharebeden sonra Kureyş meydana terkedip gidince, Medine'ye saldırımlarından korktukları için onları takip ettiklerini Kureyş'in kuvvet ve kudretinden bahsederek mü'minlerin korkutmak isteyenlere aldırmadıklarını, sadece Allah'a tevekkül edip dayandıklarını, orada imanın manasını ve hakikatini tahakkuk ettirdiklerini teker teker gözler önüne seriyor :

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilâkis onlar, Rableri katında diridirler, rızıklandırılır.» (Âl-i İmran, 169)

«Allah'ın kendilerine verdiği ihsandan dolayı sevinç içindedirler. Arkalarından kendilerine katılamayanlara; «Kendilerine korku olmadığını ve üzülmeceklerini» müjdelemek isterler.»

«Onlar, Allah'dan gelen bir nimet ve daha üstün ihsan ile ve Allah'ın mü'minlerin mükâfatını zayetmeyeceği müjdesiyle sevinirler.

«Kendilerine yara isabet ettikten sonra yine Allah'ın ve Peygamberin davetine koşanlar, içlerinden ihsan edenler ve sakınanlar için pek büyük mükâfat vardır.»

«Onlar ki; bir takım kimseler kendilerine; «Düşmanlarınız sizin için kuvvetlerini topladılar, onlardan korkmalısınız» dedikleri zaman, bu haber onların imanını artırır da; «Allah bize kâfidir, O ne güzel muhafızdır» derler.»

«Sonra da kendilerine hiç bir zarar dokunmadan Allah'dan bir nimet ve bollukla geri döndüler. Allah'ın rızasına uydular. Ve Allah çok büyük fazl ü inayet sahibidir.»

«İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur. Mü'min iseniz onlardan korkmayın, benden korkun.» (Âl-i İmran : 170-175)

Allah; ecel ve kader hakkında mü'minlerin gönlünü vüzuha ve sükûnete kavuşturduktan sonra, münaflıkların, muharebeyi müteakip mü'minler hakkında söyledikleri; «Bize uysalardı öldürülmezlerdi» sözlerine ve meydana getirdikleri şüphe, teşevvüş ve nedâmete karşı meydan okuyarak buyuruyor ki :

«De ki : Şayet sadıklardan iseniz kendi nefislerinizden ölümü geri çevirin.» (Âl-i İmran, 168)

Allah Teâlâ, bu hakikati ortaya koymakla mü'minlerin gönlünü huzur ve rahata kavuşturmayı, itminâna erdirmeyi irâde buyuruyor. Sonra; Allah yolunda öldürülen, kalbinde Allah için mücahede duygusunu ihlâsla muhafaza eden, her türlü şüphe ve karışıklıktan tecerrüt ederek Allah yolunda can veren şehitlerin varacakları yeri ortaya koyuyor. Onların diri olduklarını, hayatın bütün hususiyetlerine sahip olduklarını, Rableri nezdinde rızıklandıklarını, Allah'ın kendilerine verdiği ihsandan dolayı sevinç içinde bulunduklarını, geride kalan mü'min kardeşlerini de varacakları yerin ihtişamıyla müjdelediklerini, hayatta kalan müslümanların başlarına gelen hâdiselerden dolayı, onlara yardım için bir araya gelip toplandıklarını sarahatle ifade buyuruyor. Bütün bunlar, hayatiyete sahip olanların hususiyetleri değil de nedir?.. Rızıklanmak, müjdelemek, üzölmek, tesir etmek, müteessir olmak... Hayati özellikler değil de nedir?.. Öyleyse onları kaybetmekten dolayı hasret ve nedamet içinde kıvrınmanın mânası var mıdır?... Onlar; hayattakilerin ulaşamadığı, elde edemediğı Allah'ın lûtfuna ulaşmışlar, O'nun tarafından gelen bir rızık ve mevkiyi elde etmişlerdir...

Daimi diri olan şehitlerle onların geride bıraktıkları kardeşleri mevzuunda insan tasavvurunun ihdas ettiğı farklılık ne ifade eder ki?.. Dünya hayatı ile bu hayatın ötesindeki âlem hakkında tasavvur ettikleri ayrılık ne değiştirir ki?... İnanan insan için hiç bir fark yok... Allah için can verenle, geride sağ kalan; dünya hayatı ile öbür âlem arasında hiçbir ayrılık yok...

Şüphesiz ki, bu büyük hakikatin açığa kavuşturulması, hâdiselerin tasavvuru meselesinde eşsiz bir kıymete sahiptir. Hakikatte o, hayatın ve hâdiselerin

farklı tezahürleri ile mütenevvi kâinatın her hareketine karşı mü'minin tasavvur ve anlayışını doğrultuyor, yeniden inşâ ediyor. Bu hakikat, kâinatın hareketine bağlı olup ondan ayrılmaz. Ölüm; her şeyin son noktası değildir... Bu noktanın öncesi ile sonrası arasında hiç bir engel de mevcut değildir.

Gerçekten bu hakikat; yeni bir görüştür; meseleye yeni bir nazar atfetmek, yeni bir çehre vermektir. Ve o; mü'minlerin şuurlarında, hayatı ve ölümü karşılamalarında, buralara ve ötelere ait olan tasavvurlarında yüce bir kıymete sahiptir.

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilâkis onlar, Rableri katında diridirler, rızıklandırılır.»

Âyet-i kerime; Allah yolunda öldürülerek bu hayatı terkeden ve insanların gözlerinden kaybolan kimselerin, ölü zannedilmemesi hususunda kat'i bir delildir; diri olduklarına dair bir bürhandır... Sonra da; Rableri nezdinde rızıklandıkları ifade edilerek hayatın bütün hususiyetlerine sahip olduklarına dair kesin bir hüccettir...

Bununla beraber, biz, bu fâni âlemde, şehidlerin yaşamış oldukları hayatın şeklini bilemiyoruz. Sadece, bize kadar ulaşabilen sahih hadislerle onların vasıflarından haberdar olabiliyoruz. Kaldı ki, delil olarak bu da kâfidir. Hayat, ölüm ve her ikisinin birleşip ayrılması hakkındaki eski düşüncelerimizi değiştirmemiz için. O sadık Nebi'den gelen haberler de, şüphesiz ki bir kat'iyet ifade ederler. Sadece bu bile, meselenin; bizim bilemediğimiz bir hakikatinin var olduğunu anlamamız için kâfi bir senettir. Evet, biz meseleleri, idrak etmiş olduğumuz zahiri hallerine dayandırıyoruz, onun hakikatini idrâk edebilmek seviyesine hiç bir zaman ulaşamıyoruz. Durumumuz bu olunca Allah'ü Zülcelâl'in hitabına ve siyânetine maz-

har olan o şanlı Resûlün sözlerine bağlanmak, elbette ki bizim bünyemize daha uygun düşer.

İşte onlar da bizim gibi insan... Öldürülüyorlar... Ancak, zahiri tarafını anlayabildiğimiz şu hayatı terk ediyorlar. Hayatın bize görünen cephesinden ayrılıyorlar... Fakat onlar, Allah yolunda öldürülmüşlerdir; diğer ölülerden farklıdırlar... Her türlü gaye ve amellerinden Allah için vazgeçtiler... O'nun yolunda hayatlarını cömertçe feda ettiler... Ve ruhları da Aziz ve Celil olan Rablerine kavuşuyor... Çünkü onlar, bu gaye için öldüler... Yüce kudret sahibi olan Allah, bize onların ölü olmadıklarını haber veriyor. Onları, ölü zannetmemizi yasaklıyor... Tekrar teyiden ifade buyuruyor ki, onlar; kendi nezdinde diridirler ve rızıklandırdıkları. Yüce Mevlâ yine haber veriyor ki, onlar, hayatın diğer bir hususiyetine daha nâil olmuşlardır :

«Allah'ın kendilerine verdiği ihsandan dolayı sevinç içindedirler.»

«Onlar; Allah'ın lütuf ve keremini, rızık ve nime-tini, sevinç ve sürurla karşılıyorlar. Ve biliyorlar ki, bütün bunlar, Allah'ın kendilerine takdir etmiş olduğu fazl ü keriminin eseridir. İşte bu husus, delâlet eder ki; onlar Allah'dan razı, Allah onlardan razıdır... Allah'ın rızasını ihtiva eden bir nimet ve rızıktan daha çok hangi şey, onları sevindirebilirdi?

Sonra onlar, geride bıraktıkları kardeşleriyle olan alâkalarını tamamen koparmış değildirler. Onları, Allah'ın bahşedeceği nimet ve saltanatla müjdelerler. Çünkü onlar, mücahid mü'minlerden Allah'ın razı olacağını kuvvetle biliyorlar:

«Arkalarından kendilerine katılamıyanlara; kendilerine korku olmadığını ve üzölmeyeceklerini müjdelemek isterler.»

«Onlar; Allah'tan gelen bir nimet ve daha üstün ihsan ile ve Allah'ın mü'minlerin mükâfatını zayetmeyeceği müjdesiyle sevinirler.»

Evet, onlar; «Kendilerine şehitlik rütbesi ile katılamıyan gerideki mücâhid kardeşlerinden» alâkalarını kesmemişler, onlarla olan bağlarını koparmamışlardır. Çünkü onlar, «diridirler»... Hem de dirilerle beraberdirler... Dünyada ve âhirette nâil olacakları nimetlerle, onları tebşir ediyorlar... İşte müjdelerinin kısa ve veciz ifadesi :

«Onlar için hiç bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.»

Onlar; bunu bilmişler ve Rableri nezdindeki hayatlarına gönülden inanmışlardı. Üzerlerinden feyezan edecek olan Allah'ın lütuf ve keremi ile, nimet ve meserreti karşılayacaklarını yakinen biliyorlardı... Allah'ın, sadık mü'minlerle beraber olacağına, mü'minlerin mükâfatını zayi etmeyeceğine yürekten inanıyorlardı...

Öyleyse, hayatın hangi hususiyitidir ki, Allah yolunda öldürülen şehidler için tahakkuk etmiş olmasın?... Hangi şeydir ki, kendilerine katılamıyan gerideki kardeşlerinden onları ayırmıyor?.. Bu değişikliği, bu intikali; şehidler kervanına katılamayıp geride kalanları ruhlarındaki bu ızdırabı, bu yalnızlığı ve bu hasreti doğuran unsur nedir?... Hiç şüphe yoktur ki, bu; hayattan ve hayattakilerden kopmamakla beraber, Allah'ın komşuluğuna uçup gitmenin doğurduğu bir gıpta, bir memnuniyet ve bir imrenme hâlidir!..

İşte bu ölümsüz ifadeler, o yanlış ölüm anlayışını kâmilten düzeltiyor. Gerek mücâhidlerin ruhlarında, gerek göçüp gittikleri zaman geride bıraktıkları kimselerin ruhlarındaki ilahî dostluk şuurunu kâmi-

len islâh ediyor. Hayatın sahasını, şeklini ve şuurunu genişletiyor. İnsan düşüncesinin, bu meselede, fâni hayatın tezahürlerini aştığı gibi, şu dünyanın hudutları dışına çıktığını da gösteriyor. Onun sağlam ve muazzam bir sahada istikrar etmiş olması; bir hayattan diğer bir hayata, bir şekilden diğer bir şekle geçiş hakkında zihnimizin ve tasavvurumuzun ikame ettiği mâniâlar, asla bu düşüncenin önüne geçemiyor.

Allahü Zülcelâl, bu ve diğer Kur'ân âyetleriyle müslümanların kaplerinde ikame ettiği o yeni anlayışa uygun olarak, mücahidin-i Kirâmı, Allah yolunda şehâdet rütbesini talep etmeye teşvik ediyor.

Bu büyük hakikatleri böylece ortaya koyduktan sonra, İlâhî Kelâm, yine «Mü'minleri» ele alıyor. Allah yolunda can veren şühedâ tarafından müjdeleyen, Rableri nezdinde kendileri için saklanan nimetlerle tebşir edilen kutlu kişilerden söze başlıyor. Onların kim olduklarını tayin ediyor; hususiyetlerini, sıfatlarını ve Rableri ile olan alâkalarını, durumlarını tespit ediyor :

«Kendilerine yara isabet ettikten sonra yine Allah'ın ve Peygamberin davetine koşanlar, içlerinden, ihsan edenler ve sakınanlar için pek büyük mükâfat vardır. Onlar ki, bir takım kimseler, kendilerine; «düşmanlarınız sizin için kuvvetlerini topladılar, onlardan korkmalısınız» dedikleri zaman bu haber onların imanını artırır da; «Allah bize kâfidir. O ne güzel muhafızdır» derler. Sonra da kendilerine hiç bir zarar dokunmadan, Allah'dan bir nimet ve bollukla geri döndüler. Allah'ın rızasına uydular. Ve Allah, çok büyük fazl ü inâyet sahibidir.»

Evet, onlar Rasulullah'ın (s.a.v) davet ettiği kimselerdir; o zorlu savaşın ertesi sabahında yeniden cihâda çağırdığı mü'minlerdir... Henüz yaraları bile ka-

panmış değil... Daha dün ölümün ucundan dönmüşlerdi; kıl payı canlarını kurtarmışlardı... Saldırının şiddetinden, mağlûbiyetin ızdırabından, musibetin dehşetinden henüz kurtulamadılar. Birçok cesur ve babayiğit civanmertlerini toprağa gömdüler; böylece adetleri de azalmış bulunuyor... Üstelik yaraları hâla kan fışkırıyor...

Fakat Allah'ın Rasûlü (s.a.v) onları davet ediyor... Sadece onları... Cihâda katılmayanların bu davete iştirâk etmesine kat'iyen müsaade etmiyor. Allah'a ihlâs ile teslim olan sadık mü'minler de, derhal Allah Rasûlünün davetine icabet ediyorlar. Çünkü biliyorlar ki, bu, aynı zamanda Allah'ın davetidir. Onlar; çeşitli musibetlere maruz kalmışlar... Düşman kendilerine galebe çalmış... Çeşitli yerlerinden yaralanmışlar... Ama buna rağmen Allah ve Rasûlünün davetine icabet etmekte asla tereddüt göstermiyorlar...

Evet, Rasûlullah (s.a.v) sadece onları davet ediyor. Başkalarının iştirâkine müsaade etmiyor. Bu davet ve icâbet, birçok büyük hakikatleri ihtiva ediyor ki, bir ikisine işaret edelim:

1 — Rasulullah, (s.a.v.) belki bu davetiyle; müslümanların duygu ve irâdelerinde husule gelen son şuurun, bir hezimet şuru ve bir mağlûbiyet ızdırabı olmamasını dilemiştir. Bunun için onları, derhal Kureyş'i takip etmeye davet ediyor; onların kalplerine, bunun nihai bir gaye olduğunu değil, fakat bir tecrübe ve imtihan olduğu şuurunu yerleştirmek için... Ve şüphesiz müşrikler, hâlâ eski kuvvetini muhafaza etmektedirler. Zayıflara galip gelebilecek husumetlerinde yine berdevamdırlar... Ama o zafer, bir nöbet idi; bir defa vuku buldu ve mazide kaldı. Hiç şüphe yok ki, mü'minler de buna inanıyorlardı. Bunun için-

dir ki, derhal zaaf ve korkaklığı üzerlerinden atıp Allah ve Rasûlünün davetine icabet ederek müşriklerle hücum ettiler.

2 — Belki de Rasulullah (s.a.v), Kureyş'in, müslümanlar üzerine saldırılarının devamına mâni olmak istemiştir. Zaferin lezzet ve gururu ile böyle bir teşebbüste bulunmamaları için faaliyete geçmiştir. Bunun için, hemen arta kalan askerleri ile Kureyş'i takibe koyuluyor. Kureyş'in, müslümanlardan hiç bir dünyalık elde edemediğini görüyor ve geride kalan mü'minlerle Kureyş'i yıldırmanın yollarını arıyor.

Çeşitli siyer kitaplarının da zikrettiği gibi, bunlar, hakikaten zuhur eden gerçeklerdi.

Rasulullah, belki de; bütün dünyanın şuuruna, artık yeryüzüne intikal eden bu yeni hakikati ikame etmeyi, kabul ettirmeyi dilemiştir. Bir hakikat ki; akideden ibarettir ve muazzez ashabının ruhlarında en büyük değere sahiptir... Dünyada akideden başka bir şeye ihtiyaçları yoktur onların... Hayatlarına, ondan başka bir gaye, bir ideal hâkim olmamıştır... Bir akide ki; sadece onun için yaşıyorlar... Kendilerine herhangi bir menfaatin isabet etmesini arzu etmedikleri gibi, onun uğruna feda etmedik hiçbir şeylerinin kalmasını da istemiyorlar...

İşte bu, yeryüzünde, o zaman için yeni bir hâdise ve büyük bir hakikatti. Bu yeni hâdisenin ve bu büyük hakikatin varlığını, bütün kâinata hissettirmenin zarûreti de ortada idi.

Şüphesiz bu hakikatin doğuşu, yaralı oldukları halde Allah ve Rasûlüne icabet ederek tekrar cihâda çıkan o insanların ifade ettikleri manzaradan daha kuvvetli değildir. Saf, parlak ve korkutucu bir şekilde gidişlerinden; sadece Allah'a tevekkül ederek insanların, kendilerini korkutmalarına, Kureyş'in kuv-

vet ve kudretinden bahsetmelerine aldırmayarak yeniden cihada seferber oluşlarından daha celâdetli ve daha azametli değildir... Ebû Süfyan'ın casusları geliyor; Kureyş'in büyüklüğünden, gücünden kuvvetinden bahsediyorlar... Münâfıklar da hâkezâ, müslümanları korkutmağa çalışıyorlar, müslümanların yeniden harekete geçmemeleri için dolaplar çeviriyorlar :

«Onlar ki, bir takım kimseler, kendilerine; «düşmanlarınız sizin için kuvvetlerini topladılar, onlardan korkmalısınız» dedikleri zaman, bu haber onların imanını artırır da; «Allah bize kâfidir. O, ne güzel muhafızdır» derler.»

İşte bu parlak ve titretici manzara, o büyük hakikatin doğuşunu kat'iyetle ilân ediyordu... Bütün bunlar, Rasulullah'ın o günkü hareketinin hikmetlerinden bir kaçıdır. En büyük hikmet ise; şüphesiz o büyük hakikatin ilânıdır!...

Şiyer kitapları, müslümanların, Rasulullah'ın dâvetine icabet etmelerine ve savaş anındaki yaralanmalara dair çeşitli rivayetler naklediyorlar :

İbn İshak şöyle diyor :

«Bana, Abdullah bin Hârice bin Zeyd bin Sabit, Hz. Osman'ın kızı Âişe'nin kölesi Ebû Saib'den şöyle rivayet etti.

Rasûlullah ahabından ve Abdullah Eşheloğullarından Uhud muharebesine iştirâk eden biri şöyle anlatıyor :

«Ben ve kardeşim, Rasulullah'la beraber Uhud muharebesinde bulunuyorduk. Yaralılar arasında dolaşırken bir münadi; Rasulullah'ın, ordusuyla birlikte düşmanı takibe koyulacağını ilân etti. Kardeşime dedim ki :

Allah'ın Rasûlü ile beraber yapacağımız cihâdı kaçıracağımız?

Vallahi o gün bir binek hayvanım bile yoktu. Vücudumda da son derece ağır yaralar taşıyordum. Fakat derhal Rasulullah'la beraber düşmanı takibe koyulmakta kat'iye tereddüt göstermedik. Hakikatte ben, kardeşimden daha az yaralıydım. Kardeşim ağırlaşınca onu omuzuma alıyordum. Nihayet biz de yola koyulduk ve ordumuzun vardıgı yere kadar vardık.»

İbn İshak diyor ki :

«Uhud muharebesi 15 Şevval Cumartesi günü başlamıştı. Ertesi sabah, 16 Şevval Pazardı... Derken Rasulullah'ın müezzini, düşmanı kovalamak üzere müslümanları dâvet ediyor. Ve sözlerini, dün yanımızda bulunmayanlar, bizimle beraber gelmiyecektir diye bitiriyordu. O zaman Câbir bin Abdullah bin Haram, Rasulullah'a gelerek mazeret beyan etti :

«Ya Rasulullah!.. Benim yedi tane kardeşim var. Babam beni kardeşlerimden dolayı geri bıraktı ve dedi ki :

«Yavrucuğum, aralarında bir erkek bırakmadan bu kadınları terketmek ne sana yakışır, ne de bana... Ben, Rasulullah'la beraber cihâd etmek hususunda seni, kendime tercih edemiyorum; kardeşlerinin yanında sen kalmalısın.»

«Ben de, mecburen onların yanında kaldım ve onun bu mazeretini kabul ediyor ve kendisiyle beraber cihâda çıkmasına müsaade ediyor.»

Onlar, işte bu şekilde yardımlaştılar, üstün fedakârlıklara katlandılar... Niçin?... Bu büyük hakikatin doğduğunu o yüce ruhlara yerleştirmek için... Sadece Allah'a dayanan, Onun vekâletine sığınan, O'ndan razı olan, yalnız O'nun kefaletiyle iktifa eden, şiddet ve zorluk anlarında O'na olan imanını daha da ziya-

deleştiren ve kendilerini korkutanlara şu şekilde mukabelede bulunan yüce ruhlar :

«Allah bize kâfidir, O ne güzel muhafızdır.»

Nihayet âkıbet; Allah'a tevekkül eden, O'nun kefaleti ile mutmain olan ve O'nun rızası için her şeyden tecerrüt eden o yüce ruhların beklediği ve Allah'ın vadettiği şekilde tecelli ediyor :

«Kendilerine hiç bir zarar dokunmadan Allah'dan bir nimet ve bollukla geri döndüler. Allah'ın rızasına uydular.»

Muvaffak oldular... Kötü durumlara maruz kalmadılar... Allah'ın rızasına nâil oldular... Memnuniyet ve muvaffakiyetle avdet ettiler...

«Allah'dan bir nimet ve bollukla geri döndüler.»

Ayet-i kerime, burada, lütfu ilâhının tecellisi hususunda mü'minleri ilk sebebe ircâ ediyor... Allah'ın, nimetini, lütuf ve ihsanını dilediğine verdiğini ifade ediyor. Mü'minleri parlak ve fedakârane gayretlerini zikretmeyi de ihmal etmiyor. Fakat sonunda meseleyi, Allah'ın lütuf ve nimetine bağlıyor. Çünkü asıl hakikat, asıl büyük dava budur... Her türlü lütuf ve ihsanın kendisine ircâ edildiği Allah'ü Zülcelâldir... Mü'minlerin o andaki durumları da, bu nâmütenâhi fazilet ve ihsanın bir tecellisinden başka bir şey değildir!...

«Allah, çok büyük fazl u inayet sahibidir.»

Allah, işte bu ifadelerle onları, ölmez kitabında tescil ediyor. Kinatın her bucağında tekrar edilen Kelâm-ı İlâhî'siyle yüceltiyor. O üstün şahsiyetleri, hakikaten yüce olan durumları ile insanlığa takdim ediyor.

İnsan, onların durumuna ve üstün şahsiyetlerine bakıyor ve içtimai bünyenin, bir günde tamamen değiştiğini hayretle görüyor... Olgunlaştığını, nizam

ve intizama kavuştuğunu, yerlerinde sâbit ve kararlı olarak durduklarını, daha dün ordu saflarında ve zihinlerde meydana gelen anarşi ve karışıklıktan tamamen kurtulduklarını dehşetle temaşa ediyor... Sadece bir gece geçmiştir... Ama dünün insanları ile bugünün insanları, birbirinden tamamen farklıdır... Fark, korkunç deneyecek kadar büyüktür. Mesafe, hakikaten çok fazladır. Zaten o zorlu tecrübe, ruhlarda yapacağını yapmıştı. Hâdiseler onları ziyadesiyle sarsmıştı. Ruhlara karar ve azimet dolmuş, ayaklara sebat gelmiş, kalplere teyakkuz hâkim olmuş, karanlıklara zevâl perdesi çekilmiş...

Evet... Bu hal, o acı imtihanın neticesinde tecelli eden Allah'ın büyük bir fazileti, lütuf ve ihsanı idi...

Nihayet mevzu hitâma erdirilirken, mü'minlerdeki o sabırsızlık ve korkunun sebebi de açıklanıyor. Hakiki sebebin şeytan olduğu, mü'minleri, kendi dostları olan müşriklerle korkutmağa çalıştığı ve onlara bir kuvvet ve heybet alâmeti vermek istediği söyleniyor. Öyleyse mü'minler şeytanın hilelerini anlamalı ve onun gayretlerini boşa çıkarmalıdır. Şu şeytan, uşaklarından korkmamalıdır. Bilâkis, sadece Allah'dan korkmalıdır. Çünkü kuvvetli olan, kudretli olan, kahhar olan sadece O'dur. O halde mü'minlerin yalnız O'ndan korkmaları icabeder :

«İşte o şeytan ancak kendi dostlarıyla korkutur. Mü'min iseniz onlardan korkmayın, benden korkun.»

Gerçekten şeytan, kendi dostlarını kalabalık göstermeğe ve kudret libâsını giydirmeye çalışıyor. Onların her türlü imkân ve tasarrufa sahip oldukları, fayda ve zarar vermeye muktedir oldukları şüphesini kalplere yerleştirmeye gayret ediyor. Bunun asıl sebebi de; gaye ve maksadına onlar sayesinde ulaşması, yeryüzünü onlara nifak ve fesâda boğmasıdır. On-

ları kendine baş eğdirmesi, kalplerini kendine râm etmesi içindir.

Hakikaten şeytan, bâtılı ve kötölüğü ziyadeleş-tirmek hususunda büyük maharet sahibidir. Kuvvet-li, kudretli ve kahredici güce sahip olanı, cebbar ve zalim olanı ortaya çıkarmakta güçlük çekmez. Hiç bir müdâfi, hiç bir muarız onun karşısında tutuna-maz; hiçbiri onu yıldıramaz. Her türlü şirretlikte şey-tan, gerçekten usta bir sanatkârdır. Korkutma ve sal-dırma anında hemen korku ve zillet perdesini açar. Yeryüzünde gözüne kestirdiği her şeyi, uşaklarına rahatlıkla yaptırır. Onlar da, ustalarından aldıkları emirle, marûfu münkere, münkeri marûfa tebdil eder-ler. Kâinata bâtılı, fesadı ve delâleti yayarlar. Kendi-lerini hakkı öldüren ve dalâleti sapıklığı himaye eden ilâhlar yerine koyarlar... Hiç kimse de onları doğrult-maya cesaret edemez, zulûmlerini yüzlerine vuramaz. Onların karşısına çıkmayı ve yapıştıkları liderlik ma-kamından tartdetmeyi hiç kimse göze alamaz... Bun-lar bir tarafa, onların göklere çıkardığı batılı alaşağı etmeye ve mahkûm ettikleri hakkı ortaya çıkarmaya bile cür'et edemezler...

Şeytan; hilekârdır, sapıktır, aldatıcıdır. Dostları-nın arkasına gizlenir ve vesvesesine râm edemediği kimselerin gönlüne korku salmaya çalışır. Fakat, iş-te Allah, onu hemen ortaya atıyor, cırlıçıplak mey-danda bırakıyor. Hile ve desiselerinin perdeleri onu örtemiyor. Kâdir-i mutlak olan Allah, inanan gönül-lere hakikati gösteriyor. Şeytanın vesvese ve hileleri-ni tanıtıyor. Hile ve desiselerinden korunmaları için icabeden tedbiri beyan ediyor. Şeytan uşaklarından korkmamalarını, çekinmemelerini telkin ediyor. Ha-kikatte şeytan ve uşakları, mahlûkatın en zayıfı ve en korkağıdırlar. Rabbine dayanan ve Rabbinin kud-

retine istinad eden bir mü'minin, onlardan korkmaması lâzım gelir. Korkulacak ve çekinilecek yegâne kuvvet, fayda ve zarar vermeye kadir olan kuvvettir... Sadece O'nun kuvvetinden korkanlar, yeryüzünün en kuvvetli şahsiyetleridir. Kâinatta hiç bir kuvvet onlara karşı koyamaz... Ne şeytanın kuvveti, ne de şeytan uşaklarının kuvveti!..

«Mü'min iseniz onlardan korkmayın, benden korkun.»

Kelâmullahın akışı, burada yeni bir mevzuya yöneliyor. Sözü Rasulullah'a çeviriyor. İnsanların; yarış edercesine küfre doğru akmaları, sanki bir hedefe varmak için müsabaka edercesine arzu ve istekle delâlette devam etmelerinden dolayı Allah Rasulünü kerim olan kalbine dolan hüznün ve kederden teselli ediyor, ruhunu takviye ediyor... Ve kat'iyetle ifade ediyor ki, onlar, asla Allah'a zarar veremezler. Fakat bu hâl, Allah'ın bir imtihanıdır ve onların işlerini de, küfürlerini de, âhiretteki hüsrân ve mahrumiyetlerini de biliyor. Bunun için onların, küfür içinde sonuna kadar yüzmelerine müsaade ediyor. Onlara mühlet veriyor; hem zaman, hem de imkân tanıyor, bolluk ve saadet veriyor. Tâ ki, günahlarını arttırsınlar, belâlarını ve mes'uliyetlerini ziyadeleştirsinsinler diye...

Bütün bu hâdiselerin arkasında, mü'minleri imtihan edip kâfirlere müddet vermenin ötesinde gizli olan Allah'ın hikmet ve tedbiri açıklanarak mevzu hükme bağlanıyor. İşte bütün bunların hikmeti; imtihan ve tecrübe neticesinde pis olanı temiz olandan ayırmaktır. Kalplere taalluk eden meseleler, gayb'a ait işlerdendir. Allah, kalpleri bilmeyi sadece kendine tahsis etmiştir; insanlar ona muttali olamazlar. Fakat Kâdir-i Mutlak olan Allah, insanoğluna münasip düşecek tarzda ve beşerin idrâk edebileceği bir vesile

ile bu bilinmeyen hususu açıklamayı murad ediyor. İşte mü'minleri imtihan edip kâfirlere mühlet vermek; kalplerde gizlenen şeyleri ortaya çıkarmak içindir... Pis olanı temiz olandan ayırmak içindir... Mü'minlerin, Allah ve Rasulüne kat'i bir imanla bağlanmaları hikmetine mebnidir :

«O küfre koşanlar seni mahzun etmesin. Şüphesiz onlar Allah'a bir zarar veremezler. Allah, onlara âhirette bir nasip vermemeyi diliyor. Ve büyük bir azap vardır onlar için.»

«İmana karşılık küfrü satınalanlar, Allah'a hiçbir şeyle zarar veremezler. Elem verici bir azap vardır onlar için.»

«Küfredenler, kendilerine mühlet verişimizi sakın kendileri için hayırlı sanmasınlar. Biz onlara sırf günahları çoğalsın diye mühlet veriyoruz. Hor ve hakir edici bir azap vardır onlar için.»

«Allah mü'minleri, sizin üzerinde bulunduğunuz halde bırakacak değildir. Nihayet pisi temizden ayıracaktır. Allah size gaybı da bildirecek değildir. Fakat Allah, Peygamberlerinden kimi dilerse, onu seçer. Bunun için siz Allah'a ve Peygamberine inanın. İnanır ve sakınırsanız, size çok büyük bir mükâfat vardır.» (Âl-i İmran, 176-179)

Mü'minlerin musibete duçar oldukları ,müşriklerin de zafer ve galibiyet zevkini tattıkları Uhud muharebesini takdim ederken bu eşsiz ifadelerle sonuca bağlamak, son derece uygun ve münasip bir program ve metod icabıdır... İşte; hakla batılın karıştığı, hakkın musibete duçar olduğu, batılın kabarıp yükseldiği o çarpışma sahasındaki insanların gönlünde kaynayan yalancı şüpheler... Kalplere vesvese veren aldatıcı idealler...

Yalancı şüpheler... Aldatıcı idealler... Evet, ama neden ya Rabbi?... Niçin hak musibete düçar oluyor da batıl kurtuluyor?... Niçin hak ehli imtihandan imtihana, ıztıraptan ıztıraba sürükleniyor da dalâlet ehli kurtuluşa yol buluyor? ...Bâtıla her karşılaştığında niçin hak muzaffer olmuyor? Zafer ve ganimete niçin başkaları sahip oluyor?... Zafere ulaşmak, hak olanın hakkı değil mi?... Niçin bâtıla böyle bir savlet imkânı veriliyor?... Bâtılın hakla çarpışmasından neden böyle ters neticeler zuhur ediyor?... İşte bütün bu sorular, kalpler için bir fitne ve fesad unsuru oluyor.

Uhud'da, müslümanların dehşetle, taaccüple söyledikleri şu sözün muktezası bilfiil tahakkuk ediyor :
«*Bu musibet nereden geldi?*»

Bu noktada da, ilâhi bir cevap ve farklı bir açıklama serdediliyor. Ve yorgün kalpler rahatlıyor, kalpleri kısaç arasına alan hâdiseye dair koymuş olduğu tedbirini, takdirini ve Kanun-u İlâhi'sini açıklıyor. Hakla bâtılın çarpışmasından böyle bir neticenin zuhurunu da Kanun-u İlahisine bağlıyor ve âdeta şöyle izah ediyor :

Herhangi bir muharebede bâtılın zafer ve kurtuluşa nail olması, muayyen bir zaman için muzafferâne çığırkanlıklarına devam etmeleri, hiç bir zaman Allah'ın, onların galip gelinemeyecek bir kuvvet olduklarına ve her zaman hakkı mutazarrır etmeye muktedir olduklarını da ifade etmez.

Yine böyle bir muharebede ehl-i hakkın mağlûbiyet acısını tatması, kuvvet ve kudretlerinin zaafa uğraması, hiç bir zaman Allah'ın, onları unuttuğu ve himayesini terkettiği mânasını taşımaz. Onların, ehl-i dalâletin kucağına terkedildiklerini, batılın kud-

ret ve hâkimiyetine mahkûm olduklarını da kat'iyen ifade etmez.

Asla!.. Bu, bir hikmet ve tedbir icabıdır. Yolun sonuna varması, günahların en âdilerini irtikâb etmesi, kötülüklerin en ağırılarını yüklenmesi ve sonunda en şiddetli azaba müstahak olması için bâtıla imkân ve mühlet tanınmaktadır. Hak ehli için de bir denemedir; pis olanı temiz olandan ayırmak için... İmtihanlar neticesinde sebâtında daim olana büyük mükâfatlar vermek için... Şüphesiz bu keyfiyet hak için bir kazanç olduğu gibi bâtıl için de bir hüsrân ve nedamettir. Her ikisinin de kazandıkları kat be kat arttırılacaktır... Kat be kat...

«Küfre koşanlar seni mahzun etmesin. Şüphesiz onlar Allah'a bir zarar veremezler. Allah, onlara âhirette bir nasip vermemeyi diliyor. Ve büyük bir azap vardır onlar için.»

Bu ifadeler, Rasulullah'ı teselli ediyor, hüzün ve kederini gideriyor, hoşnut ve razı ediyor. Rasulullah, onların küfür içinde sapıklıklarını görüyor, küfre doğru sür'atle aktıklarına bakıyor, sanki bir hedef dikilmiş de, oraya varmak için müsabaka yaparcasına sür'atle, şiddetle, var güçleri ile dalâlete doğru koştuklarını hazin hazin seyrediyor...

Bu âyet, bir vâkıanın ifadelerle resmedilişidir. Bir kısım insanlar; küfürde, bâtılta, kötülük ve masiyet yolunda sür'atle ilerlemek lâzım geldiğine inanıyor. Sanki kendisini geçene yetişmek gayretindedir. Şiddetle, sür'atle ve muzaffer bir edâ ile koşuyor. Sanki arkadan kovalayan biri var. Yahut önden biri, ona sesleniyor; konulan mükâfatı elde etmesi için hızla gelmesini istiyor.

İşte bunların üzüntüsü Rasulullah'ın kalbini dolduruyor. Şu insanlara karşı hasret ve nedametle içi

burkuluyor. Onların, Cehenneme doğru sür'atle aktıklarını görüyor. Fakat onlara mâni olmak imkânına sahip değil. Çünkü kendisini bir an bile dinlemeye tahammül gösteremiyorlar... İşte bu keder; insanların küfür içinde bocalamalarının, Cehenneme doğru sürüklenmelerinin hüznü, Allah elçisinin kalbini ihâta ediyor... Müslümanların maruz kaldıkları musibet ve eziyetler de ayrı bir üzüntü vesilesi... İlâhi davetin başına gelen de bir başka hüznün tablosu... Birçok insanlar, müslümanlara veya müşriklere iltihâk etmek için muharebenin neticesini bekliyorlardı. Kureyş müslüman olursa, bütün insanların, Allah'ın dinine fevc, fevc akacağı, İslâma döneceği şüphesizdi. İşte bütün bunlar, o Kerim olan Allah Rasulünün gözleri önünde bir resmi geçit yapıyor ve kalbinde bir ukde olarak kalıyor. Fakat Allah, aziz Peygamberini rahatlatıyor, kalbini huzur ve inşirahla dolduruyor. Onu kuşatan bütün hüznün ve kederleri yok ediyor.

«Küfre koşanlar seni mahzun etmesin. Onlar Allah'a bir zarar veremezler.»

Evet, o lâubâli ve basit insanlar, Allah'a hiç bir zarar veremezler. Bu hususu açıklamaya bile ihtiyaç yoktur. Ancak, hikmet sahibi olan Allah; akide meselesini kendi meselesi yapmayı, müşriklarla yapılan savaşın bizzat kendi savaşı olduğunu ilân etmeyi, Rasulünün ve bütün müslümanların omuzlarına çöken bu akide savaşının ağır mesuliyetini ref'etmeyi murad ettiği için bu hususları açıklıyor. O küfürde yarışanlar, şüphesiz Allah'la muharebe ediyorlar. Fakat onlar, çok zayıftırlar... Allah'a zarar veremezler. Küfürde daha sür'atle yarışsalar da, Allah dostlarını daha acı musibetlerle incitseler de emr-i ilâhi'nin hiç bir esasını değiştiremezler.

Madem öyle, niçin Allah, onlara kurtuluş imkânı hazırlıyor. Onların serbestçe ve muzafferâne eda- larla dönmelerine müsaade ediyor?... Halbuki onlar, doğrudan doğruya Allah düşmanıdırlar. Evet, bu bir gerçek... Ama Allah onlara, daha büyük bir tuzak ve ebedi bir zillet hazırlıyor...

«Allah, onlara âhirette bir nasip vermemeyi dili- yor.»

Allah; onların, sonuna kadar küfürde yarışma- larını, bütün imkânlarını bu uğurda sarfetmelerini, her türlü günahı yüklenmelerini ve sonunda da müs- tahak oldukları azabı bütün şiddetiyle tatmalarını muradedi yor!...

«Ve büyük bir azap vardır onlar için.»

Peki ama, niçin Allah onlara bu feci âkıbeti lâ- yık görüyor?... Çünkü onlar, imana mukabil küfrü satın almışlar ve o şiddetli azaba müstahak olmuşlar- dır.

«İmana karşılık küfrü satın alanlar, Allah'a hiç bir şeyde zarar veremezler. Elem verici bir azap vardır on- lar için.»

Hiç şüphe yok ki, iman, onların kolaylıkla elde edebilecekleri bir şeydi. Çünkü; fitratın derinliklerin- de ve kâinatın her noktasında Allah'a imanın delille- ri serpiştirilmiştir. Akıl sahiplerini hayretlere garke- den şu mevcudatın projesinde, tenasüp ve tekâmülün- de, bu imanın emareleri dikilmiştir. Doğrudan doğru- ya beşer fitratında ve fitratın mevcudatla olan tema- sında, bir yapıcı kudretin, bir üstün san'atkârın var olduğu şuuru yerleştirilmiştir. Fazla olarak bilfiil imane dâvet de yapılmıştır. Kâinatın esrarı, fitratın mevcudiyeti, varlığın şahâne bir şekilde tenâsübü ve mevcudatın, insanları ve hayatı devam ettiren onlara fayda veren hususiyeti; hep bu dâvetin ayrı ayrı bi-

rer dilidir. Kaldı ki, bizzat Allah Rasulünün lisânı ile de bu ilâhi dâvetin ilânı yapılmıştır...

Evet, imana götüren bütün deliller önlerine se-
rilmişti. Fakat, bakıyorsun ki, onu satıyorlar, muka-
bilinde küfrü alıyorlar. Hem de hiç bir ilme ve delile
dayanmadan... Öyleyse Allah'ın, onları küfürde ya-
rışmalarına terketmesine elbette ki müstahaktırlar.
Bütün yapacaklarını yapsınlar. Tâ ki âhîret sevabın-
dan hiç bir nasipleri kalmasın. İşte onlar, bunun için
zayıftırlar; Allah'ın yardımından hiç bir nasipleri kal-
madığı için... Ve onlar, Allah'a zarar vermeye asla
muktedir değildirler. Çünkü onlar, tam bir dalâlet
içindedirler. Onların yanında hakkın ve hakikatin ne
izi, ne de eseri vardır... Allah, delâleti sultan olarak,
yeryüzünün hâkimi olarak indirmemiştir. Batılı, kuv-
vet ve kudretin dayanağı yapmamıştır... Öyleyse on-
lar, Allah dostlarına da zarar veremezler... Dâvet-i
ilâhiyeye de zarar veremezler... Ne kadar çoğalsınlar
çoğalsınlar, mü'minlere ne kadar zulüm ve eziyette
bulunursa bulunsunlar, bu gülünç ve basit kuvvetler-
le, inananların ve onların dâvalarının önüne geçe-
mezler!..

«Elem verici bir azap vardır onlar için.»

Mü'minlere tattırdıkları elem ve acılarla kıyas
kabul etmeyen elemelerin en şiddetlisi!..

*«O küfredenler, kendilerine mühlet verisimizi sakın
kendileri için hayırlı sanmasınlar. Biz onlara, sırf gü-
nahları çoğalsın diye mühlet veriyoruz. Hor ve hakir
edici bir azap vardır onlar için.»*

Bu âyet-i kerimede, gönüllerde kaynayan ukde
ve şüphelere ,ruhları heyecana veren sitem ve ayıp-
lamalara da bir işaret vardır. İşte görüyorsun; Allah'-
ın ve hakkın düşmanları serbestçe gidebiliyorlar, fe-
lâketler sanki onlara hiç yanaşmıyor. Üstelik mella,

kuvvetle, otorite ile ve makamla zahiri hâkimiyetlerini sürdürüyorlar. İnsanların kalplerine fitne ve fesat zehirini ekiyorlar... Derken, bir de bakıyorsunuz; bir takım zayıf imanlılara da, Allah'ın, hak olmadığı şüphesi yerleştiriliyor ve onlar da câhiliyet anlayışının peşinden sürükleniyorlar. Onlar zannediyorlar ki, Allah; bâtıla da inkâra da, şerre de, tuğyana da râzıdır... Ve râzı olduğu içindir ki, onlara fırsat veriyor ve imkanlarını çoğaltıyor. Yahut düşünüyorlar ki; hakla bâtil arasındaki mücâdelede Allah'ın hiç bir alâkası yoktur. Bunun içindir ki, bâtilin, hakkı yutmasına müsaade ediyor... Veyahut, bu bâtil denen şey haktır; şayet hak olmasa Allah, onu serbest bırakmaz. Gelişip büyümesine asla müsaade etmez ve zafere ulaşmasına kat'iyen göz yummazdı (!) diyorlar... Veyahut da iddia ediyorlar ki; yeryüzünde hakkı daima mağlûbiyete uğratmak, batılın tabii bir hususiyetidir. Hakkın, zafere ulaşmak gibi bir özelliği asla mevcut değildir... Peki sonra?!. Sonra da Allah; zâlimleri, âsileri, azgınları, müfsidleri terkediveriyor. Onlar da azgınlıklarına ve tuğyanlarına tamamen esir oluyorlar, küfürdeki yarışmalarına sür'atle devam ediyorlar... Ve zannediyorlar ki, bütün işleri doğrudur, düzelmiştir, artık önlerine duracak hiç bir kuvvet kalmamıştır!..

Bütün bu düşünceler, bâtilin, sapıklığından başka nedir ki?.. Allah'ın hak olmadığı sapıklığına itikad etmekten başka nedir?...

Halbuki mesele hiç de böyle değil. İşte bak, yüce Allah, küfredenleri böyle bir zanna kapılmaktan ısrarla sakındırıyor. Demek ki, Allah'ın, onları, dünyada musibetlere mahkûm etmemesi, faydalananacakları, zevk edip eğlenecekleri şeyleri onlara nasip etmesi küfretmelerinin mükâfatı değildir. Allah, onları öyle

şiddetli bir şekilde yakalayacaktır ki, kurtuluş ne mümkün! Allah'ın; onlara uygulamış olduğu bu muamele, şüphesiz onlar için bir fitnedir, çok sağlam bir tuzaktır, cezalarının şimdilik tehir edilmesidir :

«O küfredenler kendilerine mühlet verişimizi sakın kendileri için hayırlı sanmasınlar. Biz onlara, sırf günahları çoğalsın diye mühlet veriyoruz.»

Şayet onlar, ikaz edici bir imtihanla nimet-i ilâhinin sıkıntısından çıkarılmaya müstahak olsalardı, şüphesiz ki, Allah bunu da yapardı. Fakat Allah, onlar için asla hayır murad etmiyor. Çünkü onlar, imana mukabil küfrü satın aldılar. Küfürde ileri gitmek için yarıştılar ve küfür için çalışıp didindiler. Böylece, bu sıkıntıdan kurtulmak için, bir imtihan vesilesiyle Allah'ın kendilerini ikaz etmesine lâayık olmadıklarını ispat ettiler.

«Hor ve hakir edici bir azap vardır onlar için.»

Hor ve hakir edici bir azap... Hakikatte bu, onların, üzerinde bulundukları nimet ve lütufların mukabilidir.

Buradan anlaşılıyor ki, dünyada bazı belâlara duçar olmak, Allah'dan gelecek bir lütuf ve nimete işarettir. Çünkü Allah, hayrını murad ettiği kimse-lerden başkasını böyle bir imtihana tâbi tutmaz. Bu belâların, Allah dostlarına isabet ettiğini görürsek, bu demektir ki, Allah, dostlarına bir takım hayır ve mükâfatlar vermeyi arzuluyor. Bu musibetler, o Allah dostlarının tasarrufları üzerine mürettep olsa da-
hi, böyle mutlu bir sona ulaşmakla müeyyedir. İşte bu, Allah'ın, mü'min dostlarına olan bir lütfudur, nezdinde gizlediği bir hikmetin eseridir ve güzel bir tedbirdir.

Bu hikmet dolu tablo; kalpleri istikrara, ruhları itmi'nâna kavuşturuyor. Açık ve dosdoğru İslâmi ta-

savvurda mündemîç olan basit fakat derin hakikatleri ortaya koyuyor.

Allah'ın hikmeti ve mü'minlere olan ihsanı; iman edenleri, İslâm'ın nefret ettiği şüphe ve tereddütle ordu saflarını karıştıran münâfıklardan ayırmayı gerektirir. Allah, Uhud'daki tasarrufları ve tasavvurları sebebiyle, onları böyle bir imtihana tâbi tutmuştu. Fakat gaye, bu yolda pis olanı temiz olandan ayırmaktı :

«Allah, mü'minleri, sizin üzerinde bulunduğunuz halde bırakacak değildir. Nihayet pisi temizden ayıracaktır. Allah size gaybı da bildirecek değildir. Fakat Allah, Peygamberlerinden kimi dilerse onu seçer. Bunun için siz, Allah'a ve Peygamberlerine inanın. İnanır ve sakınırsanız size çok büyük bir mükâfat vardır.»

İlâhî kelâm; müslüman ordusunu seçmeden, karmakarışık bırakmanın; Allah'ın şanından, O'nun yüce Ulûhiyetinin gerekliliğinden ve âdetinin icablarından olmadığını ilân ederek neticeye ulaşıyor. Kalpleri İslâmın ruhundan ve imanın parlaklığından tamamen boş olduğu halde, İslâmın gölgesinde ve iman dâvasının arkasında gizlenen münafıkları açığa vurmamanın da, Allah'ın zâtına, ulûhiyetinin gerekliliğine ve âdetinin icabına uymadığını açıkça ortaya koyuyor. Allah, İslâm ümmetini, o evrensel büyük hareketin hakkını vermesi, İlâhî Nizâm'ı omuzlaması, onu yeryüzünde biricik vak'a ve yegâne nizam olarak vâsatması için görevlendirmiştir. Bu büyük hareketin gerçekleşmesi için herşeyden soyutlanması, sâfiyet ve berraklığın, bütün kötülüklerden temizlenmesi ve dâvaya sebatla sarılmanın zaruri olduğu meydandadır. Binasında çatlaklıkların, safında parçalanmaların olmamasının zarureti de ortadadır. Daha kısa bir ifade ile söyleyecek olursak; müslüman üm-

metin tabiatı, şu kâinatta Allah'ın kendileri için takdir etmiş olduğu o büyük hareketin ruhuna uygun olmalıdır. Yüce Mevlânın, âhirette mü'minler için hazırlanmış olduğu mekâna da uygun düşmelidir.

İşte bütün bunlar, İslâm ordugâhında bulunan pislikleri yok etmeyi, safları onlardan tamamen temizlemeyi gerektirir. Cemiyet binasından zayıf tuğlaların saf dışı edilmesi için baskı şarttır. Tenhalarda ve vicdanlarda dolaşan gizlilikleri ortaya koymak için de, İslâm nurunun kuvvetli projektörlerini cemiyet üzerine yoğunlaştırmak lâzımdır. Bu gayeden dolayıdır ki, Allah, pis olanı temiz olandan ayırmıyor. Aslında bu keyfiyet, yüce Mevlânın ilâhî şanının eseridir. Mü'minleri, o büyük karışıklık anından önceki halleri üzere karmakarışık bırakıvermesi, O'nun ilâhi adetinden değildir.

Allah'ın, kendine ayırmış olduğu gayb'a, insanı bilgili kılması da yine O'nun yüce zâtının hikmet saçıdır diğerk bir tablosudur.

İman; uğrunda fedâkârlık yapıldığı sürece köklü bir ağaç gibi yeşerip boy salar. Yoksa bir hayal olmanın ötesine geçemez.

Mü'minin yeryüzünde üstleneceği görev son derece önemli ve büyüktür. Bu önemli görevi yerine getirebilmek için elbette bir takım özelliklere sahip olması gerekecektir.

İman konusuna hasredilmiş olan bu risâlede daha önce müminlerin karakteristik özellikleri gösterilmeye çalışılmıştı. Burada ise bu özellikler bir başka açıdan değerlendirilmektedir.

İmanı Seyyid Kutub'un kaleminden takib etmek bir yandan bizi daha dinamik ve nisbeten rasyonel ilkelere götürdüğü gibi, bir yandan da hayatta etkisi gözlenen bir inanca sevketmektedir:

«Ey iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinden yüksek çıkarmayın. Birbirinize seslendiğiniz gibi peygambere yüksek sesle seslenmeyin ki farkına varmadan amelleriniz boşa gitmesin.» (Hucurât, 2)

Ey iman edenler... Kendilerini imana davet eden peygambere saygı beslemeleri için amellerinin farkına varmadan boşa gitmemesi için... Âmellerinizi farkına varmadan, bilmeden mahvetmekten sakınmak için... Bu tehlikeli dönemeçten sakınınız, çekininiz. Doğrusu bu hoş sesleniş, bu korkunç uyarı on-

ların ruhlarında şiddetli ve derin tesirler meydana getirmişti.

İmam-ı Buhâri nakleder, bize Safvanoğlu Üsre Nafi, İbn Ömer'den o da İbn Ebî Melike'den nakletmiş, demiştir ki, az kalsın iki seçkin kişi Ebu Bekir (r.a) ve Ömer (r.a) helâk olacaktı. Çünkü Temim kabilesinden bir kafil, Resulullah'ın huzurunda bulunduğ u bir sırada yüksek sesle konuşmuşlar. Bu arada, neden gerekti ise Ebu Bekir (r.a) Hz. Ömer'e demiş ki sen sırf bana muhalefet etmek istiyorsun. O da, hayır, sana muhalefet etmek istemedim, demiş. Ve bunu yüksek sesle söylemişler. İşte o zaman «*Ey iman edenler seslerinizi peygamberin sesinden yüksek çıkarmayın*»... âyeti nazil olmuş. İbn Zübeyr (r.a) der ki Hz. Ömer (r.a) bu âyetin nüzulünden sonra Hz. Peygamberin (s.a.v) sözünü iyi anlamaya çalışmak isteginin dışında, bir zaman için bir şey konuşmadı. Hz. Ebu Bekir (r.a)in de bu âyet nazil olunca ey Allah'ın Resulü Allah'a yemin ederim ki seninle ancak fısıltıyla konuşacağ ım dediğ i rivayet edilir.

İmam Ahmed der ki, bize Haşim, Süleyman İbn Mugire'den o da Sabit'ten, o da Enes İbn Malik'ten naklederek şöyle diyor, bu âyet-i celile nazil olduğ unda yüksek sesli olan, Sâbit İbn Kays dede ki; «Peygamberin huzurunda yüksek sesle konuşan benim. Ben cehennemliğim, amelim boşa gitmiş» dedi ve evinden dışarı çıkmayarak hüznünü açığ a vurmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v) onu göremeyince bazı kişileri yanına göndermiş ve onlar da Resulullah'ın (s.a.v.) kendisini göremediğ ini, ne olduğ unu bilmek istediğ ini söylemişler. Sabit İbn Kays demiş ki, benim peygamberin sesinden yüksek sesle konuşan. Onun yanında bağ ıran ben, cehennemliğim, amelim boşa gitmiş. Bunun üzerine peygamberin huzuruna gelip bu sözleri

haber vermişler. O zaman Hz. Peygamber (s.a.v) buyurmuş ki: «Hayır o cennet ehliendir.» Enes (r.a) Demiş ki biz onu aramızda yürürken gördüğümüz zaman cennet ehli olarak kabul eder ve saygı gösterirdik.

İşte korkunç uyarı ve o tatlı sesleniş kapılan kalpler böyle titremiştir, böyle kendilerinden geçmişler ve farkına varmadan amellerinin yok olmasından korkarak Resulullah (s.a.v.)'ın huzurunda böyle bir edep tavrını takınmışlardır. Zaten farketseler durumlarını düzeltirlerdi. Ama bu gizli tehlike kendileri tarafından görülmediğinden, haddinden fazla endişe duyup korkuyorlardı. Ama yüce Allah onların duyduğu bu endişeyi Resulullah'ın (s.a.v) huzurunda seslerini kısmalarını son derece hayret verici bir ifade içerisinde belirtmektedir :

«Seslerini peygamberin yanında kısanlar, muhakkak ki onlar Allah'ın gönüllerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Mağfiret ve büyük mükâfat onlarındır.» (Hucurât, 3)

Şüphesiz ki takva büyük bir lûtuftur. Allah onu imtihandan imtihana, tecrübeden tecrübeye baş vurarak seçtiği arınmış seçkin kalplere lûtfeder. Takva-ya hazır olmayan kalplere vermez. Ona lâayık olanlara sunmaz. Resulullah'ın (s.a.v) huzurunda seslerini kısanları Allah denemiş ve bu lûfa lâayık olduklarını görmüştür. Böylece onlara takva gibi bir lûtuft vermiştir. Bunun yanı sıra onları bağışlamış ve büyük bir mükâfat vaadetmiştir kendilerine. Korkutucu ihtardan sonra derin bir teşvik mahiyetindedir bu âyet. Onunla Allah seçkin kullarının kalplerini terbiye ediyor ve büyük güne hazırlıyor ki bu hükümlerle bu ümmetin rehberleri terbiye görmüş ve aydınlanmışlardı.

Mü'minlerin emiri Hattab oğlu Ömer (r.a)den rivayet edilir ki Mescid-i Nebevî'de yüksek sesle konuşan iki kişiyi duymuş. Hemen koşarak demiş ki siz nerede olduğunuzu biliyor musunuz? Sonra devam ederek nerelisiniz demiş. Onlar da Taif'li olduklarını söylemişler. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a) demiş ki, siz eğer Medine'li olsaydınız, sizi ne şekilde döveceğimi bilirdim.

Bu ümmetin âlimleri de aynı saygıyı duyarak demişler ki hayatında Peygambere (s.a.v) hürmeten nasıl yanında yüksek sesle konuşulmaz idiyse kabrinde de yüksek sesle konuşmak doğru değildir.

Sonra âyet-i kerime Temim kabilesinin elçisinin Resulullah (s.a.v)ın yanına geldiklerinde (hicretin dokuzuncu yılındaki bu yıla elçiler yılı adı verilir) meydana gelen bir hadiseye işaret buyurmaktadır. O yıla elçiler yılı denilmesinin sebebi Mekke'nin fethinden sonra civar kabilelerin elçiler yollayarak İslâm'a girmeleridir. Bedeviler çölde yetiştiklerinden Peygamberin (s.a.v) eşlerinin odalarının arkasından Hz. Muhammed'e (s.a.v) bağırarak, ey Muhammed buraya gel, diye çağırıyorlardı. Resulullah (s.a.v) bu durumdan memnun olmayıp üzülmüştür. Bunun üzerine Hak Teâlâ'nın şu mübarek âyeti nazil oldu.

«Sana odaların arkasından seslenenlerin çoğunun akılları ermez. Eğer onlar sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi kendileri için elbette daha hayırlı olurdu. Ve Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.» (Hucurât, 4-5)

Cenab-ı Allah onların birçoğunun bilmediklerini belirterek peygamberin şahsına yaraşmayan, önder ve rehber Allah kılavuzlarına saygının hududunu, hürmetin ve edebin sınırını aşan bu davranışlarına karşı onları bilgisizlik ve düşüncesizlikle niteliyor. Kendileri için sabredip peygamberin çıkmasını bekle-

melerinin daha iyi olacağını belirterek tevbe, mağfiret ve rahmeti arzu etmeyi içlerine sindirmeye çalışıyor.

Doğrusu müslümanlar bu yüce âdâba son derece riayet etmişler ve o tavrı Resulullah'ın (s.a.v) şahsının da ötesinde her hocaya ve âlime kadar uzatmışlardır. Bir âlim veya hoca yanlarına geldiklerinde onu rahatsız etmemek için ellerinden geleni yapmışlardır. Nitekim zâhid ve âlim Ebû Ubeyd'in şöyle dediği anlatılır: «Ben hiçbir âlimin kapısını zamanından evvel çaldığımı bilmiyorum.»

«Ey iman edenler! Eğer fasıkın biri size bir haber getirirse onun içyüzünü araştırın. Yoksa bilmeden bir kavme sataşılırsınız da sonra ettiğimize yanarsınız.» (Hucurât, 6)

Hem bilin ki içinizde Allah'ın peygamberi vardır. Şayet o birçok işlerde size uymuş olsaydı şüphesiz ki sıkıntıya düşerdiniz. Ama Allah size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinize güzel göstermiştir. Küfrü, fâsıklığı, isyanı da çirkin göstermiştir. İşte doğru yolu bulanlar da onların ta kendileridir.»

«Bu, Allah'ın bir fazlu nimetidir. Ve Allah Alim'dir, Hakim'dir.» (Hucurât, 7-8)

Birinci sesleniş kumanda yönünü belirtmek ve emir alınacak yeri göstermek içindi. İkinci sesleniş ise kumanda mevkiine karşı gösterilecek edep ve saygıyı belirtmektedir. Gerek birinci sesleniş gerekse ikinci seslenişteki hususlar sürenin bilumum yön verme ve kanun koymanın esasını teşkil ediyordu. Bundan dolayı mü'minlerin emir alacağı kaynağın açıklanması, kumanda mevkiinin belirlenerek saygı gösterilmesi icabederdi. Böylece verilen emirlerin değeri, ağırlığı ve önemi ortaya konmuş olurdu. İşte verilen üçüncü seslenişte mü'minlere emirleri nasıl ala-

caklarını buna karşı nasıl davranacaklarını açıkla-
makta, emri kaynağından almanın zarureti belirti-
mektedir :

«Ey iman edenler! Eğer fâsıkın biri size bir haber getirirse onun içyüzünü araştırın. Yoksa bilmeden bir kavme sataşırınız da sonra ettiğinize yanarsınız.»

Özellikle fâsıkın getirdiği haber belirtiliyor ki onun yalan olması muhtemeldir. Yayılan haberlerde İslâm cemaati arasında kuşkunun ve şüphenin yayıl-maması malûmatın sakat olmaması için araştırılması belirtilmektedir. İslâm cemaatinde aslanan fertlerinin güvenilir olmasıdır. Fâsık ise verdiği haberde bile bile şüphe götüren kimsedir. Onun için müslüman ce-maat fâsıkın verdiği veya ulaştırdığı haberi alıp al-mamakta serbesttir. Bir fâsıkın haberi üzerine hare-ket edip etmemek hususunda acele etmemelidirler. Bilmeden ve çabuk hareket ederek zulmetmiş olabi-lirler. O zaman işlenen zulüm Allah'ın gazabına se-bep olacağından pişmanlığı gerektirir. Hakka ve ada-lete aykırı bir davranış olur.

Tefsir alimlerinin birçoğunun zikrine göre bu âyet Ukbe İbn Muayt oğlu Velid hakkında nazil ol-muştur. Hz. Peygamber (s.a.v) onu Mustalikoğulları-nın zekâtını toplamak için yollamıştı. İbn Kesirin ri-vayetine göre Mücâhid ve Katâde dediler ki, Resu-lullah (s.a.v) Ukbe oğlu Velidi Mustalikoğullarının sadakasını toplamaya yolladı. Onlar zekâtlarını ver-diler. Ama Velid Peygamberin (s.a.v) yanına geldi ve Mustalikoğullarının toplanarak Resulullah'a karşı savaşa hazırlandıklarını söyledi. Katâde'nin rivaye-tinde ayrıca İslâm'dan döndükleri de nakledilir. Bu-nun üzerine Hz. Peygamber Halid İbn Velid (r.a)i Mustalikoğullarına yolladı. Ve durumu inceleyip, acele etmeden haber almasını bildirdi. Hz. Halid ge-

celeyn Müstalikoğullarının bulunduğu yere geldi ve onları gözetledi. Hz. Halid'i gördüklerinde İslâm'a bağlı olduklarını belirttiler. Ezan okuyup namaz kıldıklarını görünce Peygamber (s.a.v.)'e durumu haber verdi. Bunun üzerine âyet-i kerîme nazil oldu. Resulullah (s.a.v) buyururdu ki: «İncelemek Allah'ın emridir, acele davranmak ise şeytandandır.» İbn Kesir'in tefsirinde tesbit ettiği şeytandandır.» İbn Ebî Leylâ, Yezid İbn Yemân, Dahhâk ve Mukâtil'den ve diğer selef-i sâlihîn'den zikredildiğine göre bu âyet-i kerime Ukbe oğlu Velid hakkında nazil olmuştur. En doğrusunu Allah bilir. (İbn Kesir'in tefsirindeki ifade burada son buluyor.)

Âyetin muhtevası umûmidir. Ve prensip olarak fâsıkın haberini inceleyip araştırmayı belirtmektedir. Sâlih kişinin verdiği haber ise kabul edilir. Çünkü mü'min cemiyette aslolan salih kişinin haberini kabul etmektir. Haberi kabul etmek ise bir nevi araştırma ve tespit vasıtasıdır. Çünkü haberin kaynaklarından birisi salih kimsedir. Her haberden ve her kaynaktan mutlak mânada şüphe etmek hususu ise İslâm cemaatinin ve mü'minler topluluğunun arasında hâkim bulunan güven prensibine aykırıdır. Hayatın seyrini durdurur. Cemiyetin nizamını bozar. Halbuki İslâm, hayatın tabii seyrine devam etmesini ister. Bunun için bir takım sebepler ve garantiler koyar. Hayatın durması için değil korunması ve seyrine devam edebilmesi için kalkması gereken engelleri kaldırır. İşte bu da haber kaynaklarının istisnası ile ilgili örneklerden birisidir.

Öyle görülüyor ki bazı müslümanlar Ukbe oğlu Velid'in naklettiği haberden başlangıçta heyecana kapılmışlar, bunun üzerine Hz. Peygamberin çabucak onların cezasını vermesini beklemişlerdir. Bu, mü'min

grubun, Allah'ın dinine olan bağılılığını ve zekâtın menedilmesine karşı gazabını ifade eder. Ama bilâhâre gelen âyeti kerime onlara büyük bir gerçeği hatırlatıyor ve aralarında yaşayan büyük bir nimeti belirtiyor. Onun kıymetini bilerek varlığına devamlı dikkat etmelerini istiyor.:

«Hem bilin ki içinde Allah'ın peygamberi vardır.»

Bu kolayca anlaşılabilen bir gerçektir. Çünkü fiilen vukubulmuştur. Ama iyice düşünüldüğü takdirde tasavvuru bile mümkün olmayacak kadar müthiş bir gerçektir. Kolay mıdır insanın daima canlı ve somut bir bağlantı ile göklere bağlanması, gökyüzünden yeryüzüne gelen sesleri, arasında bulunduğu kimselelere bidirmesi. Tasavvuru dahi güç birşeydir bu. Durumlarının, gizli açık hallerinin gökten gelen haberle bildirilmesi. Daha başlangıçta adımlarının düzeltilmesi, kendileriyle alâkalı hususlarda işaretler verilmesi. İçlerinden birisinin bir hareketi yapıp, bir sözü söyleyip, bir heyecan duyup kendinden geçtiği zaman hemen gökyüzünün bütün bunlardan haberdar olması, Allah'ın Resulüne olan hadiseyi haber vermesi ve bu durumda ne yapacağını, nasıl hareket edeceğini bildirmesi kolay birşey değildir. Ama durum böyle olmuştur. Bu büyük bir hadisedir. Bu dehşetengiz bir gerçektir. Bunu olduğu gibi görenler belki de büyüklüğünü ve yüceliğini hissetmeyebilirler. Bunun için zaten onun varlığı böyle bir üslûpla anlatılmış ve o noktaya dikkat çekilmiştir.

«Hem bilin ki içinde Allah'ın peygamberi vardır.»

Bilin bunu ve ona göre kadir ve kıymetini takdir edin. Bu sizin için çok büyük bir haldir. Bu büyük meseleyi bilmenin gereği olarak Allah'ın ve Resulünün huzurunda öne geçmemek gerekir. Âyet-i kerime bu hatırlatmayı daha da aydınlatarak, kuvvetlendirerek

Resûlullah (s.a.v.)'in vahyinin ilhamının dinlenilmesi-
nin kendileri için hayır, rahmet ve kolaylık olduğu-
nu haber veriyor. Peygamberin söylediği şeyler ken-
dilerine zor da gelse, rahatlarını da kaçırsa ona itaat
etmelerinin hayırlarına olduğunu bildiriyor. Şüphesiz
ki Allah kendileri için neyin hayırlı olduğunu en iyi
bilir. Allah'ın belirttiğine göre peygamberin araların-
da bulunması bir ilâhi rahmettir :

*«Şayet o birçok işlerde size uymuş olsaydı şüphe-
siz ki sıkıntıya düşerdiniz.»*

Bu ifadede onların, işi Allah'a ve Resulüne hava-
le etmelerini, ilâhi barışa dahil olmalarını, ilâhi ted-
bire teslim olmalarını ve emri olduğu gibi kabul edip
birşey öne sürmelerini ima etmektedir.

Ve ardından kendilerine lütfedilen iman sıfatına
dikkat çekilmekte, iman sevgisi adına kalpleri hare-
kete geçirilmekte, imanın güzelliği ve fazileti açıklan-
makta, ruhları iman bağı ile bağlanmakta, küfür, fâ-
sıklık ve günahkârlık kötülenerek bütün bunların
kendilerine lütfedilmesinin Allah'ın bir feyzi ve rah-
meti olduğu beyan edilmektedir.

*«Ama Allah size imanı sevdirmiş ve onu kalplerini-
ze güzel göstermiştir.» Küfrü, fâsıklığı, isyanı da çir-
kin göstermiştir. İşte rüştünü bulanlar da onların ta
kendileridir. Bu Allah'ın bir fazlu nimetidir. Ve Allah
Alîm'dir, Hakîm'dir.» (Hucurât, 7-8)*

Allah'ın, kullarından bir grubu kalplerine ima-
nı yerleştirmek ve onunla harekete geçirerek süsle-
mek için seçmesi onların da kalplerine yerleştirilen
bu imana can atın ondaki hayrı ve güzelliği görmele-
ri... Evet işte bu seçiş şüphesiz ki Allah'ın bir fazlı,
bir nimetidir. Bütün nimetler, bütün lütuflar onun
çok gerisinde kalır. Hattâ varlık ve hayat nimeti da-
hi hakikati itibarıyla iman nimetinden çok daha

önemsiz ve çok daha değersizdir. Nitekim Hak Teâlâ biraz sonra gelecek olan âyeti kerimelerden birisinde buyurur ki «*Bilâkis sizi îmana erdirdiği için Allah size minnet eder. Şayet sadıklardan iseniz.*» Biz inşallah yeri geldiğinde bu iman minnetinden söz edeceğiz.

Burada dikkatleri üzerinde toplayan husus Hak Teâlâ'nın insanlar için hayır irade buyurduğunun hatırlatılması, mü'minlerin kalbini şerden, küfürden, fasıklıktan ve isyandan onun kurtarmış olmasının ve fazlu nimetinin eseri olarak onlara doğru yolu göstermiş olmasının anılmasıdır. Bütün bunların Allah'ın ilim ve hikmetine dayandığının belirtilmesidir. Bu hakikatların belirtilmesinden maksat onlara her hareketlerinde Allah'a yönelmeleri, O'nun iradesine teslim olmaları, bu iradenin ötesindeki hayır ve bereketi beklemelerini ima etmektir. Çünkü Allah kendilerine hayrı seçmektedir. Allah'ın resulü ise kendilerini ellerinden tutup bu hayra götürmektedir. İşte burada kastolunan asıl tevcihat budur. Ama gerçek odur ki insanoğlu acele eder. Adamının arkasında nelerin olduğunu bilmez. Nerede hayır nerede şer olduğunu bilmeden kendisi için, başkaları için isteklerde bulunur. «*Ve insanoğlu hayır istediği gibi şer de ister. Ve insan aceleci oldu.*» (İsrâ, 170) Ama Allah'a teslim olup her yönden selâmete girse, Allah'ın kendisi için seçtiği nimetlere rıza gösterse, Allah'ın tercihlerinden üstün olduğuna güvense, Hak Teâlâ'nın kendileri için daha merhametli ve daha çok hayır dilediğini bilse rahat edecek, huzur bulacak sükûna erecek. Ve bu küçücük gezegen üzerindeki seyahatı esnasında güven ve huzurla yoluna devam edecek. Evet ama bütün bunlar Allah'ın bir lütfu, bir ikramıdır ki onu ancak ve ancak dilediklerine verir.

«Eğer mü'minlerden iki taife birbiriyle döğüşür-
lerse aralarını düzeltin. Şayet biri diğeri üzerine sal-
dırırsa o saldıranla Allah'ın buyruğuna dönünceye ka-
dar savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle bu-
lun. Ve adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah adil davra-
nanları sever.»

«Mü'minler ancak kardeşirler. Öyle ise iki kardeşi-
nizin arasını düzeltin. Ve Allah'tan korkun ki esirgene-
siniz.» (Hucurât, 9-10)

Mü'min kitleyi çekişmeden, arzu ve heyecanların
tesiri altında birbirine düşmeden muhafaza edebil-
mek için bu, hem hukuki hem de ameli bir kaidedir.
Faskın getirdiği haberin araştırılmasını, yersiz bir
yiğitliğe kapılarak heyecanlanıp patlamamayı, acele
etmemeyi, önce tespit edip iyice araştırmayı belirten
hükümden sonra bu kaide gelmektedir.

İster bu âyetin iniş sebebi bazı rivayetlerin nak-
lettiği gibi belli bir hadise ile alâkalı olsun, ister bu
gibi halleri telâfi etmek için konulan bir hüküm olsun
umumiyeti itibariyle İslâm cemiyetini dağınıklıktan,
parçalanmaktan koruyan son derece muhkem bir ka-
idedir. Koruyuculuğunun yanı sıra hakkı, adaleti, ısla-
hı yerleştirmekte ve bütün bususlarda Allah'ın tak-
vasına müracaat edip rahmetini beklemeyi, adaleti
ve iyiliği yerleştirmeyi belirtmektedir. Kur'an-ı Ke-
rim mü'minlerden iki grup arasında çatışmanın müm-
kün olabileceğini ya teorik olarak ele almakta veya-
hut böyle bir ihtimali telâfi etmektedir. Her iki grup
birbirleriyle savaşmakla beraber îman vasfını yitir-
mezler. Hattâ birisi diğerine zulmetmiş de olabilir.
Veya her iki topluluğun da bazı noktalarda birbirine
zulmettiği görülebilir. Ayet-i kerime o karşılaşan ve
çatışan iki grubun dışında kalan mü'minleri bu iki
taifenin arasını düzeltip ıslah etmekle mükellef kı-

lıyor. Şayet bunlardan birisi işi azıtır, hakka dönme-
yi kabul etmezse ki, daha ileri gidip Allah'ın hükmü-
nü kabul etmemesi veya sulhu reddetmesi de vaki
olabilir, o zaman mü'minlerin vazifesi azgınlarla sa-
vaşmak ve onlarla Allah'ın emrine rücu edene kadar
muharebe etmektir. Allah'ın bu konudaki emri ise
mü'minler arasında husumeti kaldırıp ihtilâfa düşü-
len konuda Allah'ın hükmünü kabul ederek savaşı ve
çatışmayı kesmektir. Azgınların Allah'ın hükmünü
kabul etmeleri gerçekleşince ince bir adalete ve Allah'
ın rızasına uygun olan ıslah ameliyesini gerçekleştiri-
meye başlar mü'minler: *«Ve adaletli davranın. Şüp-
hesiz ki Allah adil davrananları sever.»*

Bütün bu davetin ve hükmün ardından gelen
ifade iman edenlerin kalbini harekete geçirmekte,
aralarındaki kopmaz bağı canlandırmakta, daha ön-
ce tefrikada iken kendilerini bu bağın birleştirdiğini,
çatışan kalplerinin bu bağ ile dost olduğunu belirt-
mekte, Allah'tan korkmayı ve rahmetini beklemeyi
hatırlatmaktadır :

*«Mü'minler ancak kardeşlerdir. Öyle ise iki karde-
şinizin arasını düzeltin. Ve Allah'tan korkun ki esir-
genesiniz.»*

Bu kardeşliğin gereği olarak İslâm cemaati ara-
sında yardımlaşma, birlik, sevişme ve sulhun temel
esas olması icabeder. İhtilâf, çatışma gibi hususlar
istisnai haller olmalı ve vukuu anında ana esasa ha-
vale edilmelidir. Bu temel esasın yerleştirilmesi için
aşırı davranan ve saldıran kardeşlerini mü'minlerin
durdurmasını sağlayan savaşı mübah kılmalıdır. Ve
böylece onlar yeniden safa girdirilmeli ve bu temel
kaideden sapmalar önlenmelidir. Ki bu kesin bir ic-
raatı, kat'i bir kararı gerektirir.

Yine bu kaidenin icabı olarak bu gibi hükme döndürme için yapılan savaşlarda yaralılara karşı kötü muamele yapılmaması, esir alınanların öldürülmemesi, savaşı bırakıp silâhı atanların takip edilmemesi ve saldıranların malının ganimet olarak alınmaması gerekir. Çünkü böyle bir savaşın asıl gayesi savaşılan kitleyi öldürmek değil onları saflara çekmek ve İslâm kardeşliği bayrağının altına toplamaktır.

Nitekim bu esasa dayanarak İmam Ali (r.a.) Cemel ve Sıffin vakıalarında asilerle savaşmış ve onunla birlikte sahâbe-i kirâmın ileri gelenleri savaşa katılmışlardı. Aralarında Sa'd, Muhammed ibn Mesleme, Usama İbn Zeyd ve ibn Ömer gibi bazı zevat savaş konusunda farklı görüşe sahip olmuşlar ve savaşa katılmamışlardır. Bunun sebebi ya zamanında hakikatı görüp değerlendirememişler veya savaşa katılmayı fitne olarak telakki etmişlerdir. Yahut da İmam Cassâs'ın dediği gibi «Onlar meşru imamın beraberindekilerle birlikte asilerin hakkından geleceklerini kabul ederek bunun için savaşa katılmamayı yeğ tutmuşlardır.» Birinci ihtimal ise daha kuvvetlidir. Nitekim onlardan nakledilen bazı sözler bu ihtimalin kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Açıkça görülüyor ki Allah'ın emrine dönene kadar azgınlar guruhuyla savaş nizamı bu konudaki beşeri hareketlerin ve çatışmaların çok öncesinde vuku bulmuş ve her türlü ayıplardan eksikliklerden uzak bir nizamdır. İnsanlar bu gibi durumlarda isyan ve ihtilal hareketlerine girişerek çok kötü tecrübelerle yüz yüze gelmişler ve çok acı sonuçlar elde etmişlerlerdir. Ama bu nizamda onların hiçbirisine yer yoktur. Ayrıca bu Allah'ın hükmüne döndürme nizamı mutlak adaletin, emanet ve temizliğin ifadesidir. Çünkü böylece hiçbir arzu ve hevesin mahkûmu ol-

mayan, hiçbir eksik ve kusurun sirayet etmediği ilâhi emre dönülmektedir. Ne yazık ki beşeriyet, bahtsız insanlık, önünde hazır dosdoğru yol dururken, gidiyor eğri büğrü sapık ve çetrefilli yollara sapıyor. Kimi zaman kayıyor, kimi zaman çöküyor, kimi zaman da düşüyor :

«Ey mü'minler, bir topluluk bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar. Kendi kendinizi ayıplamayın ve birbirinizi kötü lâkaplarla çağırmayın. Ne kötü addır imandan sonra fasıklık. Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.» (Hucurât, 11)

İslâm'ın koyduğu ideal cemiyet nizamı yüce bir edep ve ahlâka sahip bir nizamdır. Bu nizamda her ferdin haysiyeti vardır, dokunulmaz. Ferdin haysiyeti cemiyetin haysiyetidir. Herhangi bir ferde tecavüz bizzat cemiyete tecavüz gibidir. Ve tecavüz edenin kendisine racidir. Çünkü İslâm cemaati bir bütündür. Müslümanların haysiyet ve şerefi de birbirinin haysiyet ve şerefi demektir. Bu Kur'an âyeti mü'minlere şu sevimli nida ile sesleniyor : *«Ey mü'minler»* Ve bu seslenişten sonra bir topluluğun diğer toplulukla alay etmesini yasaklıyor. Erkeklerin erkeklerle alay etmemesini bildiriyor. Olabilir ki Allah katında alay ettikleri kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınlarla alay etmesinler. Çünkü Allah'ın ölçüsünde alay edilenlerin alay edenlerden daha hayırlı olması muhtemelidir. Bu ifade ayrıca gizli olarak şunu ima etmektedir; gerek erkekler gerekse kadınlar kendilerini dış görünüşlerine göre ölçmesinler. Çünkü dış görünüşler insanların ölçülebileceği gerçek değerler değildir. Daha başka değerler vardır ki

onları Allah bilir. Bir zengin kişi, fakir kişiyle alay etmiş olabilir. Güçlü olan güçsüzle, normal olan anormal olan ile maharet sahibi zeki olan budala ve aptal birisiyle alay etmiş olabilir. Çocuğu olan kısırla, akrabası olan kimsesizle alay etmiş olabilir, güzel çirkinle, genç yaşlıyla sağlam sakat ile zengin fakirle alay etmiş olabilir... Ama şunu unutmamak gerekir ki bütün bunlar ve benzeri haller yeryüzünün değerleridir. Allah'ın ölçüsünde yeri yoktur. Allah'ın ölçüsü bunlardan çok daha farklı ağırlıklarla bir yana ağır basabilir. Veya yükselebilir. Kur'an-ı Kerim bu gizli iman ile de yetinmeyerek bir adım daha atıyor ve iman kardeşliği duygusunu harekete geçiriyor. İnanananlara bir tek şahıs olduklarını, içlerinden birisini ayıplayanın kendisini ayıplamış olacağını belirtiyor : «*Kendi kendinizi ayıplamayın.*»

Alay ve ayıplamanın yanı sıra arkadaşların hoşuna gitmeyecek ve onda bir nevi alay ve ayıplama hissi bırakacak olan kötü lâkaplarla çağırma da aynı şekildedir. Mü'minin mümin üzerindeki haklarından birisi de onu küçük düşürecek ve hoşuna gitmeyecek kötü lâkaplarla çağırmamasıdır. Mü'minin mü'mine karşı edebi, bu şekilde kardeşine eziyet etmemesidir. Nitekim Hz. Peygamber cahiliyet devrinde takılan lâkap ve adlardan bir kısmını değiştirmiş, ashabını küçük düşürücü veya horlayıcı nitelikteki lâkaplardan, adlardan peygamberin yüce kalbi rahatsız olmuştur.

Âyeti kerime Allah'ın ölçüsündeki gerçek değerleri belirttikten, kardeşlik duygusunu kuvvetlendirdikten, mü'minlerin bir tek fert olduklarını anlatarak iman gerçeğini harekete geçirdikten sonra bu yüce vasfı kaybetmekten sakındırıyor. Alay, ayıplama ve kötü lâkapla çağırmanın sonucu imandan çıkıp fâ-

sıklığa girmenin tehlikesine dikkatleri çekiyor : «*Ne kötü addır imandan sonra fâsıklık.*» İmandan dönme-ye benzer bir haldir bu. Sonra da bunun zulüm olduğunu kabul ederek onları kötü âkibetle tehdit etmektedir. Bilindiği gibi zulüm tabiri Kur'an-ı Kerim'de şirk mânasına kullanılır. «*Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.*» Böylece o yüce cemiyetin psikolojik kaideleri yerleştirilmiş oluyor :

3. «*Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan kaçın. Çünkü bazı zan günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın, kimse kimseyi çekıştirmesin. Hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır. İşte bundan tiksindiniz değil mi? Allah'dan korkun şüphesiz ki Allah Tevvab'dır, Rahim'dir.*» (Hucurât, 12)

Bu âyeti kerime şahısların haysiyeti, şeref ve hürriyeti ile alâkalı olarak o yüce cemiyetin ideal prensiplerinden birisini koymaktadır. İnsanlara çok tesirli bir üslûp ile duygu ve vicdanlarını nasıl temizleyeceklerini öğretirken onun yanı sıra bir de duvar örmektedir.

«*Ey iman edenler.*» Sonra o iman edenlere birçok zandan kaçınmalarını emretmekte ve başkaları hakkında içlerinden geçen şüphe ve zanlara kendilerini kaptırmamalarını buyurmaktadır. Buna sebep olarak da şu hususu göstermektedir : «*Çünkü bazı zan günahdır.*» Mademki yasak; zanların birçoğundandır ve kaide olarak bazı zanlar da günahdır, şu halde bu âyeti kerime kötü zandan tamamen kaçınılmayı ima etmektedir. Zira kişi hangi zanların günah olacağını bilmez. Böylece vicdanlar içinden temizlenmekte ve kötü zanlara bulaşarak günaha girilmesi önlenmektedir. Her türlü şüphe ve zanlardan uzak olarak tertemiz bırakılmaktadır. Kardeşlerine karşı kötü zannın yıpratacağı hiçbir husus bulunmaksızın sevgi beslen-

mesi sağlanmaktadır. Şüphelerin kirlilmesi önlenmekte, kararsızlık ve bekleyişlerin rahatsız etmeyeceği emniyet havası sağlanmaktadır. Kötü zanlardan arınmış bir cemiyette insan ruhu ne kadar huzur bulur.

Ama İslâm meseleyi vicdanları ve kalpleri temizleyerek bu temiz noktada olduğu gibi bırakmaz. Bilâkis bu hüküm bir teamül olarak yerleşir. İnsanların yaşadıkları temiz toplum içerisinde konulan hukuk prensipleri arasında bir çit olarak gerilir. Kimse zanlara göre ayıplanmaz. Şüpheyeye göre hüküm verilmez. Ve hakim önünde zan bir esas olmaz. İnsanlar hakkında karar vermek için zanlarla hareket edilmez. Nitekim Resulullah (s.a.v) buyurur ki : «Zanna düştüğün zaman tahkik etmeden hüküm verme.» Yani insanlar toplum içinde temiz olarak kalmalıdır. Hak ve hürriyetleri korunmalı ve saygı görmelidir. Yaptıkları şeyin gerçek olup olmadığı tam olarak vuzuh buluncaya kadar hiçbir şekilde muhakeme edilmemelidirler. Etraflarında dönüp dolaşan zanlara dayanılarak araştırma ve takibat mevzuu olmalıdırlar.

Hangi insan hak ve hürriyeti, hangi insan şeref ve haysiyeti üzerinde duran cemiyet ve görüş bu âyetin ulaştığı mertebeye ulaşabilir? İnsan haklarını ve haysiyetini korumak iddiasında olan hangi demokratik memleket bu âyeti kerimenin ulaştığı ve Kur'an-ı Kerim'in inananlara seslendiği bu hükmün yanına ulaşabilir? Halbuki İslâm cemiyeti, fiilen bu gerçekler üzerine kaim olmuş, önce kalplerde sonra hayatta bu prensipleri gerçekleştirmiştir. Âyeti kerime zannlardan kaçınılmakla alâkalı olarak toplumu teminat altına alan bir başka prensip daha getirmektedir :

«Biribirinizin kusurunu araştırmayın.»

Kusur araştırmak zandan sonraki bir hareket olabilir. Yahutta kötölükleri anlamak ve ayıpları açıklamak için ilk baştan girişilen bir davranış olabilir. Kur'an-ı Kerim bu aşağılık harekete ahlâkî yônden karşı çıkıyor ve böylece başkalarının gizli noktalarını araştırmak ve fenalıklarını açıklamak gibi kötü hareketlerden gönülleri arıtmaya çalışıyor. Fakat mesele tesiri bakımından belirttiğimizden çok daha şumüllüdür. Ayıp araştırmamak İslâm'ın toplumsal nizamının hukuki ve pratikteki icraatının ana prensiplerinden birisidir. Elbette ki hiçbir şekilde çiğnenilmeyecek ve hiçbir halde dokunulmayacak olan insan hak ve hürriyetleri şeref ve haysiyetleri vardır. Yüce ve temiz İslâm cemiyetinde insanlar hem kendilerinden, hem yuvalarından, hem de gizli kapalı noktalarından emin olarak yaşarlar. Her ne sebeple olursa olsun şahısların dokunulmazlığını çiğnemek, aile mahremiyetini ayaklar altına almak için bir sebep bulunamaz. Hattâ suçlu arama ve tahkik etme sebebi İslâm nizamına göre insanların kusurunu araştırmak ve dokunulmazlıklarını çiğnemek için vesile olamaz. Herkes dış görünüşüne göre değerlendirilir. İç görünüşlerine göre takibata maruz bırakılamaz. Ancak ve ancak dışarıya sızan suçlar ve emre aykırı hareketler koğuşturma mevzuu olabilir. Hiç kimsenin zan ve tahminlere göre, kimsenin görmediği bir yerde herhangi bir yasağa tevessül ettiğinin kabulü veya bilinmesi halinde dahi takibata maruz bırakıp yakalamak için peşinden koğuşturma yapmak mümkün değildir. Yapılabilecek tek şey vardır. O da suçlunun suçu işlediği ve açığa vurduğu zaman yakalanmasıdır. Bunun yanı sıra suçun nev'ine göre verilmesi gereken hükümlerle alâkalı diğer garantiler de mevcuttur.

Ebû Davud nakleder, Ebû Bekir İbn Şeybe demiş ki, bize Ebû Muâviye A'meş'den, o da Zeyd İbn Vehb'den nakletti ve dedi ki, İbn Mes'ûd'a birisi geldi ve falancanın sakalından içki damlıyor dedi. O zaman İbn Mes'ûd buyurdu ki : *«Biz tecessüs etmekten nehyolunduk. Açığa vurduğu zaman onu yakalayabiliriz ancak.»*

Mücâhid'de birbirinizin kusurunu araştırmayın âyetinden maksat *«açığa çıkanı alın, gizli kalanı bırakın demektir»* der.

İmam Ahmed Ukbe'nin kâtibi Decin'den nakleder ve der ki : Ben Ukbe'ye komşularımızdan bir kısmının içki içtiğini, bunun üzerine zabıtayı çağırıp yakalattığımızı söylediğimde dedi ki : Öyle yapma, onlara önce öğüt ver ve tehdit et. Bunun üzerine söylenileni yaptım ama onlar yine vazgeçmediler. Bu durumda gelip Ukbeye, öğüt verip vazgeçirmek istediğimi fakat onların vazgeçmediğini artık zabıtayı haberdar edip yakalatacağımı söyleyince Ukbe dedi ki : *«Vay haline sakın yapma. Çünkü ben Hz. Peygamber'den şöyle dediğini işittim : «Kim bir mü'minin ayıbını gizlerse sanki diri diri toprağa gömülmüş bir kız çocuğunu kabrinden kaldırarak diriltmiş gibidir.»*

Süfyan el-Sevri, Sa'd oğlu Raşid'den o da Ebu Süfyan oğlu Muâviye'den nakleder ve der ki : Ben Resulullah (s.a.v)dan şöyle buyurduğunu işittim : *«Eğer sen insanların gizli ayıplarını araştırarak olursan onları ifsat etmiş veya fesada yaklaştırmış olursun.»* Ebû Derdâ (r.a.) der ki : Muâviye (r.a.)nin Resulullah (s.a.v)dan duyduğu bu hadis inşallah ençok kendisine fayda vermiş olsun.

Böylece âyeti kerime İslâm cemiyetinin pratik nizamını kurma hususunda kendisine has yerini almış ve sadece kalpleri temizlemek, vicdanları arıtmak için

eğitici bir unsur olarak kalmamış, bilâkis insan hak ve hürriyetlerinin korunması, uzaktan veya yakından sebepsiz yere dokunulmazlıklarının tecavüze uğramaması için gerekli hükmü yerleştirmiştir.

Nerde o yüce ufuklar?... Nerde o uzak mesafeler?... Ve nerde bugün ondan bindörtüüz şu kadar yıl sonra insan hak ve hürriyetlerini korumak için çırpınan ve adına demokratik toplumlar denilen milletlerin özenip durduğu şeyler?...

Ve bunlardan sonra Kur'ân'ın ibda'gücünün eseri olan fevkalâde bir ifade geliyor, gıybetin yasaklanmasıyla ilgili olarak :

«Kimse kimseyi çekiştirmesin. Hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır? İşte bundan tiksindiniz değil mi?»

Birbirinizi çekiştirmeyin. Ve bundan sonra insan ruhunun hassasiyetini azaltan, şiddetini daha da yaygınlaştırarak işkenceye maruz bırakıp üzen bir tablo göstermektedir. Bu tabloda ölü kardeşinin etini yiyen bir kardeş yer alıyor. Ve hemen âyeti kerime bu iğrenç hareketten hepsinin nefret ettiğini açıklıyor. Bu tablodan nefret ettiklerine göre öyleyse gıybetten de nefret etmektedirler.

Bilâhare âyetle yasaklanan zan, tecessüs ve gıybet duygularından sonra takva ruhunu canlandıran ve bu gibi hareketlere tevessül etmiş olanların ilâhi rahmete ermesi için tevbeye sarılmasını belirten bir hüküm varid oluyor.

«Allah'tan korkun, şüphesiz ki Allah Tevvâb'dır, Rahîm'dir.»

Bu hüküm İslâm cemiyetinin hayatında yaygın bir şekle girerek insanların şeref ve haysiyeti etrafına bir tel örgü gerer. Kalplere ve ruhlara sağlam bir terbiye engeli koyar. Bu hususta Hz. Peygamber

iğrenç gıybet hastalığından kişileri kurtarmak için Kur'an'ın o hayret verici üslubünün çizdiği iğrenç ve dehşet tablosuna uygun şekilde son derece şiddet göstermiştir.

Ebu Davud'dan rivayet edilen bir hadiste Abdulaziz, İbn Muhammed'den o da Alâ'dan o da babasından, o da Ebu Hüreyre'den şunu nakleder: *Resulullah (s.a.v.) a gıybet nedir diye sorulduğunda Hz. Peygamber buyurur ki : kardeşini hoşuna gitmeyecek şeyle anmandır. O zaman ya kardeşimde söylediğim şeyler varsa, diye sorulunca, Resulullah (s.a.v.) buyurur ki : «Eğer söylediğin şeyler onda varsa zaten gıybet etmiş oluyorsun. Şayet yoksa iftira etmiş oluyorsun.»* (Bu hadis Tirmizi rivayet eder ve Sahih olduğunu bildirir.)

Ebu Davud der ki : «Müsedded Yahya'dan o da Süfyan'dan, o da Ali'den o da Ebu Hüzeyfe'den nakleder ve Hz. Âişe'nin Hz. Peygambere «Safiye'nin şöyle olduğunu söylemem yeter diyerek kısılgına işaret ettiğini» nakleder. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) buyurur ki : «Öyle bir söz söyledin ki bir denizin suyuna karıştırılsaydı orayı karıştırdı.» Yine Hz. Âişe der ki Ben Hz. Peygambere bir insandan söz ettim. O zaman Hz. Peygamber buyurdu ki; «Bende şu ve şu hareketler bulunurken bir başka insanın durumundan söz ettirmeyi sevmem.»

Yine Ebu Davud, Enes İbn Malik'den nakleder ve der ki Resulullah (s.a.v.) buyurmuş ki : «Miraca çıktığım gece bakırdan tırnakları olan yüzlerini ve göğüslerini tırmalayan bir topluluk gördüm. Bunlar da kim ya Cebrael dediğimde bunlar insanların etini yiyen ve onların haysiyetine tecavüz edenlerdir karşılığını verdi.»

Maiz ve Gamidiye kabilesinden bir kadın işledikleri zina suçunu huzuru nebevide itiraf edince Resu-

hullaḥ (s.a.v) onların kendiliklerinden suçlarını itiraf etmeleri üzerine kurtarmak için çok ısrar ettiyse de onlar recim hususunda ısrar ettiler ve Peygamber (s.a.v.) de recmetti. Bu arada iki kişinin birbirine : «Görüyor musun şunu? Allah kendisinin günahını gizlemiş ama o bunu gizlemek istemiyor ve köpekler gibi recmolunuyor.» Dediklerini duymuş. Bir süre sonra da bir merkep laşesine rastgelince buyurmuş ki falan ve falan nerede inip şunu yesinler. Onlar demişler ki: Allah bağışlasın seni Ey Allah'ın Resulü hiç yenir mi bunlar? Hz. Peygamber buyurmuş ki : «Biraz önce o iki kardeşiniz hakkında söyledikleriniz bunu yemekten çok daha beter. Nefsim kudret elinde olan Allah'a and içerim ki şimdi o cennet nehirleri içerisinde yüzüp duruyor.»

İşte böyle bir tedavi ile Hz. Peygamber İslâm cemiyetini arıtıp temizlemiş ve öyle bir yüceliğe yükseltilmiş ki tarihi gerçekler arasında o cemiyet bir ideal, bir hayal olarak kalmış.

Mü'min Allah'ın dostudur. Gündelik hayatta bile dostlar birbirini yalnız bırakmazken, Allah Teâlâ kendi dostlarını yalnız bırakacak değildir elbette. Ancak Allah'a dost olmak bir akrabalık ve tanışıklık işi de değildir. Allah'a dost olmak belirli değerlere ve ölçülere sahip olmayı icabettirir. Yoksa Yahudîlerin ve Hristiyanların dedikleri türden bir dostluk hiçbir mana ifade etmez. Kezâ müslümanım deyip te, İslâm ile hiçbir ilgi kurmamış olan günümüz müslümanlarının yaptığı gibi sıkışınca «müslümanız, öyleyse Allah yardım eder» diyerek müslümanlığı bir minnet nedeni yapmak ta anlamsızdır.

Allah'ın dostu olan mü'min; falanca veya filanca kişinin beğenisini kazanan kişi değil, yalnızca Allah'ın belirttiği özellikleri taşıyan kişidir.

Allah'ın kullarından herhangi birine olan sevgisi öyle bir şeydir ki; Allah'ı tanımayan, O'nu kendini vafettiği sıfatlarla bilmeyen, hissinde, ruhunda, şuurunda ve bütün varlığında bu sıfatların çekici kudretini duymayan insanlar, bu sevginin kıymetini idrâk edemezler... Evet, bu lütfu verenin hakikatını bilmez-

ler, o lütfun hakikatını da bilemezler... Ancak O'nu verenin hakikatın idrâk eden, O'nu Allah olarak tanıyan, şu korkunç kâinatın hülâsası olan insanın yaratıcısı olarak kabul eden, onun yüceliğine, eşsiz bir kudrete sahip olduğuna, bir tane olduğuna, mülkiyetine her türlü tasarruf hakkına sahip olduğuna, kullarına sevgi ve lütufla muamele ettiğine, her kulun, O'nun yüce kudretinin eseri olduğuna, O'nun daima diri, ezeli ve ebedi, evvel âhir ve bâtın olduğuna inanan insanlar, bu lütfun hakikatını idrâk edebilirler...

Kulun Rabbini sevebilmesi de kendisi için bir nimettir. Fakat onu tadını almayanlar bu nimetin kıymetini idrâk edemezler. Allah'ın kullarından birini sevmesi, büyük ve muazzam bir mesele, engin ve taşkın bir fazilet olunca; kulun Allah'ını sevmesi ve diğer bütün sevgilerde eşi benzeri bulunmayan bu biricik güzel lezzetin zevkini tattırması sûretiyle kuluna olan nimeti de, keza büyük ve muazzam bir nimet, engin ve sonsuz bir fazilettir.

Allah'ın kullarından birini sevmesi, kelimelerin ifade gücünü aşan muazzam bir mesele olunca; kulun rabbini sevmesi de, ifadelerin takat getiremediği bir meseledir. Ancak bazı seven insanların sözlerinden bu, bir nebze anlaşılabilir...

İşte bu kapı sadık tasavvuf erlerinden Hakka ermiş olanlarınyükseldikleri kapıdır... Ama bunlar; tasavvuf hırkası giyen ve tasavvuf tarihinde zikri geçenler arasında çok azdır. Rabiâtül Adeviyye'nin mısralarından dökülen şu ifadeler bu eşsiz sevginin engin zevkini hâlâ his âlemine intikal ettirir :

«Sen tatlı ol da, bütün hayat zehir olsun,
Sen razı ol da bütün insanlar öfkeyle dolsun.
Benim aram yeter ki iyi olsun seninle

İsterse harab olsun sonra bütün âlemle
Gerisi hep boştur, olursa benimle senin dostluğun
Toprağın üstündeki her şey toprak olacaktır
elbet bir gün»...

Allah'tan kullara, kullardan da lütfedici ve in'am edici Allah'a tevcih edilen bu sevgi, şu vücudu dolduruyor, şu geniş kâinata yayılıyor ve her canlının, her şeyin asıl tabiatı haline geliyor. O, şu vücudu örten hem hava, hem de gölge mesabesindedir. Seven ve sevilen şu kulun şahsında bütün insan varlığını örter. İhata eder...

İslâmi tasavvur, müminle Rabbini, bu sevimli ve hayretâmiz rabîta ile birbirine bağlar. Bu bağ bir defaya mahsus geçici bir nesne değildir. O, bu tasavvurda bir asıl, bir hakikat ve köklü unsurdur :

«İman edip salih amel işleyenlere, Rahman; gönüllerde sevgi uyandırır.» (Meryem, 96)

«Rabbim çok merhametlidir, çok sevgilidir.» (Hûd, 90)

«O; bağışlayandır, sevendir.» (Burûc, 14)

«Kullarım sana benden sorarlarsa şüphesiz ben çok yakınımıdır. Bana dua edenlerin dualarını kabul ederim.» (Bakara, 186)

«İman edenlerin Allah'a olan sevgileri çok kuvvetli ve devamlıdır.» (Bakara, 165)

«De ki; Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin.» (Âl-i İmrân, 31)

Ve daha bir çok âyeti kerimeler...

Bütün bunlara rağmen, hâlâ İslâm düşüncesinin katı bir düşünce olduğunu söyleyen, Allah'la insan arasındaki münasebetin kuvvet, zulüm, ceza, azap, katılık ve sertlik esasına dayandığını iddia eden ve Mesih'i Allah'ın oğlu kabul edip insanlarla Allah'ı,

birbirine karıştıranlar ne tuhaf bir cerbeze içindedir-
ler?

İslâmi tasavvurun, ubûdiyetin hakikatı ile ulûhi-
yetin hakikatını birbirinden ayırmak hususunda ke-
sin oluşu, Allah'la kul arasındaki o tatlı sevgiyi zede-
lemez. O bir tenzih ve yüceltme münasebeti olduğu
gibi, aynı zamanda bir sevgi alâkasıdır da. Âlemlerin
Rabbi ile olan münasebetinde beşer varlığının bütün
ihtiyaçlarını içine alan kâmil bir tasavvurdur o!...

Âyette, bu din için seçilen müminlerin sıfatı, hay-
ret veren bir ifade ile dile getiriliyor :

*«Kendisinin onların seveceği, onların da kendisini
seveceği.»* (Mâide, 54)

Bu ifade ile mümin kalbinin muhtaç olduğu bütün
duygular dile getiriliyor, yükler hafifletiliyor, yorucu,
meşakkat verici ağırlıklar atılıyor. Müminlerin ni-
metler yağdıran Yüce Mevlâ tarafından seçildiği, üs-
tün tutulduğu ve Allah'a yakın kıldığı hissettiriliyor...

Sonra âyet, müminlerin diğer alâmetlerini arze-
diyor :

«Müminlere karşı alçak gönüllü»... (Mâide, 54)

Bu; kolaylık, yumuşaklık ve itaatten alınan bir
sıfattır. Mü'min, müminlere karşı alçak gönüllüdür...
Ona isyan etmez ve zorluk çıkarmaz... Yumuşaktır...
Kolaylaştırıcıdır... Müsamahakârdır... Sevgi dolu bir
kalbe sahiptir... İşte müminlere karşı alçak gönüllü-
lüğün manası budur...

Mü'minlere karşı alçak gönüllü olmakta, zillet ve
âdilik diye bir şey düşünülemez... Bu bir kardeşliğin
ifadesidir. Engelleri kaldıran, zorlukları yok eden,
ruhları birbirine kaynaştıran, ruhlarda isyan ve en-
gel diye bir unsur bırakmayan fedakâr bir kardeşli-
ğin terennümüdür... Fakat ruhu, müminlerin ruhu
ile kaynaşınca, ne kendisine mani olan ne de ona is-

yan etmek isteyen bir unsur bulamaz... Allah yolunda kardeş olarak birleştikten, kendisi mü'minleri sevip müminlerde onu sevdikten ve bu ulvi sevgi aralarında yerleştikten sonra, kendisini müminlerden nasıl ayrı tutabilir?...

«Kâfirlere karşı onurlu ve güçlü»... (Mâide, 54)

Onlarda, kâfirlere karşı bir direnme, yüz çevirme ve üstünlük vardır... Yoksa bu şahsi bir üstünlük ve nefsi bir tekebbür değildir. O, akidenin üstünlüğüdür. Kâfirlere karşı semalarda dalgalandırdıkları sancağın yüceliğidir... O, kati bir garantinin ifadesidir ki; müminler doğru yoldadırlar... Onların vazifeleri diğer insanları da bu hayırlı yola çağırmaktır, kendi nefislerine itaate değil... Hele kendilerini başkalarının emrine itaate asla!... Sonra o, Allah'ın dininin, arzu ve heveslerin dinine galip geleceğinin garantisidir... Allah'ın kuvvetinin diğer kuvvetlere, Allah'tan yana olanların cahiliyet erbabına üstün geleceklerinin ifadesidir... Onlar mutlaka kazanacaklar... Çünkü onlar, en yüce ve en üstün olanlardır... Hâttâ bazan hezimetle yüzyüze gelseler dahi, mutlaka üstün geleceklerdir...

«Ve onlar, Allah yolunda savaşırılar. Hiçbir kınayanın kınamasından çekinmezler.» (Mâide, 54)

İnsanlığın hayrını ıslahını ve gelişmesini gerçekleştirmek için Allah yolunda yapılan savaş... Bu; Allah'ın yeryüzünde dilediğini yaptırmak için seçtiği müminlerin diğer bir sıfatıdır...

Onlar, Allah yolunda savaşırılar ...Yalnız kendi nefisleri ve milletleri, vatan ve ırklarının selâmeti uğrunda değil... Bütün beşeriyete hayrın kapılarını açmak için... Bu meselede onlar için hiçbir şey yok... Nefislerine düşen bir pay da yok... O ancak Allah için ve Allah yolunda...

Onlar Allah yolunda savaşırlar ve hiçbir kınayanın kınamasından çekinmezler. İnsanların Rabbinin sevgisine sahip olanlar, insanların kınamasından neden korksunlar?... Onlar Allah'ın kanununa tabi olurlar. Ve hayat için koymuş olduğu nizamına bağlandıktan sonra, insanların alışkanlıklarına, cahiliyet anlayışına nesillerin örf ve âdetlerine neden bağlı kalsınlar?... Ölçü ve hükümlerini; İnsanların ve heveslerinden alan, yardım ve desteği onlardan bekleyenler ancak insanların kınamasından korkarlar.

Fakat insanların heveslerine, şehvetlerine hâkim kılması için her şeyi Allah'ın ölçüsüne, mikyasına ve değerlerine indirgeyen, kuvvet ve izzetini Allah'ın kuvvet ve izzetinden alanlar, insanlar ne derlerse desinler, ne yaparlarsa yapsınlar aldurmazlar... İnsanlar ne durumda olurlarsa olsunlar... Realiteleri ne olursa olsun... Medeniyetleri, ilimleri, kültürleri ne dereceye gelirse gelsin onlara asla tesir etmez!...

Şüphesiz biz; insanların sözlerini, işlerini, sahip oldukları şeyleri, üzerinde anlaştıkları hususları, hayatlarında rehber edindikleri ölçüleri, değerleri daima hesap eder, düşünürüz... Çünkü biz gafil insanlarız; veya ölçü ve değerler hususunda başvurmamız lâzım gelen asıl kaynağı unutuyoruz... O kaynak, Allah'ın nizamıdır...

Herhangi bir müessesenin, bir örf ve âdetin bir geleneğin ve bir değer ölçüsünün hiçbir kıymeti yoktur...Fakat bunlar mevcuttur ve bir olgudur... Milyonlarca insan bunlara inanıyor, bunlarla yaşıyor ve bunları hayatlarının kanunu kabul ediyor... Halbuki bu, İslâm tasavvurunun kabul etmediği bir ölçüdür. Herhangi bir örfün, bir müessesenin, bir geleneğin ve bir değer ölçüsünün kıymet ifade edebilmesi için, bun-

ların, bütün değer ve ölçülerin sahibi olan Allah'ın nizamında sabit bir esasa bağlanması gerekir.

İşte müminler, bundan dolayı Allah yolunda savaşılıyorlar ve hiçbir kınayıcının kınamasından çekinmiyorlar... Bu, Allah tarafından seçilen müminlerin ayırıcı özelliğidir.

Sonra Allah'ın onları seçmesi... Allah'la o seçilen insanlar arasında kurulan sevgi... Onların tabiat ve ünvanı haline getirilen bu alâmetler... Ruhlarında Allah'a karşı duydukları bu güven... Bütün bunlar, Allah'ın lütfu ve ihsanıdır :

«*Bu, Allah'ın dilediğine verdiği bol nimetidir. Allah, Vasi'dir, Alim'dir.*» (Mâide, 54)

O; geniş hazinesinden ve hudutsuz ilminden lütfe ediyor. İlmi ve takdiri gereği dilediği kimselere verdiği bu lütuf ve ihsandan daha geniş ve daha iyi ne olabilir?...

Allah, iman edenlere, iman sıfatına uygun yegâne dostluk hedefini gösteriyor ve edinecekleri kimseleri kendilerine açıklıyor :

«*Sizin dostunuz ancak Allah, O'nun Peygamberi ve namaz kılan, zekât ve rükû eden müminlerdir.*» (Mâide, 55)

Hiçbir te'vil ve değiştirme imkânı olmayan bu kısa ifadelerle hakikati ortaya koyuyor. Böylece İslâmi hareket ve tasavvurun, yolunu değiştirip kaydırma fırsatı yok oluyor.

Aslında meselenin böyle olması da zarurudur. Çünkü bu, inanç meselesidir. Bu insanca uygun hareket etme meselesidir... Dostluğu sadece Allah'a ayırmak, O'na mutlak olarak güvenmek, din olarak İslâmı kabul etmeyen insanları kesin olarak birbirinden ayırmak için o insanca uygun hareket etme dâvasıdır... İslâmi hareket ciddi ve kuvvetli bir hareket-

tir. Bir tek liderden ve bir tek sancaktan başkasına dostluk yoktur orada... Orada yardımlaşma, ancak inanan insanlar arasında yapılır.

İslâm, sadece bir ünvan değildir... Sadece sancak ve işaretten de ibaret değildir. Veya dille söylenen bir söz, mirasla geçen bir nesep ve özel beldelerde ikamet edenlere ait bir sıfat ta değildir... Âyet, iman edenlerin başta gelen özelliklerinden bir kaçını daha açıklıyor :

«Namaz kılan, zekât veren ve rükû eden mü'minler»...

Onların sıfatlarından biri, namaz kılmak... Sadece namazı eda etmek değildir. Onu daima kılmak. Yani onu tam manasıyla eda etmek... Tam manasıyla yapılan edadan o namazın neticelerini görmek mümkündür :

«Gerçekten namaz, hayâsızlıktan ve kötü işlerden alıkoyar.» (Ankebut, 45)

Bir insanın kıldığı namaz, kendisini hayâsızlıktan ve kötü işlerden alıkoymuyorsa, o namazı kılmamıştır... Şayet kılmış olsaydı, Allah'ın buyurduğu gibi bu namaz kendisini onlardan alıkoyardı!

Müminlerin vasıflarından biri de zekât vermektir. Yani arzu ve memnuniyetle Allah'a itaati ve O'na yaklaşmayı hedef alarak malının hakkını edâ etmektir. Zekât, sadece mali bir vergiden ibaret değildir. O aynı zamanda ibadettir, yahut mali bir ibadettir. İşte İslâm nizamının ayırıcı özelliklerinden biri de budur. Bu nizam, tek bir ödev ile çeşitli hedefleri gerçekleştirir... Böyle bir özellik, yeryüzünün hiçbir nizamında mevcut değildir.

(1) Ankebut : 45.

Beşeri nizamlarda cemiyetin ihtiyacını karşılamak için devlet adına, halk namına veya başka bir isimle fakirlere verilmek üzere vergi toplanır, zenginlerden paralar alınır. Ancak bu hareket, tek bir hedefi gerçekleştirebilir: malı muhtaç olanlara ulaştırmak!..

Fakat zekâta gelince... Her şeyden önce onun ismi ve manası ile ne kasd ediliyor. Zekât, her şeyden evvel temizlik ve arıtmak manasınadır. O, insanın Allah'a ibadet edebilmesi için vicdanını temizleyen bir unsurdur. Böylece fakir kardeşlerine el uzatması için kendisini uyaran temiz bir şuurdur ki bu da Allah'a ibadettir Bunu yapan, âhirette Allah'tan güzel mükâfatlar beklemektedir. Yine böylece bereketle ve mübarek bir iktisadi nizamla dünya hayatında malının artmasını beklemektedir. Sonra zekâtı alan fakirlerin ruhlarında da temiz bir şuur uyanır. Çünkü onlar bilirler ki, bu, zenginlerin mallarında Allah'ın kendileri için ayırmış olduğu bir lütuftur. Sonra zekât, fakirlerin zenginelere karşı duydukları kin ve ihtiras ateşini de söndürür. Bu arada şu hususu da hatırlatmamız lâzım; İslâm nizamında zenginler, ancak helâl yoldan kazanabilirler, başkalarının hakkına tecavüz edemezler, başkalarının hakkını gaspetmezler... Onların hisselerine tecavüz etmezler. İşte böyle güzel, hayırlı ve memnuniyet verici havada, zekât, temizlik ve gelişme havasında gerçekleşir...

Zekât vermek, müminlik özelliklerinden biri olarak karar kılınmıştır ki, onlar her türlü hayati meselelerde Allah'ın dinine tabi olurlar. O, aynı zamanda Allah'ın hâkimiyetini kabul etmeleri anlamına da gelir... İşte İslâm budur...

«Rûkû eden müminler»...

Bu, onların halleridir. Sanki tabii ve asli vaziyet-

leridir... Bundan dolayı âyeti kerime; «namaz kılanlar» diye konuyu bitirmiyor. Bu yeni vasıf, çok daha genel ve çok daha kapsamlıdır. Çünkü bu özellik, onları sanki daimi halleriyle canlandırıyor. Onların bu alâmetini ortaya çıkarıyor ve onlar bunun sayesinde tanınıyorlar.

Sadece kendisine güvenmeleri, ona sığınmaları ve sadece onu dost edinmelerinin karşılığı olarak, Allah, iman edenlere, Peygamberine ve ona tabi olan müminlere... Kendileriyle diğer bütün insanlar arasında tam bir ayrılık meydana getiren müminlere... Zafer ve galibiyet sözü veriyor.

«Kim Allah'ı, Peygamberini ve mü'minleri dost edinirse katiyetle bilsin ki, Allah'tan yana olanlar üstün gelirler.» (Mâide, 56)

Dikkat edilirse bu üstünlük sözü iman kaidesinin açıklanmasından sonra geliyor. Bu kaide; sadece Allah'ı, Peygamberini ve müminleri dost edinmek kaidesidir. Yine bu söz yahudi ve hristiyanları dost edinmekten, müslümanlar arasından ayrılıp onlara katılmaktan vadinden dönmekten sakınmaları lâzım geldiği müminlere hatırlatıldıktan sonra getiriliyor.

Burada, Kur'an-ın kendine has önemli bir hedefi var... Yüce Allah, müslümandan en hayırlı nizam olduğu için İslâma tabi olmasını ister! Yoksa galip ve üstün geleceği, yeryüzüne hâkim olacağı için değil! Bunlar, İslâma tabi olmanın tabii neticeleridir. Bu dini yerleştirmek için Allah'ın taktirini gerçekleştirme yolunda elde edilen meyvelerdir... Yoksa bunlar, İslâma girmenin en esaslı teşvik unsurları değildir! Müslümanların üstün gelmelerinde, kendi şahısları için bir şey yoktur. O ancak, Allah'ın, onlar vasıtasıyla yürüttüğü kaderidir. Bu üstünlüğü onlara, inançları

hesabına verir, kendi şahısları hesabına değil! Bu hususta onlara, gösterdikleri gayretin, yeryüzünde Allah'ın dinini yerleştirmek ve bununla yeryüzünü ıslah etmek yoluyla meydana gelen neticelerin sevabı vardır.

Allah'tan yana olanların mutlaka üstün gelecekleri kaidesine duydukları ihtiyaç. Sonra, bu kaide şüphesiz ki bizim için de geçerlidir... Onun zaman ve mekânla alâkası yoktur... Bu kaidenin, Allah'ın karşı gelinemeyen bir kanuna bağlı bulunduğunu öğrenmekle kalbimiz tatmin oluyor... Müslümanlar bazı savaşlarda mağlûp olsalar dahi, değişmeyen kanun şudur ki; Allah'tan yana olanlar, mutlaka bazı hususlarda üstün geleceklerdir... Allah'ın kesin sözü yol boyunca bazı merhalelerde görünen hâdiselerden çok daha doğrudur! Allah'a, Resûlüne ve müminlere dost olmak, sonunda Allah'ın sözünü gerçekleştirecek olan yeğane yoldur.

«Ey iman edenler, kendilerine sizden önce kitap verilenlerden, dininizi alaya ve eğlenceye alanları ve inkârcıları dost edinmeyin. Eğer mü'minlerdenseniz Allah'dan korkun.»

«Ezanla birbirinizi namaza çağırdığınız zaman onu bir eğlence ve oyun mevzuu edinirler. Bu, kendilerinin hakikaten akıllarını kullanamayan bir gürûh olmalarındandır.» (Mâide, 57-58)

İçinde iman gayreti bulunan herkesi harekete geçiren bir haldir bu. Mü'min; dini duyguları küçümsendiği zaman, ibadet ve namazı küçük görüldüğü vakit, Rabbi Zülcelâlinin huzurunda divana durduğu anlar alay ve oyun vasıtası yapıldığı an elbette böyle bir gayret duygusuyla heyecana kapılacaktır... Bu çeşit fiilleri işleyenler ile iman edenler arasında nasıl bir dostluk kurulabilir? Akıldan noksan kimseler ile on-

lar arasında nasıl bir anlaşma söz konusu edilebilir? Normal seviyede akıl sahibi kimseler, Allah'ın dini ve mü'minin Yüce Rabbına ibadeti ile alay etmezler. Akıllı sağlam bir yapıya sahip olup doğru bir yol takip ettiği taktirde çevresinde bulunan şeylerden Allah'a iman duygusuna götüren işaretler bulacaktır. Ama dengesi- ni bozup sapıtırsa tabii bu işaretleri göremeyecektir. Zira bozuk ve dengesiz bir akıl ile kâinat arsındaki karşılıklı ilişkilerin hepsi de bozulur. Bütünüyle mevcudat, ibadet ve saygıya lâyık yüce bir Yaratıcının varlığına işaret etmektedir. Akıl normal bir yapıya sahip olur, doğru yola yönelirse elbette ibadetin yüceliğini ve kâinatın yaratanın huzurunda eğilmenin ulviyetini kabul edecektir. Bundan dolayı sağlam yapıya ve doğru istikamete sahip bir akıl mü'minin ibadetini alay ve eğlence konusu yapmayacaktır.

Gerçekten bu alay, kâfirlerden geliyordu. Ehli kitap arasında da bilhassa yahudilerde vardı. Bu Kur'an-ı Mübin'in Resûlullah'ın gönlüne inerek müslümanlara hitap ettiği günlerde durum böyleydi.

Hristiyanlardan da böyle hareketlerin çıkıp çıkmadığını siyer kitapları kaydetmiyor. Ama Hak Teâlâ Hazretleri, İslâm cemaatına, kendi tasavvurunun, nizamının ve ebedi hayat sisteminin esaslarını koruyordu. Bu arada uzun zaman şeridi boyunca müslüman nesiller arasında meydana gelecek şeyleri de çok iyi biliyordu. İşte biz bugün bu dine ve bu müslüman cemaata düşmanlık hususunda paylarına düşeni yapmışlar, asırlar boyunca bu din için tuzaklar kurmuşlardır. Hz. Ebubekir ve Ömer (r.a.) devrinde İslâm galibiyetinin Roma devletini sarsmaya başladığı günlerdenberi sonu gelmeyen bir savaş açmışlardır bu dine karşı. Gün gelmiş «haçlı savaşları» şeklinde devam etmiş, gün gelmiş haçlı devletlerin İslâm hilâfe-

tinî yıkmak için yaptıkları anlaşmalar ile «Doğu meselesi» halinde sürmüş... Sonra dilinin altında gevelediği ve kolları arasında haçlılık zihniyetinin gizlediği «sömürgecilik» şeklinde ortaya çıkmış. Birzaman olmuş sömürgeciliğin ana dayanağı ve temel desteği durumunda olan «misyonerlik» şeklinde devametmiş. Sonra da yeryüzünün neresinde olursa olsun her türlü İslâmî diriliş hareketlerine karşı girişilen amansız savaşlarla kendisini göstermiş ve işte bütün bu hareketlerde yahudiler, putperesler ve hristiyanlar ortak cephe halinde birleşmişler...

Kur'an-ı Kerim ise İslâm ümmetinin hayatında sonsuza kadar hâkimiyetini sürdürecektir bir kitap olmak için inmiştir. Müslümanın inancının düşünce yapısını değiştirdiği gibi, içtimai nizamını ve hareket metodunu da düzenleyecek bir kitap olmak için inmiştir...İşte görüyorsunuz ya bütün bunları yapmak için gelen Allah kitabı, müminlerin dostluğunun ancak Allah'a, Resûlüne ve müminlere karşı olacağını öğretiyor onlara. Ve yahudileri, hristiyanları ve putperestleri dost edinmekten yasaklıyor. Bu konu da kesin bir ifade tarzı kullanarak kökten kesip atıyor.

Aslında bu din kendisine inananlara son derece hoşgörüyü tavsiye eder. Ehli kitaba ve bilhassa kendilerinin hristiyan olduklarını söyleyenlere iyi davranılmasını emreder... Ama bunları dost edinmekten de kesinlikle yasaklar. Zira hoşgörü ve iyi davranış, bir hareket ve ahlâk meselesidir. Dostluk ise bir inanç ve nizam meselesidir. Dostluk yardımlaşma demektir. Halbuki bir müslüman ile ehli kitap arasında yardımlaşma olmaz. Nitekim kâfirler içinde durum aynıdır çünkü müslümanın hayatında yardımlaşma daha önce de söylediğimiz gibi sadece din konusunda olur. Allah nizamını ve sistemini insanların hayatında hâkim

kılmak için yapılacak cihad hususunda olur. Bu konularda ise bir müslüman ile müslüman olmayan birisi arasında dostluk nasıl ve niçin olabilir?...

Bu konu kesinlikle karışıklığa yer vermeyen bir konudur. Bu hususta ciddi ve kesin çalışmadan başka hiçbirisini Allah Teâlâ kabul etmez. Evet dini konularda müslümana yakışan ciddiyetten...

İman edenlere seslenen bu üç sesleniş de sona erince ilâhî sesleniş Hazret-i Peygamber'e (s.a.v) yöneliyor ve O'nun ehli kitaba karşı aşağıdaki soruları yöneltmesini bildiriyor. İslâm cemaatından hoşlanmayışlarının esas sebebinin; müslümanların ehli kitaba ve kendilerine Allah tarafından indirilmiş olan kitaplara inanmaları olduğunu bildiriyor. Ehli kitaptan sonra müslümanlara kitap indirilmesinden dolayı niçin müslümanlardan nefret etmektedirler? Onlar; sırf müslümanların inananlar olup kendilerinin de ehli kitap oldukları halde fasık olmalarından dolayı hoşlanmamaktadırlar müslümanlardan .

«De ki ey ehli kitap, sizin bizden hoşlanmayışınızın yegâne sebebi; bizim Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilenlere inanmış olmamız ve sizin çoğunuzun fasık oluştunuzdan başka bir şey dedildir.»

«Allah katında bundan daha kötü bircezanın bulunduğunu size haber vereyim mi?» de. Onlar, Allah'ın lânet ve gazab ettiği, içlerinden maymunlar, domuzlar yaptığı kimselerle şeytana tapanlardır. İşte bunlar mevki bakımından daha fena ve düz yoldan daha sapkındırlar»... (Mâide, 59-60)

Allah Teâlâ'nın Yüce Resûlüne ehli kitaba yöneltmesini bildirdiği bu soru, bir yandan ehli kitaptan bilfiil meydana gelen bir durumun tesbiti ve onların müslümanlara, müminlerin ibadet ve namazlarına karşı takındıkları tavrın gerçek sebeplerinin açıklanması

için onaylayıcı bir sual olduğu gibi, diğer yandan da kınayıcı bir sualdir. Çünkü onların durumunu istinkârı şekilde kötölemekte ve onları böyle hareketlere yönelten sebeplerin fenalığını belirtmektedir. Bütün bunların yanısıra da müslümanları şuurlanmaya sevk etmekte ve onlarla olan dostluklardan nefret ettirmektedir. Daha önce geçen üçlü sesleniş ile belirtilen yabancılarla dostluktan yasaklanma durumunu bir kere daha kuvvetlendirmektedir.

Gerek Resûlullah (s.a.v.)'ın devrinde, gerekse bugün yeniden başlayan İslâmi diriliş merhalesinde ehli kitabın müslümanlardan hoşlanmayışının yegâne sebebi; müslümanların Allah'a, Allah'ın müminlere indirdiği Kur'an'a ve Kur'an'ın doğruladığı daha önce gelmiş kitaplara inanmış olmalarıdır.

Bunlar, müslümanlara, sırf müslüman oldukları için düşmanlık etmektedirler. Müslümanlara sırf yahudi veya hristiyan olmadıkları için düşmandırlar. Ayrıca, kendilerine ehli kitap adı verenler fâsık topluluğu olup, Allah'ın indirdiği hükümlerden tamamen sapmışlardır. Fâsıklıklarının ve sapkınlıklarının delili ise kendi yanlarında bulunan kitabı tasdik edici olarak gelen en son Resûle inanmamış olmalarıdır. Bu gelen son risâlet bütün Peygamberleri ve Peygamberlik müessesini hürmetle karşıladığı gibi onları tasdik de etmektedir.

Kendilerine ehli kitap adı verilen bu kimseler Medine'de bir İslâm kitlesi, bir İslâm hareketi doğmaya başladığı, müslümanların özel bir şahsiyet halinde yükselerek bağımsız bir varlık haline gelmelerinden beri tam on dört asır boyunca bu ardı arkası kesilmez, acılar dinmez savaşları açmışlardır. Müslümanın şahsiyeti müstakil bir dinden, hür bir düşünceye sahip olmalarından, kendilerine has bir nizama bağlı bulun-

malarından doğmaktadır. Beliren bu şahsiyet tek nizam olan Allah nizamının gölgesinde oluşmaktadır.

Onlar müslümanlara karşı giriştikleri bu savaşı sırf ve her şeyden evvel müslüman oldukları için sürdürmektedirler. Müslümanları dinlerinden döndürmedikçe de bu savaşın ateşini söndürecek değildirler. Müslümanlar İslâmın dışına çıktıkları zaman ancak bu savaşın külleri soğuyabilir. Dolayısıyla da gönülden müslüman olup hakka bağlanıp doğru yolda yürüyenleri sevmezler.

Allah Teâlâ bu gerçeği kesin ve kati bir şekilde belirtiyor. Yüce yaratıcı, Peygamberine bir başka sûrede şöyle hitap ediyor. «*Sen onların dinine tabi olmadıkça, Yahudi ve Hristiyanlar senden asla memnun kalmazlar.*».. (Bakara, 120) Mâide Suresinde ehli kitabı bu kötü duruma sevkeden sebepleri açıklayarak tutumlarının esas sebebini beyan buyuruyor :

«*De ki ey ehli kitap, sizin bizden hoşlanmadığınızı yegâne sebebi bizim Allah'a, bize indirilene ve daha önce bildirilenlere inanmış olmamız ve sizin çoğunuzun fasık oluşunuzdan başka birşey değildir.*»... (Mâide, 59)

Yahudi ve Hristiyanlar bugün bu açık gerçeği bozmak yozlaştırmak hatta kökten yok etmek çabasındalar. Çünkü onlar İslâm ülkelerinde yaşayan insanları veya daha doğru bir tabirle bir zamanlar müslümanların yaşadıkları memleketlerin sâkinlerini aldatmak ve İslâmın sağlam Rabbanî nizamı ile yerleştirmiş olduğu uyanık duyguyu uyusturmak istiyorlar. Zira bu şuur devam ederse İslâm ülkelerinin hiçbir yerinde sömürgecilik ve Hristiyan sömürüsünün İslâmî direniş hareketine karşı durması mümkün olmayacaktır... Böylece, ardı arkası kesilmeyen haçlı savaşları ve sonu gelmeyen misyonerlik hareketleriyle başarıya ulaşmayınca aldatma ve uyusturma yoluna git-

mekten başka çareleri kalmamıştır. Dolayısıyla müslümanların mirasçılara hoş görünüp, onları alkışlayarak «din dâvasının sona erdiğini, din için yapılan savaşların artık çok gerilerde kaldığını» uyuşturucu bir morfin halinde empoze etmek kalıyordu. Onların iddiasına göre, «din için yapılan savaşların geçtiği devreler bütün dünya milletlerinin hayatında karanlıkların hâkim olduğu belirli bir devreden ibarettir. Sonra dünya aydınlandı ve ilerledi» (!) bu ileri dünya milletleri arasında artık inanç esasına dayalı bir savaşın yayılması normal olmadığı gibi, milletlerin ilerlemesine ve gelişmesine zarar veren yersiz bir harekettir. Bugünkü savaşlar maddeler üzerinde yapılmaktadır. Bugün savaş sömürge düzenleri, açık pazarlar ve ham madde kaynakları üzerinde yürümektedir. Bunun dışında bir din savaşı yoktur. Bundan dolayı müslümanların yahut müslümanların mirasçılarının da bir dini düşünce ve ideoloji esasına dayalı din savaşına girişmeleri doğru değildir. (!) Müslüman memleketleri sömüren yahudi ve Hristiyanlar bu morfinle müslümanları uyuttuklarına inandıkları ve müslüman vicdanlarda din dâvası çözülüp yok olduğu zaman bu sömürgeci emperyalistler müslümanların Allah'a ve inanca dayalı duygularından emin olacaklar ve bundan sonra her iş kolaylaşacaktır... Bu hareketleriyle sadece inanç savaşını kazanmakla kalmayacaklar, bunun gerisinde ham madde kaynakları, üretim imkânları, ganimetler ve sömürgeler kazanacaklardır. İnanç savaşında galibiyeti elde ettikten sonra madde savaşında da doğrudan doğruya muzaffer olacaklardır. Çünkü madde ile inanç birbirine çok yakın şeylerdir...

İslâm memleketlerinde Hristiyan ve Yahudilerin kuklaları veya bu emperyalistlerin gizli açık çeşitli

yerlere yerleştirdiği piyonları da aynı şeyleri sylyor-
lar... Ve aynı iddiayı serdediyorlar. Çünkü onlar sınır-
ların içersinde üzerlerine düşen vazifeyi yerine getir-
mek için satılmış uşaklardır. Bu satılmışlar «haçlı sa-
vaşlarından söz ederken» bile onların haçlı zihniyeti
ile yapılmadığına inandırmak için ellerinden geleni
yapmaktadırlar. Bu arada inanç sancağı altında savaş
meydanlarında can veren müslümanların da msl-
manlık zihniyeti ile hareket etmemiş olduklarını, sa-
dece ırkçı ve milliyetçi duygularla hareket ettiklerini
söylemektedirler.

nc bir grup daha var. Bunlar da aldatılmış
gafiller topluluğu. Haçlıların torunları emperyalist ba-
tı dünyasından seslenerek geliniz birleşelim, dost ola-
lım ve dine karşı olan imansızlık cereyanı ve Allah'
sızlık belsını defedelim diye ağırmaktadırlar. Bu ga-
fil ve aldatılmışlar grubu, o haçlı hristiyanların torun-
ları defalarca müslümanlarla yüz yüze geldikleri za-
man onlarla birleşerek tek bir saf halinde savaştıkla-
rını, asırlar boyu aynı savaşı devam ettirdiklerini ve
günümüzde bile bu savaşı sürdüklerini unutmaktadırlar.
Bunlar bilmiyorlar ki, haçlı zihniyetini, Allahsız-
lık cereyanı ile savaşmak, İslâm'la savaşmak kadar
yormuyor. Çünkü iyice biliyorlar ki, materyalist ateizm
gelip geçici bir modadır ve geçici bir düşmandır. İsl-
miyet ise değişmeyen esaslı bir düşmandır. Bu gafiller
ve aldatılmışlar ileri sürülen bu iddiaları ile perde ar-
kasında İslâmi diriliş hareketinin yeniden doğuşunun
başlamakta olduğu şu günlerde uyanış hareketini bal-
talamak istemektedirler. Bunu baltalarken de onların
enerjilerinden faydalanmaktadırlar. Çünkü Allahsız-
larla savaşta âlet onlar olmaktadır. Ve bilmektedirler
ki, bu aldatılmış gafiller topluluğu rhu netice itiba-
riyle siyasi emperyalizmin düşmanlarıdır. Durum

ne olursa olsun, onlar da, bunlar da İslâm'a ve müslümanlara karşı bir savaş içerisindeyler. Bu savaşta müslümanın kuvveti sadece o ilâhî nizamın terbiye edip yetiştirdiği ideallerdir.

Kuklaların aldattığı ve doğrulayarak alkışladıkları bazı gafiller, Ehl-i Kitab'ın gerçekten iyi niyetli olduklarını sanmaktadırlar. Çünkü Ehl-i Kitap dine karşı büyük bir cereyanı temsil eden Ateizm'i defetmek için dostluk ve yardımlaşmaya çağırmaktadır. Bunun için samimidirler (!) Ama bunlar böyle bir zanna kapılırken istisnasız on dört asırlık koca bir tarihin olaylarını unuttukları gibi bu hususta yüce Rablarının verdiği kesin emirleri ve prensipleri de unutmaktadırlar. Allah'ın bu konudaki emirleri kaçamak imkânı bırakmaz. Gönüllerde Allah'a güven duygusu ile bu aldatmacaların birleşmesi mümkün değildir.

Bu çeşit iddiaları ortaya koyanlar bir takım prensipleri parçalamakta ve işlerine geleni almaktadırlar. Ehl-i Kitap'la iyi geçinmeyi hareket ve yaşayışta hoşgörüyü emreden Kur'an âyetlerini ve Peygamberin hadislerini kendilerinin sözlerini kuvvetlendirecek şekilde alt alta getirmektedirler. Bunun yanı sıra onları dost edinmekten kesin şekilde yasaklayan ilâhî emirlerden gafil davranmakta, onların esas duygularını açığa çıkaran İslâmî hareketin metodunu ve nâzım plânını belirten açık nassları unutmaktadırlar. Zira bu hükümler Ehl-i Kitap'la dostluğu kökten yasaklamaktadır. Çünkü yardımlaşma ve dost edinme bir müslümanın gözünde sadece ve sadece din esası üzerinde olabilir. Meydanda, bir müslümanla kitap ehli bir yahudi ve Hristiyan arasında, üzerinde birleşecek ortak bir bağ ve kaide yoktur. Müslümanın kendi dini ile o dinlerin esasları arasında bozulmadan önceki şekli ile bir birlik ve bağ söz konusu olabilir. Aslında

Ehl-i Kitap müslümanlara sırf bu dinden dolayı düşmanlık beslemektedirler. Müslüman, dinini terketmediği müddetçe hiçbir yahudi ve Hristiyan ondan memnun kalmaz... Nitekim bu hususu âlemlerin yüce Rabı kendi kitabında belirtmektedir... Bu çeşit hareketlere yönelenler Kur'an'ı ikiye bölmekte, parçalamaktadırlar. Kendilerini temize çıkarmak için ahmakça ve gafilce ileri sürdükleri iddialarına uygun düşen âyetlerin bir kısmını diledikleri şekilde almakta ve iddialarına uygun düşmeyen, onları kökten reddeden hükümleri terketmektedirler.

Biz, o aldatılmışların veya aldatıcıların lâflarına kulak asmaktansa Allah'ın kelâmını dinlemeyi tercih ederiz. Bu hususta Allah'ın kelâmı ise kesin, açık, parlak ve aydınlık şekli ile meydandadır.

Bu konuda Allah Teâlâ Ehl-i Kitab'ın müslümanlardan hoşlanmayışlarının sebebi olarak müslümanların Allah'a, kendilerine indirilene ve daha öncekilere indirilmiş olan kitaplara inanmış olmaları hususunu beyan buyurduktan sonra diğer sebebi açıklarken ifade buyurduğu şu cümle üzerinde kısaca duracağız.

«Ve sizin çoğunuzun fasık oluşunuzdan başka birşey değildir»...

Onları bu harekete sevkeden sebebin bir bölümü işte bu fasıklıklarıdır. Fasıklık o illete sahip olan insanı doğru yolda olan kimseye karşı istemezliğe sevkeder. Bu husus gerçeklere tıpatıp uyan psikolojik bir kaidedir. Bunu Kur'an âyeti hayretengiz bir şekilde tespit etmektedir. Doğru yolu yitirmiş olan sapkın kimse doğru yolda yürüyen bir kişiyi görmek istemez. Zira doğru yolda yürüyen bir kimsenin mevcudiyeti ona devamlı olarak fasıklığını ve sapıklığını hatırlatır. O tıpkı ayakta duran bir şahit gibidir. Ve her an kendisinin fasıklığını ve sapıklığını dile ge-

tirmektedir... İşte bunun için bir fasık doğru bir kim-seden hoşlanmaz, nefret eder. Aslında, onun doğru-luğundan nefret etmektedir. Samimiyetinden hoşlan-mamaktadır. Bundan dolayı onu da kendi yoluna çek-mek için var kuvvetiyle çalışır. Bunu temin edemezse, temizlemek için elinden geleni yapar.

Bu sürekli kaide, Medine'deki Ehl-i Kitab'ın müs-lüman topluluğa karşı takındığı tavrın da ötesinde bü-tün Ehl-i Kitab'ı kapsar. Hatta kaide bunları da ge-çerek hangi topluluktan olursa olsun fasık kimselerin, sapıkların doğru yolda olanlara, samimiyet sahipleri-ne karşı takındığı tutumu ifade eder. Şirret kimsele-rin bulunduğu cemiyetlerde, samimi insanlara karşı yolunu yitirmişlerin görüldüğü toplumlarda ardı ar-kası gelmeyen bir savaş vardır. Aslında bu savaş Kur'an-ı Kerim'in hayretengiz şekilde kısaca tasvir ettiği bu ana kaideye dayanan tabii bir durumdan doğ-maktadır...

Allah Teâlâ çok iyi biliyor ki, hayır; mutlaka şer-den fenalıklar görecektir. Hak, daima bâtılın düş-manlığı ile karşılaşacaktır. Doğruluk; daima fasıkla-rın kinini artıracaktır. Samimiyet; elbette sapıkların hasedini üzerine çekecektir.

Yine Allah Teâlâ çok iyi biliyor idi ki, hakkın, hay-rın, doğruluğun ve samimiyetin mutlak şekilde kendi nefsini savunması ve şer, batıl, fasıklık ve sapıklıkla kesin bir savaşa girişmesi şarttır. Ve bu savaş kaçıl-nılması mümkün olmayan bir savaştır. Hak ehlinin bâtıl toplumuna karşı mutlak şekilde vermesi gereken bir savaştır. Bu savaşı vermeden hak ehli olmak im-kânsızdır. Çünkü bâtıl daima ona hücum edecektir. Bu savaşa katılmadan da hayır yolunun yolcularının bâtılın hücumundan kendisini koruması imkânsızdır.

Zira, kendi b atılı yenmezse o kendisini yenmeye çalışacaktır.

Gaflet, hem de ne büyük gaflettir; Hayır, hak, doğru ve samimiyet ehlinin batıla, şerre, fasıklığa ve sapıklığa karşı savaşmadan karşı duracaklarını sanmaları, onlarla bir sulh ve anlaşma imkânlarını bulacaklarını zannetmeleri en büyük gaflettir. Hak ve samimiyet ehlinin hurafe ve hilere aldanıp teslim olacaklarına duygu ve hazırlığa dayanan kesin bir savaşa hazırlanmaları daha iyidir. Çünkü o zaman onlar yenilmiş, yenilmiş ve yok olmuş olacaklardır...

İKİ İNSAN ÖRNEĞİ; MÜ'MİN VE KÂFİR

Daha önce de gördüğümüz gibi, mü'min ve kâfir aynı ülkede yaşasalar da, hatta aynı anne ve babanın çocuğu olsalar da iki ayrı dünyanın insanıdırlar. Mü'min her işinde ve tüm davranışlarında bu dünyanın yanı sıra öbür dünyayı da gözönünde bulundurur. Kâfir ise yalnızca bu dünyayı esas alarak değerlendirir her şeyi. Seyyid Kutub bize bu iki insan örneğini işliyor :

Burada iki insan ve maddi servet örneği veriliyor.. Bu örnekte sahte ve geçici değerlerle ebedi ve kalıcı değerler anlatılıyor. Bu misâl ayrıca dünya hayatının zineti ile aldanıp gururlanan nefislerle Allah yolunda izzet bulan nefisler arasındaki fârkı gösteren çok açık iki örneği canlandırmaktadır. Her ikisi de insanlar için örnektirler. Birisi servet sahibi bir adama misâldir ki servetiyle şumarır, nimetiyle onurlanır. Ve gerek insanların kaderlerine gerekse hayatlarına hâkim olan O büyük gücü unuttur. Bu nimetin ebedi olduğunu, hiç bitmeyeceğini sanır. Makam ve mevkiini hiç yitirmeyeceğini kabul eder. Bahçesi olmayan kişi ise imanıyla izzet bulan, Rabbini anan mü'min insana misâldir ki

kendisine verilen her nimeti, o nimetin gerçek sahibi Allah'a bir delil ve O'na şükretmek için bir sebep sayar, küfür ve inkâra sapmaz.

Kıssa çok parlak ve tantanalı iki bahçenin yer aldığı sahneyi canlandırarak başlıyor :

«Onlara iki adamı örnek ver ki birisine iki üzüm bağı verip çevresini hurmalıklarla çevirmiş ve aralarında ekinler bitirmiştik.»

«Her iki bahçe de mahsulleri vermişler ve hiç bir şeyi eksik bırakmamışlardı. İkisinin arasından bir de ırmak akıtmıştık.» (Kehf, 32-33)

Çeşitli meyveler veren iki bahçe, çevresi de hurma ağaçlarıyla çevrilir. Ara yerlerinde hububat yetiştiriyor ve ortasından bir kaynak fışkırıyor. Bu manzara son derece canlılık, güzellik ve hayat emaresi taşıyan bir manzara, mal ve nimet coşan bir tablo.

«Her iki bahçe de mahsullerini vermişler ve hiç bir şeyi eksik bırakmamışlardır.» İki bahçeye sahip kişiyle bahçesi olmayan kişi arasında bir karşılaştırma yapıp birincisinin kendi kendine zulmederek şımarttığı ve Rabbine şükretmediği, verimli bahçesi karşısında gurura kapılıp kibirlendiği belirtiliyor.

Bahçelere sahip olan kişi bahçelerine baktıkça içi kibir doluyor, gösterişi aldatıyor kendisini ve başlıyor büyülenmeye, tavus kuşu gibi kabarmaya. Fakir arkadaşına üstünlük taslamaya çalışıyor : *«Bu yüzden arkadaşıyla konuşurken : «Ben senden malca daha zengin, nüfuzca da üstünüm» dedi.»* (Kehf, 34)

Bir ara arkadaşıyla sohbet ederek bahçeye gidiyorlar. Mülkünün verimliliğinden bir gururdur kapılıyor onu, içi bencillik ile doluyor ve Allah'ı unutuyor, Allah'ın kendisine verdiği nimete şükretmeyi hatırına bile getirmiyor. Sanıyor ki bu bahçesi hiç bir zaman harap olmaz. Bu zannı onu, kıyametin kopmayacağı

inancına götürüyor. Hem ne önemi var yâni kıyamet kopacak olsa da yine ona ayrı davranılacak ve korunacaktır mutlaka, zira o bir verimli bahçe sahibidir, zengindir. Öyleyse muhakkak kendileri âhirette de düşünülecek ve saygı görecektir? Böyle düşünüyor kendince...

«O, nefesine böylece zulmederek bahçesine girerken dedi ki : “Bu bahçenin batacağını hiç sanmam.”»

«Kıyametin kopacağını da hiç tahmin etmiyorum. Eğer Rabbime döndürülürsem andolsun ki bundan daha iyisini bulurum.» (Kehf, 35-36)

Makam ve mülk sahiplerine, hayal ettirir gururları. Sanırlar ki kendileri için bu dünyada geçerli olan değerler öbür dünyada da geçerli olur ve orada da kendilerine ayrı davranılır?... Mademki onlar bu dünyada insanların üzerine hâkim bulunuyorlar, neden öyleyse öbür dünyada da kendileri için özel bir yer hazırlanmış veya düşünülmüş olmasın?...

Allah'ını bilen fakir ve alçakgönüllü arkadaşına gelince onun ne bahçesi var ne de meyveleri... Ama onu sevindiren, kendisine güven veren bir başka şeyi var. Hem de arkadaşınınkinden daha üstün ve daha geçerli. O, imanı ve ihlâsı ile izzet buluyor, huzurunda bütün başların eğildiği Allah'ına bağlılığı ile şerefli oluyor. O, şımarık ve zengin arkadaşına karşı çıkarak gururunun, şımarıklığının kötülüğünü söylüyor ve aslının nereden geldiğini, bir damla sudan yaratıldığını, başlangıçta insanoğlunun bir parça çamur ile bir kaç damla sudan ibaret olduğunu hatırlatıyor. Ve kendisini yaratan gerçek nimet sahibine karşı edep tavrını takınmasını istiyor. Ayrıca büyüklenmenin ve şımarıklığın kötü sonuçlarını ihtar ediyor. Kendisi için de Rabbi katında hem bahçeden hem de meyveden çok daha iyi şeyler istiyor :

«Arkadaşı ona cevap vererek dedi ki : Seni topraktan, sonra bir damla sudan yaratıp sonunda da seni insan kılığına koyanı mı inkâr ediyorsun?

İşte, O, benim Rabbim olan Allah'tır ve ben kimseyi Rabbime ortak koşmam.

Bahçene girdiğin zaman : Her ne kadar mal ve nüfuz bakımından beni kendinden daha az buluyorsan da : «Maşaallah, Allah'tan başka kuvvet yoktur» demen lâzım değil miydi?

Rabbim senin bahçenden daha iyisini bana verebilir. Ve seninkinin üzerine bir felâket gönderir ve kaypak bir toprak haline getirebilir.

Yahut suyu çekilir de bir daha bulamazsın.» (Kehf, 37-41)

Böyle canlanır imanın şerefi, inanmış ruhlarda... Mü'min kimseler mala mülke ve şöhrete aldırış etmez. Zenginlik ve şımarıklık karşısında eğilip bükülmez. Haktan vazgeçip bocalamaz. Arkadaşlara güzel görünmek için gerçekleri söylemekten uzak durmak. Ve böyle hisseder mü'min kendisinin mal ve makam karşısındaki yüceliği. Çünkü Allah katında mü'minlere verilen şeylerin dünya hayatının nimetlerinden çok daha üstün olduğunu bilir. Hem Allah'ın lütfu ihsanı çok büyüktür ve mü'min kişi yalnızca Allah'ın lütfuna ümit bağlar. Hak Teâlâ'nın intikamı ise çok ağırdır. Şımarık gafilleri hemen tutup yakalayır.

Derken âyet-i kerime bizi, o verimli, o parlak, o iç çekici manzaradan alıp felâket, yokluk ve ölüm manzarasına geçiriyor. Şımarıklık ve büyüklük havasından pişmanlık ve tevbe havasına döndürüyor. Zaten mü'min kişinin istediği de bu değil mi?

«Nitekim mahsülleri yok edildi. Sarfettiği emeğe içi yanarak avuçlarını oğuşturuyordu. Çardakları hep yere

düşmüştü ve diyordu ki : Ne claydım, Rabbime hiç kimseyi ortak koşmayaydım?» (Kehf, 42)

Mükemmel ve parlak bir sahnede meyvelerin hepsi yok olmuş. Çardakları yerlere yıkılıp paralanmış. Bahçe sahibi ise kaybolan malına ve yok olan emeğine üzülererek hayıflanıyor. Ve avuçlarını oğuşturuyor. Artık Allah'a şirk koştüğundan ötürü bin defa pişman. Şu anda onun birliğini ve rabliğini kabul ediyor. Her ne kadar bu kişi açıkça ortak koşmamışsa da imani değerlerin dışında toprakla ilgili değerleri benimseyerek onlarda izzet aradığı için şu anda pişman oluyor. Ve iş iştenden geçtikten sonra Allah'a sığınıyor.

Ve işte burada yalnız Allah'ın kudret sahibi olduğu ve ondan başka kimsenin velâyetinin bulunmadığı açıkça beliriyor. Allah'ın kuvvetinden başka hiç bir kuvvet, onun yardımından başka hiç bir yardım değer ifade etmiyor. Allah'ın ihsanı, sevapların en hayırlısıdır. Bir kul için Allah'ın katında kalıcı olan şey ise yeryüzündeki değerlerin en iyisidir.

«Allah'tan başka ona yardım edecek adamları da yoktu. Kendi kendini de kurtaramadı.»

«İşte burada kudret ve hakimiyet, varlığı hak olan Allah'ındır. Mükâfatlandırma bakımından da hayırlı olan, neticelendirme bakımından da hayırlı olan O'dur.» (Kehf, 43-44)

Ve sahnenin perdesi çardakları yıkılmış bahçe tablosuyla kapanıyor. Sahnenin içinde bahçe sahibi pişman, mahzun ve hayıflanarak ellerini oğuşturup duruyor. Öte yandan da Allah'ın yüce celali sahneyi bütünüyle hakimiyeti altına alıyor. Ve orada insan denen varlığın gücü çok basit ve cılız kalıyor.

İNANAN VE İNANMAYAN CEMİYET

Sorumuzu bir kere daha tekrarlıyoruz... Bizâtihi bu niteliklerin önemi nedir? Fertlerin, toplumların ve insan cinsinin hayatında bu sıfatlar ne değer ifade ederler?...

«*Ki onlar namazlarında huşu içindedirler.*» (Mu'minûn, 2) Namaz kılarken Allah'ın huzurunda bulunmanın huşuu içerisindedirler. Bunu gönüllerinden hissettikleri için sükûn bulurlar ve rahatlarlar. Bu içlerindeki huşu bütün organlarına kadar yayılır. Hareket ve fiillerinde kendisini gösterir. Allah'ın huzurunda bulunmanın vecdi içerisine dalar ruhları. Bu yüzden zihinlerindeki bütün meşguliyetler silinir. O anda Allah'tan başkasıyla meşgul olmazlar. Yalnız O'nu düşünürler ve O'nunla buluşmanın heyecanı içerisinde zevke dalarlar. O mukaddes huzurda her şey silinir gözlerinden, kendileri ve çevrelerinde bulunanlar... Artık Allah'tan başkasını görmezler. Yalnız O vardır. O'nun mübarek kelâmının ifade ettiği mânadan başkasından zevk almazlar. İç dünyaları her türlü kirlilikten temizlenir. Üzerlerindeki bütün şüpheleri atarlar. Allah'ın celâl dolu huzurunda iç dünyalarında O'ndan başka bir şey kalmaz... Ve işte o zaman boşluğa atılmış bir zerre, çıktığı asıl kaynakla birleşir ve şaşkın ruh gideceği yolu görür, kimsesiz gönül, asıl dostunu bulur... Ve işte o zaman Allah'la ilgisi bulunma-

yan herkes, her şey ve her kıymet küçülür, küçülür kaybolup gider.

«*Ki onlar boş sözlerden yüz çevirirler.*» (Mu'minûn, 3) Her şeyin boşundan, sözün, işin, dikkatin ve şuurun lüzumsuz olanından uzak kalırlar. Çünkü mü'min gönül; kendi uğraşısıyla doludur. Onu Allah'ın zikrinden alıkoyacak, iç ve dış dünyadaki âyetlerini düşünerek celâlini tasavvurdan uzaklaştıracak her türlü boş ve lüzumsuz şeylerden, eğlence ve oyundan uzaktır. Kâinatta karşılaşılan her şey ve her sahne insan zihnini derinliğine meşgul eder, düşüncesini harekete geçirir, vicdanını coşturur. Ayrıca mü'min kişinin meşgul olması gereken çok mühim bir vazifesi vardır. İnancı... İnancın sorumluluklarını yerine getirerek kalbini temizlemek, vicdanını arıtmak ve ruhunu temize çıkarmak... Hareketlerini inanana uydurmak... İmanın gereği olan üstün ufuklara tırmanmak için gayret etmek. Marufla emir, münkerden nehiy konusundaki inanç sorumluluklarını yerine getirmek ...Cemiyet ve fert hayatını bozukluk ve sapıklıklardan temizlemek, inancını korumak ve şerefini ayaklar altına aldırma- mak için gece gündüz uyanık bulunup düşmanlarına karşı cihad etmek... Ve daha sayılamayacak kadar çok sorumluluklar. Mü'min kişi bunların hiç birini unutmaz. Kendisini hiç birisinden bağışlanmış kabul etmez. O, ya farz-ı ayın veya firz-ı kifâye olarak bunları yapmak zorunda olduğunu bilir. İşte bütün bunlar insan enerjisini ve insan ömrünü doldurmak için yeter, artar bile. Halbuki insanın hem ömrü, hem de enerjisi sınırlıdır. Bunları ya bu şekilde hayatın gelişmesi, ilerleyip yücelmesi için harcayacaktır, veya lüzumsuz yere eğlence ve oyunlarla ziyan edecektir. Mü'min, inancının emri gereğince ömrünü ve enerji-

sini yapıcı, geliştirici ve ilerletici hususlara harcamak zorundadır.

Mü'min de zaman zaman dinlenip rahatlamaya muhtaçtır elbette. Fakat dinlenip istirahat etmek ayrı şey, boş yere vakit geçirip gereksiz şeylerle uğraşmak başka şeydir...

«*Ki onlar zekâtlarını verirler.*» (Mu'minûn, 4) Allah'a yönelip hayatın lüzumsuz şeylerinden yüz çevirdikten sonra zekâtlarını da verirler. Zekât kalbi ve malı temizler. Kalbi cimrilikten arıtır, ruhu yüceltir. Şeytanın ileriye sürdüğü fakirlik vesvesesinden uzaklaştırır. Allah'ın nezdindeki mükâfata güvenmeyi temin eder. Malı temizler, zekâttan arta kalan malın helâl mal olmasını sağlar. Helâl olup olmadığı konusunda hiç bir şüphe bırakmaz. Diğer yandan zekât, cemiyeti her türlü bozukluklardan ve ahlâksızlıklardan korur, lüks ve israfı önler. Fertler için sosyal sigorta olduğu gibi toplumlar için de sosyal garanti unsurudur. Cemiyet içindeki âcizleri korur ve böylece cemiyette anarşi ve dağılmayı önler.

«*Ki onlar mahrem yerlerini korurlar.*» (Mu'minûn, 5) Bu hem ruhun temizlenmesi, hem ailenin ve cemiyetin arınmasıdır. Ruhun, ailenin ve toplumun her türlü fenalıktan korunmasıdır. Fenalıklardan gizli yerlerini koruyarak temizlenirler ve böylece gönülleri helâl olmayan noktalara bağlanmaktan korunmuş olur. Soyun, ailenin ve cemiyetin hesapsız mahvolmasını ve şehvetli duyguların patlamasını önler.

Hesapsız olarak şehvetli duygulara kapılan toplumlar mahvolup yıkılmaya mahkûm olan toplumlardır. Zira şehvetin kol gezdiği bir cemiyette aile yuvasının huzurundan, evlerin gizliliğinden söz edilemez. Halbuki toplum ve yapısındaki ilk birlik evdir. Ve bir yavrunun doğurarak gelişme basamağında ilerlediği

tek yuva aile yuvasıdır. Onun için aile yuvasının emniyetinin, güveninin, temizliğinin ve devamlığının korunması gerekir. Ve ancak böylece bir yavrunun emniyet içerisinde yaşayıp gelişebileceği bir yuva olabilir. Ve böyle bir havada ancak anne ile baba birbirine güvenir ve yuvanın korunmasını temin edebilirler. Yuvada yetişmek üzere olan varlıkları da koruyabilirler.

. Şehvetin alabildiğine yaygınlaştığı bir cemiyet insanlık basamaklarında aşağıya doğru düşen pis bir cemiyettir. İnsanlığı yüceliğe götüren şaşmaz ölçü, insan iradesine hâkim olmak ve onu yenmektir. Fitri sebepleri sıraya koyarak temiz ve verimli bir şekilde düzenlemektir. Böylece yavrular geldikleri dünyadan mahcup olarak tekrar eski âleme dönmek istemezler. Her çocuk o tertemiz yapısı ve fitratıyla babasını tanıır ve onu taklide başlar. Ve böylece her yavru anne ve babasının kim olduğunu bilir. Bir hayvan duygusuyla çiftleşip dölleme arzusuyla önüne gelen dişisine saldırmaz. Ve bir hayvan gibi, doğan yavrunun nereden ve nasıl geldiğini bilmeden geçip gitmez.

Burada Kur'an-ı Kerim bize, kişilerin hayat tohumunu emanet edecekleri temiz yerleri gösteriyor : «*Sadece eşleri ve cariyeleri müstesnadır. Doğrusu bunlar yerilemezler*»... (Mu'minûn, 6) Eşlerin müstesna olması konusu tartışma götürmediği gibi şüpheyi de yer vermez. Bilindiği gibi meşru, bir yoldur bu. Cariyelik konusuna gelince bu noktanın biraz açıklanması gerekir.

İslâm'ın geldiği asırlarda kölelik nizamı bütün yer-yüzünde geçerliydi. Harp esirlerini köleleştirmek âdeti devletler arası bir kaide idi. Bunun için çevresinde büyük bir düşman kitlesiyle karşı karşıya bulunan İslâm'ın kendisinin karşısına madde gücüyle dikilen düşmanlarına karşı savaş verirken tek başına bu ni-

zamı kökten kaldırmak imkânı yoktu. Zira kendisi düşmanlarından aldığı esirleri köleleştirmeyip serbest bırakacak olsa dahi düşmanlarının kendisinden aldığı müslüman esirleri köleleştirme işi sürüp gidecekti. Bu yüzden kölelik düzenini kökten kaldırmadı. Ancak İslâm, savaşta esir düşenlerin dışında her türlü kölelik kaynaklarını kuruttu. Ve bütün insanlığa kölelik meselesine ortak bir çare bulmak ve devletler arası bir anlaşmayla bunu düzenlemek imkânını sağladı.

İşte bu yüzden İslâm karargâhına bir takım kadının esirler geliyordu. Karşılıklı davranış kuralları gereğince onları köleleştirmek gerekiyordu. Ve bu köle kadınların cariyelerin-nikahlı eşlerin seviyesine çıkmamaları gerekirdi. Bunun üzerine İslâm onları cariye olarak alıp yalnız sahiplerinin buyuruğunda kalmalarını mübah kılmıştı. Ancak herhangi bir sebeple hürriyetine kavuşanlar kaide dışı idi. Ki zaten İslâm kölelerin hürriyetlerine kavuşmaları için pek çok yollar açmıştır.

Öyle sanıyoruz ki bu cariyeleri, cariye edinmenin göz önünde bulundurulmuş bir başka sebebi de bizzat esir düşmüş olan kadınların fitri ihtiyaçlarına cevap vermektir. Böylece onlar günümüzde köleliğin yasaklanmış ve kaldırılmış olmasına rağmen harpte esir düşmüş kadınların karşı cinsten erkeklere karışması sonucu ortaya çıkan cinsi ahlâksızlıkların ve anarşinin yayılması engellenmiş olmaktadır. İslâm, cinsî anarşinin yayılmasını aslâ hoş karşılamaz. Ve böylece bir süre sonra Allah'ın izniyle onlar da hürriyetlerine kavuşuncaya kadar beşeri isteklerini tatmin etmiştir. Cariye bir çok yollarla hürriyetine kavuşabilir. Meselâ efendisine bir çocuk dünyaya getirdiği zaman, efendisi ölünce o çocuk dünyaya getirmiş olan cariye hürriyetini kazanmış olur. Ayrıca efendisi kendi iste-

ği ile veya işlediği bir kabahatın kefareti olarak onu serbest bırakacak olursa yine hürriyetini elde etmiş olur. Cariye efendisinden belli bir ücret karşılığında salıverilmesi konusunda bir anlaşma yaparsa ve onu efendisine öderse yine hür olabilir. Veya efendisi cariyenin yüzüne tokatla vuracak olursa bunun kefareti de cariyenin azat edilmesidir. (1)

Her halükârda o günkü cemiyette savaş esirlerini köleleştirmek geleneği geçici ve zorunlu bir gelenektir. Çünkü bütün dünyada savaş esirleri köleleştiriliyordu. Ve buna aynı şekilde cevap vermek gerekirdi. Bunun için İslâm'ın sadece kendisini ilgilendiren ve sosyal bir düzenlemeyi gerektiren küçük bir konu değildi.

«Kim de bunun ötesini isterse şüphe yok ki onlar haddi aşanlardır.» (Mu'minûn, 7) Eşinden ve cariyesinden başka bir şey isterse bunun ötesinde hiç bir yol yoktur. Bunu isteyen kişi normal sınırı aşmış olur. Ve yasak sahaya girmiş olur. Nikâh ve savaşla helâl kılınmış olan mahrem noktaları aşmış olur. Bu durumda yasak bir sahada otlandığını bilen nefis bozulur, beraberinde aile yuvasını da bozar. Çünkü onun için güven kaynağı ve teminat unsuru kalmaz. Cemiyet hayatı da bozulur, zira her yandan üzerine üşüşen canavarlar onun koyduğu sınırları yıkarlar ve delik deşik ederler ki İslâm bu noktada son derece dikkatli davranır.

«Onlar ki emanetlerine ve sözlerine riayet ederler.» (Mu'minûn, 8) Gerek fertler olarak gerekse toplumlar olarak verdikleri söze riayet eder, emanetleri yerine getirirler.

(1) Daha geniş bilgi için Muhammed Kutub'un «İslâm'ın Etikindeki Şüpheler» adlı eserine bakınız.

Hem ferdin hem de cemiyetin omuzuna yüklenmiş olan pek çok emanet vardır. Bunların başında da fitrat emaneti gelir. Zira Allah insanoğlunun fitratını doğru olarak yaratmıştır. Ve insanoğlunun fitratı, bir parçası olduğu kâinat kanunlarıyla son derece uyuşur. İnsanoğlunun çevresinde gördüğü bütün varlıklar yüce yaradanın birliğine ve yaratıcılığına delâlet eder. Zira içinden gelen bir his ona ve çevresine hükmeden kanunların aynı kanunlar olduğunu bildirir. Ayrıca bu kainatı idare eden kanunları seçen iradenin tekliğini ona söyler. Mü'minler bunun için o büyük emaneti gözetirler, kendi fitratlarının doğru yoldan sapmasına müsaade etmezler. Böylece mü'minin fitratı kâinatın yaratıcısının varlığına ve birliğine şahadet eden emanetlere hainlik etmez. Geriye kalan bütün emanetler ise bu büyük emaneti takibederek ve ona bağlı olarak gelişir.

İlk ahid de fitrattan alınmış olan ahiddir. Ki bu ahidde yüce Allah insan fitratına kendi varlığını ve birliğini bildirmiştir. İşte bütün ahidler ve sözler insan fitratından alınmış olan bu ahde bağlı olarak gelişir. Mü'minin bozduğu her ahdin şahidi Allah'tır. Ve bunun için mü'min ahdi yerine getirirken Allah'tan korkar ve ondan sakınır.

İslâm cemaatı hem genel mânadaki emanetlerden sorumludur, hem de Allah'a verdiği ahidden. Tabiatıyla bu ahde bağlı olarak gelişen sorumluluklar da aynı şekildedir. Âyet-i Kerime nassın hududunu geniş tutarak kısaca bir emaneti ve her ahdi içine alacak şekilde hüküm bildiriyor. Ve mü'minlerin emanetlerine riayet ettiklerini, sözlerini tuttuklarını haber veriyor. Şu halde bu nitelikler her zaman ve her yerde mü'minlerin nitelikleridir. Müslümanlar bu emanetlere riayet etmedikleri, verdikleri sözü tutmadıkları za-

man, asla toplum hayatı doğru yolu bulamaz. Bir cemiyette hayat için konulacak temel kaidelere herkesin bağlanması, güvenmesi ve dayanabilmesi için ahde ve fa ve emanete riayet prensibi zorunludur.

«Onlar ki namazlarına devam ederler»... (Mu'minûn, 9) Tembelliklerinden ötürü namazlarını geçirmezler. Hiç bir vakit onu ihmal etmezler. Ve nasıl namaz kılmaları gerekiyorsa öylece kılar, vaktinde farzlarını ve sünnetlerini yerine getirerek namazlarını eda ederler. Adab ve erkânını kusursuz olarak yerine getirirler. Namazlarını kılarken canlılık ve gönülden gelen bir kendinden geçme havası içinde kişinin vicdanını harekete geçiren bir duygu ile kılarlar. Şüphesiz ki namaz kul ile yaratıcı arasında bir bağıdır. Ve bu bağa uymayan yerinde kullanmayan, hiç bir zaman için kendisiyle insanlar arasındaki bağlantılara da uymaz. Halbuki insanın iç dünyasının sadakatini ifade eden gerçek bir bağıdır bu. Mü'minlerin sıfatları namazla başladığı gibi, yine namazla son buluyor. Ve böylece namazın iman yapısındaki yerinin önemine işaret edilmiş oluyor. Zira namaz ibadetin ve Allah'a yönelişin en üstün ve mükemmel şeklidir.

İşte bu özellikler kurtuluşa eren mü'minlerin kişiliğini belirtmektedir. Ayrıca Mü'min cemiyetin ve onun yaşadığı hayat tarzının özelliklerini belirtmek için kesin neticeleri bulunan özelliklerdir bunlar. Evet, insanın insanlığına yaraşan Allah'ın ona sunduğu lütuf ve ihsanlara uygun düşen, ilerlemesi gereken kemal basamaklarında yürümesini sağlayan ideal bir hayat için... Yüce yaratıcı mü'minin hayvanlar gibi yaşamasını, onlar gibi başıboş yiyip içip eğlenmesini aslâ irade buyurmamıştır.

Öyleyse insanoğlu için takdir edilmiş olan kemal mertebesi bu yeryüzündeki hayatta tam olarak ger-

çekleşmemektedir. Bunu gözönünde bulunduran yüce Allah hak yolda yürüyen mü'minlerin takdir edilen hedefe ulaşmalarını, oradaki sonsuzluk âleminde korkusuz, tasasız, emniyet içerisinde yaşamalarını irade buyurmuştur :

«İşte onlar varis olanların ta kendileridir.» (Mu'minûn, 10)

«Ki onlar firdevs cennetine varis olacaklardır. Ve onlar bunun içinde ebediyen kalırlar.» (Mu'minûn, 11)

İşte Allah'ın mü'minlere nasip ettiği kurtuluşun son hedefi. Bir mü'minin bundan sonra arzu edebileceği hiç bir gaye ve arzu olamaz.

İman ile küfür, iyi ile kötü, doğru ile yanlış insanların dünyasında hem içiçe yaşamakta, hem de sürekli birbiriyle boğuşmaktadır. Bu iki karşılıklı kutbun birbirine tahammülü yoktur.

Kişiler bu çatışmada kendi durumlarına uygun bir yer işgal ederler. Savaşın kendine has kuralları vardır. Ne yalnızca mü'min sıfatını almak savaşın kazanılması için yeterlidir, ne de yalnızca kâfir damgasını yemek, kaybedilmesi için kâfidir. Mü'min gerçek mü'min olursa savaşı kazanmanın gereklerini yerine getirmenin de imanın bir gereği olduğunu kabul ederek lâzım olan tedbirleri alır. Bu hususta Seyyid Kutub diyor ki :

Şüphesiz ki her zaman şer ve sapıklık kuvvetleri yeryüzünde kol gezmektedir. Hidayetle dalâlet, hayır ile şer arasındaki savaş sürüp gitmektedir. İman kuvvetleriyle küfür ve diktatörlük kuvvetleri Allah'ın insanlığını yarattığı gündenberi durmadan birbirleriyle çarpışmaktadırlar...

Şer kuvvetleri azgın olabilir. Bâtıl kuvvetleri silâhlanmış olabilirler. Hiç çekinmeden hakkın üzerine yürüyüp onu tepelemek ve korkmadan vurup öldür-

mek isteyebilir. İnsanlar hayır yolunu seçtikleri zaman onu engellemeye çalışabilir. Hakka açılan gönüllerin önüne duvarlar çekmek isteyebilir. İşte bütün bunlardan dolayı imanın, hayırın ve hakkın da kendisini ezilmekten koruyacak, fitnelerden muhafaza edecek, zehirli oklardan ve korkunç dikenlerden koruyacak kuvvete ve güce ihtiyacı vardır. Hiç bir zaman için yüce Allah şer, zulüm, ve bâtil kuvvetlerine karşı imana dayanarak savaş veren iman, hayır ve hak güçlerini yalnız başına bırakmak istememiştir. Ruhlardan yer eden inanç gücüne, fitratta kaynaşan hakikate, gönüllerde derinleşen hayırların eline terketmemiştir. Zaman olur ki bâtilin sahip bulunduğu maddi kuvvetler gönülleri sarsar, ruhlara fitne verir, fitratı yerinden oynatır. Sabrın da bir hududu vardır. Tahammülün de bir kapasitesi vardır. İnsan takatinin dayanabileceği nihayet bir süre vardır. Yüce Allah ise insanların kalplerini, ruhlarını en iyi bilendir. Bunun için mü'minleri fitnelerle yüz yüze ve tek başına bırakmamıştır. Dayanmak için hazırlıklı olmalarını, savunma için güç birliği yapmalarını ve her türlü cihat vasıtalarına sarılmalarını istemiştir. Ve işte o zaman düşmanlarını tepelemek için savaşmalarına izin vermiştir.

Savaş meydanına dökülmeden önce, bu izni çıkarmadan evvel kendilerini korumak için savunmaya bizzat kendisinin hâkim olacağını açık açık onlara bildirmiştir.

«Muhakkak ki Allah iman edenleri savunur.»
(Hacc, 38).

Mü'minlerin düşmanlarından ise nefret eder. Çünkü onlar kendisini inkâr etmekte ve küfre dalmış bulunmaktadır. Bu yüzden kesin olarak rezil ve rüsvay

olacaklardır. «Zira hainleri ve nankörleri hiç sevmez.» (Hacc, 38)

Ayrıca savunmaya hak kazandıklarını ve tutumları yönünden selâmete lâayık olduklarını belirtirken edebî bir ifadeyle şımarık ve saldırgan olmadıklarını, bilâkis zulüm görmüş olduklarını ifade buyurmaktadır :

«Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselere mukabelede bulunmaya izin verilmiştir. Elbette Allah onlara yardım etmeye kadirdir.» (Hacc, 39)

Hem onların savaşa katılmalarını haklı gösteren sebepleri de vardır. Bir kere büyük bir insanlık vazifesi için bu savaşa katılmaktadırlar. Neticede elde edecekleri iyilikler sadece kendileri için değildir. Bütün inananları kapsamaktadır. Sonra savaşa katılarak inanç ve ibadet hürriyetini teminat altına almaktadırlar. Bütün bunların da ötesinde onlar zulüm görmüşlerdir. Haksız yere yurtlarından çıkarılmışlardır : «Onlar ki Rabbimiz Allah'tır demekten başka suçları olmaksızın haksız yere yurtlarından çıkarılmışlardır.» (Hacc, 40) Rabbimiz Allah'tır sözünden daha doğru ve daha gerçek bir söz söylenebilir mi? İşte sadece bu doğru ve gerçek sözü söyledikleri için yurtlarından çıkarılmışlardı. Şu halde bu karşılarındaki azgınlarmın yaptıkları şey doğrudan doğruya bir zulümdür. Ve bunda hiç şüphe yoktur. Her türlü şahsi hedeften arınmış olarak tecavüze uğramaktadırlar. Sadece inandıkları için yurtlarından kovulmaktadırlar. Yoksa bu çatışma yeryüzünün değerlerinden herhangi bir değer için yapılmamaktadır. Bu çarpışma menfaatlerin çatışmasından, arzuların karşılaşmasından, hedeflerin ayrılmasından doğan bir çatışma değildir.

Hem bütün bunların arkasında şu genel kaide bulunmaktadır : Her inancın mutlaka savunulması gere-

kir. «Süphesiz ki Allah, insanların bir kısmını diğeriyle bertaraf etmeseydi manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılır giderdi.» (Hacc, 40)

Manastırlar cemiyetten el etek çekmiş rahiplerin ibadete çekildikleri yerlerdir. Kiliseler ise bilindiği gibi bütün hristiyanların ibadet yeridir. Ve manastırlardan daha geniş bir anlam içerir. Havra ise yahudilerin mâbedidir. Mescidler müslümanların ibadetgâhıdır.

Bütün bu mabedler kutsallıkları ve Allah için ibadete ayrılmış yerler olmasına rağmen her zaman yıkılmak ile karşı karşıyadırlar. Zira batıl ehlinin gözünde oralarda Allah'ın adının anılması onları yıkımdan kurtarmaz. Allah'ın, insanları birbirleriyle yok etmesinden başka hiçbir şey o mâbedleri yıkılmaktan kurtarmaz. Yâni inancı koruyanlar, inançlarına saygı göstermeyen düşmanlarına karşı o yerleri de korurlar. Ehli bâtılın tecavüzünü önlerler. Çünkü bâtıl ehli her zaman şımarıktır. Karşısında kendisi gibi güçlü bir kuvvet görmediği zaman tecavüzden ve talandan geri kalmaz. Hakkın yalnızca hak olması ona karşı bâtılın düşmanlığını durdurmağa yetmez. Bilâkis hakkın da kendisini koruyan ve savunan gücü bulunması lâzımdır. Bu evrensel bir kaidedir. İnsan, insan olalı bu kaide değişmemiştir.

Birkaç kelimeyle derin anlamlar ifade eden âyetlerin karşısında bir an durup, onun gerisinde ruhlar âleminde ve hayattaki sırlarla dolu gerçekleri izlemeye çalışmak gerekir.

Yüce Allah, müşriklerin ve bâtıl ehlinin hücumuna maruz kalan kitlelere savaş izni verirken iman edenleri kendisinin savunduğunu belirtiyor ve bütün hainlerle kâfirleri sevmediğini ifade buyuruyor :

«Muhakkak ki Allah iman edenleri savunur. Zira hainleri ve nankörleri hiç sevmez.»

Şu halde mü'minlere açıkça kendisinin savunduğunu garanti etmektedir. Şüphesiz ki Allah'ın savunduğu kimseyi bir düşmanın yenmesi kesinlikle mümkün değildir. Peki öyleyse neden o Allah'ın savunduğu kimselere savaş izni verilmektedir? Cihat emri niçin gelmektedir? Ve neden savaşa katıldıkları zaman ölümle, yaralanma ile, sıkıntı ve zorluklarla, acılar ve fedakârlıklarla yüz yüze gelmektedirler?... Halbuki netice bellidir. Onları hiç yormadan, meşakkate katlandırmaksızın, acı çektirmeden, fedakârlık yaptırmadan, ölmeden ve öldürmeden yüce Allah neticeyi gerçekleştirebilir. Bütün bunların hikmeti nedir?

Bu suale verilecek cevap tek kelimeyle Allah'ın yüce hikmetidir. Şüphesiz ki en üstün deliller Allah'ındır. İnsanlar olarak bizlerin kavrayabildiğimiz şeyler o hikmetten çok az bir kısımdır. Aklımızın erdiği, idrâkimizin farkına vardığı, tecrübe ve bilginimizin derinliğine indiği hususlar bize sadece şu gerçekleri anlatıyor; Bir kere yüce Allah kendi dâvasını yüklenen insanların ve bu dâvayı korumak azmiyle ortaya atılanların tembel miskinlerden meydana gelmesini istemiyor. Şurada burada keyif çatarak, yan gelip yatarak, yorulup yıpranmadan Allah'ın yardımını bekleyenlerden oluşmasına razı olmuyor. Sırf namaz kıldıkları, Kur'an okudukları ve Allah'a el açıp duâ ettikleri için Allah'ın kendilerini her türlü saldırıdan ve tecavüzden kayırmasını, işkence ve eziyetlerden korumasını isteyen tembeller guruhunun bu davayı yüklenemeyceklerini açıklıyor.

Evet bir müslümanın sıkıntılı ve rahat anlarında her zaman Allah'ın huzuruna durup el açması ve O'na duâ etmesi, sonra Kur'an okuyup namaz kılması gere-

kir. Fakat sadece bu veya yalnız başına ibadet onları Allah dâvasının koruyucuları olmaya ehliyet kazandırmaz. Bunlar, sadece savaşa katılmadan önce gerekli olan hazırlık ve donatım vasıtalarıdır. Ama savaş meydanında kullanacakları silâhları, güvenecekleri kılıçları bulunması gerekir. Bâtıla karşı onun kullandığı silâhın aynıyle ve benzeriyle mukabele etmeleri gerekir. Bütün bunlardan sonra da takva silâhına, iman kılıcına ve Allah'a verdiği güvene dayanmaları gerekir.

Bir kere Allâhu Teâlâ iman edenlerin savunmasını kendi üzerine alırken bunun yine bizzat onlarla gerçekleşmesini irade buyurmuş ve böylece savaş alanında olgunlaşmalarını teminini istemiştir. Zira insan bünyesi tehlikelerle karşılaştığı zaman bütün kapasitesiyle gösterdiği gücü, başka hiçbir zaman gösteremez. İleri atılırken veya savunma hattına çekilirken bütün enerji kapasitesini toplar ve vurucu güç olarak meydana kor. Ve o zaman vücudundaki her hücre, yapması gereken fonksiyonunu yapar ve diğer hücrelerle birleşerek ortak bir harekete girer, kapasitesinin en son imkânını kullanır. Kabiliyetinin en son miktarını harcar ve kendisi için takdir olunmuş basamakların en üstününe ulaşmaya çalışır. Ve ulaşabileceği kadarına da ulaşır. Allah dâvasını yüklenen insanlar ve milletler her zaman için vücutlarındaki bütün hücrelerini uyanık tutmak, bütün güç kaynaklarını yan yana getirip yığmak, bütün kapasitelerini kullanmak, bütün enerjilerini birleştirmek zorundadırlar. Ancak böylece olgunlaşır, mükemmelleşir. Ve Allah'ın üzerlerine yüklediği büyük emaneti yüklenmeye hazır hale gelirler.

Hiç bir sorumluluk yüklemeyen, keyf ve rahat içerisinde yan gelip yatanlara zahmetsizce, kolay gelen

zafer bu noktaları harekete geçireceğine, bütün gelişme unsurlarını mükemmelleştireceğine, onların gelişmesini önleyerek uyuşmasına yardım eder. Ayrıca, kolayca ve rahatlık içerisinde kazanılan zaferlerin yitilmesi ve kaybedilmesi gayet kolaydır. Zira bedeli çok ucuz olduğundan, uğrunda fedakârlık ve pahalı bedeller ödenmediğinden çabucak silinip gider hatıralardan. İkinci olarak da o kolayca zafer kazanan insanlar bütün güçlerini birleştirerek elde ettikleri zaferi korumasını beceremezler. Zafer elde ederken bütün güç kaynaklarını birleştirerek kazanmadıklarından dolayı onu koruma ve savunmada da gayet tembel ve azimsiz davranırlar.

Şunu da bilmek lâzımdır ki, zafer ve hezimetten, akın ve firardan, kuvvet ve zaafdan, hücum ve bozgun dan ve bunların yanı sıra gelen duygu ve elem, sevinç ve keder, huzur ve kararsızlık gibi duygularla insanoğlu pratik bir iç terbiye görür ve hazırlıktan geçer. Hepsinin yanı sıra inanç uğruna ve inanılan toplum nizamı uğruna her türlü fedakârlıklara katlanmak savaştan önce ve sonra saflar arasına biricik gaye ve hedef birliğini temin etmek, zaaf ve güç noktalarını meydana çıkarıp her türlü şartlara göre tedbir almak gibi eğitim ve terbiye basamaklarına da ancak böylece tırmanmak mümkün olur. Ki bunlar bütün insanların hayrını o dâvadan gören topluluklar için zaruri hususlardır.

İşte bütün bunlardan ve bunun dışında Allah'ın bilip te bizim bilmediğimiz sebeplerden ötürü, Allahu Teâlâ mü'minlerin savunmasını yine mü'minlerin eliyle gerçekleştirmek istemiş ve hiç yorulmadan gökten inen bir tesadüfmüş gibi elde etmelerini irade buyurmuştur. (1)

(1) Bununla beraber İslâm hiç bir zaman için savaşı bir ga-

Zaman olur zulüm edilerek haksız yere yurtlarından çıkarılan ve «*Rabbimiz Allah'dır*» demekten başka suçları bulunmayan mazlumların eline zafer gecikerek geçebilir. Ama bu gecikme yine de Allah'ın dilediği bir hikmete dayanır.

Zaferin gecikmesinin sebebi belki de inananların, inanç bünyelerinin henüz gelişip olgunlaşarak tamamlanmamasından ileri gelir. Belki de bütün enerji kaynaklarını yığarak bütün varlıklarıyla beraber kapasitelerinin en son noktasını kuvvet ve hazırlıklarının son damlasını kullanacak imkâna sahip bulunmamaktadırlar da o yüzden zafer gecikmektedir. Zira bu gibi durumlarda zaferi kazanacak olsalar bile uzun süre onu koruyacak güce sahip bulunamayacakları için çabucak kaybetmeleri muhtemeldir.

Zaman olur zafer gecikir. Ta ki inananlar topluluğu kuvvetlerini son damlasına kadar harcarlar. İmkânlarını en son noktasına kadar kullanırlar ve ellerinde hiç birşey kalmaz. Sevdikleri ve değerli olarak kabul ettikleri her şeylerini o uğurda verirler ve Allah yolunda basit şeylerden fedakârlık yaparak işin biteceğini kabullenmezler. Ve işte o zamana kadar gecikmiş olan zafer o anda gerçekleşir.

Mü'minler kuvvetlerinin son damlasını kullanarak direnip artık Allah'ın yardımını olmadan hiç bir kuvvetin zaferi temin edemeyeceğini anlayıncaya kadar zafer gecikebilir. Ancak o zaman, yâni bütün gücünü kullanıp ondan sonrasını da işi Allah'a havale edinceye kadar geciken zafer o zaman elde edilir.

ye olarak kabul etmez. Çünkü İslâm'ın ana gayesi ve hedefi barıştır. Kur'an-ı Kerim birçok âyetlerinde bu hususu açıkça bildirir. Şu kadarı var ki, İslâm'ın istediği barış zulme, tecavüze, düşmanlığa ve azgınlığa müsaade etmeyen bir barıştır.

Bazı kere de eziyet ve işkencelere katlanan, zorluk ve güçlüklerle yüz yüze kalan ve bu sebeple Allah'tan başka bir dayanak ve O'ndan başka yönelecek biri kalmayınca bütün sıkıntılara rağmen İslâm ümmetinin Allah'a bağlantısını artırmak için gecikmiş olabilir. Allah'ın izniyle zafer kazandıktan sonra da azgınlığa düşüp hak ve adaletten ve Allah'ın yardımıyla elde ettiği hayırlardan sapmaması ve haddi aşmaması için bir tek garanti noktası varsa o da mü'minlerin Allah'a samimi olarak bağlanmalarıdır.

Bazen de zafer şunun için gecikebilir. İslâm ümmeti henüz bütün varlığıyla savaşa katılmıştır. Allah ve Allah dâvası için fedakârlıkları göze alamamıştır. Ya da ganimet kapmak için, ya da bir şahsi hedefe dayanarak savaşmaktadır. Veya düşmanına karşı kahramanlık gösterisinde bulunmak için savaşmaktadır. Halbuki Allah, cihadın yalnız ve yalnız kendisi için ve kendisinin yolunda olmasını, bunun ötesinde her tür duygu ve düşünceden uzak bulunmasını istemektedir. *Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sorulur : «Bir adam kavmiyet için döğüşüyor, bir adam kahramanlık için döğüşüyor ve bir adam da gösteriş için döğüşüyor. Bundan hangisi Allah yolunda döğüşmektedir?» Buna Resûlullah (s.a.v.) şu karşılığı verir : «Allah'ın sözünün en üstün olması için savaşan veya döğüşen kişi Allah yolundadır.» (1)*

Bazı kereler de zafer şunun için gecikir: İslâm ümmetinin karşısında bulunan şer kuvvetleri arasında bir takım hayır kalıntıları bulunabilir. Ve yüce Allah hayrın şerden bütünüyle ayrılarak saf hale gelmesi için şerri ayırtmak ister. Ve böylece şerrin tek başına yok olup gitmesini, beraberinde bir tek zer-

(1) Buhâri, Müslim.

re hayrı da götürmemesini ister. Ve bunun için müslümanların zaferi gecikebilir.

Zaferin gecikmesinin bir başka sebebi de İslâm ümmetinin karşılaştığı kimselerin apaçık bâtil olduğu, bütünüyle halk tarafından anlaşılmaz. Şayet mü'minler onları yenecek olurlarsa onlar aldatılmış kitlelerden kendilerine bazı yardımcıları bulabilirler. O aldatılmışlar bunların fenalığını bilmez, yok olmaları gerektiğini kabul etmez. Bu durumda gerçeği görmemiş olan iyi ruhlu kimselerin içinde bu bâtil ehlinin uzantıları kalabilir. Ama Allah bâtilin, bâtil olarak halkın gözleri önünde açığa çıkmasını ve giderken kökten yıkılıp gitmesini, bir daha onun yok oluşuna üzülecek kimsenin kalmamasını istemektedir de o yüzden zafer gecikmektedir.

Bazı kere de olur ki zafer şunun için gecikir: İslâm ümmetinin temsil ettiği hak, adalet ve iyilik henüz kitleler tarafından iyice anlaşılabilir duruma gelmemiştir. Şayet zafer o anda elde edilecek olsa henüz onun kapsadığı gerçeklerden haberi bulunmayan bir takım kimseler tarafından çeşitli eleştirilere hedef olabilir. Ama çatışma devam ettikçe mü'minlerin çevresinde bulunan insanlar da muzaffer olan hakkı kabullenip alacak duruma gelirler ve onu köklü olarak kavrayacak seviyeye ulaşırlar.

İşte bütün bunlardan dolayı ve daha Allah'ın bilip te bizim bilmediğimiz sebeplerden ötürü zafer gecikebilir. Fedakârlıklar üst üste binebilir. Acılar çoğalıp eziyet fazlalayabilir. Ama en sonunda mü'minlerin savunmasını Allah üzerine alır ve zaferi nasip eder.

Allah izin verdikten ve sebeplerini yarattıktan sonra bedeli ödenip ortam hazırlandıktan ve zaferin şartları temin edildikten sonra da zaferin bir takım sorumlulukları vardır.

«Şüphesiz ki Allah, O'na yardım edenlere yardım eder. Doğrusu Allah kuvvetli'dir, Aziz'dir.»

«Onlar ki eğer kendilerine yeryüzünde bir iktidar mevkii verirse namazlarını dosdoğru kılarlar, zekât verirler, iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar. Bütün işlerin sonucu Allah'a aittir.» (Hacc, 40-41)

Allah'ın mutlaka gerçekleşecek olan kesin ve kuvvetli sözü hiç bir zaman geri kalmaz. Ve Allah O'na yardım edenlere yardım eder... Kimdir bu Allah'a yardım edipte güçlü ve kudret sahibi olan yüce Allah'ın yardımına lâayık olan? İşte onlar :

«Onlar ki eğer kendilerine yeryüzünde iktidar mevkii verirse.» Zafer temin edip durumlarını kuvvetlendirirsek : «Namazlarını dosdoğru kılarlar.» Allah'a ibadet eder ve bağılıklarını kuvvetlendirirler. O'na boyun eğerek teslim olarak yönelirler... «Zekât verirler.» Mallarındaki Allah'ın hakkını eda ederek nefislerin cimriliğine karşı üstün gelip her tür lü istekten arınırlar. Şeytanın vesvesesini yener, cemiyyetin yardımına koşarlar. Toplumdaki zayıf ihtiyaç sahiplerine destek olurlar. Ve onları da toplumun canlı bir organı haline getirirler. Nitekim bu hususta Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor :

«Karşılıklı sevgi, şefkat ve merhamette mü'minler bir beden gibidirler. Nasıl bir beden bir uzvu ağrıyacak olursa diğer uzuvlar da ona eşlik ederek uykusuzluk ve ağrıyla koşarlarsa, mü'minler de öyledirler.»

«İyiliği emrederler.» Hayır ve iyiliğe çağırırlar. Ve insanları hayıra, iyiliğe teşvik ederler. «Kötülükten vazgeçirmeğe çalışırlar» şer ve fesada karşı dururlar. Ve her iki şikkıyla İslâm ümmetinin niteliğini örnek alırlar. Müslüman, bir kötülüğü değiştirmeye gücü yettiği zaman onu değiştirmekten geri durmaz. Bir iyiliği yap-

bilecek bir durumda olduğu takdirde de onu yapmaktan geri durmaz.

İşte Allah'a yardım edenler diye nitelendirilenler bunlardır. Onlar ki Allah'a dayanıp güvenerek Allah'ın nizamını insanların hayatında gerçekleştirirler. Ve onlara Allah kesin olarak zafer sözü verir.

Şu halde Allah'ın yardımını onun sebep ve gereklerine şart ve sorumluluklarına bağıdır. Ondan sonra bütün mesele Allah'a havale edilir. O dilediği gibi hükmeder. Yenilgiyi zafere çevirir. Ve temel sakat olduğu zaman veya vazife ihmal edildiği vakit zaferi hezime-te döndürür : «*Bütün işlerin sonucu Allah'a aittir.*»

Asıl zafer Allah'ın nizamını insanların hayatında gerçekleştirmeye sebep olan zaferdir. Ve bu zafer hakkın, adaletin ve hürriyetin zaferidir. Bu zafer iyiliğe ve hayıra yöneliktir. Onun asıl hedefi budur. Bunun ötesindeki şahsi menfaatler, kişiler, istekler ve ihtiraslar görünmez olur. Silinir gider.

Bu zaferin sebepleri, bedeli, sorumlulukları ve şartları vardır. Hiç kimse lâf olsun diye ve tesadüfen zafer kazanamaz. Zaferin gaye ve gerçeklerini gerçekleştiremeyen kimseler zafer kazansalar da onu devam ettiremezler...

İSLÂM DÜŞÜNÇESİNDE ULÛHİYET

İnsanın hayatına yön veren, olaylara ve eşyaya bakış tarzını düzenleyen en önemli etken, kişinin dünya görüşüdür. Dünya görüşü ise, temelde kendini yaratanı buluş tarzından kaynaklanır. Tarihe yön veren en önemli konu tanrı inancı olmuştur. Kişilerin ve toplumların tanrı inancı açık, sade ve ileriye doğru itici ise, o toplumun değer yargıları da bu esaslar üzerine devam eder.

Diğer dinlerin tanrı inancı çok karmaşık, girift ve o derecede olumsuz unsurlar taşırken, İslâm'ın Allah inancı o denli sade, muntazam ve olumlu unsurlar taşımaktadır ki kişiyi hiçbir zorlamaya mecbur etmemektedir. Ne var ki biz müslümanlar, Allah'a imanının bu olumlu yönünü yeterince kavrayıp hayatımızda tesirli rol almasını sağlayacağımıza, Hristiyanlar ve Yahudiler gibi bu konuda anlamsız tartışmalara dalmışız.

Bugünün müslümanı tevhidin o eşi bulunmaz hazıyla hayatını şekillendirmelidir. Bu da ancak şunun bunun değil, Kur'an'ın anlattığı «ulûhiyet» anlayışını öğrenmekle mümkün olur. Seyyid Kutub bize bilhas- sa «İslâm Düşüncesinin Esasları» isimli eseri ile, «Din Dedğin Budur» «İstikbâl İslâm'ındır» ve «Fizilâl'il-Kur'an» tefsirinde çok açık ve net bir ifadeyle ulûhiyet mes'elesini açıklamaktadır.

İslâm düşüncesinin belli başlı özelliklerinden birisi ilâhî oluşudur. Bu özellik diğer özelliklerinin de teme-

lini teşkil eder. İslâm düşüncesi Allah tarafından gönderilmiş bir itikadî düşüncedir. Ve sadece bu kaynağa bağlıdır. Bu özelliği sayesinde; insanların ortaya attığı ulûhiyet, kâinat ve insan gerçeği üzerindeki felsefi düşüncelerden tamamen ayrılır. Ayrıca bu özellik İslâm düşüncesini, beşer yapısı olan, hayallerin, hurâfelerin meydana getirdiği düşüncelerden ve putperest inançlardan ayırd eder.

İnsan rahatça diyebilir ki : «İslâm düşüncesi» ilahî gerçekleri ve ilahî esasları ile geldiği gibi kalan tek itikadî düşüncedir. İslâm'dan önce gelen dinlerin getirdiği semavî inançlara ve bunların temsil ettiği düşüncelere birçok şekilde bozukluk girmiştir. Gökten inen kitapların aslında bir takım açıklamalar, te'viller, ilâveler ve beşeri bilgiler karıştırılmış, esas yapısı değiştirileerk ilâhî tabiatı kaybolmuştur. İşte sadece İslâm'dır ki aslı korunmuş olarak kalmış ve esas kaynağına hurâfeler sızmamıştır. Ve Hak Teâlâ'nın : «*Bu Kur'an'ı Biz indirdik ve onun koruyucusu da Biziz.*» anlamındaki ilahî sözü gerçekleşmiştir. İşte İslâm düşüncesine bu önemli değeri kazandıran husus bu husustur. Felsefi düşünce ile genel manada itikâdî düşünce arasındaki yolların ayrılış noktası da burasıdır. Felsefi düşünce; beşer zekâsının sonucu olup insanoğlunun varlıklarla ve varlıkların insanla ilişkisini açıklamaya çalışmasındandoğmuştur. Şu var ki felsefi düşünce; donuk zihni kalıpların bilgi sınırları içinde sıkışıp kalmıştır. İtikâdî düşünce ise umumîyeti itibarıyla, insanoğlunun iç dünyasında doğan duyguları harekete geçirip hayatın içine giren düşüncedir. İtikâdî düşünce insanla varlıklar arasında veya insanla varlıkların yaratanı arasında dinamik bir bağlıdır.

İlahî kaynağa dayanması ve Allah tarafından insanlık için gönderilmiş olması bakımından İslâm dü-

şüncesi, genel anlamdaki itikadî düşünceden ayrılır. İslâm düşüncesi insan yapısı olmadığı için insan varlığının bütün unsurlarını kuşatır. Böylece insan bünyesi onu yoldan kavrar. İnsanın kendi organizması, felsefî düşünceden veya putperest düşüncede olduğu gibi, düşünce esasını meydana getirmez. İslâm düşüncesinde insanın işi bu düşünce sistemini almak, onu kavramak değerlendirmek ve gereklerini günlük hayatında yerine getirmektir.

Bize bu düşünce sistemini getiren ilâhî kaynak —ki o, Kur'an-ı Kerim'dir— bu düşünce sisteminin tamamen Allah tarafından geldiğini kesinlikle bildiriyor. Allah'ın kendi katından insanlara bir ihsanı ve bir rahmeti olduğunu belirtiyor. Beşer düşüncesinin gerek Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zihninde, gerekse bütün peygamberlerin zihninde yer eden şekli ile bu düşünce sisteminin yapısında hiçbir zaman için ortaklığı sözkonusu olmamıştır. Peygamberler sadece bu sistemi Allah'dan alıp onunla hem kendilerini hem de dileyenleri doğru yola erdirmekle yetinmişlerdir. Ayrıca bu doğru yol Allah'ın ihsanı olup Allah onunla kalpleri hidâyete açık bulundurur. Hem nasıl olursa olsun peygamberin vazifesi sadece bu kaynağı ulaştırmak ve emin olarak anlatmaktır. Allah tarafından gönderilen vahye kendi beşerî düşüncesini veya Allah'ın belirttiği ifade ile kendi arzusunu karıştırmamıştır. Gönüllerin hidayete ermesi ve kalplerin ona açık tutulması ise peygamberin sahası dışındadır. Onu ancak Allah yapabilir. Nihayet peygamberin dönüşü de Allah'a olmaktadır.

Bu düşüncenin kaynağı üzerinde bu derece dikkatle durulması, ona esas kıymetini ve büyük değerini kazandırır. Onun her türlü noksanlıklarından, cehaletten ve arzulardan uzak bir düşünce sistemi oldu-

ğunu kuvvetlendirir. Halbuki bu özellikler bütün beşerî çalışmalarda vardır. İnsanoğulları tarafından belirtilen düşünce sistemlerinin hepsinde gerek putperest, gerekse felsefi düşüncelerde, bunların hepsini canlı görürüz. Eski semavi dinlerden beşer eli girenlerde de aynı hususları görürüz. Ayrıca bütün bunlar İslâm düşüncesinin insan fıtratına en uygun bir düşünce sistemi olduğunu, insanın her yönünü karşıladığını ve her ihtiyacına cevap verdiğini temin eden unsurlardır. İşte bunun içindir ki en doğru hayat, sistemli ve kapsamlı bir hayat nizamı, ancak bu düşünce esasına dayanabilir ve ondan doğabilir.

Şu kadar var ki, bu düşünce sistemini beşer kafası meydana getirmedi diye onun beşer hayatına girmesinin yasak olması söz konusu olamaz. Ancak beşerin esas görevi, bu düşünce sistemini alıp kavramak, ona göre kendisine şekil vererek pratik hayatta tatbik etmektir. Haddizatında beşer düşüncesinin bu düşünce sistemini geçmiş prensiplere göre alıp değerlendirmesi veya başka kaynaklara dayandırması, ya da kendi sözlerine dayandırarak bu düşünceyi ona göre yorumlaması ve böyle bir ölçüyle değerlendirmeye çalışması söz konusu olamaz. İnsanoğlu kendi düşünce ve prensiplerindeki değer ve ölçülerini bu düşünce sisteminden alır, bunun kalıplarına göre yoğurur ve bu düşünce sisteminden alır, bunun kalıplarına göre yoğurur ve bu düşünce sisteminin sınırları içerisinde şekillendirir. Tıpkı ilâhî kaynaktan gelen ve başka bir kaynağa dayanmayan bu düşünce sisteminin ortaya koyduğu gerçekleri aldığı gibi alır. Sonra insanın karşılaştığı her türlü şeyde değer ölçüsü bu düşünce sisteminin kendisidir. Duygu ve fikirlerde, düşünce ve değerlerde ve pratik hayatın akışında baş vuracağı

hakki bâtıldan, sağlamı sahteden ayırd edeceği ölçü bu düşünce sistemidir.

«Eğer bir şeyde ayrılığa düşerseniz onu Allah'a ve Resûlü (s.a.v.)'ne bırakınız.»

Bununla beraber, İslâm düşüncesinin ölçüsü içinde; beşer düşüncesine değerli ve büyük bir vasıta olarak bakılır. Bu ilâhî kaynaktan beslenen düşünce sisteminin özelliklerini kavramak için insan zekâsına önem verilir. Çevresinde bu düşünce sistemini hâkim kılıp uygulama vazifesi insanoğlunun zekâsına-terkedilir. Ancak insanoğlu ne dışardan fazla bir şey katabilir, ne de bu düşünce sisteminin esaslarından bir şeyi atabilir. Bununla birlikte İslâm'ın eğitim metodunda bu değerli vasıtaya son derece önem verilir. Onun kuvvetlenip gelişmesi, çalışma sahasına atılması, kendisi için üzerinde önemle durulur.

Şu da var ki bu düşünce sistemini alıp değerlendirmek için insan düşüncesi tek başına bırakılmış değildir. Sadece düşünce yapısı bu değerlendirme işine katılır ve ortaklaşır. İlâhî özellikler taşıyan İslâm düşüncesinin en ayırıcı vasfı insan bünyesinin bütün ihtiyaçlarına cevap vermesidir. Bu değerlendirmeye ortak olurken insan düşüncesi onu kavrayıp anlayış sınırları içine girdirir. İslâm düşüncesinin mahiyetini ve gerçek yönünü sebep veya niteliğini kavrayamayan kimsenin ona emin olarak teslim olması mümkün değildir. Çünkü o bu sınır içine girerken kabul edilen mantık anlayışına göre girmiştir. İnsan mantığı temel hakikatları kabul etmekte birleşir. Bu düşüncenin kapladığı saha ilâhî zatı ve sıfatlarının gerçek yönü olduğu gibi Allah'ın iradesinin yaratma işlemine ilişkin ve niteliğinin mahiyeti ile de ilgili olarak bütünüyle insan varlığının bünyesinden daha geniş ve daha büyük bir sahayı kaplar. İslâm düşüncesinin sahası,

mutlak mânada her türlü ezeliyeti ve ebediyeti kuşatan sonsuzluk sahasıdır. İnsan bünyesi ise yoktan var edilmiş her varlık gibi zaman ve mekân sınırı ile sınırlıdır. Onu kolay kolay aşamaz. Ve hiç bir şekilde tümel mutlakı kuşatma gücüne sahip olamaz :

«Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çevresinden kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçın! Ama Allah'ın verdiği bir güç olmaksızın kaçamazsınız.» (Rahmân, 33)

«Gözler onu görmez, O, bütün gözleri görür. O, Latîftir Haberdâr'dır.» (En'âm, 103)

İşte bunun için insanoğlunun sadece düşüncesi değil, bütününü varlığı bile bu sınırın dışında hareket etme kudretine sahip değildir. Bundan dolayı insanın vazifesi varlıklarla kaplı olan mutlak ilâhî zâtın gönderdiği emirleri alıp insan tabiatının ve kapasitesinin sınırları içinde onu gerçekleştirmektir. Bu son cümlemizi açıklığa kavuşturmak için şunları da ilâve edelim : İnsanoğlu ilk-emirde kendi tabiatının mahkûmudur. Onun tabiatı, yaratılmış ve sonradan meydana getirilmiş olmanın izlerini taşır. Bunun için insan tabiatı ne mutlakdır, ne de tümel. Ne ezelidir, ne de ebedi. Bunun için de insanın anlayışı elbette tabiatın hudutları ile sınırlı olmak zorundadır. Hem insanın kapasitesi de sınırlıdır. İnsanın yeryüzüdeki fonksiyonu Allah'a ibadetin gerçekleşmesi için yeryüzünde hilâfet görevini yerine getirmektir. Dolayısıyla insanoğluna verilen anlama yeteneği bu hilâfet görevinin gereklerine uygun olacak kadardır. Ne fazla ne eksik... Ancak bir takım meseleler vardır ki insanoğlunun bu vazifesini ilgilendirmez. İşte bunun için Allah o tip meseleleri anlama gücünü vermemiştir. Her ne kadar o konuların mümkün olduğunu ve kavrayabilecek kudreti vermişse de mahiyetini ve niteliğini kavrama gücünü ver-

memiştir. Sonra bu hususları bilmek bir yandan Allah'ın iradesinin enginliğini anlamasına, bir yandan da insanoğlunun sonradan meydana gelmiş mutlak ve genel kavramları anlayamayan bir yaratık olduğunu bilmesine bağlıdır. Bunun için de her şeyi kuşatan ezeli ve ebedî gücün özelliklerini kavrayamaz. Kur'an-ı Kerim insanoğluna niteliğini ve mahiyetini kavrama gücünün verilmediği sahalardan bir kısmını kısaca işaret eder. Bu gücün verilmeyişi ya insanın sınırlı beşerî tabiatının sınırları içine girmediği içindir, ya da belirtilen görevi yüklenmek hususunda o gibi konuların gereği olmadığı içindir. Bu arada Kur'an; inanan, selim yaratılışlı kimselerin değerlendirme tarzına işaret ettiği gibi sapık ve anormal yaratılışlı kimselerin değerlendirme tarzına da işaret eder. Meselâ bu konulardan birisi: Allah'ın zâtının mahiyetini kavrama meselesidir. İnsan bünyesi hiçbir zaman için onu anlayamaz. Kafasında meydana getirdiği şekillerden hiçbiri ona uymaz ve onunla kıyas edilmesi mümkün değildir.

Gözler onu görmez, O, gözleri görür.» (En'âm, 103)

«O'nun benzeri hiç bir şey yoktur.» (Şûra, 11)

«Allah'ı bir şeye benzetmeye kalkmayın.» (Nahl, 74).

Bu meselelerden birisi de ilâhî irade konusudur.

Ya Rabbi! Ben artık iyice kocamış, karım da kısır-ken nasıl oğlum olabilir?» dedi. Allah : «Böyledir Allah dilediğini yapar,» dedi.» (Âl-i İmrân, 40).

«Meryem : Rabbim, bana insan yaklaşmamışken nasıl çocuğum olur,» demişti. Melekler şöyle dediler : Allah böylece dilediğini yaratır. Bir işin olmasını dilerse ona «ol» der ve olur.» (Âl-i İmrân, 47).

İşte böylece niteliği açıklanmaksızın, çünkü onun niteliği beşer anlayışının üstündedir. Kim onun niteliğini açıklamaya çalışırsa sapıtır ve bataklıklar içe-

risinde kalır. Çünkü onu insanın hareketlerine göre kıyas etmiş olur ki bu da yersizdir.

Bu meselelerden birisi de ruh konusudur. İster ruh ile «hayat» kastedilmiş olsun, ister «Cebrail» isterse «Vahiy» kastedilmiş olsun.

«Ey Muhammed (s.a.v.)! Sana ruhun ne olduğunu soruyorlar. De ki : Ruh Rabbimin içindedir. Bu hususta size pek az bilgi verilmiştir.» (İsrâ, 85).

Bu meselelerden birisi de insan ilminin kavrayamadığı gayb mefhumudur. İnsan gayb âlemini sadece Allah'ın izin verdiği nisbette bilebilir.

«Gaybın anahtarı O'nun katındadır, onları ancak O bilir.» (En'âm, 59)

«Görölmeyeni bilen Allah, görölmeyene kimseyi bilgili kılmaz. Ancak peygamberlerden, bildirmek istediğinin dışındadır. Bir peygamberin önünden ve ardından gözcüler salar.» (Cinn, 26-27).

«Kimse yarın ne kazanacağını bilmez ve hiç kimse nerede öleceğini bilmez.» (Lokmân, 34).

«Kıyâmet saatini bilmek ancak Allah'a mahsustur.» (Lokmân, 34).

Bu gayb unsurlarından birisi de kıyametin ne zaman kopacağıdır.

«Ey Muhammed (s.a.v.)! Senden kıyametin ne zaman gelip çatacağını sorarlar.»

«Kıyâmet saatini bilmek ancak Allah'a mahsustur.» (Lokmân, 34).

«Ey Muhammed (s.a.v.)! Senden kıyametin ne zaman gelip çatacağını sorarlar.»

«Onun zamanını bildirmek senin neyine?»

«O'nun bilgisi Rabbine dayanır.»

«Sen sadece kıyametten korkanı uyarırsın.»

Kıyameti gördükleri gün dünyada ancak bir akşam, yahut bir kuşluk vakti kadar kalmış olduklarını sanırlar.» (Nâziât, 42-46).

«Belki âniden gelecek de onları şaşırtacaktır. Artık onu geri çeviremezler, kendileri de ertelenmezler.» (Enbiyâ, 40).

Bu arada Hak Teâlâ bu gibi hususların nasıl kavranılması gerektiğini de açıklıyor. Ve bunun beşer anlayışının üstünde birşey olduğunu açıklıyor :

«Sana kitabı indiren 'Odur. Ondan kitabın temeli olan, kesin anlamlı âyetler vardır, diğerleri de çeşitli anlamlıdır. Kalplerinde eğrilik olan kimseler fitne çıkarmak, kendilerine göre yorumlamak için onların çeşitli anlamlı olanlarına uyarlar. Oysa onların yorumunu ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar : Ona inandık hepsi Rabbimizin katındandır, derler. Buna ancak akıl sahipleri düşünebilirler.»

Rabbimiz bizi doğru yola erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme bize katından rahmet bağışla.» (Âl-i İmrân, 7-8).

Bu konuların dışında, beşer düşüncesi —daha geniş bir tabirle söylemek gerekirse insan anlayışı— düşünmek ve tefekkür etmek, araştırma yapıp ibadet etmek, niteliğini ve tesir sahasını anlamak, uygulamasını yapmak, pratik hayatta ve iç dünyada bu düşüncesinin gereklerini yerine getirmek için serbesttir. Bu evrensel düşünce sistemine uygun olarak olumlu mânâda hareketler yapmakta hürdür.

Hiçbir din, İslâm kadar beşer anlayışını çepeçevre sarıp onu uyarmış, görüş ufkunu düzeltmiş, çalışma sahasını geliştirmiş, insan kafasını hurâfe ve vehimlerin kayıtlarından kurtarmış, bir takım gizli ve esrarlı şeylerin baskısından uzaklaştırıp hür olarak düşünmesini sağlamış ve aynı zamanda kendi saha-

sının dışında yıpranıp kurak çöllerde kılavuzsuz kıvrınmasını engellemiş değildir. Evet hiçbir din bu konularda İslâm'ın yaptığı şeyleri yapmamıştır...

Yine İslâm'dan başka hiçbir din, insan görüşünü Allah'ın iç ve dış dünyadaki kanunlarına, hem insanın hem de kâinatın tabiatına, gizli enerji kaynaklarına ve olumlu yönlerine tarih boyunca beşer hayatında gerçekleşme zemini bulan ilâhî kanunlara yönelmiş değildir. Evet hiçbir din insan anlayışını her sahada İslâm kadar genişletmiş değildir. Gerek insan anlayışının eğitilmesi, gerekse hüküm ve görüş sahasının düzeltilmesi konusunda hiçbir din bu kadar çaba sarfetmemiştir :

«Bilmediğin şeyin ardına düşme, doğrusu kulak, göz ve kalp, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur.» (İsrâ, 36).

«Ey insanlar, çok zanda bulunmaktan sakının. Zira zannın bir kısmı günahdır.» (Hucurât, 12).

«Buna dair bir bilgileri yoktur. Onlar sadece vehmediyorlar.» (Zuhruf, 20)

«Göklerde ve yerde olana bakın, de.» (Yûnus, 101).

«Kesin olarak insanlara, yeryüzünde ve kendi içinizde Allah'ın varlığına nice deliller vardır.» (Zâriyât, 20-21).

«Gerçeği anlamalarına kadar varlığımızın belgelerini onlara hem dış dünya ve hem de kendi içlerinde göstereceğiz.» (Fussilet, 53)

«De ki, yeryüzünde dolaşın; Allah'ın nasıl yaratmaya başladığını bir görün. İşte Allah aynı şekilde âhiret yaratmasını da yapacaktır. Doğrusu Allah her şeye Kâdir'dir.» (Ankebut, 20)

«Yeryüzünde dolaşp, kendilerinden önce geçmiş kimselerin sonralarının nasıl olduğuna bakmazlar mı? Ki onlar kendilerinden daha kuvvetli idiler. Yeryüzünü

kazıp onlardan çok imar etmiş kimseydiler ve onlara belgelerle peygamberler gelmişti. Böylece Allah onlara zulmetmiyor, onlar kendilerine zulmediyorlardı.»

«Sonra Allah'ın âyetlerini yalanlayıp, onları alaya alarak kötülük yapanların sonu pek kötü oldu.» (Rûm, 9, 10).

«Görmüyorlar mı ki, inanmayanların ellerindeki yerleri gitgide azaltıyoruz. Hüküm Allah'ındır. O'nun hükmünü bozacak yoktur. O, hesabı çabuk görür.» (Ra'd, 41).

Bu tür ifâdeler Kur'an-ı Kerim'de pek çok geçer. Ve bunlar beşer anlayışının düzeltilip doğru yola sevk edilmesi için mükemmel bir terbiye metodu rolünü yerine getirir.

İnsanoğlunu yaratan Allahu Teâlâ olduğuna göre O'nun enerji ve kabiliyetlerini bütün gerçekleri ile en iyi O bilir. Ve insanoğluna, madde kanunlarını keşfedip kâinatın enerji kaynaklarını öğrenerek hilâfet vazifesini yerine getirmek konusunda tabiatı emrine bağlı kılmak için sunulan anlama gücü; hayatın, aklın ve ruhun yapısındaki sırları çözebilmek içindir. Hattâ akli çalışması ile ilgili organik yapısının pek çok kısmı halen insanoğlunun bilgi ve anlayışına kapalı bulunmaktadır. Bu konuyu yirminci asrın büyük araştırmacı ve bilginlerinden birisi olan Dr. Alexis Carrel «İnsan Bu Meçhul» adlı kitabında açıkça ve samimiyetle açıklıyor :

«Hiç şüphesiz insanlık kendi kendini tanımak için büyük çaba harcamıştır. Elimizde bilginlerin filozofların, şairlerin ve mutasavvıfların gözlemlerinden meydana gelmiş bir hazine bulunduğu halde, insanın sadece kimi görünüşlerini ve kırıntılarını kavrayabiliyoruz. Ve üstelik bu kırıntılar kendi metodlarımızla meydana getirilmiştir. Her birimiz görüntü kalabalığından

başka bir şey değiliz. İçimizde gerçek, tanınmaz bir halde dolaşmaktadır.

Gerçekten, bilgisizliğimiz pek büyüktür. İnsanoğlunu inceleyenlerin kendi kendilerine sordukları soruların çoğu cevapsız kalıyor. İç dünyamızın büyük bölümü henüz bilinmiyor. Kimyasal maddelerin molekülleri, hücrelerden karmaşık ve geçici organlar yapabilmek için nasıl uyuyorlar? Dölllenmiş yumurtanın çekirdeğindeki oluş kaynakları, nasıl oluyor da, bu yumurtadan gelen ferdin karakterini belirliyor. Nasıl hücreler kendiliklerinden doku ve organlar topluluğu haline geliyor? Denebilir ki; karıncalar ve arılar örneğinde olduğu gibi hepsi ortak yaşayış içinde yapmak zorunda oldukları işi önceden biliyordu. Ne var ki, hem karmaşık hem yalın bir organizmayı meydana getiren mekanizmaları bilmiyoruz. İnsan varlığı süresinin, psikolojik ve fizyolojik zamanının tabii durumu nedir? Dokulardan, organlardan, sıvılardan ve şuurdan meydana gelen bir varlık olduğumuzu biliyoruz. Fakat şuurla beyin hücreleri arasındaki ilişkilerin sırları henüz çözülemedi. Bunların fizyolojisini bile bilmiyoruz. İrade, organizmayı ne ölçüde değiştirebilir? Organların durumu ruhu nasıl etkiliyor? Her ferdin ana babasından aldığı organik ve zihni özellikler, yaşama biçimiyle, besinlerin kimyasal maddeleriyle, iklimle ve fizyolojik ve ahlâki disiplinle nasıl değişebiliyor?

İskeletin, kasların ve organların gelişmesiyle zihin ve ruh etkinliklerinin gelişmesi arasında ne gibi ilişkiler bulunduğunu bilmiyoruz. Sinir sistemindeki dengeyi, yorgunluklara ve hastalıklara karşı direnci neyin sağladığını da bilmiyoruz. Ahlâk anlayışını, sağduyuyu ve atılganlığı arttırmanın yolunu da henüz bilmiyoruz. Zihin etkinliklerinin, ahlâkın, estetiğin ve tasavvufun bağlantılı önemi nedir? Estetik ve dini dü-

şüncenin anlamı nedir? Telepatik ulaşımın sorumlusu olan enerjinin biçimi nedir? Hiç şüphesiz, her insanın mutluluğuna ve mutsuzluğuna yol açan fizyolojik ve zihni bir takım etkenler vardır. Ama bunlar bilinmiyor. Mutluluğa elverişli şartları yaratmağa yeterli değiliz. Medenî insanın en iyi şekilde gelişmesine elverişli ortamın ne olduğunu henüz bilmiyoruz. Fizyolojik ve ruhsal oluşumumuzdan savaşı, çabayı ve çekilen acıyı kaldırmak mümkün müdür acaba? Çağdaş medeniyet içinde fertlerin yozlaşmasını nasıl önlemeli? Bizi en çok ilgilendiren konularda daha birçok sorular sorulabilir. Ama hepsi de cevapsız kalır bunların.

Açıkça anlaşılıyor ki, konu olarak insanı ele alan bütün ilimlerin çabası yetersizdir ve kendimizi henüz tam olarak tanımıyoruz.»

İşte, bizim insan gerçeğini bilmeyişimizin derecesi...

Alexis Carrel diyor ki :

«Aynı zamanda atalarımızın yaşama tarzını ve bizim esrarengiz fitratımızı, akli yapımızı bilmeyişimiz de bu konuya daha da zorluk getirmektedir. Ve bu konuda iki ana sebep üzerinde değil de sadece üçüncüsü üzerinde bazı alıntılar yapacağız :

Kendimizi tanımakta gecikmemizin başka bir sebebi daha var. O da; soyut olayları gözlemekten hoşlanan zihnimizin yapılışıdır. Canlı varlıkların ve insanın pek karmaşık olan incelemesini yapmağa yanaşmaktan tiksiniyoruz âdeta. Zekânın özelliği, diyor Bergson, hayatı anlamaya tabii olarak yetersiz oluşudur. Şuurumuzdaki geometrik biçimleri kâinatta bir daha bulmaktan hoşlanıyoruz. Heykellerdeki orantıların tamlığı, makinelerin ayarı, zihnimizin temel özelliğinin belirtisidir. Yeryüzüne geometriyi sokan insan-

oğludur. Tabiatın metodları asla bizimkiler kadar kesin değildir. Biz, içgüdümüzle kâinatta düşüncemizdeki açıklığı ve şesmazlığı arıyoruz. Olayların karmaşıklığından soyut sistemler çıkarmağa çalışıyoruz. Bölümleri, matematik olarak ele alınmağa elverişli bağıntılarla birleşen sistemlerdir, bunlar. Fizik ve kimya alanındaki şaşırtıcı ilerlemeleri sağlayan da zekâmızın bu niteliği olmuştur. Bu sahalardaki karşılıklı başarılar dikkati canlı varlıkların fiziksel, kimyasal incelemesi üstüne çekmişti. Kimya ve fizik yasaları, canlılar dünyası ile cansız maddeler dünyasında aynıydı. Claude Bernard böyle düşünüyordu artık. Böylece, kandaki alkoliğin dayanıklılığı ile okyanus sularındaki dayanıklılığı aynı kanunlarla tamamlanmaktadır. Yine bu yoldan kasın büzülme gücünü şekerin mayalanmasından aldığını öğreniyoruz. Buna benzer daha birçok örnekler verebiliriz. Canlı varlıkların fiziksel, kimyasal görünüşünü incelemek kadar kolaydır. Genel fizyolojinin başarıyla yerine getirdiği vazifedir bu. Doğrudan doğruya fizyolojik olaylar, yâni canlı maddenin oluşması sonucu olan olaylar ele alınca daha önemli engellerle karşılaşılır. İnceleme konusu olan şeylerin son derece küçük oluşu fiziğin ve kimyanın her zamanki teknik metodlarını uygulamayı imkânsız kılıyor. Cinsel hücre çekirdeğinin kimyasal yapısını, bunun içindeki kromozomları ve kromozomları meydana getiren cisimleri hangi yolla ortaya çıkartabiliriz? Oysa, bu bir yığın ufacık maddeyi tanımak son derece yararlı olurdu. Çünkü kişinin ve insanlığın geleceği bu maddelerde yatmaktadır. Sinirleri meydana getiren madde gibi, kimi dokular öylesine dayanıksızdır ki, canlı durumdayken incelemeleri hemen hemen imkânsızdır. Bizi beynin ve onun uyumlu hücreler topluluğunun sırlarına götürebilecek yoldan

yoksun bulunuyoruz. Matematik formüllerinin özen-
tisiz güzelliğinden hoşlanan zihnimiz, ferdi meydana
getiren hücrelerin, ve şuurun son derece karmaşık har-
manı ortasında yolunu şaşırmıştır. Bu durum karşı-
sında zihnimiz, ferde; kimyanın, fiziğin, mekaniğin ya
da felsefeye ilişkin ve dinî metodların kavramlarını
uygulamağa çalışıyor. Fakat bunu başaramıyor, insan-
oğlu ne fiziksel - kimyasal bir sisteme ve ne de ruh-
sal bir ilkeye sığdırılabilir. Şüphesiz insan ilmi, diğer
ilimlerin kavramlarından yararlanmak zorundadır.
Bununla birlikte kendine has kavramları da geliştir-
mesi zorunludur. Çünkü o da moleküller, atomlar ve
elektronlar ilmi kadar önemlidir.»

Ve Alexis Carrel konuyu şöyle bağlıyor: «Sözün
kısası insanoglunun bilgisindeki çok yavaş ilerleme, fi-
zik, kimya ve mekânîk ile birlikte astronomi ilminin
parlak gelişmesi ile kıyas edildiği zaman atalarımızın
boş vakitlerine muhtaç olduğumuzu söylememiz, ko-
nunun giriftliğini, kafa yapımızın esrarengizliğini be-
lirtmemiz gerekir. İşte bunlar önümüzde büyük bir
engeldir. Bu engelleri yıkmak emeli henüz ortada yok-
tur. Ve daha bir müddet de bunları yenmek güç ola-
caktır. Çok yorucu çalışmaları gerektirecektir.

Sözün kısası; fiziğin, astronominin, kimyanın ve
mekaniğin göz kamaştırıcı başarılarına göre insan
varlığı alanındaki bilgilerin pek ağır ilerleyişi; insanın
boş vakit bulamayışı, konunun karmaşıklığı ve zekâ-
mızın biçimi yüzündendir. Bütün bu zorluklar ümidi-
mizi yitirmeden aşılması gereken başlıca zorluklar-
dır. Büyük bir çaba ile bunları her zaman aşabiliriz.
Kendimizi tanımak, hiç bir zaman bir fizik ilminin gü-
zelliği ve çekici yalınlığı ölçüsünde kolay olamaz. İn-
san ilminin gelişmesini geciktiren nedenler sürekli-
dir. Şu gerçeği açıkça belirtmek gerekir ki, insanı konu

edinen ilim, bütün ilimlerden daha çok zorluklar taşır.> (1)

İşte insan gerçeğini bilememesinin birkaç sebebi. Veya bu gerçeğin en büyük ve en açık yanlarından bir yanını bilememenin batılı büyük bir bilginin görüş açısından dayandığı sebepler. Her ne kadar bir görüş metodu yönünden meseleye tamamen başka bir noktadan bakıyorsak da o bilginin de bu kadarlık şahitliğinin yeterli olacağını sanıyoruz. Carrel'in bu konuda esaslı sebeplere temas ettiğini, insan aklının yapısı üzerinde dururken bu yapının insanın yeryüzündeki fonksiyonu ile alakadar olduğunu ve insan zekâsının yapılış tarzının yeryüzündeki fonksiyonuna uygun bir proje çerçevesinde yapılmış bulunduğunu belirtiyor. İnsanoğlu ilerde maddi kanunları anlayıp onu kullanmak konusunda pekçok ilerlemeler gösterecektir. Bu arada insan bünyesinin gerçekleri üzerinde de bilinenlerden daha çok şeyler öğrenecektir. Şu kadar var ki, insan bünyesinin yapısındaki esrar yine gizliliğini devam ettirecek ve sonsuza kadar bu sır çözümlenemeyecektir. Meselâ hayat sırrı... Meselâ ölüm sırrı... Bunlar tamamen gizliliğini devam ettirip gidecektir. Bu arada insan ruhunun sırlardan ibaret olması da yine insanın anlayış sınırının dışında kalacaktır. Zira bu konulardan hiç birisi insanın esas vazifesi için gerekli değildir...

Her nasıl olursa olsun bu ifadelerin gerisinde iki büyük gerçek göze çarpmaktadır :

1 — Allah'ın insanoğluna acıması ve onu bu cahilliğiyle tek başına bırakmamış olması. İşte yirminci asırda büyük bir bilgin, insanın bu bilinmeyen ta-

(1) Alexis Carrel, İnsan Bu Meçhul, s. 18-23.

raflarını dile getiriyor. İnsanın inanç düşüncesinin kendi eline verilmemiş olması. Aslında inanç konularındaki düşünceler, kapsamlı bir açıklamaların ifadesidir. Bu açıklama sadece insanın bilinmeyen gerçekleri için değil, aynı zamanda büyük ulûhiyet gerçeği, kâinat ve hayat gerçeği ve bunlar arasındaki ilişkiler için de... İnsanın bu gerçeği bilmemesinden dolayı ona kendi hayat nizamını ve bu nizamın şeklini, şeriat ve kanunlarını kendi eline vermemiş olması Allah'ın bir rahmetidir. Zira bütün bunlar sadece insanın gerçek yönleriyle ilgili değil, içinde yaşadığı kâinatın gerçek yönleriyle ilgili, bağlı olduğu hayat tarzı ile alâkalı, sonra bu kâinatı ve kâinatın içinde bulunan her şeyi idare eden yaratıcı büyük kuvvetle olan ilişkilerinin gerçek yönü ile alâkalı geniş ve mükemmel bir bilgiyi gerektirir...

2 — Gerek eski, gerekse günümüzde *kâinat*, *hayat* ve *insan* konusunda geniş açıklamalar getirmek için beşer cinsinden bir kimsenin şımarıklık yaparak karşı çıkması. Kendi hayat nizamını kendisi koyup insanlar için prensipleri ve hayat sistemlerini kendisi tayin edip böyle bir cehaletle insanların varabileceği bataklıklar ve kılavuzsuz çöller. Metod hataları ve bozuklukları, hayati bahtsızlık ve pişmanlık. İşte bütün bunlar o çirkin şımarıklığın tabii sonuçları ve acı meyveleridir. Bir de o derin cehaletin. (1)

İnsana Allah tarafından gelen ilâhi düşünce büyük bir lütüftür. Zayıf ve cahil olan insan topluluğu o gereksiz yorulmalardan böylece bağışlanmış, yeni bir düşünce tarzı teşkil etmek için bol güçler verilmiş. Allah tarafından kılavuzu ve vasıtası belirtilmeyen bir

(1) Daha geniş bilgi için «İslâm ve Medeniyetin Problemleri» adlı eserimize bakınız.

sahada boşuboşuna enerji kaybını önleyici bir unsur olmuştur. Bütün bunları da kendilerini bu ilâhî ihşanı elde etmeye ve kavramaya vermeleri, ona göre bir düzene girerek hayat nizamları için bir esas, değer ölçüleri için bir ölçü ve kendilerini doğru yola ileten bu kılavuzu kabul etmeleri için... Şayet onlar böyle bir kılavuzdan ayrılır, uzaklaşırsa sapıklığa düşerler ve sonsuz çöllerde kaybolup giderler. Bataklıklara dalar bir yığın sapıklıklar içerisinde kalırlar. İnsanı güldürecek ve ağlatacak sapık düşüncelere dalarlar. Ve o derin cehaletin sonunda yerleştirdikleri nizamlar ve sistemlerle uğursuz bir hayata ve rezalete dalarlar. İşte bu konuda üstad Ebu'l-Hasan Nedevî «Müslümanların Gerilemesi İle Dünya Neler Kaybetti?» adlı değerli eserinde şöyle diyor :

«Gerçekten peygamberler insanlara Allah'ın zati, sıfatı ve fiili konusunda bir takım bilgiler vermişlerdi. Bu âlemin başı ve sonuna dair insanın öldükten sonra karşılaşacağı konulardan haberler getirmişlerdi. Kendilerine bu bilgiler Allah tarafından kolayca verilmişti. Böylece onlar araştırma ve incelemenin ağırlığından kurtulmuşlardı. Prensiplerini bilmediği bilgilere dalmaktan, ön bilgilere sahip olmadığı konulara girmekten kurtulmuşlardı. Yani meçhuller ummanına dalmaktan. Zira peygamberlerin haber verdikleri bu bilgiler fizik ötesi bilgilerdi. Bu sahalarda hislerin bir fonksiyonu yoktu. İlk bilgiye sahip olmadıklarından bakış açıları mevcut değildi.

Ne var ki insanlar bu nimete şükretmediler, tekrar çığırtkanlığa başladılar, yeniden araştırmalara koyuldular. Kendilerince bilinmeyen, kılavuz ve önder bulunmayan meçhul mıntikalarda yolculuğa başladılar. Bu konuda büsbütün sapıklığa düşmüşler, son de-

rece-yıpranmışlar ve fuzûlî şeylerle meşgul olmuşlardı. Tıpkı bir atlasın verdiği coğrafya bilgileriyle yetinmeyip nesiller boyu çizilen dağ ve arazi haritalarına inanmayıp, dağların yüksekliğini, denizlerin derinliğini yeniden ölçmeye kalkan kimseler gibi idiler. Tekrar ve tekrar uçsuz bucaksız çölleri, kısacık ömürleri ve zayıf güçleri ile ölçmeye kalkışıyorlardı. Hem de ölçecek âletten yoksun olarak. Ne var ki çok geçmeden bu gayretleri durdu. Azimleri bitti. Ve boşuboşuna kaybedilmiş birkaç hatıra ve işaretle dönüverdiler. İşte ilâhiyat konularına dalanlar böyle idiler. Hiçbir bilgiye hiçbir esasa dayanmadan basit görüşlerle bu bilgi sahalarına geldiler, eksik bilgileri ile çabucak elde edilmiş görüşleri ve hatıraları ile ansızın dalıverdiler. Sonra da hem kendileri saptılar, hem de insanları sapıklığa düşürdüler.» (1)

KİLİSE — FELSEFE ÇATIŞMASI

Bu arada kendilerinden bir inanç sistemi kurmaya çalışanlar veya varlıkla ilgili bir felsefi düşünce sistemi yapmak isteyenlerin durumu üstad Nedevi'nin dediklerinden daha kötü ve daha sapık idi. Ayrıca beşer hayatı için daha çok tehlikeli idi. Bunlardan daha beterine gelince, o da semavî dinleri bozmaktı. Bilhassa Hristiyanlıkta olduğu gibi bir kilise dogmatizminin kurulması ve bu sapık dinin esaslarına dayanarak Avrupa'da bütün otoriteyi eline alması, batıl düşüncelerini zorla empoze etmeye çalışması, eksik ve yanlış bilgilerini ilimle çatışacak tarzda kötüye kullanması ve din adına ilme karşı gelerek gayet vahşice

(1) Bakınız: «Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti?» Sh. 68.

davranışlarda bulunmasıdır. Halbuki gerçek din bütün bunlardan uzak, hem de çok uzaktır.

Aslında bunlar Hristiyanlığa, aslı ilâhî olan bu semavî dine beşer düşüncesinin bozması, te'vili ve ilâvelerinin katışmasından ve bu katışan şeyleri ilâhî kaynağa ve semâvî inanca dayandırmaktan gelmektedir. Dikkat edecek olursak Avrupa'da dine ve dine dayalı düşünceye karşı, doğmuş olan bütün akımların kökünün bu sapıklık olduğunu veya bu sapıklık esasına dayalı idare şekilleri olduğunu görürüz. «Rasyonalist idealizm»den tutun da «empirist pozitivizme» ondan da «diyalektik materyalizme» kadar bütün felsefî akımlar, bu sapıklıktan doğmuştur. İşte bu noktayı iyice kavradığımız takdirde bugün beşeriyeti çepeçevre saran bu belâların esas itibariyle beşer düşüncesinin ilâhî düşünce kaynağına karışmış olmasından doğduğunu görürüz. Bu ise uzun beşer tarihinde eşine bir daha rastlanması mümkün olmayan büyük bir belâdır...

Bu noktanın, önemine uygun şekilde tam olarak aydınlığa kavuşması için Avrupa'da fikir akımlarının gelişme çizgisini özetlememiz —dinî düşüncedeki sapıklığın doğrudan doğruya tabii bir neticesi olması özelliğiyle— yerinde olacaktır. Beşer düşüncesinin dinî düşünceye karışması ve dinî düşüncenin siyasi etkenlere boyun eğmesi, ırk ve mezhep taassuplarına ve ayrılıklarına karışmasının neticesidir.

Ayrıca bu özetleme, İslâm düşüncesinin beşer tarafından yapılan bozmalardan uzak kaldığını ve Allah'ın bu konudaki hikmetini ve korumasını ortaya koyar. Bu arada ilâhî kaynaklara beşerî unsurları girdirmek için «dinî düşüncenin ilerlemesi» veya «dinde reform» adı altında yapılacak her türlü çalışmanın büyük bir tehlike olduğunu açığa çıkarır. Beşer elinin

uzanmadığı, insanın cehaletinin ve eksikliğinin tesir etmediği tek düşünce sistemi bu sistemdir. Ve beşeriyetin huzura, sükûna ulaşabileceği ve günlerden bir gün kolları arasına sığınabileceği tek sistemdir bu. Avrupa düşüncesinin kiliseye ve dinî düşünceye karşı gelişme seyrini kıcasa Dr. Muhammed el-Behiy'nin kaleme aldığı «Modern İslâm Düşüncesi ve Emperyalizmle İlgisi» adlı kitabının «Din Afyondur» bölümünden yapacağımız iktibaslarla yetineceğiz :

«Batı düşünce tarihinde dinle akıl ve tecrübe arasındaki çatışma ondördüncü asırdan bu yana dört basamak takip etmiştir. Avrupa akılcılığı, bu merhalelerde çeşitli fikrî çatışmalara ve akli teorilere şahid olmuştur. Şöyle ki; din, akıl, his ve realite bu basamaklarda karşı karşıya gelmiştir. Ve her basamakta bu üç kaynaktan hangisinin en doğru ve kesin bilgi kaynağı olduğu üzerinde sorular sorulmuştur. Sonra bu sorulara verilen cevaplar yer yer olumlu, yer yer de olumsuz olmuştur. İşte bu sorulardan ve bunların çevresinde dönen tartışmalardan, alıp vermelerden bir takım felsefî akımlar doğmuştur.

Ortaçağ boyunca dinî doğmalar insanın bütün hareketlerine ve içtimai çalışmalarına, tabiatı anlamak için harcadığı gayretlerine hâkim idi. Ve din denince de sadece Hristiyanlık denmiş olurdu. Hristiyanlık denilince yalnız katolik mezhebi anlaşılır ve bununla akla ilk önce papalık makamı gelirdi. Papalık kurumu kilise nizamına dayalı, Allah adına yüksek hâkimiyeti elinde bulunduran papanın etrafında çevrelenmiş dogmalardan oluşurdu. Kutsal kitabı açıklama hakkı sadece papalık makamına aitti. Bir de onun meclisinde bulunan yüksek ruhanîler tabakasını oluşturan ruhanî meclisi üyelerine... Böylece kutsal kitabın metinleri ile, katolik kilisenin anlayışı arasında bir değer-

lendirme birliği kurulmuştu. Teslis inancı Hristiyanlığın esas dayanaklarından sayılmıştı. Günah  ıkarma ve end l jans kurumları ibadetin dayanakları arasında yer almıştı. Bunun gibi katolik kilisesinin her türlü kurumları Tanrısal bir nizam şekline bürünmüştü.

Onbirinci asra gelince Haçlı Savaşları başladı. Bu savaşlarda Avrupalı zihinlerde yeni yeni görüşler belirlemeye başladı. Bir müddet sonra Martin Luther  ıktı. (1453-1546) ve şeytanın prensipleri adını verdiği papalık ve katolik kilişesinin prensiplerine savaş açtı. End l jans kurumlarına harp ilân etti ve onları kölelik ve kulluğun aracı olarak kabullendi. Papanın hakimiyetine karşı çıktığı gibi teslis inancına da savaş açtı. Hristiyanlıkta tek hakimiyet kaynağının kutsal kitapta olduğunu ve Allah'ın sözünün gerçek hüküm olduğunu ileri sürerek kutsal kitap araştırmalarında h r çalışmayı istedi. Ne var ki bu herkese ait bir hürriyet değildi. Bununla beraber Kitab-ı Mukaddesi imanla ilgili konularda tek hakikat kaynağı olarak kabul ettirdi. Sonra da imanı konuları, akıl ve tabiatla ilgili konulardan ayrı olarak ve başta gelen bir konu sayarak  ne aldı. Luther'i takiben onu izleyen Calvin (1509-1564) de İncil'in gerçek Hristiyanlık için tek kaynak olduğunu asıl Hristiyanlığın teslis inancını kabullenmiyeceğini ileri sürdü...

Calvin ve Luther hareketiyle Hristiyanlık dünya-sında fikir tartışmaları su yüzüne  ıktı. Akıl  çatışmalar ve felsefi konular yaygınlaştı. Bu konulara dalan Hristiyanlık, papalığın temsil ettiği katolik mezhebinde Luther tarafından yapılan reformlarla ortaya çıkan Hristiyanlıktı. Aslında filozoflar arasında dinin hakimiyetini reddedenler doğrudan doğruya papalığın sultasını reddediyorlardı. Dinle akıl arasındaki ilişkinin birbirine karşı ve birbirine zıt iki şey arasındaki

ilişki olduğunu değerlendirenler insan aklı ile endüljans mahkemelerinin ve günah çıkarma törenlerinin bulunduğu teslis inancına dayalı Katolik mezhebi arasındaki bağı kabulleniyorlardı. Hegel gibi filozoflardan Hristiyanlığı savunanlar, katolik kilisesinin katı prensiplerine karşı Luther'in meydana çıkardığı reformist Hristiyanlık prensiplerini savunuyorlardı. İşte böylece Avrupa düşüncesinde çatışma konusu yapılan din bir çeşit katoliklere has din oluyordu. Ve felsefe tarafından din adına kabul edilen şeyler tamamen katolik prensipleri, felsefe adına reddedilen şeyler de tamamen bu prensipler idi.

Vahyin bilgi kaynağı olduğunun kabul edilmesi prensiplerinin sınırlanması konusundaki ayrılıklarına rağmen— bir müddet devam etti. Nihayet onsekizinci asrın ikinci yarısı geldi. Bu dönem Avrupa felsefesi tarihinde aydınlanma dönemi olarak nitelenir. Aydınlanma düşüncesinin diğer asırlardan farkı ve kendisinden sonra gelenlerden ayrı özel bir durumu vardı. Hem bu devrinin gerek Alman, gerek İngiliz, gerekse Fransız düşüncesinde, ortak yönleri bulunan, üç filozofları mevcuttu. Bu devrin fikrî yapısı şöyledir :

1 — Aklın değeri fazlalaşmıştır. İnsanın geleceğini kendi eline alacağı konusunda anlaşılmaya varılmıştır. Akıl dışı her türlü fikri kölelik yıkılmış ve insanın geleceğini kendi eline alması konusunda her türlü metod ve araç hazırlanmıştır.

2 — Akli denemede bütün tarihi olayların boyun eğmek zorunda kaldığı kahramanlık ve cesaret başgöstermiştir. Sadece akli olaylarda değil, devletin, cemiyetin, iktisidi hayatın, kanunların, dinlerin ve yeniden sağlam esaslara dayalı terbiye kurallarının oluşmasında da aklın önemi artmıştır.

3 — Cemiyetin fayda ve çıkarları üzerinde bir-

leşilmiş insan kardeşliği ve akla dayalı kültürel birlik esasına dayanacak bir kurum kurma hareketi başlamıştır.

Bütün bunların ortaya koyduğu mânâ, aklın diğer bilgi kaynaklarına hakimiyetidir. Akıl dışı bilgi kaynağı denilince tartışma konusu olan dinin hâkimiyeti yani önce katolik kilisesinin hâkimiyeti gelir. Ayrıca protestan kilisesi de bu kategoriye girebilir. Gerçek odur ki aklın bütün hayati yönelişlere, devlet siyasetine, kanunlara, dinlere ve bütünüyle hayatın ana hedefini teşkil eden insanlığa hâkim olması gerekir...

Bu çağa «aydınlanma dönemi» adı verildiği gibi «hümanizm devri»de denebilir. Bu asrın bir başka adı da vahye dayanmayan, âlemin yaratıcısı olduğunu iddia etmeyen bir felsefi ilâhın varlığına inanmaktır. Zira bu çağa verilen adlar genellikle çağın özelliklerini taşımaktadır. «Aydınlanma Çağı» denilirken esas gaye, dini, yönetim sahasından uzaklaştırmak, aklı dinin yerine geçirmek demektir. Bu çağın müjdelediği insanlık biçiminde, Allah'a yaklaşma arzusu insanın hedefi ve hayattaki gayesi olmaktan çıkmıştır. Vahye ve yaratıcılık sıfatına sahip olmayan ilâh ise ancak aklın hâkimiyeti ile sağlanabilir. Aklın hayat olaylarına hükmetmesi ve yön vermesi ile elde edilebilir. Şu halde aydınlanma çağında esas fikrî düşmanlık, dinle akıl arasında geçmektedir. Ve bu çağın düşünürleri dini akla boyun eğdirme çabasındadır. Bundan dolayı bu devreye «aklın hâkimiyeti çağı» demek gerekir. Tıpkı daha önceki çağlara «dinin hâkim olduğu çağlar» denildiği gibi. İşte buradan da anlaşılıyor ki akılla din arasındaki çatışma esas yönüyle insan düşüncesi ile Hristiyan kilisesi arasındaki çatışmadan ibarettir. Bu çatışmanın ana sebebi ise Hristiyan kilisesinin Avrupalıların yaşayışında egemen kıldığı şart-

lardır. Bu egemenlik ister araştırma ve yönetim sahalarında olsun, ister siyasi konularda olsun, isterse inanç mevzularında olsun farksızdır.

Aşağı yukarı XVIII. asrın sona ermesiyle birlikte aydınlanma çağı sona erer. Avrupa düşüncesinde XIX. asrın ışıkları gözükürken yeni bir düşünce çağı doğmağa başlar. Ne var ki bu çağda da yine tartışma konusu değişmiş değildir. Tıpkı önceki çağlarda olduğu gibi üzerinde tartışılan konu din, akıl ve tabiat konusudur. Fakat XIX. asır birtakım felsefi cerayanlarla kendisinden önceki çağlardan ayrılır. Zira bu çağda daha çok «tabiatın» dine, akla, hâkimiyeti fikri belirmiştir. Dinin ve aklın karşısında realitede kesin bir bilgi kaynağı olarak bağımsızlığını kazanmıştır. XIX. asır diğer asırlardan pozitivistin yaygınlaşması ile ayrılır. Pozitivist felsefe bilgi çerçevesi dahilinde ortaya çıkmış, belli bir ortamda gelişmiş ve kendisine has temellere oturmuş bir felsefedir. Pozitizim, ilkönce birtakım bilginlerin ve pozitivist filozofların kiliseye karşı çıkması ile oluşmaya başlar. Kilise kendisine has bir bilgi anlayışına sahiptir. O, karşısına dikilen bilgilerin ve araştırmacıların etkisini kırmak için kendi bilgi kaynağını kötüye kullanır. Hatta bir müddet bu hareketinde başarıya da ulaşır. Ve karşıtlarını sindirmede başarılı olur. İşte kilisenin sahibi olduğu bu bilgi çeşidi özellikle dini bilgiler, genel bir mâna ile metafiziki bilgilerin yığını mahiyetinde olan katolik kilisesi anlayışıdır. Kiliseye karşı ve kilisenin sahip olduğu bilgi kaynaklarına karşı beliren bu kuvvetli düşmanlığı ek olarak bir de «aydınlanma» döneminde beliren «rasyonalist» veya «idealist» felsefenin pozitivist felsefeyi iflas etmekle nitelendirerek ortaya çıkmasını anmak gerekir. Gerek Rasyonalistler, gerekse idealistler, pozitivistin ulaşmak istediği esas ga-

yeye, yani kilisenin bütünüyle insana hâkim olmak ve insanlık toplumunu düzenlemek gücünden uzaklaştırmak hedefini kaybettiğini ileri sürüyorlardı. Onlara göre bu yeni felsefi akım «Hegel» devrinde gerek vahye dayalı düşünce tarzını, gerekse dinî unsurları yeniden kuvvetlendirmeye ve güçlendirmeye yönelmiştir.

Pozitivist felsefenin ana gayesi kendi mantık kurallarıyla kiliseye karşı koymak veya kilisenin ileri sürdüğü bilgilere karşı gelmek idi. Paravana olarak da ilim adını kullanıyorlardı. İlim denilince tabiat ötesi metafizik duygulara ve Rasyonalist İdealizme karşı çıkmayı anlıyorlardı. Aksi yönde Pozitivist ekol bir taraftan kilisenin bağı bulunduğu dinî reddederken onun yerine yeni bir din getiriyordu. Bu din «Büyük İnsanlık» dinî (Hümanizm) idi. Ve bu dinin de tıpkı Hristiyanlıkta olduğu gibi ibadeti vardı. Din adamları vardı. Katolikte olduğu gibi, kutsal kurumları mevcuttu.

Pozitivizmin zerine oturduğu belli başlı özelliklerden birisi de «*tabiat*» değerlendirmekti. Onların gözünde *tabiat*, *gerçek* ve *realite* deyimleri aynı mânaya geliyordu. Pozitivistler tabiatı başlı başına bir bilgi kaynağı olarak değil gerçek ve kesin bilginin tek kaynağı olarak değerlendiriyorlardı. Ve bu değerlendirme şu mânaya geliyordu. İnsan aklına gerçekleri yerleştiren ana unsur tabiattır. Gerçek duygular veren ve onun kesin işaretlerini akıllara çizen tabiattır. Hattâ insan aklının oluşmasını sağlayan da tabiattır. İşte bunun için insan, tabiatın dışından veya tabiatın ötesinden insan aklına nüfuz edemez. Bizzat tabiatın içinden de bu nüfuzu sağlayamaz. Zira tabiat ötesi ne varsa hakikat dışıdır ve gerçekleri aldatmak hedefine dayanır. Bundan dolayı tabiat dışı esaslara dayanan din ve vahiy bir aldatmacadan ibarettir. Din, tabii var-

lıklardan hiçbirisinin benzemediği, belirginleştirmedigi, tamamen tabiat dışı bir varlık olan Allah'ın varlığına dayanır. Rasyonel idealistler de böyle. Onlar da bu tabii varlıklarının gerçek tarafına inemiyorlardı. Zira bunlar, insanın kendi düşündüklerinden ibaret, çevredeki tabiatla ilgisi olmayan, gerçek hayatla, çevremizi saran kâinatla bağı bulunmayan duygulara dayandıklarını belirtiyorlardı.

Şu halde insan kişisel bir varlık gibi ve insanlığın bir sıfatı olarak koştuğu konularda veya dinî ve rasyonel idealizme dayalı bilgi kaynaklarına dayanılarak verilen hükümler ve çevre hakkındaki kanılar üzerinde söylenilen sözler gerçek dışı şeylerle, gerçek şeyler üzerindeki konuşmalar gibidir. Bu çeşit sözler asla doğru olmayıp konuşan kişi lafını söylerken, insanın kendi gururuna kapılarak vehme dalması veya taklitlere bağlanarak kendi kendini aldatmasıdır.

İnsan akıllı da —yani akli bilgiler— tabiatı doğma olduğuna göre ve tabiat da gerek miras kanunlarında, gerek cemiyet kanunlarında, gerekse içtimai ve iktisadi hayatta ortaya çıktığına göre bir yaratıktır. Ne var ki bunun yaratıcı duygusal varlıklardır. Bundan dolayı insan akıllı düşünür. Ama bu çevresini saran varlıklarla meydana gelen bir harekettir. Akıl hem kayıtlıdır, hem de zorlanmaya mahkumdur. Gerek kaydı, gerekse zorlamayı yapan insanın maddî hayatıdır. İnsanoğlu için kendisini geçen bir bilgi şekli olmadığı gibi, insandan önce bir akıl da mevcut değildi. İnsanın akıllı ve bilgisi insanın varlığında tabii olarak gelişir ve oluşur. İşte akıl ve bilgi insanın maddi ve duygusal hayatının iki ana özelliğidir. Tabiat kendi kendisinden söz eder. Ve insanın tabiatın mantığına güvenmesi gerekir. Şayet tabiatın içerisinde yaşamak istiyorsa... Tabiatın mantığı insan hayatı için

en doğru yolu gösteren tek çizgidir. Tabii olarak ilâhi duygulara, realist mantığa ve insan fenomenini psikolojik görüşlere dayandıran düşüncelere kapılmadan bakıldığı zaman insanın bütün hedeflerini belirleyen tek unsur tabii mantıktır.

İnsanın tabiat içerisindeki hayatı fert olarak başlar, cemiyet olarak son bulur. O halde insanın ferdi hayatı onun için temel gaye değildir. Fert olarak geçirdiği hayat da yaptığı çalışmaların ana hedefini teşkil etmez. İnsanın koşması ve çalışması gereken en son gaye topluluktur. Tıpkı zahitlerin kendi ilâhlarına kuluk için veya vahdeti vücut fikrine sahip kimselerin yaptıkları çalışma gibi... Çok zaman var ki ferdin ana gayesini toplum teşkil ediyor. Ve toplum, ferdin tanrısı haline geliyor. Cemiyetin hürriyetini devam ettirebilmek için fert kendi hürriyetini yok ediyor, cemiyetin yaşamasını sağlamak için kendi hayatını feda ediyor.

Marks'ın da bir madde görüşü var. Esas şekliyle bu görüşü Marks pozitivist Comte'den almıştır. Marks mekanistlerin ve materyalistlerin inkâr ettiği gibi, aklın varlığını inkâr etmez. Fakat o, aklın varlığından önce sadece maddenin varlığını ileri sürmekle kalmaz; maddeye akıldan çok daha değer ve önem verir. Çünkü ona akıl varlığını maddeye dayandırmak zorundadır. Maddeden ayrı olarak akıl düşünülemez. Sonuç itibariyle Marks dinlerin dediği gibi öldükten sonra aklın ve ruhun devamlı yaşamasını kabul etmemekle kalmayıp dinlerin temel düşüncesini de reddeder. Allah'a iman duygusunu, maddeden tamamen uzak, kendi başına hür, ezeli ve ebedi bir varlığın olabildiğini kabul etmemektedir. Marks dinlere doğrudan doğruya karşı çıkmaktadır. Dinden söz ederken : «Her dinin

milletleri uyuşturan bir afyon» olduğunu söylemektedir.

Aklın maddeye bağılı oluşunu Marks şu şekilde anlatır: Akıl maddenin bir yansımasıdır. Yoksa Hegel'in dediği gibi madde aklın yansıması değildir. Buna göre akıl bir çeşit aynadır. Ve bu maddi âlemi yansıtır. Maddi gerçekler üzerindeki bu Marksist düşünce Marksizm'in bütün tabii hâdiseler üzerindeki diyalektiğini ifade eder. Marksist diyalektiğin uygulanışı ile iktisadi etkinlikler ve oluşumlar ana maddî gücü oluştururlar. Siyasî, içtimai ve ahlâki olaylar ise ekonomik olayların cemiyet içerisindeki yansımasından ibarettir. Marks ve Engels genellikle hayat olayları içerisinde temel unsur olarak doğrudan doğruya ekonomiyi alırlar. İktisadi durumlar, hayat olayları ile beraber sosyal olayları açıklağa kavuştururlar. Bundan dolayı insan toplumunun tarihi içerisinde bütün insani hareketlerde ana unsuru ekonomik olaylar oluşturur. Ekonomik durumun değişmesi veya gelişmesi; devlet hayatına, devletin siyasetine, ilme ve dine etki eden en büyük etkindir. Tıpkı bunun gibi zihni ve kültürel verimler de ekonomik hayatın bir bölümünü oluştururlar. İşte bundan dolayıdır ki insanlık tarihi ekonomi tarihinden ibarettir.» (1)

İşte böyle sonuçlandı kilisenin baskısı. İnsan parmağı dokunmuş ve bozulmaya uğramış dinlerin baskısının insanlar tarafından uydurulan hususların din adı altında kötüye kullanılmasının sonucu bu oldu. Bu kiliseden kaçış; önce İdealist Rasyonalizmi doğurdu. Sonra idealist Rasyonalizm git-gel halinde zaman zaman dine karşı geldi. Fichte ile aklın hâkimiyetini

(1) «Modern İslâm Düşüncesi ve Batı Emperyalizmi İle Alâkası» adlı eserden. Sh. 283-317.

ilân etti. Hegel aklın karşısında dini kuvvetlendirdi. Sonra Comte'nin elinde Ruhçu Pozitivizm şekline büründü, en sonunda da Marks ve talebesi Engels'in eliyle Diyalektik Materyalizm'e vardı.

AKIL — MADDE — TABİAT

Dini kaynakların, beşerî söz ve düşüncelerle ve kilisenin, birbiri peşisıra gelen konsüllerin elinde bozulmasının tabii bir neticesi olarak Avrupa düşünce-sindeki sapıklık çizgisi bu şekilde uzayıp gitti. İyi ve köklü araştırma yapanlar Avrupa tarihinde karşılaşılan bu kaypak ve geri adımların neticesinde şu gerçeği görürler : Kilisenin baskısından kurtulmak için Allah duygusundan kaçanlar sağlam hiçbir gerçeğe ulaşamamışlardır. Tabiat ötesinin karanlıklarından kaçıp bu sığınağa sığınmışlar diye, söylenenleri özürlü gösterecek veya doğrulatacak hiç bir noktaya bağlanmış değildirler. Rasyonel idealizm hangi sağlam bir esasa ulaşabilmiştir? Gerek Allah duygusundan, gerekse tabiattan uzak bir bilgiye dayandırılmış olan akıl neyi ifade eder? Aklın mahiyeti ve özellikleri hakkında bildikleri nelerden ibarettir? Aklın nasıl çalıştığını, nelerin etkisine kapıldığını ve nelere etki ettiğini bilen var mıdır? Nerede bulunur akıl denen şey? Yeri neresidir? Mahiyeti nedir? Kanunu neden ibarettir? Bütün bu soruların cevabı yok. Hatta Milâdın XX. asrında bile. Hem pozitivist felsefenin buluşu olan ve kesin olarak kabul ettiği bütün ana tezlerini üzerine dayandığı temel unsur ne? Gerek Pozitivistlerin, gerekse onlardan sonra gelen Marks'ın dayandığı ana unsur çelişki prensibidir. Ama bu prensip ne mâna ifade eder? Pratik değeri nedir? Soyut sözlerden öteye

geçebilmiş midir? Hiçbir konuda pratikle ilgi kurabilmiş midir?

Fichte, çelişki prensibini aşağıdaki şekilde kullanır: Bu, kendi felsefî düşüncesini belirttiği bir takım neticeler doğuran öncüllere benzer. İnsan kendisinin ne olduğunu düşününce yani «Ego», «Ego»yu düşündüğü takdirde ondan meydana gelen «Ego» asıl «Ego»nun kendisi olduğunu kabul eder ve «Ego» olmayan şeylerin de «Ego»nun dışında kaldığını kabullenir. Buradaki «Ego» oradaki «Ego»nun dışındadır. Fakat «Ego»nun dışında kalan şeylerin varlığı gerçek «Ego»nun varlığında gizlidir. Bundan dolayı kendi varlığında «Ego» olmayan şeyleri taşımasından ötürü hem «Ego»dur, hem de «Ego»nun karşıtıdır. Şu halde insanın kendisini düşünmesi insan düşüncesinde üç yeni adımı doğurmaktadır. Esas itibariyle var olmayınca; insan kendisini «Ego»dan başka bir şekilde düşündüğü takdirde kendisinin dışında kalan eşyayı —yani «Ego» olmayan şeyleri,— «Ego» yoluyla öğrenir. Zira «Ego», içerisinde «Ego» olmayan başka gerçekleri de taşır. Bunun için bizim dışımızda olan bu şeyler, sadece «Ego» da gizlenmiş olmakla kalmayıp, «Ego»nun bir etkinliği ve sonucu durumundadır. (1)

Pratik olarak «Ego»nun dışındakilerin varlığını kabul etmenin, «Ego»nun varlığını reddetmek mânasına gelmesi, ne değer ifade eder? Esasen böyle bir düşünceyi akıl bizzat reddeder. Yeter ki ekollerin tut-saklığından kurtulabilsin. Zira iyice düşündüğümüz takdirde «Ego»nun varlığının «Ego»nun dışındakilerin varlığını kabul etmemek manasına gelmesi mantikî değildir. Zira birinin varlığı diğerinin varlığına bağlı değildir.

(1) Aynı eser, Sh. 289-290.

Ne var ki gaye kilisenin ilâhının dışında bir başka ilâh yaratmaktır. Evet Papazları, Papaları, kilisele-ri, Kardinalleri bulunmayan bir ilâh. İşte bunun için kâhini ve papazı bulunmayan Akıl İlâhını seçtiler. Son gayeleri de güttükleri hedefleri de bu idi.

Tıpkı bunun gibi Hegel de çelişki metodunu Fichte'nin kullandığı terimlerin dışında yeni terimler kullanarak ortaya atmıştı :

«Fichte» çelişki metodunu, aklın hâkimiyetini pekiştirmek için dine ve tabiata karşı bir bilgi kaynağı olarak nasıl kullanmışsa, Hegel de aynı metodu aklın değerini yükseltmek, «vahyi» de ulûhiyet fikrini kuvvetlendirmek için kullanmıştır. O da bunu aklın ilâhlığını göz önüne alarak yapmıştır. Fichte'nin ortaya attığı çelişki metodunu kullanırken ileri sürdüğü üç terim yerine Hegel özet ifadeler kullanmıştır. Bu üçlü terimin birisi tez, diğeri antitez, üçüncüsü ise sentezdir.

Hegel düşünce alanında mutlak akıl adını verdiği bağımsız bir düşüncenin varolduğunu ve bu mutlak aklın zati bir varlığa sahip olup ezeli ve ebedi olduğunu, tabiatın ve en son aklın yaratılışından önce varolduğunu ileri sürmüştür. İşte Hegel'e göre mutlak akıl Allah'tır. Bu mutlak akıldan tabiattan ayrı şeydir. Zira tabiat birbirinden farklı ve uzak mesafelerden meydana gelir. Halbuki mutlak akıl tekdir, mutlak iradeye sahiptir, her türlü kayıttan uzaktır. Tabiatın varlığı ile mutlak akıl ortaya çıkmış, ya da sınırı belirli olmayan mutlak akıl düşünceye geçmiştir. Böylece sınırlanmış ve kayıtlanmış bir varlığa bürünmüştür. İşte tabiat bu düşüncenin ilk daireden çıkışı demektir. Bunun için de hem rastlantıdır, hem de zorunludur. Ve tabiatta mutlak akıldaki düşünceye karşı ve zıt olur. Mutlak akıl bir «tez» olunca, tabiat da buna karşılık

«antitez» olur. Böylece düşünce mutlaktan kayıtlanmışa geçmiş olur. Veya bir çelişkiden karşıtına döner. Düşünce, düşünce oluşu yönünden kendi karşıtını kuşatır. Ancak tabiatı yönüyle yeniden bir birlik kazanabilmek için gelişir. Çünkü kâinata, tabiat haline dönmekle düşünce birliğini kaybetmiştir. İşte düşünce bunu elde etmek için uğraşır. Tabiatın yeniden elde edilmesi ise soyut aklı ifade eder. Soyut akıl ise tabiatın sonu ve gayesidir. Bundan dolayı soyut akıl hem tezin, hem de antitezin bileşiminden (sentezinden) oluşur. (1)

İşte Pozitivizmin sıkıştırdığı idealizmden bir örnek daha. Bu düşüncenin elbette sıkıştırılması gereklidir. Görüyorsunuz ya, idealizm hayali ve soyut düşüncelerle uğraşıp duruyor, pratikle alâkası olmayan, insan realitesi ile ilgisi bulunmayan, insanın günlük hayatı ile ilişkisi olmayan hayali şeylerle uğraşıyor.

Ne var ki pozitivistler kilisenin ilâhını inkâr ederken akıl ilâhını da reddetmişler, ama ondan daha güzel bir düşünce sistemi getirememişlerdir. Onlar da tabiatı ilâhlaştırmışlardır... Şu kadar var ki tabiat nedir? Aklın yarattığı tabiatın mahiyeti neden ibarettir? Akli gerçeği araştıran diye tarif ettikleri tabiatla neyi demek istemektedirler? Belirli bir varlık mıdır tabiat? Veya evrensel bir benlik mi? Tabiat değişik cisimlerden, şekillerden, biçim ve hareketlerden meydana gelen şu eşya yığını mıdır? İnsan aklının tasavvurundan ayrı olarak bağımsız bir gerçeği ifade eden bir şey midir? Yoksa hissedilen varlıkların zihinlerde yer ettirdiği şekiller yığını mıdır? Kendisi bizzat bir gerçe-

(1) «Modern İslâm Düşüncesi ve Batı Emperyalizmi ile Alâkası» Sh. 293-295.

gi ifade eder mi? Tabiatın akılda bıraktığı iz gerçeğe uyar mı, uymaz mı?

Beşer aklının yarattığı tabiat yoktan var edilirken onu zorunlu olarak vareden bir yaratıcı var mıdır? Öyle ise bu yaratıcı neden akli insanda yaratmıştır da, hayvana akıl vermemiştir? Veya bitkide neden akıl yoktur. Bu yaratıcı serbest ve seçici bir iradeye sahip midir? Varlıkları bizzat seçerek ve tercih ederek bu sıfatı veriyor mu? Şayet aklın gerçek yanı sadece beşer düşüncesinde gerçekleşiyorsa o takdirde bu gerçeğin ortaya çıkması beşer aklının varlığına bağlı kalmıyor mu? Öyleyse tabiat onu nasıl yaratmış olabilir? Çünkü o tabiatın dışında başka bir şeyde görünememektedir. Sonra bu pozitivistler bizi bir bilmeceye sürüklemektedirler ki hiç bir sınır ve kayıt tanımaz. Tabiat diyorlar. Nedir tabiat? Kâinatın ana maddesi mi? Neden ibaret bu madde? Şayet madde adını verdikleri şeyin sabit bir şey olduğunu sanıyorlarsa, işte bugün maddenin mahiyetinin anlaşılamıyacağı kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor. Madde elementlere ayrılıyor. Bazen ışık halinde ortaya çıkıyor. Şu halde tabiat ışıklardan ibaret mi? Veya ışınlar madde mi demek? Yoksa gerek madde, gerekse tabiat bu ışınların yansıdığı cisimler mi? Şu halde tabiat denilen ilâh bir türlü ortaya konamıyor. Bazen donuk halde belirirken, bazen parçalanıveriyor. Bazen parça parça iken bir de bakıyorsunuz bileşivermiş. İşte görüyorsunuz ya, tabiat denilen varlık yaratıcı güç haline bürünüyor da beşer aklını yaratıyor. Her zaman hareket halinde olan kendi şekillerini kendisi mi çiziyor? Bazen ışın halinde, bazen atomlar halinde, bazen atomlardan bileşikler haline geliyor. Bazen de bileşikler atomlara dönüşüyor ve atomlar ışınlar halinde ortaya çıkıyor. Bırakın hayat bilmeceğini, canlı protoblastmayı ve gelişmiş ha-

yat şeklini. Tabiat denilen bu ilâhın yaratıcı gücü ne zaman ortaya çıkıyor? Hangi hallerde? Aklını tabiatın yarattığı insanoğlu, ne zaman yaratılmıştır? Önce insanın kendisi mi, yoksa akli mi yaratılmıştır? İnsan hakkındaki hakikatları belirten esas unsur tabiat olduğuna göre insan akli ne oluyor? İnsan canlı kâinat-taki her şeyi duyup işitmiyor mu? Canlı olarak konuşmuyor mu? Tabiat denilen bu yaratıcı güç, bu gerçekler eşeklerin, katırların, papağanların, maymunların aklında da yer eden gerçekler Auguste Comte'nin veya Karl Marks'ın aklında yer eden gerçeklerin aynısı mı?

İnsan aklına gerçeği yerleştiren ana unsur tabiat olduğuna göre, sağlam hakikat nedir? Bu gerçek ve akıl, yeryüzünün, kâinatın merkezi olduğunu kesin şekilde belirtiyor mu? Yoksa yeryüzünün güneşin uydularından sadece küçük bir uydu olduğunu mu söylüyor? Akıl maddenin katı ve sert cisimlerden meydana geldiğini belirtirken aynı gerçeği mi ifade ediyor? Yoksa maddenin bileşmiş enerji kaynaklarında ve potansiyel enerjiden başka birşey olmadığını mı söylüyor? Akıl, tabiatın aklın faaliyâtinden başka bir şey olmadığını söylerken, o da aklın maddenin şekil değiştirmesinden başka bir şey olmadığını mı söylüyor?

Tabiatın insan aklına yerleştirdiği bu gerçeklerden hangisi akli prensipleri yansıtmaktadır? Görüyorsunuz ya akılda yerleşmiş olan bu gerçekler hatalarla dolu. Yoksa bizzat akıl mı, bu yerleşmiş olan gerçekleri bozuyor? Aklın şahsi ve bağımsız bir fonksiyonu var mı? Halbuki Pozitivistler aklın ifade ettiği gerçeklerin, tabiatın ona empoze ettiklerinden başka bir şey olmadığını ileri sürüyorlar... Şimdi hayat fonomeninin ve havatın esrarını tartışmaya dalmaksızın sadece soruyoruz. Materyalistlerin bize sundukları ilâh hangi

ilâhdır? Biz gerek zihnimizde, gerek gözümüzün önünde gerekse pratik yaşayışımızda onun ilâh olduğunu kabullenelim. Çünkü bu ilâh ne elle tesbit edilebiliyor, ne de gözle. Akli görüşler ile de kanıtlanması mümkün değil. Ne var ki biz, elhamdülillah kilisenin baskısından kaçıp kurtulmak sevdasında da değiliz. Karl Marks'ın ve Engels'in, beşer hayatı, hayatın temel unsurları, hayatın hareket zemini bulduğu sahalar hususundaki çürüklük neşreden düşünceleri ve bu kirli fikirleri, hayatı sadece ekonomik niteliklere sokma arzusundan kaynaklanmaktadır. Evet insan madde den ibaret olan kâinatın büyüklüğü karşısında dikilip durduğu zaman bu çürüklüğün, kokusunun ve çirkinliğin daha da arttığını hissediyor. Kâinattaki şaşırtıcı nizamı görünce bu şaşırtıcı halleri, kâinatın yalnız beşerin hayatı için hazırlanmış olduğu duygusunu verdiriyor. Ve insan onların basit ve zavallı düşünceleri karşısında nefret hissi duymaktan ve onları küçümsemekten kendisini alamıyor. Bizzat kâinatın büyüklüğüyle uyuşmayan beşer hayatının gelişmesi için yaratılmış olan kâinattaki ilâhî nizama ve esrara uygun düşmeyen o düşünceler gerçekten de çok basit görünüyor. Esasen onlar bu kâinatın büyüklüğüne ve bu olağanüstü üstünlüklere karşı sırtlarını çeviriyorlar ve devamlı olarak kafalarını ekonomi deliğine sokmak istiyorlar. Makina ve üretim çirkefine girdirmek istiyorlar. Bunu yaparken de ekonomi ve üretimi, insanlık için bir hedef ve ölçü almaktan öte ilk sebep, yaratıcı bir ilâh ve hayata hükmeden bir tanrı olarak kabul ediyorlar.

Fakat biz tekrar dönüyor ve bir kere daha hatırlatıyoruz : Başından sonuna kadar insanlığı felâkete sürükleyen bu büyük belâ kilisenin ortaya attığı sapıklığın, konsüllerinin ilâhî nizama soktukları bozuklu-

ğun tabii bir neticesinden ibarettir. Ancak bu sapıklıktan sonra Avrupa düşünürleri hem kiliseye karşı gelmişler, hem de başlarında dikilip duran kilisenin iâhına baş kaldırmışlardır. İşte bu düşünceyledir ki, İslâm'ın ilâhî nizamının korunmuş olmasından dolayı Allah'a sonsuz hamdû senalarda bulunuyoruz. İslâm düşüncesinde bir kilise hâkimiyetinin kurulmayışı, beşer düşüncesiyle, beşer ilmiyle İslâm düşüncesi arasında bir çatışma meydana gelmeyişinden dolayı şükrediyoruz. Çünkü Avrupa düşüncesini bu korkunç bataklıklara sevkeden ana nedenin bu çatışma olduğunu görüyoruz.

Bunun yanı sıra şu gerçeği de hatırlatmak istiyoruz; İslâm düşüncesi gerek beşer aklına, gerekse beşerî bilgilere bütünüyle meydanı açık tutar. Aklın önüne kâinatı araştırmak ve incelemek hususunda engeller dikmez. Hatta aksine insan kafasını bu tür araştırmaya çağırır ve bu konuda onu hareketlendirir. Kâinatla ilgili konularda beşerî bilgilerin karşısına dikilmez. Aksine ilâhî düşüncenin sınırları içinde yeryüzünde halifelik meselesini tamamen beşer aklına ve bilgisine bırakır... Biz Allah'ın bize sunduğu bu ilâhî nizamındaki lütuf ve rahmetinin miktarını, nimetin derecesini anlamaya, anlatmaya ve onu olduğu biçimde ilâhî esaslarıyla birlikte koruyup devam ettirmeye çalışalım...

ALLAH'A İMAN VE TÂĞÛT

İnsanlık, her zaman yaratıcı bir gücün varlığını kabul etmiş, ancak ona değişik isimler vermiştir. Ne varki asıl mücâdele bu yaratıcı gücün fonksiyonlarını tesbit konusunda ortaya çıkmıştır. Ve işte bu noktada bazı varlıklar Allah'a ortak koşulmuştur. Kimi zaman bu ortak koşma; maddî ve reel şeyler cinsinden nesnelere Allah'ın özelliklerini verme şeklinde olmuş kimi zaman gök cisimlerine manevi güçler isnâd ederek ona ülûhiyet tanımak tarzında, kimi zamanda, insan türünden yaratıklara, Allah'ın özelliklerini atfetme şeklinde olmuştur. Günümüzde ise soyut fikirlere ideolojik bağlılık biçimindeki şirk türü yaygınlaşmıştır. İşte şirk konusunda Seyyid Kutub şunları anlatıyor :

Tarih boyunca hiç bir zaman için cahiliyet ile İslâm, Hak ile tâğût arasındaki savaş Allah'ın ilâhlığı ve kâinat kanunlarına hükmeden gücün Allah'ü Zülcell'in gücü olup olmaması konusunda bir çatışma olmamıştır ve olamaz da. Asıl çatışmanın çıktığı nokta, kimin hükmetmekte olduğu ve her türlü işlerine irade etme yetkisine sahip olan tanrının kim olacağı konusundadır.

Gerçekten de günahkâr putçular bu hakkı zorla almakta ve insanların hayatına kendileri hakim olmak istemektedirler. Ve Allah'ın bu hakkını zorla alarak kulları alçakça zillete bulaştırmaktadırlar. Allah'ı bıraktırıp insanları kendilerine kul etmektedirler. İşte gerek peygamberler, gerekse peygamberlik kurumu ve beşeriyet tarihi boyunca akıp gelen İslâm dâvası hep bu zorla alınan saltanatı, putların ve putçuların elinden alarak hak sihibine geri vermek için savaşımlardır. Allahu Teâlâ'ya vermek için mücadele etmişlerdir...

Şüphesiz ki Allahu Teâlâ, insanlardan ve bütün âlemlerden beridir. Asilerin isyanı, putların putperestliği O'nun mülkünden hiç bir şeyi azaltamaz, yok edemez. Allah'a itaat edenlerin itaatı ve ibadet edenlerin ibadeti de O'nun mülkünden hiç bir şeyi fazlalaştırmaz. Şu kadar var ki, insanlar doğrudan doğruya kendi kendilerine yaparlar itaat veya isyan etmekle. Allah'tan başka kullara kulluk etmekle düşen, alçalan ve ezilen yine kulların kendileridir. Yalnız ve yalnız Allah'ın dinine bağlanarak kullara kul olmaktan kurtulup gerçek hürriyetlerini elde etmekle de şeref bulan, yücelen ve izzet bulan yine kulların kendileridir... Cenâb-ı Allah kullarının yücelmesini, şerefli olmasını ve izzete ermesini irade buyurduğu için peygamberlerini göndermiş ve insanları doğru yola döndürmelerini, her ne şekilde olursa olsun kullara kulluktan kurtulmalarını buyurmuştur... Bu, doğrudan doğruya kendilerinin faydası içindir. Ve Allah bütün âlemlerden beridir.

İnsanlık Allah'ın dinine bağlanmadıkça ve boyunlarından Allah'ın irade buyurduğu gerçek insanlık ve efendilik seviyesine ulaşamaz. Ne şekilde olursa olsun insanı, insanlıktan çıkaran ve insanlık şeref ve haysiyetini incilten o aşağılık kölelik zinciridir.

Yalnız ve yalnız Allah'ın dinine bağlanmak ise insanların hayatına hükmeden tek makam olarak Allahu Teâlâ'yı bilmek ve kabul etmektir :

«Bu kitab âyetleri kesin kılınmış, sonra da Hakîm ve Habîr olan Allah tarafından uzun uzadıya açıklanmıştır.

«Allah'dan başkasına kulluk etmeyesiniz diye...»
(Hûd, 1-2)

Ve işte bu da Arapların anladığı lisandaki ibadetin gerçek mânası :

Risâlet kurumunun doğruluğunu kabul etmek, aslında risalet kurumunun getirdiği ve yerleştirmeye çalıştığı bu meselelerin hepsini kabul etmek demektir. Risalet kurumunun Allah katından gelip gelmediği hususunda en ufak bir şüphe bu kurumun vicdan âlemindeki muhterem yerini yıkmak için yeterlidir. Peygamberliğini Hz. Muhammed (s.a.v.)'in kendisinin ortaya attığını sananlar Hz. Peygamber (s.a.v.)'i ne kadar sevdiklerini ve saydıklarını ileri sürerlerse sürsünler O'na karşı gerekli hürmet hissini duyamazlar içlerinde ...Bu inancın Allah katından geldiğini bilmek ve bu şuura ermektir ancak isyankârların vicdanında en sonunda Allah'ın huzuruna varılacağını belirten duygu. Bu duygudur, sadece itaat eden kimselerin vicdanından tutarak şüpheyi ve kaypaklığa yer bırakmayan.

Ayrıca Allah'ın insanlar için irade buyurduğu şerefli yaşayış şeklini sağlayan garanti unsurlarından birisi de risalet kurumunu kabullenmiştir. Ancak böylece insanlar Allah'ın dinine bağlanmak hususunda tek bir kaynaktan beslenirler. Bu tek kaynak risalet kaynağıdır. Ve ancak böylece her geçen bir putun çıkıp da insanları aldatıcı sözler söyleyip uydurma hükümler koyması ve bu koyduğu hükümlerin Allah tarafından geldiğini iddia etmesi engellenebilir. Allah'a ifti-

ra ederek kendiliğinden koyduğu hükümlerin Allah'ın hükümleri olduğunu iddia etmesi saf dışı edilebilir.

Her cahiliyet sisteminde bir takım kimseler çıkar, bir takım değer ölçüleri, gelenekler ve alışkanlıklar icadeder sonra da bunların Allah katından geldiğini veya koyulduğunu ileri sürer...

İnsanlar arasında Allah adına konuşan bu tipleri etkisiz hale getirmenin ve bu anarşiyi saf dışı etmenin tek yolu Allah'ın kelâmını bir tek kaynaktan —ki bu kaynak peygamberlerdir— almaktır.

Şirkten ve günahlardan töbe etmek gönülde bir incelik olduğunun, bir canlanış izi bulunduğunun delilidir. Günahları anlayıp tevbe etme arzusunun ifadesidir. Bundan sonra kalkıp tevbe etmekte fiilen günahlardan uzaklaşmak ve günah yerine itaatın belirtisidir. Bu iki delil olmadan tevbeden söz etmek imkânsızdır. Çünkü tevbe etmiş olmanın ifadesi ancak günahları bırakıp iyi amellere başlamaktır. Ve fiili tevbe ancak bunun yerine getirilmesiyle mümkün olabilir. Ve ancak böyle bir tevbe kabul ve geçerli olabilir. Allah'ın dinine bağlanmadığı ve Allah'ın peygamberinin yolunda gitmediği halde kendisinin tevbe edip müslüman olduğunu sanan kimse aldanmaktadır. Onun bu zannı hiç bir değer ifade etmez. Çünkü fiilen yaşadığı pratik hayatı, ileri sürdüğü iddiayı yalamaktadır.

Tevbe edenleri müjdelemek ve örnekleri de korutmak hem tebliğin hem de risalet görevinin iki unsurudur. Allahu Teâlâ beşer tabiatında bu iki unsurun önemini bildiği ve derin, köklü etkilerini gördüğü için tevbe edenleri müjdelemiş, dönemlik edenleri korutmuştur.

İnsanoğlunun bu dünyadaki hayatın ötesinde hikmetli bir âlemin bulunduğunu iyice kavrayıp şuuruna ermesi için âhiret gününe inanmakta zorunludur. Peygamberlerin belirttikleri hayırlı hayatın ana gayesi olduğunu bilmek bakımından âhiret inancı gereklidir. Bunun için herkesin ceza göreceğini, bu dünyada cezasını çekmezse âhirette çekeceğini kavrayabilmesi için bu inanca ihtiyaç vardır: Ancak hayat, bu inançla takdir edilmiş olan olgunluk noktasına ulaşabilir. Allah'ın hikmetini ve hayat nizamını kabul etmeyenler ise bu azap kavramını kabul etmemekte ve ondan yüz çevirip kaçmaya çalışmaktadır. İnsan fitratının salim akıl yolundan sapmaması için bu inanca ihtiyaç vardır. Eğer insanoğlu arzularının esiri olur da yenik düşerse döner, tevbe eder ve devamlı isyana dalmaz.

Böylece yeryüzü beşer cinsinin yaşayışına elverişli bir ortam haline gelebilir. Ve insanlığın hayatı normal yolunda devam ederek hayır ve kurtuluşa doğru gider. Âhiret gününe iman, sadece öbür dünya için değil, bir takım kimselerin zannı aksine bu dünya hayatının geliştirip ıslah edilmesi için dahi büyük bir güç kaynağıdır. Dünya hayatının ıslahı bir hedef olarak değil Allah'ın üfürmesiyle şerefli olan insanoğluna lâyık bir hayat ortamının hazırlanması için bir araçtır. İnsana kendi ruhundan üfleyen ve diğer yarattıklarından üstün kılarak hayvanlık derecesinden insanlık basamağına çıkaran Allah, yeryüzünde insanın yaşama şartlarının hazırlanmasını onun biyolojik gereklerinden daha önemli kabul etmiş ve insanın sahip olduğu özelliklerinin hayvanlık özelliklerinden daha yüce olmasını istemiştir.

Bunun için risalet kurumunun veya açıklanmış ve kesin kılınmış olan kitaptaki âyetlerin içeriği, Allah'ın dinine bağlanmak ve gönderdiği risaletini kanıtlama

hususundan sonra yer alıyor. Hepsini takibeden de şirkten ve günahlardan tevbe edip temizlenmek hususu geliyor. Çünkü salih amelin tek yolu tevbe ve bağışlanmayı dilemedir. Salih amel ise sadece insan nefsinin haz duyduğu soyut güzel bir amel değil, aksine ıslâh kelimesinin bütün anlamını da içine alan, yüzünün ıslah, geliştirilmesi ve üretim imkânlarını hazırlama işidir. Bunun karşılığında şart olarak koşulan mükâfat ise aşağıdadır.

«Belli bir süreye kadar sizi güzelce geçindirsin. Her fazilet sahibine hakkettiğini versin...»

Güzelce geçinmek hususuna gelince bu hem nitelik hem de nicelik bakımından dünya hayatıyla ilgilidir. Âhirette ise nitelik ve niceliğin dışında, insan aklına gelmeyecek şekilde olabilir. Biz bu dünyadaki güzel hayata bir göz atalım :

Temiz huylu, salih ameli, tevbe ve istiğraf eden ve hayatta çalışarak geçimini sağlayan bir çok kimselere rastlıyoruz ki, geçimlerini çok zor temin ediyorlar... Nerede öyleyse güzelce geçinme?...

Birçok kimselerin ağızında dolaşıyor bu sözler.

Kur'an-ı Kerim'in ifade buyurduğu güzel geçinme ifadesinin gaye ve manasını anlayabilmek veya kavrayabilmek için hayata çok daha geniş açılardan bakmak zorundayız. Gelip geçici bir noktadan bakıp yanılmak yerine geniş ve kapsamlı yönleriyle göz atmamız gerekir.

Hangi toplumda sağlam bir nizam kurulur da bu nizam yalnız Allah'ın dinine ve hakimiyet konusunda yalnız Allah'a bağlanmak esası üzerine dayanırsa hayatı geliştiren temiz çalışma prensibine sarılarak yalnız ve yalnız Allah'a iman kuralına oturursa... Gerçekten o cemiyette bolluk, refah, gelişme ve güzel geçim elde etme hususu yaygınlaşır ve o toplumun ge-

nel özelliği haline gelir. Çalışma ve ücret dengesi adaletli olur. Özellikle her fert kendi çalıştığının karşılığını gönül rızasıyla ve sevinerek alır... Bir toplum da görürsek ki, üretim için çalışan temiz kalpli kimselerden meydana geldiği halde bir türlü geçim sıkıntısından kurtulamamakta, hayatın nimetlerinden faydalanamamaktadır; bu hayat tarzı bile o toplumda Allah'a iman esası üzerine dayalı iş ve ücret konusunda adaletli bir cemiyet nizamı kurulmadığının yeter delilidir...

Bu toplumda üretim için çalışan ve salih amel işleyerek temiz bir kalp ile hareket eden fertler geçim sıkıntısı ile de karşı karşıya bulunsalar rahat ve güzel bir hayat sürerler. Çevrelerinde bulunan kimseler onları takip edip eziyet etseler de onlar rahat bir geçim temin ederler. Nitekim müşrikler mü'min azınlığa her türlü eziyeti lâıyk görüyorlardı da onlar yine de güzel bir hayat sürdürüyorlardı. Nitekim her devirde hâkim olan cahiliyet sistemleri, Allah'a inanmış ve gönülden bağlanmış olan mü'min azınlığa aynı eziyetleri lâıyk görmektedir. Bu bir hayal veya boş bir iddia değildir. Gelecekle ilgili kalbî bir güven ve Allah'a bağlanarak O'nun yardımını, lütfunu ve ihsanını temenni... Birçok şeyleri karşılamaya yeter. Basit ve donuk bir maddî duygudan kurtulan insanlar için güzel bir hayat ve geçim yoludur bu...

Biz bunu söylerken iş ve ücret konusunda âdil bir karşılık elde edemiyen mazlumlara ve hakkı yenenlere, adalet dışı olan bu durumlarına razı olmaya çağırıyoruz. İslâm böyle bir haksızlığa hiç bir zaman razı olmaz. Bu gibi durumlarda iman insanı asla haksızlıklar karşısında susturmaz. İmanlı bir topluluğun da bu haksızlığı ve adalet dışı hareketi gidermesi gere-

kir. Çalışan ve üreten işçiye güzel ve temiz geçinme imkânı sağlamakla görevlidir mü'min fertler. Bizim söylemek istediğimiz sadece Allah'a cân-ı gönülden bağlanmış mü'minlerin hayat sıkıntısı içinde de duyduğu haz ve zevktir. Bu sıkıntılı hayata rağmen gerçek mü'minler; Allah'a tevbe ve istiğfar ederek hidayetine gelen kullarına rahat ve güzel geçimi temin edecek nizamı yerleştirmek için var güçleriyle çalışırlar.

«Her fazilet sahibine hakettiğini versin...»

Bazı müfessirler bunu sadece âhirete ayırırlar. Benim kanaatime göre hem dünyaya hem de âhirete aittir. Tıpkı güzel geçinmeyi ifade ettiğimiz gibi. Güzel ve temiz geçinme hem dünyada hem de âhirette gerçekleşir. Fazilet sahibi kimse fazilet gösterdiği anda bile faziletinin karşılığını elde edebilir. Fazilet sahibi faziletini gösterirken bile ruhi bir memnuniyet duyar, zihnen rahatlar ve Allah ile ilgi kurar. Fazilet sahibi malen veya amelen faziletini gösterirken de Allah'a yönelir. Allahu Teâlâ'nın bunun ötesindeki lütfu keremine gelince o her türlü faziletin, ihsanın ve bütün mükâfatların üstündedir.

«Eğer yüz çevirirseniz o zaman ben başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım»... (Hûd, 3)

Bu doğrudan doğruya kıyamet gününün azabıdır. Bazı tefsir âlemlerinin dediği gibi Bedir günü ile ilgisi yoktur. Büyük gün terimi bu şekilde kullanıldığı zaman kıyamet günü anlamınadır. Nitekim âyetin sonu da bunu te'kid eder mahiyettedir :

«Ancak Allah'adır dönüşünüz»... (Hûd, 4)

Her ne kadar bu dönüş hem dünyada hem de âhirette ise de, hattâ her saniye ve her an insan Allah'a dönmekte ise de Kur'an-ı Kerim'in ifade tarzına göre dönüşten kasıt dünya hayatından sonraki dönüştür.

«Ve O, her şeye kâdirdir»... (Hûd, 4)

Bu kısım bir yukarı gibi bizim belirttiğimiz mânâyı desteklemektedir. Zira Allah'ın her şeye kâdir olduğunu zikrederek gözler önüne sermek daha çok o günkü müşriklerin inkâr etmekte oldukları ve uzak bir ihtimal olarak gördükleri öldükten sonra dirilme ile yakından ilgilidir.

ALLAH'A İMAN RAHMETTİR

Allah'a iman bir rahmettir ki değeri ancak kaybedildiği zaman çok açık olarak görülür. Özellikle İslâm gibi kul ile Allah arasına, birtakım araçlar sokmaksızın, ilâhlık makamı ile kulluk makamını tam olarak birbirinden ayıran sade ve açık bir inanç sistemi kurmuş bir dinin mensupları için bu rahmet çok belirgin olarak ortaya çıkar.

Nitekim ilk müslümanlar bu gerçeği çok iyi kavramışlar ve putlara tapınmanın gülünçlüğünü hayatları boyu hissetmişlerdir. Bugün biz de diğer din mensuplarının bu konudaki sapıklıklarını ve dinsizlerin karşı karşıya bulundukları buhranları görerek İslâm'ın Allah inancının bizim için ne büyük rahmet olduğunu fiilen gözlemliyoruz. Bazı hasta ruhular fark etmese de gerçek budur.

Bu gerçeği Seyyid Kutub hayatı pahasına müslümanlara anlatmaya çalışmıştır. Gerek gazete ve dergilerde yazdığı yazılarda, gerekse eserlerinde hep bunu tekrarlamıştır :

«Allah'ın insanlara verdiği rahmeti önleyebilecek yoktur. Tutacağı şeyi de bundan sonra salıverecek yoktur. O, Azîz'dir, Hakîm'dir.» (Fâtır, 2)

Bu örnekler insan kalbine bir yerleşti mi, hayatın her basamağında onun duygu ve düşüncelerinde, gidişinde, değer ölçülerinde tam bir değişme ve gelişme meydana gelir.

Bu örnekler giderek, göklerde ve yerde başka bir kuvvetin bulunacağı şüphesini insan kalbinden atıp, insanı Allah'ın kudretine sıkıca bağlar.

Göklerde ve yerde başka bir rahmetin olabileceği ihtimalini kaldırarak onu Allah'ın rahmetine sığınmaya yöneltir. Kâinatta her türlü kapıyı ona kapayıp, Allah'ın kapısını ardına kadar açar. Ve yine göklerde ve yerdeki yolların hepsini tıkayıp, Allah'a götüren nurlu, doğru ve hak yolu açar...

Yüce Allah'ın geniş rahmetinin, rakamlarla ifade ve tesbiti inkânsızdır. İnsanın bizzat kendi nefsinde, kendi gelişiminde, Rabbinin yaptığı ikramların kendi emrine ve faydalanmasına verilmiş olması ve bilemediği daha birçok bunca nimetleri tasavvur etmesi dahi, insanı çaresizliğe düşürecek derecede büyüktür.

Allah'ın bu rahmeti yasaklarda olduğu gibi, yasak olmayan şeylerde de görünüyor. Basiretli insan, bu rahmetin her yerde eserini bulabilir. Rahmetin her tarafta, her durum ve şartlarda, her zaman ve her yerde gerçekleştiğini görür. O rahmeti kendi kendinde görür, duygularında, etrafında, bulunduğu her zaman ve her yerde onu görür, bulur. Kaybını bir mahrumluk kabul ettikleri her şeyini yitirse dahi yine rahmetler içindedir.

Yüce Allah'ın bu rahmetini tutup esirgediği, aynı rahmetinden mahrum ettiği kimse ise, o rahmeti ve o rahmetin gerçekleşmesini hiç bir yerde bulamaz. O, ondan daima mahrum ve uzaktır. İnsanlar katın-

da kıymetli sayılan her şeyi bulsa dahi o rahmeti hiç bir yerde görüp bulamaz!

Bir nimet ki, yüce Allah ona rahmetini katmamıştır, o artık bir rahmet olmaktan çıkmış sadece nimetin kendisi olmuştur. Dikenlere dahi Allah'ın rahmeti eklendiği takdirde pamuktan yapılmış yumuşacık döşeğe dönüşür. İpeğin üzerinde rahmetten mahrum olarak yatan kişiye, o ipekli yatak derhal keven dikenini gibi gelir. En çetin ve güç işler Allah'ın rahmetiyle kolayca halledilir. En kolay bir işin, rahmetten uzaksa halledilmesi çok zor olur. Allah'ın bu rahmet deryası sayesinde en korkunç ve tehlikeli şeyler emniyet ve selâmet içinde olur biter... Rahmetten uzak olan en emin ve sıhhatli bilinen işlerin sonu helâk ve hüsrânla biter.

Allah'ın rahmetine eren için darlık, sıkıntı diye bir şey yoktur. Ancak Hakkın rahmetinden mahrum olan kişi darlığa düşer.

Allah'ın rahmetinden nasibini alan kimse için daralma, bunalma söz konusu değildir. İsterse zindanlara düşsün, en acı işkenceye maruz bırakılsın, ölüme mahkûm olsun...

Bu rahmetten hissesini alamamış olan kişi ise, her türlü nimet ve refahın içinde yüzse de yine onun iç dünyası hoş değildir ve kendisi çeşitli buhran ve bunalımlar içinde bocalamaya mahkûmdur...

Allah'ın rahmetiyle kalp ve gönülden saadet, neşe ve huzur fışkırır. Rahmetten mahrumsa iç dünyasında üzüntü, yorgunluk, bitkinlik, meşakkat akreplerinin ayak sesleri, deprenişleri hissedilir!

Yeter ki açılsın bu kapı bir kez; kapanırmış diğer bütün kapılar, bütün pencereler, bilumum yollar... Aldırma; hiç önemi yok; netice : yine bolluk, genişliktir, güllük gülistanlıktır, kolaylık ve refahtır...

Bu tek kapı kapanınca da, açılırmış bütün kapılar, pencereler, yollar. Bakma; hiç kıymeti yok; zira sonuç: Yine darlık, mihnet, üzüntü ve yorgunluktur...

İşte rahmetin bu feyiz ve bereketli kapısı açılır, buna rağmen rızık darlığı, yer darlığı, geçim darlığı görülebilir. Yaşamak nerdeyse çekilemez hale gelir, rahatsızlıklar ortaya çıkar.. Beis yok, yeis yok, üzülmeye sakın! Bunlar hep netice itibariyle genişlik, huzur ve saadettir.

Feyiz ve bereketin kaynağı bu rahmet kapısı kapanınca, belki rızıkta bir genişlik ve her şeyin yoluna girdiğini zannettirici bir hal ortaya çıkabilir. Fakat boş, faydasız. Çünkü o, sıkıntı ve güçlüktür, bedbahtlık ve belâdır!

Mal, mülk, evlât, sıhhat, kuvvet, makam ve şöret... Bütün bunlar, rahmetten mahrumsa, birer üzüntü, yorgunluk, sıkıntı boşuna bocalamaların kaynağı olurlar. Bir de Allah açınca rahmetinin kapısını o zaman bunlar huzur ve sükûna, emniyet ve saadete sebep olur.

Allah bir kuluna bol rızık verir rahmeti sayesinde, O rızık ve nimet, tatlı bir hayata, rahatlık ve refaha aracı olur. Hem dünyada rahat ve mutlu yaşar, hem de bu nimetle, âhiret hayatını kazanır.

Bazen de insan, bunca nimetlere kavuştuğu halde rahmetten mahrum olur. Bu halde o rızık ve kısmet üzüntü ve korkunun, kin, hased ve düşmanlığın kaynağı olur. Aynı zamanda cimrilik veya hastalık gibi, yahut Allah'ın verdiği nimetleri şurada burada boşuna israf ve kıymetini bilmeme gibi sebeplerle o nimetlerden lâyıkı gereği yararlanamaz, büsbütün mahrum olabilir de...

Allahu Teâlâ bir kula rahmetiyle beraber, evlât verir. Bakarsın verilen bu evlât onun için en tatlı bir

ziynet, sevinç, sürûr, ve saadet aracı olur. Dünya hayatında böyle olduğu gibi, Allah'ı bilip tanıyan, sevip sayan, hak ve hukukuna uyan cemiyete karşı hayırlı hizmetlerde bulunan salih bir evlât yetiştigi için de, âhirette kat kat sevap ve mükâfata erişir. Kimine de rahmetinden mahrum olarak evlât verir. Bu sefer o evlât, onun için atılmaz bir belâ, çekilmez bir sıkıntı olur. Gündüz yorgunluk, geceleri uykusuzluk olur.

Yüce Allah kimine rahmetiyle sıhhat, afiyet, güç, kuvvet verir. Bunlar onun hakkında gerçekten birer nimet, tatlı, neşeli hayat olur. Bir de rahmetinden mahrum etti mi bakarsın ki o sıhhati ve kuvvetli olan o insan bu nimetleri cismini yıkıcı, ruhunu bozucu yerlerde harcamış ve hesap günü için de günahla doldurmuştur defterini...

Allahu Teâlâ kimini de saltanat ve makam sahibi eder. Bunlar, islahat ve uygulamaya vasıta, huzur ve emniyete sebep, her türlü faydalı işlerin yerine getirilmesine aracı olurlar. Çünkü bunlarla beraber verilmiş olan bir şey daha vardır : Rahmet... Eğer rahmetten mahrumsa verilmiş olan o makam, şan ve şöhret bir gün elden çıkar diye korku ve telâş, bu değilse tuğyan ve zulüm; yahut kin, husûmet ve haset. Netice itibarıyla rahmetten mahrum olan kimse maddi nimetlere sahip olsa da onda huzur ve sükûn bulmak mümkün değildir. Rahmetten mahrûm, materyalist, bir hayat sürdürmek isteyen servet ve mevki sahibi, elindekilerin de hayrını tam göremez, üstelik bunlarla kendisini cehennem ateşine sürükleyici bir yığın günah kazanır ve bu suretle dünya ve âhirette hüsrana uğrayanlar grubuna katılmış olur...

Geniş ilim, uzun ömür ve yüksek makam... Hep bunlar değişen İlâhî rahmetin gerçekleşip gerçekleşmemesine göre değerlendirilmelidir. Cenab-ı Hak ha-

yır ve bereket ihsan edebilir. Az bir dünya maddesini kişinin rahatlığına ve saadetine aracı kılabilir.

Buraya kadar zikrettiğimiz hususlar fertler için olduğu gibi cemiyetler için de söz konusudur. Toplumlar fertler gibidir. Her şeyde, her hususta, her yerde hüküm budur. Bu verdiğimiz örnekleri çoğaltmak ve daha başkalarını bunlara eklemek mümkündür.

Allah'ın rahmetindendir. O'nun rahmetini bilmek, hissetmek! Farkında mısın? Allah'ın rahmeti seni nasıl kucaklamış, bağrına basmış, o rahmetin eserleri seni kuşatmış... Ne var ki, rahmet ve merhametin varlığını anlamam da aynı rahmettir. Allah'ın rahmetini ümit etmem ve onu gözetip beklemem rahmetin, rahmete erişmenin ta kendisidir. Ve bu rahmete güvenmen, her işinde ona yönelip, ona sığınman rahmetin ta kendisidir. Asıl azap ve eziyetin sebep ve kökü de, bu rahmetten uzak oluşun yahut ondan ümidi kesişin, veyahut da o hususta şek ve şüpheyi düşüşündür. Hem bu azap öyle fena bir şeydir ki, Allah onu mü'min kulunun başına aslâ getirmez : «...*Hakikat şudur ki, kâfirler gûruhundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.*» (Yûsuf, 87).

Allah'ın bu rahmetine, onu samimiyetle isteyen herkes, her yerde ve her türlü şartlar içinde kavuşabilir :

İbrahim (a.s.) bu rahmeti ateşin içinde buldu.

Yûsuf (a.s.) onu kuyuda buldu, zindanda buldu.

Yûnus (a.s.) onu balığın karnında, karanlıklar içinde buldu.

Mûsa (a.s.) onu nehirde, her türlü kuvvet, destek ve korumadan yoksun, masum bir çocukken buldu. Nitekim onu, kendisinin azılı düşmanı Firavun'un sarayında da bulmuştu.

Ashab-ı Kehf, saraylarında ve evlerinde bulamadıkları bu rahmeti sığındıkları mağarada bulmuşlardı. Birbirine şöyle demişlerdi :

«...O halde mağaraya çekilin ki Rabbiniz size rahmetinden genişlik versin...» (Kefh, 16)

Allah'ın Resulü (s.a.v.) de, sahabesi Ebu Bekir (r.a.)'le beraber bu rahmeti mağaranın içinde buldular. Düşman, kendilerini adım adım takip ediyor, izlerini sürüyordu...

Her şeyden elini eteğini çekip, ümidini kesip de ona, yalnız o rahmete sığınan her kul, her zaman bulur onu, erer ona... Yeter ki şüphe ve eksikliklerin her türlüşünden tamamen arınsın. Allah'dan başkasının rahmet ve merhametine bel bağlamasın, bütün kapılardan yüz çevirip yalnız ve yalnız O'nun kapısına baş koysun...

Sonra Allah bir kuluna rahmetinin kapılarını açtı mı, artık onu kapayacak hiç bir kuvvet yoktur. Bunun gibi, rahmet kapısını kapadı mı, onu açabilecek hiçbir kuvvet bulunamaz. Hak ve hakikat böyle olunca : Hiç bir kimseden korkmaya, hiç bir kimseden bir şey ummağa, herhangi bir nesneden korkup, herhangi birine ümit bağlamağa asla gerek yoktur. Ne bir vasıtanın elden çıkmasından korkulur, ne de birinin aracı olmasından hayır umulur. Her şey, yalnız ve yalnız Allahu Teâlâ'nın külli iradesine bağlıdır. O ne dilerse o olur. Allah'ın açtığını kapayacak yoktur. Tutup kapadığını açabilecek bir el veya anahtar yoktur. Emir, doğrudan doğruya Allah'a ait, O'na dönücüdür...

«*Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.*»

Dilediği gibi açar, kapatır... Kimse O'na karışamaz, müdahale edemez, denetlemeye kalkamaz. Açıp kapamasında nice gizli hikmetler vardır. O, hikmet

ve iradesiyle dilediğini yapar. Hakim O, emir O'nun, herşey O'nundur.

«Allah'ın insanlara verdiği rahmeti önleyebilecek yoktur.»

«Tutacağı şeyi de bundan sonra salıverecek yoktur.» (Fâtır, 2)

Şu halde insanlardan hiç birine ümit bağlamak, yahut herhangi birinden korkmak yoktur. Allah'ın tutup esirgediği bir rahmeti, hiç bir kimse salıveremez.

İnsan duygu ve düşüncelerine yerleştirilmek istenen ne berrak bir huzur, ne tatlı bir sükündür bu!...

Âyet-i Celile'nin vicdana yerleştirmek, ve koymak istediği bu emniyet, bu istikrar, duygu ve düşüncelerde ve değer ölçülerindeki bu açıklık ne güzel, ne yücedir...

Bir tek âyet hayata yeni bir şekil veriyor, bu hayat için kesin sarsılmaz değerler biçiyor. Hiç bir olayın tesiri altında kalmayacak dağ gibi ölçüler koyuyor. Zamanın şartları ve olayları ne olursa olsun; giden gitsin, gelen gelsin, büyük olsun, küçük olsun, önemli olsun, olmasın bunların kaynağı da insanlar, olaylar veya başka şeyler olsun... Önemi yok. Bütün bunlar, âyetin getirdiği esasları; yani hayat felsefesini, kıymet hükümlerini ve ölçüleri, kesinlikle zedeleyip sarsamaz. Çünkü Hak yapısı olan bu esaslar öyle soylu, öyle köklü ve öylesine sağlamdır ki, dışardan gelecek bir fırtına veya kasırga onu etkileyemez.

Bu âyetin şekillendirdiği bir insan kalbi; olaylara, şahıslara, kuvvetlere, kıymetlere vesair şeylere karşı, kocaman bir dağ gibi sağlam olur.

İnsanlar ve cinler elele verseler, Allah'ın kapadığı bir rahmet kapısını açamazlar. O'nun açtığı kapıyı da kapayamazlar...

«O, Azîz'dir, Hakîm'dir.»

İşte İslâm yeni doğarken, Kur'an, böyle bir tek âyetle ve bu şekilde, öyle bir insan topluluğu meydana getirmiştir ki, o topluluğun eşini, çağlar boyunca tarihler yazmış değildir... Bizzat Yüce Allah'ın gözetmesinde, O'nun kitabıyla meydana getiren bu seçilmiş topluluk, güç ve kuvvet araçlarında birer insan olsunlar da, yeryüzünde Allah'ın yapmak istediği inanç, düşünce, değer ve ölçüler, kanun ve nizamları kursunlar, gerçek hayat, ideal ve örnek yaşayış numunelerini Allah'ın irâdesine uygun biçimde yerleştirsinler diye...

Bu seçkin ve muhterem topluluk, Allahu Teâlâ'nın takdir ve yardımı eseri olarak yeryüzünde öyle üstün hizmet ve ıslahat yapmışlardır ki, sanki tarihin kaynağı değişmiş ve yepyeni bir hayata başlamıştır.

Bu üstün ve örnek topluluğun kısa bir süre içinde bu derece başarılı olmalarındaki sır, onların, Kur'an'ın hem lâfzına hem de ruhuna uygun olarak yaşamaları ve her türlü davranışlarını ve ilişkilerini buna göre ayarlamaları ve bunun için yaşamalarıdır...

Bu Kur'an halen insanların elindedir ve aynı âyetleriyle, Allah'ın izni ve yardımıyla, yeryüzünde, Sahabe-i Kirâm ve Selef-i Sâlihine benzer, gerekli ıslahatı yapabilecek fert ve toplumlar meydana getirmeye gücü yeter. Şu şartla : Kur'an'ın açıkladığı hayat anlayışı ve koyduğu değer hükümler, kalp ve zihinlere öylesine işleyip sinmeli ki, insanların günlük yaşayışlarında, şahsî ailevî ve beşerî ilişkilerinin hepsinde bu gerçekler, gözle görülür, elle tutulur derecede açıkça görülmelidir.

Yukarıda geçen Ayet-i Kerime'de şahsen görmek bahtiyarlığına erdiğim özel bir rahmete karşı, şükür

gereği olarak benim de Allah'a hamd ü sena ile yönelmem gerekiyor, şöyle ki :

Güç, çetin, mihnet ve meşakkatli bir durumda iken şu anda bu Âyet-i Kerime ile yüzyüze gelmiş bulunuyorum. Ruhumun sıkıldığı, kalbimin daraldığı mihnetli ve çetin bir anda bu âyet karşıma çıkıverdi hakikatinden haberdar olmamı Allahu Teâlâ bana kolay kıldı. O hakikati ruhumda öylesine hissetmeğe başladım ki, sanki o bir kevser şarabıdır ve ben onu yudumlayarak tadını bütün vücudumda hissediyorum. Tadını bizzat aldığım bir gerçek, sadece mânasını anladığım bir lâfız değil... Bu benim için başlı başına bir rahmet oldu. Bana bu şekilde açılan âyetin, canlı, gerçekçi bir tefsiri olarak kendini takdim ediyorum. Oysa, önceleri bu âyeti çok okumuş, çok dinlemiştim. Fakat bu anda, kevserini içime akıtıyor, mânasını tefsir edip fiilen gerçekleştiriyor ve diyor ki : İşte ben o'yum... Allah'ın açtığı rahmet'in bir damlasıyım, bir örneğiyim. Bak işte, nasıl oluyor.

Gerçekte çevremde ne varsa olduğu gibi yerinde duruyordu. Değişen hiç bir şey yoktu. Fakat benim duygu ve düşüncelerim tamamen değişmişti. Gerçekten ulu bir nimettir kalbin, bu varlıkların hakikatlerinden en büyüğüne açılması... Bu âyetin taşıdığı yüksek hakikat gibi. Hem öyle bir nimet ki, insan onu tadar ve yaşar; lâkin kolay kolay onu anlatamaz, yazı ile başkalarına aktaramaz. Ben bu nimeti yaşadım, tadına baktım ve tanıdım. Ve bunlar hayatımın en sıkıntılı, katı ve zor devresinde gerçekleşti. Ve işte ben şu anda genişlik, rahatlık, ferahlık içindeyim. Her türlü darlıktan, sıkıntıdan ve mihnetlerden kurtulmuş durumda, huzur ve sükûn içerisindeyim. Halbuki ben olduğum yerdeyim! Bu Allah'ın kapısını açtığı, feyz ve be-

reketini âyetlerinden bir âyetin içine döktüğü ilâhî bir rahmettir.

Kur'an-ı Kerim'den bir âyet nûrdan bir pencere açıyor. Yine o âyeti rahmetten bir kaynak fışkırtıyor. Yine bu Âyet-i Kerime, rıza, güven ve huzura yol açıyor.

Bütün bunları bir göz kırpması, bir nabız atması kadar kısa bir süre içinde gerçekleştiriyor.

Hey Rabbim, hamdolsun Sana.

ALLAH İNANCININ MENŞEİ

Gerçekten Nûh (a.s.)'un kavmi... Bunca cahiliyetlerini, batıl da bu kadar ısrarlarını ve Hz. Nûh (a.s.)'un getirdiği hak davasına karşı bu kadar inatçı gördüğümüz bu kavim... Ki Hz. Nûh (a.s.) hâlis tevhid inancından başka bir şey getirmemişti. Yalnız ve yalnız Allah'a kul olmalarını ve O'nun dinine bağlanmalarını bildirmiş, O'nun yanısıra hiçbir şeye tapınmamalarını tebliğ etmişti...

İşte Nûh Peygamber (a.s.)'in bu izde olan kavmi... Âdem (a.s.)'in soyundan geliyordu. Nitekim Âdemoğullarının hikâyesini A'raf ve Bakara sûrelerinde görmüştük. Hz. Âdem Safiyyullah sadece, yeryüzünde Allah'ın emanet ettiği hilâfet görevini yerine getirmek için gönderilmişti. Zaten onun yaratılışı da bu gayeye dayanıyordu. Kabiliyetleri ve yetenekleri hep bu görevi omuzlayacak nitelikte yaratılmıştı. Düştüğü durumdan nasıl kurtulacağını da Rabbi ona öğretmişti. Rabbi tarafından gönderilen kelimeleri nasıl alıp ezberleyeceğini ve bu sayede kurtuluşa sahip olacağını da yine Rabbi ona öğretmişti.

Allah'ın Hz. Âdem'den ve çocuklarından; Allah'ın gönderdiği emirlere uyacaklarına dair ve de kendisinin ve soyundan gelen bütün insanların düşmanı olan şeytanın aldatmasına uymaları konusunda ne gibi söz aldığını hep o sûrelerde görmüş ve okumuştuk.

Şu halde Hz. Âdem yeryüzüne inerken Allah'a teslim olmuş ve hidâyetine uymuş olarak inmişti... Şüphesiz ki, kendi soyundan gelenlere de Hz. Âdem bu teslimiyeti yani İslâm'ı, nesil nesil öğretmişti. Şu halde gerçek olan odur ki, yeryüzünde insanlığın tanıdığı ve bağlandığı ilk ve tek din İslâm dini idi. Ve beşeriyet onun yanı sıra hiç bir ilâhî inanç tanımamıştı. Şu anda Nûh Peygamberin kavminin —ki onlar da Hz. Âdem'in soyundandılar ve ondan kaç nesil sonra geldiklerini Allah'dan başka kimse bilmez— bu derece Câhiliyet bataklığına battığını gördüğümüz zaman kesin olarak diyebiliriz ki, bunların içine düştükleri Câhiliyet ortamı bunca putları, mitolojileri, hurafeleri adet ve gelenekleriyle, düşünce ve tasavvurlarıyla geçici bir haldir. Onlar Âdemoğluna isabet eden şeytanın aldatmacasıyla bu bataklığa düşmüşlerdir. İnsan ruhunda şeytanın sızabileceği gediklerin bulunmasından ötürü bu sapıklıklara dalmışlardı. Allah'ın ve insanların düşmanları her zaman bu gediklerden sızarlar ve Allah yoluna sarılmak isteyenleri alıkoyarlar. Halbuki Allahu Teâlâ insanoğlunu yarattığı zaman ona biraz da seçme gücü vermiş —ki bundan dolayı insanoğlu imtihana çekilmektedir— Allah'dan başkasına ibadet etmemesini, Allah düşmanlarının hükmü altına düşmemesini sağlamıştır. İnsan bu seçme gücü sayesinde Allah'ın prensiplerinin dışına da çıkabilir ve bir kıl payı çıktığı zaman şeytan onu birkaç adım ilerilere çekmek için çalışır. Neticede Âdem Peygamberin torunlarının böyle bir Câhiliyet bataklığına düşmelerini temin eder. Hem de Allah'a teslim olmuş Âdem (a.s.)'dan birkaç nesil sonra...

Bu gerçek... Yani yeryüzünün tanıdığı ilk inanç sisteminin tek bir Allah'ın ilâhlığına ve Rab'lığına dayanan tevhid esasına temel inanç kabul eden, İslâm

inancı olduğu gerçeği... Bizi «karşılaştırmalı dinler tarihi» bilginleri denilen zatların ve onlarla aynı görüşte olan dinlerin evrimi ve tekâmülü anlayışına sahip bulunanların ortaya attıkları bütün görüşleri temelden reddetmemizi gerektirir... Bunlara göre dinler tekâmül etmiş ve en son olarak tevhid inancı gelmiştir. Yani daha evvel insanlar birçok ilâhlara tapıyorlardı. Sonra iki ilâha tapmaya başladılar ve en sonunda tek ilâhı kabul ettiler. Ayrıca güneş ve yıldızlar gibi çeşitli tabiat kuvvetlerini ilâhlaştırmışlardı. Bir kısmı da ruhlara tapınıyordu. Ama tekâmül ederek sonunda tek tanrılı dinler kabul edildi. Ve daha buna benzer nice sapıklıklar ki, bu araştırmalar esasen bir takım tarihi, psikolojik ve siyasî hedefler gütmektedir. Asıl gayeleri semavi dinleri vahiy ve risalet kurumunu kökünden yıkmak, dinlerin Allah katından geldiğini değil de insanların kendi elleriyle yaptıklarını ve neticede beşer düşüncesinin değişmesiyle değişime tâbi olduğunu, yani tekâmül ettiğini ispatlamaktır...

İslâm'ı savunan yazarlardan bir kısmı da aynı hatalara düşüyor. Ve dinler tarihi araştırmacılarının takip ettiği yanlış yolu izliyorlar. Aslında onların takip ettiği yol yukarıda belirtilen hedeflere dayanır. Ama bu yazarlar çoğu kez farkına varmadan yapıyorlar bunu. Halbuki İslâm'ı savunayım derken onu temelden yıkıyorlar, Kur'an-ı Kerm'in belirttiği ve kesinlikle açıkladığı gerçekleri yok ediyorlar. Kur'an-ı Kerim, Hz. Âdem'in dünyaya indiği zaman İslâmiyeti getirdiğini, Hz. Nüh'un da geldiği zaman kavminin bu gerçeklerden uzaklaşarak cahiliyetin bataklarına düştüğünü görüp aynı İslâm'ı getirdiğini belirtiyor. Evet mutlak tevhid esasına dayanan İslâm'ı... Nüh (a.s.)'dan sonra değişen zaman içinde insanlar İslâm'dan sapmışlar, cahiliyete dalmışlar ve bunun üzerine gelen bütün

peygamberler onları yeniden İslâm'a çekmek için gelmişlerdir. Evet mutlak tevhid prensibine dayanan İslâm'a... Gerçek olan odur ki, semavi dinlerin hiç bir esasında değişiklik olmamış, sadece detayla ilgili birtakım hükümlerde zamanın değişimine uygun farklılıklar olmuştur. Cahiliyet mensubu kimselerin sapık inançlarındaki evrime bakarak ilâhî dinlerde de evrim olduğunu iddia etmek veya düşünmek doğru değildir. Bu sadece peygamberler vasıtasıyla gelen ilâhî dinin insanlar arasında bazı izlerinin kaldığını veya tesirlerinin var olduğunu gösterir. Nesiller, gelen ilâhî dinden ayrılırsalar bile birtakım artıkların kaldığını gösterir. Onların cahiliyet esasına dayanan inançları gelişmiş ve tevhid gerçeğine doğru yaklaşmış olabilir, yoksa semavi akidesine gelinse, o insanlığın tarihi kadar eskidir ve putperest dinlerden önce de vardır. Ta ilk geldiği gün de aynı şekilde gelmiştir. Çünkü o beşer düşüncesinin sonucu değildir. Allah katından gelmiş ve en mükemmel şekilde inmiştir...

İşte Kur'an-ı Kerim'in yerleştirdiği gerçek. Ve işte İslâm düşüncesinin üzerine oturduğu hakikat... Şu halde bir müslüman araştırmacının, hele bir de İslâm'ı savunmak arzusunda ise, Kur'an'ın yerleştirdiği gerçeğin dışına çıkması, açıkça belirttiği hakikatları değiştirmeğe yeltenmesi ve karşılaştırmalı dinler tarihi bilgilerinin koydukları görüşleri tekrarlanması için hiç bir sebep ve gerek yoktur. Çünkü onların ortaya attıkları görüşler biraz önce de dedığımız gibi belli bir gayeye ve hedefe dayanmaktadır.

Her ne kadar biz burada İslâm konusunda eser yazan, yazarların düştükleri hataları ve yanlışları, uzun uzadıya tartışacak değilsek de bu konuya örnek olmak üzere bir kitabı ele alacak ve onu Kur'an,ın koyduğu prensipler ve yerleştirdiği metod doğrultusunda

incelemeye çalışacağız. Gerçekte bu tartışmanın içeriği, bir başka kitabın konusudur.

Üstad Abbas Mahmud el Akkad «Allah» adlı eserinde «İnançların Ashı» başlıklı bölümünde diyor ki :

«İnsan inanç noktasında tıpkı ilim ve sanatlarda olduğu gibi gelişmiştir. İnsanların ilk inançları da tıpkı ilkel hayatları gibiydi. İlim ve sanatta da böyle olmamış mıydı? İlk insanların bilgisi ve sanatı din ve ibadetlerden hiç de ileri sayılmazdı. Birisindeki gerçek unsur öbüründekinden fazla değildi.

İnsanlığın din yolundaki çabaları ilim ve sanat alanındaki çabalarından daha zor ve daha uzun olmalıydı.

Çünkü büyük kâinat gerçeği, gerek ilmin, gerekse sanatların uğraştığı sahalardan hem daha genişti, hem de elde edilmesi daha zordu.

Çok zaman insanlar şu parlak güneşin durumundan haberdar olamamışlardır. Halbuki insan organlarının en iyi hissettiği ve gördüğü şeydi güneş. Çok yakın zamanlara kadar güneşin dünyanın çevresinde döndüğünü sanıyorlardı. Hareket ve seyirlerini tıpkı bir bilmeceyi çözer veya bir rüyayı yorumlar gibi çözüyor veya yorumluyorlardı. Hiç kimsenin hatırına gelmemiştir yine de güneşin varlığını inkâr etmek, halbuki bilgileri karanlık üstüne karanlıklarla kaphydı o konuda. Öyle sanıyoruz ki, hâlâ da bu bilgisizlik dumanı kaybolmuş değildir.

İlk Câhiliyet devirlerindeki dinlerin temeline inmek dinlerin batıllığına delâlet etmeyeceği gibi, olmazı araştırmakta olmayacaktır. Ortaya koyacağı şey bu büyük gerçeğin bir asra sığmayacağı ve o asırda yaşayan insanlar tarafından tam olarak kavranılmayacağı gerçeğidir. Asır asır, devir devir insanlar dinleri öğrenmeye çalışmışlardır. Hem de değişik değişik üs-

lûplarla. Tıpkıküçük gerçekleri öğrenirken yaptıkları gibi. Hatta akıl la kavranan ve duyularla anlaşılan bu küçük gerçekleri öğrenmek için çalıştıklarından çok daha zor ve çetin olarak onları öğrenmeye çalışmışlardır.

Bütün dinleri karşılaştırmalı olarak inceleyen dinler tarihi, ilk insanın inandığı efsane ve hurafelerin bir çoğunu gözler önüne sermiş bulunuyor. Hâlâ da ilkel kabileler arasında onların kalıntısına rastlamak mümkündür. Hattâ medenî memleketler diyebileceğimiz ülkelerde de onların kalıntısına rastlayabiliriz. Bu ilimlerin bunlardan başka şeyleri gözler önüne sereceğini beklemek de elbette olacak bir şey değildi. İlk dinlerin görülen şekilde ilkel, cahilâne ve karmakarışık bir durumda olmasından daha tabii bir şey olamazdı. Akla uygun olarak ilkel insanlardan beklenen, tabiatıyla bunlardan başkası olmayacaktı. Elde edilen bu sonuçlarda dinin özü ile ilgili; bilginleri yeni bir görüşe götürecek bir şey yoktur, ayrıca garipsenecek yanları da mevcut değildir. İlkel dinler üzerinde araştırma yapacak bir bilginin peşinen ilk insanların kâinat gerçeklerini tam ve gerçek olarak bildiğini, her türlü şüphelerden uzak, temiz bir inanca sahip olduklarını düşünerek araştırmaya kalkışması elbette imkânsız bir araştırma olacaktır»...

Yine merhum Akkad aynı eserinin «ilâhî dinlerin tekâmülü» başlıklı bölümünde de diyor ki :

«Karşılaştırmalı dinler tarihi bilginler; ilkel devirlerden beri insanların tanrı ve inanç anlayışı konusunda genel alanda üç türlü tekâmül geçirdiğini kabul ediyorlar :

- a — Çok tanrılı mitolojik (Polytheism) devir.
- b — Metafizik devir.
- c — Tek tanrılı (Vahdâniyet, monotheism) devir.

Çok tanrılı devirde ilkel kabilelerin yüzlerce tanrıları bulunuyordu. Hattâ bu devrede her büyük âîlenin tapındığı ayrı bir tanrı ve tanrının huzurunda okuyacağı duâları vardı. Kurbanlar sunduğu değişik tanrıları bulunmaktaydı.

İkinci devrede, yani ayıklama ve seçme devresinde yine birçok tanrılar vardı, ancak bu tanrılar içinden birisi veya birkaçı öne geçiyor ve seçiliyordu. Bu seçilen tanrının başa geçmesinin çeşitli sebepleri vardı. Ya başa geçen kabilenin tanrısı idi veya geçim ve savunma görevini üzerine alan kabilenin tanrısıydı. Veya baştanrı kendine uyanlar için diğer tanrılardan önemliydi. Veya rüzgâr ve fırtına tanrısı diğer tabii olayları meydana getirmekle görevli bulunan tanrılardan daha çok korku ve saygı konusu oluyordu.

Üçüncü devrede kabilelerin yerini ümmetler alıyor. Değişik iklimlerdeki değişik toplumlar birleşerek kendi aralarında bir tek tanrıya tapıyorlardı. Bu devirde bazı milletler güç ve kuvvetleriyle kendi tanrılarını diğerlerine üstün kılıyorlar. Bazan da yenilen milletler yenen milletlerin tanrısına tapınmayı üstün tutuyorlardı. Bunun yanı sıra kendi eski tanrısı da yine olduğu gibi kalyordu. Yani güçsüz güçlünün peşinde koşuyordu.

Bu birlik ancak bir çok medeniyet basamaklarının geçilmesinden sonra sağlanabilmişti, o da birçok eksiklerle. Gelişen medeniyet ile bilgi araçları da gelişiyor ve bazı kafalar ilkel insanların inandığı lüzumsuz şeylere veya hurafelere inanmıyor, onlar aklına yatmıyor ve kendi tanrısını en üstün sıfatlarla donanmış olarak düşünüyor, eski dinlerdeki çok sayıda tanrı fikrini reddediyordu. Ayrıca ibadet ile birlikte kâinatın sırlarını düşünüyor ve onun yüce irade ile olan ilişkisini göz önünde bulunduruyordu. Ve çoğunlukla

bu toplulukların büyük tanrısı gerçek tanrı özelliklerine yaklaşık özellikler kazanıyordu. Diğer tanrılar ise daha aşağılarda yer alıyor, kimisi melekler durumuna düşüyor, kimisi de semavî divandan kovulmuş tanrılar olarak düşünülüyordu»...

Gerek yazarın kendi cümlelerinden, gerekse karşılaştırmalı dinler tarihi bilginlerinden aktararak verdiği fikirlerde açıkça görülüyor ki, insanlar bizzat kendileri uyduruyorlar inanacakları şeyleri. Bunun için de ilmi, fikrî, zihni ve siyasî yetenekleri ve seviyeleri bu inançlarında açıkça göze çarpıyor. Bundan dolayı çok tanrılı dinden iki tanrılı dine ve iki tanrılı dinden tek tanrılı dine geçiş yolu zaman bakımından meydana gelen bir gelişmenin sonucu olup genellikle belli bir düzen içinde seyretmektedir.

Bu görüş yazarın kitabına yaptığı önsözde bile açıkça görülmektedir. «Bu kitabın konusu ilâhî inançların doğuşudur. Evet insanın bir tanrı varsaydığı günden ta bir tek tanrının varlığını kabul ettiği ve tevhidin paklığına ulaştığı güne kadar olan seyri ve merhalesi.»

Hiç şüphe götürmeyen bir gerçektir ki, bu, Hak Teâlâ'nın kitabında belirttiği şeylerden başkadır. Yazar karşılaştırmalı dinler tarihi incelemesi yapan bilginlerin etkisinde kalmıştır metod bakımından... Allah Teâlâ kesin olarak bildirmektedir ki, ilk insan olan Hz. Âdem tam olarak tevhid inancını getirmişti. Hiç bir şekilde politeizmin veya düalizmin hurafe ve şüphelerine bulaşmamıştır. Yalnız ve yalnız Allah'ın dine bağlanmış ve O'na başkasını eş koşmamıştır. Çocuklarına da tevhid inancını öğretmiştir. Daha tarihin ilk devirlerinde İslâm'dan başka din Allah'tan başka ilâh ve tevhidden başka inanç tanımayan bir nesil vardı. Fakat Hz. Âdem'in soyundan birkaç nesil geç-

tikten sonra gelen nesiller tevhid inancından ayrılarak, ya politeizme veya düalizme sapsmışlardır... Veya daha başka sahte tanrılara... Taki Hz. Nüh gelmiş ve tevhid inancını yeniden getirmiştir. Hz. Nüh'a inanmayıp ta cahiliyette devam edenler tufan ile boğulmuş ve gitmişlerdir. Yeryüzünde sadece tevhidin temiz inancına sahip bulunan müslümanlar ve müvahhidler kalmıştır. Onlar hem çok tanrıcılığı reddetmişler, hem de ikili tanrıya inanmayı, ayrıca bütün sahte tanrıları ve onlara ibadeti kabul etmemişlerdi. Kesin olarak diyebiliriz ki, Hz. Nüh'un soyundan da birkaç nesil mutlak tevhid inancına dayanan İslâm inancını devam ettirmişlerdi. Bir zaman sonra onlar da yeniden tevhid inancından sapsmışlar ve böylece her peygamber bir diğerinin peşinden İslâm inancını yeniden getirmiştir :

«Senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki : «Muhakkak ki Ben'den başka ilâh yoktur, öyleyse Bana ibadet edin» diye vahyetmiş olmayalım»... (Enbiya, 25)

Şüphe götürmeyen bir gerçektir ki, Kur'an'ın belirttiği şeyler ayrı, karşılaştırmalı dinler tarihi bilgilerin ve onları izleyen «Allah» kitabının yazarının söylediği şeyler ayrıdır. Her ikisi arasında hem görüş açısı bakımından, hem de vardıkları neticeler bakımından çok büyük ayrılıklar vardır... Dinler tarihi araştırmacılarının görüşleri soyut olarak birer görüştür, bazen birbirleriyle dahi çatışırlar. Bundan dolayı bu konuda söylenecek son söz olamaz. Hattâ fani insanların araştırmaları arasında bile onların söyledikleri son söz değildir.

Şüphesiz ki Allah Teâlâ bir konuyu bu kadar kesin ve açık olarak Kitab-ı Kerim'inde açıklar ve belirtirse, birisi de kalkar aynı konuda Allah'ın belirttiğinin karşıtı bir şey ortaya koyarsa, gerçekte uyulması

gereken en sağlam söz Allah'ın kelâmıdır... Hele İslâm'ı savunmak için kaleme sarılan ve bütün gayeleri İslâm'ın etrafına serpiştirilmek istenen fitneleri girdirmek olan iyi niyetli yazarların yapacağı şey bundan başkası değildir. Bu dine onun temel kaidelerinden birisini yıkarak hizmet edilmez. Bu temel kaidelerden birisi hak dinlerin Allah tarafından gönderilen vahiylerin eseri olup insanların kendiliklerinden uydurmadıklarıdır. Bir diğeri de tevhid inancını getirdiğidir. Hiç bir peygamber hiç bir devirde tevhid inancının dışında bir şey getirmemiştir. Ayrıca bu dine bu dinin koyduğu kaideleri bırakıp da dinler tarihi araştırmalarının kaidelerine dayanarak hizmet edilmez. Hele onların belli bir gaye için çalıştıklarını ve belirli bir hedefleri olduğunu bilince onların görüşlerini benimsemek olmaz. Çünkü onların ana gayesi ve temel hedefi bu dini kökten yıkmak ve yok etmektir. Bunun için de önce onun Allah tarafından gönderilmiş bir vahiy olduğunu, reddederler. Bu dinin insanların akli ve fikri tecrübelerinin neticesi olarak tekâmül etmediğini, aksine ezelden beri mükemmel olduğunu kabul etmek istemezler.

ALLAH'IN ZÂTI

Allah'ın zâtını kavramak bizim yetersiz beşerî zekâmızın işi değildir. Ünlü düşünür Gazzâlî'nin ifâdesiyle altın tartan hassâs terazilerle nasıl kayaları tartmak mümkün değilse, aynı ölçüde hassâsiyete sahip olan aklımızla da âlemin yüce yaratıcısını anlayıp idrâk etmemiz mümkün değildir. Bu nedenle müslümanların Allah'ın zâtıyla değil sıfatlarıyla ilgilenmesini buyurmuştur sevgili peygamberimiz,

Allah'ın zâtı ve sıfatları hakkında Kur'an'da belirtilenlerin dışında spekülasyonlara girişmek müslümanlara hem birşey kazandırmaz, hem de mânâsız yere enerji tüketimine vesîle olur. Bu konuda çok net bir anlayışı savunan Seyyid Kutub şöyle diyor :

«Allah göklerin ve yerin nûrudur...» (Nûr, 35)

Halen de bu hayret dolu ifadeler aydınlıkları ve doğru yolu gösteren nûr feyazanını tecelli ettirmeye devam etmektedir. Bu nûr, bu aydınlık bütün kinatı kaplamakta, duygulara, organlara inmekte, gizli noktalara sızmakta, en dip noktalara kadar yayılmaktadır. Ve bu nûrla bütün kâinat göz alıcı bir aydınlık için de yüzmektedir. Her an göz ve basiret sahipleri bu nûrla karşılaşmakta, bu nûrla yüz yüze gelmektedir. Bu

nûr bütün perdeleri ortadan kaldırmakta, gönüllere rahatlık vermekte, ruhlara kanat germektedir. Her şey bu uçsuz bucaksız feyiz ummanında yüzmekte, her şey nûr denizinde temizlenmekte ve her şey bu nûr ummanında ağırlığını, yoğunluğunu yitirmekte, enginlik parlaklık, uçmak, Rabbe varmak, Rabbi bilmek, Rabble uyuşmak, Rabble dost olmak, Rabble sevinmek ve Rabble sevinç deryasına dalmak için hazır hale gelmektedir. Ve bir de bakıyoruz ki bu, çevremizdeki kâinat içinde bulunan herşeyle birlikte bütün sınırlardan ve kayıtlardan uzak aydınlık bir âlem içerisinde. Bu aydınlık içerisinde gök ve yer birleşiyor. Canlı cansız bütün varlıklar sarmaş dolaş oluyor, uzaklar yaklaşıyor, çağlar birbiriyle kucaklaşıyor. Görülen ve görülmeyen yan yana geliyor, duyulan ve duyulmayan aynı gönülde yer ediyor...

«Allah göklerin ve yerin nûrudur.»

Göklerin ve yerin ayakta durması bu nûra bağlıdır. Göklerin ve yerin düzeni bu nûr ileidir. Bu nûrdur ki göklere ve yere varlık unsuru veriyor. Bu nûrdur ki göklere ve yere temel kanunlarını tevdi ediyor. Son zamanlarda insanoğlu kendi bilgisiyle bu büyük gerçeğin bazı yanlarını kavrayabilir gibi oldu. İnsanların elinde adına madde denilen şeylerin, atomun parçalanmasıyla hiçbir maddî temeli olmayan ışık demetlerinden veya ışık dalgalarından ibaret olduğu anlaşıldı. Ve görüldü ki madde diye bir şey yoktur, sadece ışık vardır, nûr vardır, nûraniyet vardır. Bilindiği gibi bir atom parçalandığı zaman bu elektronlar nötronlar ve protonlar aslı nûr olan ışık dalgaları haline geçer. İşte ilmin bu büyük gerçeği kavramasından önce, hem de çok önce insan gönlü bu ilâhi nûru farkediyordu. Parlayıp enginlere kanat geren, nûrlu ufuklara doğru açılan gönüller bu aydınlıktan, bu nûrdan haber-

dar idiler. Nitekim Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nın gönlü bu nûru bütün mükemmelliği ve kapsamı ile idrâk etmiş, Taif'ten döndüğünde bu ilâhî nûr ile coşmuş, insanlardan elini silkeleyerek Rabbine yönelmiş ve şöyle demiştir : «*Karanlıkları aydınlattığın, dünya ve âhiret işlerini yoluna koyduğun yüzünün nûruyla sana sığınıyorum Rabbim.*» Aynı coşkunuğu Mirâc Gece-si de duymuş, ilâhî yolculuktan sonra Hz. Âişe (r.a.) ona : Rabbini gördün mü? diye sorduğu zaman şu karşılığı vermişti : «*Nûrdu, nasıl görebilirdim ki O'nu.*»

Fakat insanoğlunun bünyesi bu varlıklar âlemini kaplayan sonsuz nûru uzun müddet görmeye dayana-cak güçte değildir. O eşsiz ufuklara uzun süre uzanma gücüne malik değildir. O eşsiz ufuklara uzun süre uzanma gücüne malik değildir. İşte Âyet-i Kerime bu uçsuz bucaksız ufukları aydınlattıktan sonra onu, insanların sınırlı idrâkine anlaşılabilir bir misalle yaklaştırmak istiyor :

«*O'nun nûru, içinde چراغ bulunan bir kandil yuvasına benzer. O ışık bir cam içindedir. Cam ise inci gibi parlayan bir yıldızdır sanki. Güneşin doğduğu yere de, battığı yere de nisbeti olmayan mübarek bir ağaçtan, zeytinden tutuşturulup yakılır. Ateş değmese dahi neredeyse yağın kendisi aydınlatacak... Nûr üstüne nûrdur.*» (Nûr, 35)

Bu bir misaldir. Sınırsız olanı, mahdut ve sınırlı olan insan idrâkine yaklaştırmak istemektedir. Bir bakıma aslı kavramaktan âciz olan bir varlığa küçük bir model çizip anlatmak gibidir. Bu, insan idrâkine ufuklarını görmekten, uzaklığını anlamaktan âciz olan kısa, cılız ve güçsüz beşer idrââkine onun ötesindeki nûrun mahiyetini kavratmak için yaklaşık olarak anlatılan bir misâldir.

Göklerin ve yerin derinliklerinden çerağa geçiyor. Metinde geçen (Mişkât) kelimesi penceresi bulunmayan bir duvardaki küçük bir oyuktur ki oraya çerağ konur ve ora yanan çerağın ışığını toplar, birleştirir, daha parlak ve daha kuvvetli şekilde aksettirir. «*Onun nûru, içinde çerağ bulunan bir kandil yuvasına benzer.*» «*O ışık, bir cam içindedir.*» Bu cam onu rüzgârdan korur, ışığını daha da parlattır, aydınlığını daha da artırır... «*Cam ise inci gibi parlayan bir yıldız sanki.*» O şeffaftır, parlaktır aydınlık doludur. Göz alıcıdır... İşte burada gerçekte misal aynı noktada birleşiyor. Asıl örnekle nümune olan örnek bir araya geliyor. Küçük camdan büyük yıldız haline dönüşüyor ve böylece o noktada ki düşünce basit bir model olmaktan ileri geçerek asıl gösterilmek istenen noktaya yaklaştırılıyor. Âyet-i kerime bu kısacık temastan sonra çerağa, yani modelle yeniden dönüyor ve buyuruyor ki :

«*Mübarek bir ağaçtan zeytinden tutuşturulup yakılır.*» Zeytin yağının yanmasıyla elde edilen ışık bu âyetin hitap ettiği insanların bildikleri en parlak ışık idi. Fakat bu örneğin seçilişinde bu husus tek başına ana unsuru teşkil etmez. Ayrıca bu mübarek ağacın verdiği bir kutsallık havası var ki önemle bunun üzerinde duruluyor. Evet Tûr-i Sina'daki mukaddes vadinin izlenimi. Tûr-i Sina Arabistan'a en yakın olan ve zeytin yetişen bir yerdir. Kur'an-ı Kerîm'de bu noktaya pek çok kereler işaret edilir. Ve bu nokta üzerinde durulur. Bir başka âyet-i kerime'de şöyle buyuruluyor :

«*Tûr-i Sina'da çıkan bir ağaç.*» Bilindiği gibi zeytin ağacı çok verimli bir ağaçtır. Hem de çok yaşar. Yağından, odunundan, meyvesinden ve yaprağından istifade edilir.

Bir kere daha âyet-i kerime bu örneğin aslı olan büyük gerçeği hatırlatmak için büyük modelden aslı-

na dönüyor. Hem bu ağaç oldum olasıya bir ağaç değildir. Yeri ve yönü yoktur. Sırf anlaşılabilir hale getirmek için verilmiş bir misâldir : «*Güneşin doğduğu yere de battığı yere de nisbeti olmayan*» Onun yağı, bilinen görülen zeytin yağlarından değildir. Bir başka yağdır bu. Çok garip, bu acayip bir yağ : «*Ateş görmese dahi nerdeyse yağın kendisi aydınlatacak.*» Öyle şeffaf, öyle aydınlık ki yağın kendisi yanmadan bile aydınlatacak durumda. «*Ateş değmese dahi. Nûr üstüne nûrdur.*» Ve böylece biz neticede yine o engin, o derin nûr ummanına dalmış bulunuyoruz.

Göklerin ve yerin karanlıklarını aydınlatan bir nûr-
dur bu. Manasını, mahiyetini ve derinliğini kavrayamadığımız bir nûrdur bu. Bu nûru kavramak ve derinliğine bilgi sahibi olmak için çırpınıp duruyor insanoğlu : «*Allah dilediğini nûrına kavuşturur.*» Gönlünü nûra açanlar o nûru görürler. Zira bu nûr göklere ve yere yayılmıştır. Göklerden ve yerden coşar. Göklerden ve yerden durmadan fışkırır. Bitmek tükenmek bilmez, tutulmak nedir kabul etmez, gizlenmek nedir bilmez. Bir gönül nereye yönelirse yönelsin o nûru görür. Bir şaşkın nerede olursa olsun o nûru görünce doğru yolu bulur. Bir kalp nerede o nûra bağlanırsa Allah'a vâsıl olur...

Allah'ın nûrunu zihinlere yaklaştırmak için verilmiş bir misâldir bu. Zira o beşerin gücünün nereye kadar varacağını en iyi bilendir.

«*Allah insanlara misâller verir. Ve Allah her şeyi bilir.*» (Nûr, 35) Bu engin nûr, gökleri ve yeri kaplayan, gökten ve yerden coşan bu bitmez tükenmez nûr, gönüllerin Allah'a ulaştığı, Allah'ı gördüğü, Allah'ı hatırladığı, Allah'tan korktuğu ve hayatın bütün altlıklıklarından sıyrılarak kendisini Allah'a adadığı Allah'ın evlerinde ortaya çıkar, gözükür.

Rahmân'ın insanlığa rahmetinin en büyük sahnesi olan bitmez tükenmez nimet... Kur'an... Varlığın temel kanunlarının en mükemmel ve en doğru tercümanı... Gökyüzünden indirilmiş en büyük dünya nizamı... Ona bağlananları büyük varlık manzumesine bağlayan ve inançlarını, düşünce sistemlerini, değer ölçülerini, nizam ve hayatlarını, varlığın üzerine kurulu olduğu değişmez esaslar üzerine oturtan... İnsanlara kâinat kanunlarıyla kolayca anlaşılabilir uyuma imkânını veren ilâhî eser...

Onların his ve duygularını bu güzelim kâinat karşısında açık tutup onu ilk defa görüyorlarmış gibi seyrettirerek, hem kendi varlıklarını hem de çevrelerinde bulunan kâinatın varlığını yeni bir duyguyla kendilerine gösteren bu Kur'an'dır. Kur'an, çevrelerinde bulunan her şeye bir canlılık, bir dirilik verir. Ve o şeyler insanla karşılıklı bir anlayış ve dostluk havası kurarlar. Ve o zaman insanlar kendilerini dostlar ve arkadaşlar arasında bulurlar, yeryüzünde seyahat ettikleri sürece nereye gider ve nerede yaşarlarsa...

Kur'an, onların yeryüzünün halifesi olduklarını, Allah'ın ikramına nail bulunduklarını, göklerin, yerin ve dağların kaçınıp tahammül edemediği emaneti onların taşıdıklarını belirterek insana yüce insanlık hedefini gösterir. İnanmış olmaktan dolayı sahip olduğu yüce değerini vurgular. O îman ki insanların ru-

hundaki ilâhî nefesi birden bire canlandırır. Ve insan üzerindeki en büyük nimeti gerçekleştirir..

Bunun için zaten sûre-i celîlede Kur'an'ın öğretilmesi insanın yaratılışından önce sözkonusu ediliyor. Çünkü ancak insan denilen bu varlığın insanlığı Kur'an'la gerçekleşir :

«İnsanı yarattı.»

«Ona beyanı öğretti.» (Rahmân, 3-4)

Bir süre için insanın yaratılışını bir kenara bırakalım, zira ileride bu konu tekrar gelecektir. Ve burada zikredilişinin sebebi de insana öğretilen beyana konu teşkil etmesidir.

Görüyoruz ki insanoglu başkalarıyla konuşuyor, sözlerini ifade ediyor, anlaşıyor ve uyuyor. Ve biz bu gerçeğe uzun süredir alışkın olduğumuzdan bu ilâhî lütfun azametini ve bu harikanın büyüklüğünü unutuyoruz. Kur'an bizi o gerçeğe döndürüyor. Ve değişik yerlerde o gerçeği düşünebilmemiz için uyarıyor.

Nedir insan? Aslı nedendir? Nasıl başlamıştır varlığı? Ve ona beyan nasıl öğretilir?

İnsan denen bu canlı hücre kümesi başlangıçta bir hücre olarak ana rahminin duvarlarına yapışıp hayata başlar. Henüz o zaman güçsüz, zayıf, basit ve değersiz bir hücredir. Mikroskopla görülür ancak. Belli belirgin bir hali vardır. Bir süre sonra bu hücre bir cenin haline gelir. Evet milyonlarca hücrenin kaynaştığı bir cenin. Kemik hücreleri, ilik hücreleri, sinir hücreleri, kas hücreleri ve deri hücreleri, sinir hücreleri, kas hücreleri ve deri hücreleri. Ve bu hücrelerden organlar meydana gelir. Duygu organları oluşur. Beş duyu dediğimiz o büyük harika başlar çalışmaya. Kulak, göz, tat, koku ve dokunma duyguları. Sonra... Evet sonra en büyük harika teşekkül eder. En büyük

sır ortaya çıkar. İdrâk ve beyan... Şuur ve ilham... Hepsi o belli belirsiz ana rahminin duvarlarına yapışmış olan güçsüz, basit, küçük ve değersiz hücreden meydana gelir.

Nasıl? Ve nereden? Rahman tarafından... Ve Rahman'ın eseri olarak. Öyleyse şimdi beyanın nasıl olduğunu görelim. «*Allah sizi, siz birşey bilmezken annelerinizin karınlarından çıkardı. Ve size kulak verdi, gözler verdi gönüller verdi.*» (Nahl, 78)

Doğruyu söylemek gerekirse insanın konuşma mekanizması son derece şaşırtıcı bir mekanizmadır. Dil ve dudaklar. Diş ve damarlar. Gırtlak ve ses telleri. Akciğerler... Hepsi birlikte ortak bir faaliyete girişerek beyan zincirinin bir aleti olan konuşmayı ve ses çıkarma olayını meydana getirirler. Bu saydıklarımız son derece şaşırtıcı unsurlar olmakla beraber sinirler, kulak ve beyinle ilgili bulunan bu çok girift hadisenin sadece mekanik yönünü temsil eder. Sonra işe akıl karışır ki biz onun adından başka bir şeyini bilmiyoruz. Mahiyetini ve hakikatini kavrayamıyoruz. Nasıl çalıştığını ve ne yaptığını bilmiyoruz. Konuşan birisi bir kelimeyi nasıl konuşur?...

Bu olay gerçekten girift bir operasyondur. Merhaleleri pek çoktur. Birçok adımlar karışır işe ve birçok mekanizma faaliyet yapar. Şu ana kadar bile bu merhalelerin ve mekanizmaların birçok noktası meçhuldur. Her şeyden önce belirli bir hedefi gerçekleştirmek için seçilecek sözün söylenme ihtiyacı duyularak başlar işe. Bu duygu nasıl olduğunu bilmediğimiz bir biçimde zihinden akla veya ruha geçer. Yani duyu mekanizmamızın merkezi olan beyine... Denilir ki beyin sinirler yoluyla dile istenen sözü söyleme emri gönderir. Ama bu söz bile Allah'ın insana bir lütfu ve O'nun öğrettiği şey. Bu esnada akciğerlerde saklı bulunan

bir miktar hava gırtlaktan geçerek ses tellerine ulaşır. Ve gırtlaktaki ses tellerini oynatır. Ses tellerinin yapısı ise ayrı bir hayret, ayrı bir incelikle doludur. Ki insan yapısı olan hiçbir ses aleti veya telli çalgıyla kıyası kabil değildir. Çeşit çeşit nağmeler çıkaran ses aletlerinden hiçbirisi ona uymaz Akciğerlerden gelen hava gırtlakta aklın istediği biçimde sesler çıkarır... Alçak veya yüksek... Hızlı veya yavaş... Sert veya yumuşak... Kart veya tiz... Ve daha yığınlarca ses biçimlerinden birisini. Boğaz, dil, dudaklar, dişler damaklar birlikte çıkarırlar. Ve bunların değişik şekiller almasıyla değişik yerlerden harfler çıkarılır. Dilin her hareketine göre ayrı tonda harfler meydana gelir. Belirli tondaki bir sesi çıkarmak için belirli şekilde eğilip bükülmesi gerekir. Basılıp kaldırılması icabeder. İşte bütün bu mekanizma bir kelimeyi meydana getirmek için çalışır... Bundan sonra terim vardır, konu vardır, düşünce vardır, geçmiş ve gelecek fikirler vardır. Ki her biri bambaşka bir âlemi dile getirir. Ve bu gariplikler insan bünyesinde kendiliğinden meydana gelir. Rahman'ın eseri olarak... Rahman'ın fazl-u keremi olarak...

Bilâhare âyet-i kerime Rahman'ın bilumum kâinat sahnesindeki nimet ve delillerini sergilemeye başlıyor.

«Güneş de, ay da bir hesaba göredir.» (Rahman, 5)

Oradaki ince ölçü, muntazam oluş ve hareketler insan kalbini dehşet ve ürpertiyle doldurur. İnsana buradaki işaretin azametini ve ihtiva ettiği derin gerçekleri anlatır. Şüphesiz ki güneş gökyüzünde bulunan cisimlerin en büyüğü değildir. İnsanların henüz hududunu bile bilmedikleri fezada milyarlarca yıldız vardır. Ve bu yıldızlardan birçoğu güneşten çok daha büyüktür. Isısı ve ışığı daha çoktur. Büyük ay'daki Ciri-

us yıldızı güneşten yirmi kere daha ağır, ışığı da güneşin ışığından elli defa daha fazladır.

Arcturus yıldızının hacmi ise güneşin hacminin seksen katı, ışığı güneşten bin kat daha fazladır. Süheyl yıldızı ise güneşten ikibinbeşyüz defa daha kuvvetlidir. Vs.

Şu kadarı var ki, bize nisbetle en önemli yıldız güneştir. Çünkü bizim gezegenimizin sakinleri güneşin ışığında yaşar, ısısından istifade eder, yörüngesinde bulunurlar. Ay da böyle. Dünyamızın bir küçük uydusudur ama dünyanın hayatında kuvvetli tesirleri vardır. Denizlerdeki med ve cezir olayının en büyük amilidir.

Güneşin hacmi, ısı derecesi, bizden uzaklığı, takip ettiği yörüngesi, keza ayın hacmi, bize uzaklığı ve yörüngesindeki hareketleri son derece ince bir ölçekle en mükemmel şekilde ölçülüp hesaplanmış; yeryüzünde hayatın gerçekleşebilmesi için tesirleri dikkate alınmıştır. Ayrıca fezadaki diğer yıldızlarla olan durumu da gayet iyi hesaplanmıştır.

Biz bu ince hesabın üzerinde yaşadığımız gezegenle ve bu gezegendeki canlılıkla ilgili bazı noktalarını ele alalım.

Güneşin dünyamıza uzaklığı 92,5 milyon mil civarındadır. (Yaklaşık olarak 64.950.000 km. kadar). Şayet güneş bu mesafeden biraz daha yakın olsaydı yeryüzü tutuşur, erir veya fezaya yükselen bir buhar haline dönüşürdü. Bu mesafe biraz daha uzak olsaydı yeryüzünü buzlar kaplar ve ne kadar canlı varsa öldürürdü. Bize ulaşan güneş ışığı güneşin ısısının iki milyonda birini aşmaz. Ve bu derece küçük miktarı bizim hayatımıza elverişlidir. Şayet Şi'ra yıldızı büyüklüğü ve parlaklığıyla güneşin bize bulunduğu mesafede bulunacak olsaydı, yer yuvarlağı buhar haline ge-

lir ve yok olurdu. Ayın da yeryüzüne nisbetle uzaklığının ve hacminin tesiri bu şekildedir. Şayet ay şimdikinden daha büyük olsaydı dünyadaki denizlere tatbik ettiği çekim gücü yeryüzünü tufana vererek su salgınlarına sebep olurdu. Şayet Allah'ın bir kıl kadar bile şaşmaz ölçüsünde bulunduğu durumdan biraz daha yakın olsaydı netice yine aynı şekilde olurdu.

Güneşin ve ayın dünyamıza uyguladığı çekim gücünün de yeryüzünün dengesinde ve bu akılları durduracak feza boşluğundaki hareketlerinin kontrolünde ayrı bir yeri vardır. Akılları durduran feza boşluğunda bizim içinde bulunduğumuz güneş manzumesi saatte yirmi bin millik bir hızla Lyr burcundaki Vega yıldızına doğru hareket etmektedir. Buna rağmen milyonlarca yıldız, akışında başka hiçbir yıldızla çatışmamakta, çarpışmamaktadır.

Korkunç feza boşluğunda hiçbir yıldız kendi yörüngesinden bir kıl payı ayrılmaz. Hacim ve hareket halindeki denge ve nizam en ufak bir şekilde bozulmaz. Ne doğru söylüyor *«güneş de, ay da bir hesaba göredir»* buyuran yüce Allah.

«Bitkiler ve ağaçlar O'na secde eder.» (Rahman, 6)

Bir önceki âyette kâinattaki büyük ölçü ve hesaba işaret edilmişti. Burada ise kâinatın hareketlerine işaret edilmektedir ki son derece duygu yüklü gerçekleri ihtiva etmektedir.

Şüphesiz ki bu mevcudatın ilk kaynağıyla, onu yoktan vareden yaratıcısı arasında ibadet ve kulluk irtibatı vardır. Bitki ve ağaç bu ilişkinin iki örneğini teşkil eder.

Kâinat, hayat ve ruh sahibi bir yaratıktır. Bu ruhun şekli ve görünümü, hayat derecesi varlıktan varlığa değişir ama gerçekte hep birdir. Beşer kalbi eski çağlardan beri bu kâinatta canlanan hayat gerçeği-

ni idrâk etmiş, kâinatın ruhuyla yaratıcısına yöneldiğini içten gelen bir ilhamla anlamıştır. Ne var ki, bu gerçeği duyguların ve tecrübelerin mahkûmu bulunan sınırlı akıl ölçeğiyle ölçmeye kalkışınca onu kaybetmiş ve görmez olmuştur. Son zamanlarda kâinatın yapısındaki birlik gerçeğini tekrar yakalamışsa da onun ruhî gerçeklerinden habersiz olduğu için hâlâ çok uzaklarda dönüp dolaşmaktadır.

Bugün ilim, kâinat binasının temel yapısının atom olduğunu ve atomun gerçekten ışıktan ibaret bulunduğunu kabul etmektedir. İlimin eğilimine göre kâinatın ana kaidelerinden birisi harekettir. Ve harekette kâinattaki bütün varlıklar ortaktır. Öyleyse bu hareketle kâinat nereye yönelmektedir?

Kur'an diyor ki, kâinat, özündeki hareketiyle kendisini yaratana doğru yöneltmektedir. Asıl hareket budur. Bu hareketin dışı akseden tarafı özünün ifadesinden başka birşey değildir. Kur'an-ı Kerim'deki birçok âyetler bu hareketi nakletmektedir. İşte bunlardan bazıları : *«Bitkiler ve ağaçlar O'na secde ederler.»* (Rahman, 6)

«Yedi kat gökler ve yeryüzü ve içinde bulunanlar O'nu tesbih eder.» Hiçbir şey yoktur ki O'nu hamd ile tesbih etmesin. Fakat siz onların tesbihini anlamazsınız.» (İsra, 44)

«Görmez misin ki göklerde ve yerde bulunanlar ve dizi dizi kuşlar Allah'ı tesbih eder. Hepsi de duâ ve tesbihini öğrenmiştir.» (Nûr, 41)

Bu gerçeğin düşünülmesi kâinatın duâ ve tesbihinin izlenmesi insan kalbine bambaşka bir huzur verir. Ve insana çevresinde bulunan her şeyin canlı duygulara sahip olduğunu, kendisiyle birlikte yaratanına yöneldiğini bildirir. Ve o zaman insan eşyanın ruhuyla

hemdem olur, onlarla düşüp kalkar ve dost olur. Bu işaretler çok uzaklara ve derinliklere temas etmektedir :

«Göğü yükseltmiş, ölçüyü koymuştur.

Tartıda haksızlık etmeyin.

Tartıyı doğru yapın, tartılanı eksik yapmayın diye.»

(Rahman, 7-9)

Kur'an-ı Kerim'deki diğer işaretler gibi burada da semaya işaret, gafil kalpleri uyarmak, alışkanlığın katılığından kurtarmak, kâinatın azâmeti ve güzelliği karşısında harekete geçirerek, onu yaratan kudret elini düşündürmek maksadıyladır.

Gök denilince ne kastedilirse edilsin göğe işaretle; sınırı bilinmeyen milyarlarca semavî cismin içinde yüzdüğü ve birbiriyle karşılaşmadığı, hiçbirinin diğeriyle çarpışmadığı akılları durduran korkunç uzay boşluğuna dikilmektedir gözler. Zaman olur gökyüzündeki cisimlerin sayısı milyara ulaşır ki herbirisi bizim güneş sistemimizin de mensubu bulunduğu galeksi (saman-yolu) kümelerinin büyüklüğünde ve bizim güneşimizden binlerce defa daha büyük veya küçük varlıklar kapsamaktadır. Bizim güneş sistemimizin çapı 1,3 milyon km²'dir. Bütün bu yıldızlar ve bütün bu gezegen sistemleri feza boşluğunda korkunç hızla hareket etmektedirler. Ama hepsi de birbirinden uzak, birbiriyle çarpışmadan ve karşı karşıya gelmeden boşlukta yüzen zerreler gibi akıp gitmektedirler.

Gökyüzünün bu dehşetengiz genişliğine ve yüceliğindeki azametın yanı sıra Allah «ölçüyü koymuştur.» Hak ölçüsünü. Onu değişmez, kararlı ve sağlam olarak yerleştirmiştir. Eşyanın ve şahısların ona göre ölçülmesi için konmuştur. Kâinatın düzeni bozulmasın, nizamı sarsılmasın, cehalete, arzu ve ihtiraslara tâbi

olunmasın diye. Bu mizanı insan fıtratına yerleştirmiş. Kur'an'ın ihtiva edip de diğer peygamberlerin getirmiş olduğu bu ilâhî nizamda onu koymuştur.

Ölçüyü koymuş ki *«tartıda haksızlık etmeyin»* diye. Aşırı gidip ölçüyü bozmayasınız diye. *«Tartıyı doğru yapın, tartılanı eksik yapmayın diye.»* Çünkü ölçü ve tartı aşırı gitmemek ve eksik yapmamakla yerleşir ancak. Böylelikle yeryüzünde ve beşer hayatındaki hak ile kâinatın yapısı ve mizanı birbirine bağlanıyor. Bütün bu gerçekler Allah'ın vahiy ve nizamının indiği yer olan manevî mânadaki gökyüzü ile alâkalı oluyor. Ve bu iki mefhum insan hissine ayrı bir tesir yaparak ayrı bir duygu veriyor.

«Yeri insanlar için yaratmıştır.

Orada meyveler, salkımlı hurma ağaçları vardır.

Yapraklı taneler ve kokulu otlar.» (Rahman, 10-12)

Biz uzun süredir yeryüzüne yerleşmiş ve onun gerçeklerine yakınlık kazanmış ve dünya üzerindeki yerimize alışmış olduğumuzdan ötürü yeryüzünü insanlar için var etmiş olan kudret elinin azametini hissedemiyoruz. Halbuki o el bizim farkına varmadığımız ve azametini dikkatimizin çekmediği bir rahatlık ve kolaylık içerisinde mümkün olan en son derecede bizi buraya yerleştirmiştir. Biz Allah'ın bu nimetindeki azameti ancak zaman zaman meydana gelen bir yer sarsıntısı veya volkanik patlamayla anlayabiliyoruz. Bu gibi hadiseler ayağımızın altındaki rahat yerimizi kaydırıp atarak sarsıyor, tiril tiril titretiyor. Ve işte o zaman anlıyoruz Allah'ın bizi bu yeryüzüne yerleştirmesindeki nimetin değerini.

Halbuki insanlar, üzerinde yerleşmiş oldukları dünyaya bir göz atacak olsalar, bir an bile durmadan bu gerçeği düşünmek ihtiyacını hissederler. Evet üs-

tünde yaşadığımız bu dünya engin boşlukta yüzen başıboş bir zerre gibidir. Bu mutlak boşluğa fırlatılmış yüzüyor. Kendi eksenini etrafında saatte bin mil, bunun yanı sıra güneşin çevresindeki yörüngesinde de saatte altmışbin mil hızla dönüyor. Bu arada güneş ve güneş manzumesiyle birlikte gökyüzündeki Lyr burcunda bulunan Vega yıldız kümelerine doğru saatte yirmi bin millik bir hızla uzaklaşıp gidiyor.

Doğrusu insanların kafalarını verip bu korkunç süratle uzay boşluğunda akıp giden bu zerrenin üzerinde olduklarını, Allah Teâlâ'nın kudretinden başkaca hiçbir şeyin kendilerini tutmadığını bilmeleri; kafaları ve gözleriyle oraya bağlanıp kalmaları, ruhları ve bedenleriyle tiril tiril titremeleri için kâfidir. Kendileri için bu yeryüzünü döşeyen ve bu derece kararlı kılan biricik Kahhar'a dayanmaları için yeterlidir.

Yüce Allah. hem kendi eksenini etrafında, hem de güneşin çevresindeki yörüngesinde dönen güneş manzumesindeki diğer uydularıyla birlikte hayret verici bir hızla dönen bu gezegen üzerinde insanların hayatını temin etmiş, yiyeceklerini rızıklarını takdir buyurmuştur. Burada bunlardan bilhassa salkımlı hurma ağaçlarına yer verilmektedir ki meyvesinin yanı sıra duruşunun güzelliğine de işaret edilsin. Yapraklı tanelere ve kokulu otlara işaret edilmektedir ki birincisi hayvanlar için yiyecek olur, ikincisi de güzel koku saçar. Bunlar bir çeşit bitkilerdir. Bir kısmını insan yer, bir kısmını hayvan. Bir kısmından da güzel güzel koku saçılır.

Allah'ın nimetleri ve âyetlerinin sayıldığı bu bölümde : Kur'an'ın öğretilmesi, insanın yaratılması, beyanın öğretilmesi, güneş ve ayın bir hesaba göre tanzim edilmesi, göğün yükseltilerek mizanın konulması,

yerin insanlar için varedilmesi, yeryüzünde bulunan meyveler, salkımlı hurma ağaçları, yapraklı taneler ve kokulu otlar... Sayılıp döküldükten sonra bu noktada kâinat çapında cinlere ve insanlara sesleniliyor : «*Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?*» (Rahman, 13) deniliyor. Bu bir tescil için sorulan sualdir. Hangi insan, hangi cin böyle bir yerde Rahman'ın nimetlerini yalanlamaya kalkışabilir?...

ÂLEMLERİN RABBİ

İslam'da Allah; yalnız müslümanların rabbı değil bütün âlemlerin rabbidir. Kainattaki bütün varlıklar Allah'a kulluk eder ve hamd ile onu tesbih ederler.

Allah'ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır. Zavallı insanlar Allah'a isyân ederek baş kaldırmaya çalışırlar. Farkında değildir ki onun emrine boyun eğmekten başka birşey yapma imkânına sahip bulunmuyorlar.

Müslüman, günde beş vakit Allah'a kulluk ederken, O'nun âlemlerin Rabbi olduğunu ilân eder ve bu ilânın neticelerini günlük hayatında tatbik eder. Bu konuda Seyyid Kutub şunları söylüyor:

Her şeye şâmil olan mutlak rububiyet, İslâm akidesinin temellerinden biridir. «*Rabb*» demek, her şeyin sahibi ve hâkimi demektir. Lügat manası ise efendi, malik demek olduğu gibi, terbiye ve islâh işlerini yapana da «*Rabb*» denir. Allah Teâlâ'nın islâh ve terbiye yolundaki tasarrufu, mahlûkatın hepsine, yâni bütün âlemlere şâmindir. Allah Teâlâ kâinatı yaratıp da sonra onu başıboş bırakmaz. Şüphesiz ki kınatı islah ile tasarrufda bulunup onu korur ve terbiye eder. Bütün

mahlûkat, âlemlerin Rabbi olan Allah (c.c.)'in gözeti-
mi altında ve muhâfazasındadır. Yaratan ve yaratılan
arasındaki alâka her an ve her hâl-ü kârda mevcuttur.
Mutlak Rubbiyet öyle bir yol ayrımı ki; bir yanda büt-
tün mükemmelliğiyle tevhid akîdesi, öbür yanda bu
hakikatın yokluğunda meydana gelen zifiri karanlık...
Çoğu zaman insanlar her şeyi vareden bir Allah (c.c.)'-
ın mevcudiyetini kabul etmişler bazan da hayata hük-
meden çeşitli ilâhların bulunduğu inancına saplana-
rak gülünç duruma düşmüşlerdir. Halbuki ezeli ve ebe-
di olan Allah (c.c.) ancak O'dur. Muhtelif ilânlara ina-
nan bir takım müşriklerin sözlerini bize :

«Ancak bizi Allah'a yaklaştırmaları için bunlara ta-
pıyoruz.» cümleleriyle hikâye eden Kur'an-ı Kerim, Ehl-i
Kitap hakkında şöyle buyuruyor :

«Hahamlarını, papazlarını Allah'tan başka ilâhlar
ittihaz edindiler.» (Tevbe, 31)

İslâmiyetin doğuşunda, yeryüzüne hâkim olan ca-
hiliyet inançları çeşitli tanrılarla dolup taşmıştı. Bu
bâtıl itikatlara göre birtakım büyük tanrılarının yanında
birçok küçük tanrılar da yer alıyordu.

Burada, rubûbiyetin mutlak olarak zikredilmesi ve
bu rubûbiyetin bütün âlemlere şamil olması, inançlar-
daki nizamla nizamsızlığın ayrılış noktasını teşkil et-
mektedir. Bu mutlak rububiyet bütün âlemlerin bir
tek Allah'ın mutlak hakimiyetini ikrar edip O'na yö-
nelmesi için zikredilmiştir. Böylece insanoğlu, omuzla-
rına bir kâbus gibi çullanan çeşitli tanrılara inanma
kûlfetini omuzlarından atmış ve çeşitli tanrıların mah-
kûmiyetinden kendini kurtarmıştır. Daha sonra ise bu
âlemlerin Allah'ın (c.c.) idâre ve inâyeti altında ol-
duğuna tam kanaat getirerek iç huzuruna kavuşmuş-
tur. Arkası kesilmeyen, bitmeyen, eksilmeyen bir yar-
dım... Yoksa Aristo'nun en ileri felsefi düşünce olarak;

«Tanrı bu kâinatı yarattı. Bundan sonra bıraktı, ona ehemmiyet vermedi. Zira Allah daha aşağı olan bu âlemle uğraşmaktan âlidir. O ancak kendi zâtını düşünür.» diye ileri sürdüğü gibi değildir!... Aristo ise bu görüşüyle filozofların en büyüğü, en üstünü, insanların en akıllısı kabul ediliyor (!). İslâmiyet geldiği zaman bu âlem, çeşitli fikir cereyanları, muhtelif vehimler ve efsânevî, felsefî görüşler üzerine oturmuş bir inançlar yığını halindeydi ...Hak ve bâtil ayırt edilemiyor, gerçekte taklit birbirine karışmış, din hurâfelerle dolmuş ve felsefî efsânelerle boğuşuyordu...

Bu korkunç yığıntılar ve çalkantılar karanlığı içinde bulunan insanoglunun başı dönmüştü. Bütün bu fikir kaynaşmalarında kendine çıkar bir yol bulamıyordu. Ne bir ışık, ne bir gönül rahatlığı... Ne de kendisini huzurla kanatları altına alan bir sığınak... Bu şaşkınlık beşer düşüncesini kısıkvrak sarıp öyle bir hale getirmişti ki; insan ne Allah'ını doğru dürüst bulabiliyor, ne de Allah'la arasındaki münasebeti bilebiliyordu... İnsanın Allah'a karşı tutumunun ne olacağını da kavrayamıyordu. Bütün bunların cevabı meçhuldü. Bu körlüğün, bu şaşkınlığın ve bu ağır kâbusun ağırlığından kendini kurtarıp da kesin bir aydınlığa kavuşamıyan, kendini yaratan iman etmediğinden dolayı O'nun sıfatlarında berraklığa ulaşamayan, vicdanının, ne bu kâinat, ne kendi varlığı, ve ne de varlığıyla alâkalı hayat nizamı hakkında huzur sükûna erişmesi mümkündü.

İnsan, bu vahim bunalımı görmeyince sükûnun en derece zarurî olduğunu anlayamaz. Halbuki, İslâmiyet geldiği zaman batıl inançlar, asılsız düşünceler, efsaneler, felsefî fikirler, evham ve hurâfeler, beşer vicdanını korkunç şekilde baskı altına almıştı.

Burada, bu sapık fikirlerin ancak pek cüz'î bir kısmı zikrolunuyor. Bundan dolayıdır ki; İslâm'ın ilk ehemmiyet verdiği husus; inanç hürriyeti, Allah Teâlâ ve O'nun sıfatları hakkında beşer vicdanının sükûn bulmasını temin edecek şekilde fikri nizam ve Allah'ın mahlûkatı ile olan alâkasını ve mahlûkatın da Allah'a karşı olan durumunu kesin şekilde tesbit etmekti.

İşte, bunun için, her şeyi içine alan berrak ve uzak-yakın bütün şek ve şüphelerden ârî, tevhid akidesi İslâmiyet'in getirdiği temel fikir oluyordu. Bütün karanlıklardan temizleninceye kadar, tevhid akidesi etrafındaki her türlü şüphe ve şâibeleri araştırıp hiçbir surette vehme giriş kapısı bırakmayacak şekilde tevhidi yerleştirerek gönülleri onunla parlatmaya devam etti... Kezâ gerek beşerin hareketlerinde, gerek insanların vicdanlarında bu mühim meselenin meydana getirdiği o büyük tesirlerle ilgili hususlarda... Evham ve hurâfelerin çöktüğü gibi felsefe ve akîdelerin de çöküp kaldığı o bataklığın en mühim yığıntıları karşısında İslâm aynı açıklıkla Allah'ın sıfatları ve mutlak Rububiyyet hususunda da kat'î sözünü söyledi... Kur'an âyetlerinin bir çoklarında görülüyor ki; Allah Teâlâ'nın zât ve sıfatları hakkında ve mahlûkıyla olan alkası hususunda kesin sözü söylemek ve hakkı kabul ettirmek için İslâm büyük gayretler sarfetmiştir. İslâm'ın bu hususlara niçin fazla ehemniyet verdiğini, insanoğlunun iç âlemine giden yolları niçin böyle incelediğini ve bu konular üzerine niçin dikkatle eğildiğini anlamak için, beşeriyetin üstüne kâbus gibi çullanıp onu şaşkına çeviren batıl inanç ve fikir yığınlarını incelemek, İslâm'ın sarfettiği büyük gayreti takdir etmeğe kâfidir.

Nitekim İslâm akidesinin meydana getirdiği bu büyük inkılâp sayesinde ki, insan vicdanı hürriyete, kavuşmuş ve çeşitli vehimlerden, efsânelerden uzaklaşarak birçok ilâha tapmak sapıklığından kurtulmuştur... Bu akidenin güzelliği, mükemmeliyeti, insicâmı ve temsil ettiği büyük hakikatı anlatıştaki kolaylığı, akla ve kalbe tam bir vuzuhla hitap edişi ve bilhassa ilâhî hakikatın âlemle olan alâkası ancak cahiliyet devrinin dalâlet içinde boğulan inanç, fikir, efsane ve felsefe hercümercini tetkikten sonra anlaşılabilir...

Görülüyor ki; İslâm akidesi rahmetten başka bir şey değildir. Aklın ve kalbin hakiki rahmeti o...Güzellikle kolaylığı temsil eden rahmet o. İnsicâmın, sâdeliğin, yakınlık ve ünsiyetin mümessili o. Ve fitratla yakın alâkası bulunan yeğâne rahmet yine odur...

Rahmetin bütün manalarını, bütün vasıflarını ve bütün sahalarını kaplayan bu sıfatlar şümüllü rububiyetin bâriz âlâmetini te'kid etmek, Rabb ile kulları, yaratıcı ile yaratılmışlar arasındaki o devamlı bağlılığın esaslarını tesbit etmek için...

Allah Teâlâ'nın insanda hamd ve sena zevkini artıran bu rahmet ve riayet alâkası aynı zamanda sevginin ve gönül rahatlığının da kaynağıdır. Şu halde bu bol rahmete karşılık hamd etmek fitri bir vazifedir.

İslâmiyet'te Allah (c.c.) eski Yunan efsânelerinde hikâye edilen «Olimpos ilâhları» gibi kullarına karşı gazaba gelip onları düşmanca takip ederek mücadeleye girişmez ve Ahd-i kadim (Tevrat)'daki tekvin cüzünün onbirinci bölümünde, uydurma «Babil kulesi»

hikâyesininde anlatıldığı gibi kullarına karşı hileler hazırlayıp onlardan intikam almaya çalışmaz. (1)

-
- (1) Babil hikâyesine göre: İlk zamanlarda insanlar tek lisan, tek lûgat kullanırlardı. Dünyanın doğusuna göç edip orada Şin'ar denilen bir bölgeye yerleşen bu insanlar birbirlerine; «haydin çamurdan kerpiçler yapıp ateşte pişirelim» dediler. Halbuki daha önceleri taş yerine kerpiç, çamur yerine zift kullanırlardı. Kerpiçleri yapınca bu defa; «Haydi kendimize bir şehirle göklere yükselen bir kule kuralım ve birbirimizi kaybetmemek için kendimize adlar koyalım» dediler.

Derken, Âdemoğullarının yaptıkları kuleyi görmek için Rab indi ve durumu görünce: «Tek lisan konuşan bir milletin elbette ki ilk işi bu olur. Vaziyet gösteriyor ki bunlar böyle istedikleri şeyi yapacaklar ve önlerine durulmayacak. Gelin, bunların birbirlerinin sözünü duymamaları için lisanlarını karıştırıp buradan uzaklaşalım» dedi.

Rab, onları buradan uzaklaştırıp yeryüzüne dağıttı ve şehri kuramadılar. İşte bundan ötürüdür ki buraya Babil (karıştırılmış) dendi. Çünkü, Rab, lisanı burada karıştırarak onları yeryüzüne dağıttı.

«Size, geceyi dinlenesiniz diye, karanlık ve gündüzü çalışasınız diye aydınlık olarak yaratan Allah'tır. Doğrusu Allah insanlara karşı lütufkârdır. Ama insanların çoğu şükretmezler.

İşte her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah budur. O'ndan başka tanrı yoktur. O halde nasıl olup da döndürülüyorsunuz?

Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr edenler işte böyle döndürülür.

Sizin için yeri durak, göğü binâ eden, size şekil verip de, şeklinizi güzel yapan, sizi temiz şeylerle rızıklandıran Allah'tır. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!

O, daimî yaşıyandır. O'ndan başka hiç bir tanrı yoktur. O halde O'na, dininde ihlâs ve samimiyet erbabı olarak, hamdolsun, kâinatın Rabbi olan Allah'a diyerek dua edin.» (Mü'min, 61-65)

Gece ile gündüz, tabii hadiselerin birer görünümüdür. Keza yer ile gök de birer tabii yaratıklardır. Bunlar, Allah'ın beşeri şekillendirip ona güzel bir biçim verdiğinin yanında kendilerine temiz şeyleri rızık olarak lütfettiği gerçeği ile birlikte zikrolunmaktadır. Ve bunların hepsi Allah'ın insanlar üzerindeki nimet ve keremini beyan sadedinde ve O'nun vahdaniyetini, dinde ihlâs ve samimiyetin önemini izah makamında beyan edilmektedir. Bu hal, bu tezahürler,

bu yaratıklar ve bu mânalar arasındaki irtibata, bunların birbiriyle olan alâka ve münasebetlerine ve bütün bu incelikleri iyice düşünmek lâzım geldiğine delil teşkil etmektedir.

Kâinatın Allah Teâlâ tarafından bu kaide üzerine kurulup sonra da O'nun koyduğu kanuna uygun halde yürümesidir ki, yeryüzünde hayatın vücuda gelmesine yol açmış ve onun gelişerek tekâmülünü sağlamıştır. Nitekim bildiğimiz şekliyle insan hayatını meydana getiren ve onun mevcudiyetinin ve tabiatının muhtaç olduğu şeyleri, arzu ve ihtiyacına uygun biçimde vareden etken de işte bu ezeli kanundur.

İşte bu kanun ve bu kaidedir ki; geceyi insan için bir mesken, bir rahatlık ve dinlenme vesîlesi; gündüzü de aydınlık, görmeğe, gezmeğe müsait kılan; yeryüzünü yaşamaya ve çalışmaya elverişli bir karargâh, göğe de sarsılıp muhkem bir bina yapan... Eğer bu ölçülerde az bir sapma vuku bulsa, yeryüzünde insanın varlığından söz edilemezdi, hattâ bütün hayatın varlığından bile...

Aynı İlâhî kanundur ki tertemiz rızıkların yerden yetişmesini, gökten inmesini temin etmiş ve bu rızıklardan, Allah'ın kendisine şekil verip en güzel biçimde yarattığı ve ona bu varlığın mahiyetine uygun ve içinde —büyük mevcudatla alâkalı olarak— yaşadığı şartlara elverişli nice özellik ve kabiliyetler bahsettiği bu insanın istifadesini mümkün kılmıştır.

Görüldüğü üzere bunların hepsi, birbirine bağlı olan varlıklardır. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim bunları aynı yerde, böylesine uyumlu bir üslup ile zikretmektedir. Bunlardan, yaratıcının birliğine delil çıkarmaktadır. Sonra da insan kalbini bunların gölgesinde yalnız Allah'a ibadet ve duâ etmeğe, «*Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun*» diyerek dinî vecibeyi ancak O'nun

yüce divanında yapmağa yöneltmektedir. Bu derece mükemmel ve muntazam olarak bu mevcudatı emsalsiz bir şekilde yoktan vareden Zâtın ancak «İlâh» olmaya lâyık olduğu gerçeğini karara bağlamaktadır. O'dur Allah. Âlemlerin Rabbi. Böyleyken, nasıl olur da insanlar bu apâşikâr Hak'tan yüz çevirirler?

Kâinatın benliğindeki bazı irtibat yönlerine ve kâinatın insan hayatıyla olan alâkasına işaret eden hususlardan bir kısmına kısaca temas edeceğiz. Allah'ın kitabında özetlenen işaretler yönünde bir göz atacağız :

«Yerküresi kendi etrafında güneşe karşı dönmeseydi gece ve gündüz olmazdı.»

«Eğer arz kendi etrafında şimdikinden daha hızlı dönmüş olsaydı, bütün binalar yıkılarak darmadağın olur, yeryüzü de parçalara bölünerek o da fezada dağılır giderdi...»

«Eğer yeryüzü kendi çevresinde şimdikinden daha ağır dönmüş olsaydı, sıcaktan ve soğuktan bütün insanlar ölürdü. Yeryüzünün kendi çevresinde bugünkü bilinen hızıyla dönmesi, öylesine ince ve engin hesaba göre ayarlanmıştır ki bu sür'at, yerde yaşayan canlı ve bitkilerin hayatına, en geniş mânasıyla «yugun» düşmektedir.»

«Arzın kendi etrafında deveranı olmasaydı, bütün deniz ve okyanusların suyu boşalmıştı.»

«Arzın mihveri düzelmiş ve yeryüzü güneşin çevresindeki kendi yörüngesinde yürümüş olsaydı ne olurdu? O zaman mevsim diye bir şey kalmaz ve insanlar yaz nedir, kış nedir, ilkbahar nedir, sonbahar nedir bilmezlerdi.»

«Eğer yer tabakası şimdi olduğundan birkaç kade me daha yüksekte olsaydı karbondioksit oksijeni emer ve bitkilerin hayatı sona ererdi.»

«Eğer hava tabakası, olduğundan daha yüksekte bulunsaydı, şimdi hava dışında yanmakta olan milyonlarca yıldızların bir kısmı, yer küresinin bütün parçalarına çarpardı. Bunlar saniyede takriben altı ila kırk mil arasında bir hızla seyrettiğine göre bu yıldızların, yanması kabil olan her şeyi yakması gayet mümkündür. Eğer bunlar bir tabanca kurşunu hızıyla seyretmiş olsaydılar, elbette ki hepsi de yeryüzüne çarpacak ve sonuç cidden pek korkunç olacaktı. İnsanın hali ise, onun, kurşunun hızından doksan kat fazla bir hıza sahip olan küçük bir yıldızla çarpışması, sıcaklığının etkisiyle paramparça olmasına yeterdi.»

«Meselâ havadaki oksijen yüzde yirmi bir yerine, yüzde elli oranında olsaydı, yanması kabil olan cisimlerin tamamı alevlenirdi. Öyle ki, yıldırımından çıkarak bir ağaca isabet edecek olan ilk kıvılcım derhal ormanı saracak ve bir anda yangın etrafa yayılacaktı.»

«Havadaki oksijenin oranı yüzde on veya daha az düşmüş olsa, belki bütün canlıların hayatı, asırlar boyunca toprağa karışmış olacaktır. Fakat bu halde de, insanların alışageldiği medeniyet unsurlarından bir kısmı, meselâ ateş gibi, bol miktarda görülecek.»

Daha bu kâinatın öz yapısında öylesine ince binlerce plânlanmış ayarlanmış cihazlar var ki, bunlardan bir tanesinde en az bir aksama zuhur etse, ortalık allak bullak olur, bildiğimiz şekliyle hayat diye bir şey kalmazdı. Bütün bunlar insanın yaşayışına uygun biçimde tanzim edilmiştir.

İnsanın kendi zatına gelince : Eşsiz bir güzelliğe sahip olan şekil ve biçimi ile diğer canlılardan ayrılmış bulunmaktadır. Bilcümle vazifelerini kolayca ve dikkatlice yapabilmesi için kendisine verilen cihaz ve organların mükemmel oluşu; benliğindeki özelliklerle, bir varlık olarak şu dünyevî ortamda kendisine vücut

ve hareket zemini sağlayan umumi ve cahişumul şartlar arasındaki ahenk...

Ve bütün bunlar, kendisini yeryüzüne halife kılan en büyük meziyetinin dışındadır. İnsanın halife olmasında taşıdığı en büyük hususiyet akıl ve ruhdur.

İnsanın yapısındaki inceliği, organlarının ve gördükleri vazifelerin intizamını, yüce Allah'ın *«size şekil verip de şeklinizi güzel yapan»* beyanı açısından, tetkik etmeğe kalkmış olsak, her bir küçük uzvun, hattâ her hücrenin üzerinde bir bir durmamız gerekecektir.

Bu enterasan incelik ve intizama misal olarak insanın çene ve dişlerin arasında bir açıklık olsa, hem diş eti hem de dili etkileyecektir. Böyle bir açıklık azı dişte, yahut diğer bir dişte olsa, karşısındakine çarpıp tahriş etmesine yol açardı... Üst ve alt çeneler arasında sigara kâğıdı gibi bir kâğıt konduğunda çenenin üzerine basmasıyla ezilir ve o kâğıt üzerinde basının izi görülür. Çünkü çene, öyle bir dikkatle yapılmıştır ki, sigara kâğıdı inceliğindeki bir şeyi çiğneyip özötmek için birbirine tamamen kavuşmaktadır. Aradan bir şey sızmayacak derecede kapanmaktadır.

Sonra bu insan, bu hali ve bu mahiyetiyle, şu varlık içinde yaşasın diye bir takım organlarla donatılmıştır.

Şu gözü; dünyadaki vazifesi icabı görmesi gerekenleri görmesi için...

Şu kulağı; yine vazifesi icabı işitmesi gereken sesleri işitmesi için yaratılmıştır.

Hülâsa her duyu organı veya her uzuv, insanın yaşaması için hazırlanan zemine uygun olarak yaratılmıştır. Ayrıca bu uzuvlar bazı şartların değişmesine eşit olarak vaziyet alması için gerekli güç ve imkânlarla da bezenmiş bulunmaktadır.

Şüphesiz ki insan bu ortam için yaratılmıştır. Bu vasatta yaşayacaktır. Bu vasatın durumu ile şu insanın varlığı arasında sağlam bir bağlantı vardır. İnsanın bu biçimde şekillendirilmiş olması, içinde yaşadığı ortamıyla alâkalıdır. Bu da yerle göktür. İnsanın simasını Kur'an'ın yer ve gökten bahseden âyetin içinde zikretmesi bundandır... İşte Kur'an'daki i'caz...

Allah'ın san'atındaki incelik ve kâinatla insan arasındaki âhenk ve intizama bu kısa işaret kâfidir.

«Size geceyi dinlenesiniz diye, karanlık ve gündüzü çalışsınız diye aydınlık olarak yaratan Allah'tır...» (Yunus, 67)

Gecenin sükûneti her canlı için bir zarurettir. Her canlının dinlenmesi ve ertesi gün tekrar hayata hareketli başlaması için bir süre istirahatata çekilmesi şarttır. Bu istirahati temin için sırf uyku yeterli değildir. Muhakkak «gece» lâzımdır. Karanlık lâzımdır. Devamlı surette ışığa karşı duran canlı hücreler, dokuları telef olacak derecede yorulur, yıpranır; çünkü sükûn ve istirahattan yeteri kadar nasibini almamıştır.

...«Ve gündüzü çalışsınız diye aydınlık olarak...»

Bu tarz bir tabir, gayet kuvvetli bir ifade şeklidir. Sanki gündüz, göz sahibi canlı bir nesnedir. İnsanlar ise ancak onun içinde dünyalarını görebilmektedir. Çünkü, görünmek, aydınlık onun başlıca sıfatıdır.

Gece ile gündüzün bilinen şekilde birbirini izlemesi, nimetler üstünde bir nimettir. Eğer ikiden biri daimi olsaydı, yahut şimdikininki birkaç misli daha uzun olsaydı hayat yok olurdu. Onun için, gece ile gündüzün ardarda birbirini takip edişi insanların çoğunun şükretmedikleri Allah'ın bir lütuf ve keremidir.

«Doğrusu Allah insanlara karşı lütuflkârdır; ama insanların çoğu şükretmezler...» (Mü'min, 61)

Gece ile gündüzün birbirini takip edişini, bu iki tabii tezahürü Kur'an-ı Kerim şöyle beyan ediyor :

«İşte her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah budur. O'ndan başka tanrı yoktur. O halde nasıl olup da döndürülüyorsunuz?» (Mü'min, 62)

Gerçekten hayret verici bir haldir, insanların Allah'ın kudret elini, her şeyde görüp, her şeyin yaratıcısı olduğunu, eşyanın mevcudiyetiyle ve aklın kaçınılmaz bir ödevi olarak bilip, hiç kimsenin yaratma iddiasında bulunmasının imkânsızlığını ve yaratıcısız kendi kendine var olduğunu söylemenin de gerçeğe ters düşeceğini idrâk edip de... Evet gerçekten hayret verici bir şeydir, İnsanların iman ve ikrardan yüz çevirmeleri... «Nasıl olup da döndürülüyorsunuz...»

Fakat bazı kimseler bu açık haktan böylece yüz çevirmişlerdir. Tıpkı Kur'an'a ilkin muhatap olanlar gibi. Böyle olmuştur her zaman, ne bir sebep var ortada, ne delil, ne de burhan :

«Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr edenler işte böyle döndürülür.»

Gece ile gündüzün tezahürünü belirttikten sonra, arzın bir karargâh ve semanın da bir bina olarak inşa edildiğine geçiliyor :

«Sizin için yeri durak, göğü bina eden, Allah'tır.» (Mü'min, 62)

Arz karargâhtır. Pek çoklarından kısaca işaret ettiğimiz uygun şartlar sayesinde insanın yaşayışına elverişlidir.

Sema ise, nisbetleri, ebadi, hareket ve devreleri sabit bir binadır. Bu varlığın özünde inceden inceye hesabı görülmüş, eni boyu ölçülüp biçilmiş ve bu insan denen mümtaz varlığın yaşamasına müsait sarsılmaz bir bina haline konmuştur.

Gök ile yerin inşasına bağlı olarak insanın yaratılması ve temiz rızıklarla beslenmesi hususuna şöylece temas ediliyor :

«...Size *şekil verip de şeklinizi güzel yapan, sizi temiz şeylerle rızıklandıran...*» (Mü'min, 62)

Bu âyet ve bu ihsanlar da bundan önceki benzer bir hükümle bitiyor :

«*İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir.*» (Mü'min, 63)

O ki, yaratır, takdir eder, tayin eder. Sizi görür gözetir, mülkünde size bir mekân ayırır... İşte Rabbiniz olan Allah. «*Allah ne yücedir*» Rahmet ve bereketi ne büyük, ne çoktur... «*Âlemlerin Rabbi'dir.*» Bütün âlemlerin.

«*O daimî yaşayandır...*» (Mü'min, 64)

Evet; O, yalnız ve yalnız O'dur, tam manasiyle hayat sahibi olan.. O, sonradan kazanılmış, yahut yaratılmış değil, zâtına mahsus ezeli ebedî hayata sahiptir. O'nun hayatının ne özü ne sonu vardır. Fani değildir. Kadim ve Baki'dir. O'nun hayatı hiç arızaya uğramaz, zamanla değişmez. Allah'tan başka hiç bir şeyde böyle bir hayat vasfı yoktur. Bu sıfat münezzeh olan yüce Allah'a mahsustur.

O'dur Ülûhiyette tek olan; çünkü hakikî hayata sahip olmakta tek olan O'dur. Diri ve bir olan Allah'tır.

«*Ondan başka tanrı yoktur...*» (Mü'min, 64)

Bunun için... «*O'na, dininde ihlâs ve samimiyet erbabı olarak duâ edin.*» Duâ esnasında O'na hamdedin : «*Hamdolsun kâinatın Rabbi olan Allah'a*» (Mü'min, 65)

ALLAH'IN KUDRETİ

«Rabbınız, gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra arşından her şeye hükmeden, gündüzü —mütemadiyen takip eden— gece ile büyüyen, güneşi ayı, yıldızları, hepsini emrine baş eğdirerek var eden Allah'dır. Bilin ki, yaratma da, emir de O'nun hakkıdır. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir...» (A'raf, 54)

İslâm'daki tevhid inancı, Allah Teâlâ'nın ne zatı, ne de ef'âlinin keyfiyeti hakkında beşerî görüş ve tasavvura mahal bırakmaz. Madem ki Allah Telâ'nın benzeri yoktur, o halde O'nun zatı hakkında beşerî görüşe yer verilemez. Ne kadar beşerî görüş ve tasavvur mevcutsa insanlar bunların hepsini etraflarındaki mevcudattan edindikleri intiba ve tecrübeler sonunda ortaya atmışlardır. Allah Teâlâ'nın benzeri olmadığına göre, insan tarafından O'nun zatının tahayyül edilmesi ve belli bir biçim vermeye kalkışılması elbette ki mantık dışı bir tutum olur. Zatı hakkında şekil tayin etmek nasıl mümkün değilse, ef'âlinin keyfiyeti hakkında görüş ortaya atmakta mümkün değildir. Hal böyle olunca, insanoğluna sadece Allah'a teslimiyet ve O'nun yaptıklarını kabullenmek düşer.

Bu noktadan hareket edildiğinde, acaba Allah gökleri ve yeri nasıl yarattı? Arşa nasıl hâkim oldu? Yüce zatının oturduğu arş nasıl bir şeydir?... gibi sorular üzerinde durmak hem faydasız hem de İslâm akidesine aykırıdır. Bu kaideyi anlamayanların bu neviden soru-

lara cevap vermeye kalkışmaları zararlı ve yersizdir. Bununla beraber İslâm tarihinde birçok kişinin hatta grupların eski Yunan ve Grek felsefesinin tesiri ile bu sorulara enine boyuna cevap vermeye kalkıştığı görülmür.

Göklerin ve yerin yaratılma süresi olan altı gün dahi insanlar ve diğer mahlûklar için meçhulden ibarettir.

«Oysa ben onları ne göklerin ve yerin yaratılmasında ve ne de kendilerinin yaratılmasında hazır bulundurdum.» (Kehf, 51)

Bu konuda söylenenlerin hiçbir sağlam bir esasa dayanmamaktadır. Zira altı günden maksad altı dönem veya altı devir olabileceği gibi, Allah'a ait özel olarak, altı gün de olabilir. Gezegenlerin hareketleri esasına dayanan zaman birimi bahis konusu gün için ölçü alınmamış olabilir. Çünkü mahlûkatın yaratılmasından önce hareketlerini esas kabul ederek zaman birimi çıkardığımız gezegenler mevcut değildi. Kısaca; buradaki adetten neyin kasdolunduğunu kesin olarak kimse tayin edemez. Gerek bu âyet gerek benzerleri hakkındaki söylenenler «ilim» adına ileri sürülen varsayımlardan öteye geçmeyen tahminlerden ibarettir. Bu filozofâne tutumlar, —bu konuda— zandan öteye geçemeyen ilmin karşısında sadece ruhî bunalmı doğurur.

Biz, esasen âyetin asıl hedefiyle ilgisi olmayan bu mevzuyu burada bırakarak müşahede ettiğimiz kâinat ve onun gizli sırları hakkında ilham kaynağı olan mübarek âyetlerle yolculuğumuza devam edelim.

«Rabbimiz, gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra arşından her şeye hükmeden, gündüzü —mütemadiyen takip eden— gece ile bürüyen, güneşi, ayı, yıldızları, hepsinin emrine baş eğdirerek var eden Allah'dır.

Bilin ki yaratma da, emir de O'nun hakkıdır. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir»...

Azamet ve ihtişamına hayran olduğumuz bu kâinatı, Allah Teâlâ yarattı ve hâkimiyeti altına alarak emriyle idare etmeye başladı. Birbirinin aralıksız takipçisi olan geceyi göndererek gündüzü kararttı.

Durmadan yer değiştiren feza sicimleri arasında, geceye gündüzü devamlı takip etme kudreti verdi. Güneş, ay ve yıldızları emrine amade kıldı. İdare eden, yöneten, hâkim olan, yoktan vareden Allah'tır. Rabbiniz, yalnız O bize Rabb olmaya müstehaktır. Koyduğu nizamlarla bizi büyütür, bir araya gelmemizi sağlar, meşru geleneklerimize izin verir. Bize kanun ve nizamıyla hükmeder. Yaratan O olduğu için emir de O'na aittir. Başka bir yaratıcı nasıl ki mevcut değilse başka bir âminin düşünülmesi de mümkün değildir. İşte yukarıdaki âyetlerle anlatılmak istenen asıl mesele budur. Mesele, ülûhiyet, rab olma ve Rabbi anlama meselesidir. Öte yandan yüce yaratıcının varlığını ve birliğini idrâk ederek beşeriyete O'nun nizamını hâkim kılmak sûretiyle kulluk vazifesini ifa edebilme meselesidir. Bu sûrenin kıyafet ve yemek mevzularını misal vererek anlatmaya çalıştığı konu budur. Diğer taraftan sûre-i En'am'da temas edilen hayvanlar, ziraat, dinî bazı vecibeler ve nezirler mevzuu da bu mesele ile ilgilidir.

Dikkatlerin bu mevzulara çekilmiş olması, bizi âyetlerin tasvir ettiği ve ilham kaynağı olan diğer canlı tablolar karşısında bir nebze durup tefekkür etmekten alıkoymamalıdır.

Zira ikinci husus da en az birinci kadar önemlidir.

Durmadan yer değiştirmekte olan feza cisimlerinin hareketleri sırasında meydana gelen gece-gündüz olayı tefekkür etmek, aralıksız ve düzenli bir şekilde

bunların birbirini nasıl kovaladığını anlamaya çalışmak!... Evet; bu manzaraya takılıp kalmak, bunların hareket tarzını araştırmadan geçmek, gece ile gündüz arasındaki çetin müsabakayı görmemezlikten gelmek mümkün mü? İnsanoğlu bunları bir yandan hayret ve dehşetle seyrederken, diğer taraftan sonsuz bir merak ve bitmeyen bir sabırla mahiyetini öğrenmeğe çalışacaktır.

Aklı başında her insan, anlayış gözüyle gece ile gündüzün akışını takip ettiği zaman karşısına çıkacak manidar manzaranın güzellik ve canlılığına elbette şahit olacaktır. İnsanın edebî gücü bu canlılığı tasvire yetmez. Ne var ki uçsuz bucaksız bu âleme karşı belli bir alışkanlığımız var. Dolayısıyla onun ibretengiz görüntülerinden çoğu zaman his dünyamız etkilenmez. Manasız bakışlarla şöyle bir seyredip geçeriz. Fakat bu alışkanlığın yerini zaman zaman ciddi bakışlar alır ve o zaman kâinatı ilk defa görüymüşüz gibi irkilir, hayret duyarız... Âyetteki (gece) ve (gündüz) kelimeleri sadece birbirini takip eden ve durmadan tekrarlanan iki tabiat olayının ifadesi olmayıp, aynı zamanda belirli bir hedefe yönelmiş, canlı ve manidar olayların ifadesidir. Hayatın akışındaki yarışma, rekabet ve mücadele gibi tabii unsurlar üzerinde, kısacası hayat seyrinde beşeriyete ibret levhası olmaktadır.

Evet güneş, ay ve yıldızlar canlı birer âlem olup, Allah'dan aldıkları emri tatbik ederler. Yani bu emre uyarlar ve emir dışı hareket etmezler. Onlar da, ilâhî emre itaat konusunda diğer canlılar gibidirler.

Bu şuurla vicdanı titreyen insanoğlu, emre âmâde olan canlılar kafilesine uymamazlık edemez. İnsanoğlu, bu noktaya ilâhî âyetleri öğrenmekle gelebildiğine göre, insan kelamında bulunmayan manidir hikmetin

Allah kelamında mevcut olduğu meydana çıkar. Allah Teâlâ her halinden haberdar olduğu kuluna, Kur'an'ındaki bu yüce hikmet ve saltanatla hitap etmektedir.

Daha evvel alelâde bakışlarla seyredip geçtiğimiz kâinatın canlı ve gerçek görüntülerini arzeden Kur'an âyetleri bu noktaya geldiğinde beşer vicdanını coşku ile harekete geçiriyor. Zira bu muhteşem varlıkların, yüce saltanat sahibinin emirlerine boyun eğdiğı müşahede edilmektedir. Bu saltanatı gösterdikten sonra Kur'an, insanların dikkatini Rablerine çekiyor. —Kendisinden başka Rab tasavvur edilemeyen— Allah'a huşu ve teslimiyetle dönmelerini istiyor. Kendisinin tek ilâh olduğunu itiraf etmelerini, kulluk sınırlarını aşmamalarını, saltanatına karşı gelmemelerini, ilâhi emirleri terketmemelerini, nefsânî arzularına uyarak Allahu Teâlâ'nın daha önce nizamını hâkim kıldığı yeryüzünde fesat çıkarmamalarını öğütlüyor :

«Rabbimize gönülden ve gizlice yalvarın, doğrusu O, aşırı gidenleri sevmez.

Düzeltilmişken yeryüzünde bozgunculuk yapmayın, Allah'a, korkarak ve ümitle yalvarın. Doğrusu Allah'ın rahmeti iyi davrananlara pek yakındır.» (A'raf, 55-56)

Kur'an'ın bu âyetiyle yapılan psikolojik telkin; yalvarış ve yakarış halindeki kul için en münasip hal tarzıdır. Gönülden ve gizlice, bağıırıp çağırmadan yavaşça... Evet; gizlice yalvarmak kulu mevlâsına yaklaştıran en iyi yol olduğı gibi Allah'ın celâl sıfatıyla bağdaşan en iyi haldir de...

Sahih'i Müslim'in naklettiğı bir hadiste —hadisin râvisi-Mûsa (r.a.) der ki : Resûlullah (s.a.v.) ile bir sejerde— başka bir rivâyete göre savaşlardan birinde - beraberdik.Halk yüksek sesle tekbir almaya —Allahü Ekber demeye— başladı. Resûlullah (s.a.v) onlara: «Ey nâs (insanlar)! Kendinizi nezakete alıştırm. Ne sağıra

ne de kendinizden uzak birine sesleniyorsunuz. Sizin çağırduğınız her şeyi duyar ve O, size en yakındır. Sizinle beraberdir...»

Kur'an'ı Kerîm duâ esnasındaki gerçek duyguyu böyle tarif ve tesbit etmiştir. Bu duygu, Allahu Teâlâ'nın yakınlığını ve celâl sıfatını beraberce işleyen duygudur. Nitekim celâl sıfatının şuuruna eren kişi duâ ederken bağırmaktan utanır. O'nun yakınlığını idrâk eden kişi herhalde bağırmaya gerek görmeyecektir.

Huşu içinde boyun eğerek gönülden duâ etme usulü telkin edildikten sonra, Allah'a ait olan hâkimiyeti, kendilerine maletme sevdalarından vazgeçmeleri öğütlenmiş, ilâhî saltanata karşı koymaları yasaklanmış, ilâhî direktiflerle ıslah edilen yeryüzünü kendi arzuları istikâmetinde fesada vermemeleri emredilmiştir.

ALLAH'IN KÂİNATTAKİ ÂYETLERİ

Allah'ın azametinin delilleri, kainatın her noktasında görülür. Alelâde bir san'at eseri onun sanat-kârına delâlet ettiği gibi, bu kâinât da evrenin yaratana delâlet eder.

Bu kâinâtın her noktasında; zerreden küreye kadar tüm varlıklar bir gizli dil ile Allah'ın gücünü ve kudretini haykırmaktadır. İdrâk ve şuûr içerisinde düşünen gönül ve kafa sahipleri bu kudret dilini anlar ve ona göre âlemlerin rabbine hamd-ü senâ eder.

Modern bilimler, Allah'ın kâinattaki kudret delillerini günümüzde her zamankinden daha çok ortaya çıkarmaktadır.

Allah'ın varlığının delillerini, kâinât, eşya, varlık canlılar, yaratılış ve hayat, ölüm, göklerin ve yerin direksiz yaratılışı, gökten inen su, kısacası kâinatta mevcûd olan her şeyde bu ilâhi kudretin eserleri görülmektedir.

Bu konu üzerinde Seyyid Kutub fazlasıyla durur. Modern ilimlerin verilerinden yararlanılarak Allah'ın eserlerinin ortaya konmasını, ancak hiçbir zaman için bunların esas alınmamasını bildirir. Modern ilim, bizi Allah'a götüren bir araç olabilirse de ebedi geçerli olan iman değerlerimizi, değişmeye mâruz olan bilimsel teorilere dayandırmanın yanlışlığını ve çıkmaz bir yol olduğunu ifade eder.

Aşağıdaki bölümlerde bu husûsu derinliğine açıklamaktadır :

«Gece ve gündüz, güneş ve ay Allah'ın âyetlerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer Allah'a ibadet etmek istiyorsanız onları yaratan Allah'a secde edin.» (Fussilet, 37)

Bu âyetler gözler önüne serilmiş bulunmaktadır. Bilen de bilmeyen de görür onları. Beşer kalbi üzerinde doğrudan doğruya bir tesiri vardır. İnsan onun ilmi gerçeklerini bilmese de bunlar karşısında ürperti duyar. Çünkü bu gerçeklerle insan bünyesi arasında bilgidен çok daha derin münasebetler ve bağılıklar vardır. Doğuştan gelmektedir bu bağılılık. İnsan ondan bir parça gibidir. Aynı oluşa, aynı maddeye, aynı öze, aynı kanunlara bağılıdırlar. Hepsinin tanrısı bir tek ilâhtır. Bunun içindir ki, işte insan, derin düşünceye hitap eden bu derinlikler dolu gerçekler karşısında sarsıntı duyar. His ve heyecanla dolar. Bu yüzden zaten Kur'an-ı Kerim çoğunlukla kalpleri bu âyetlerle aydınlatarak insanı gafletten uyarır ki, bu gaflet çoğu kere bir yandan o gerçeklerle uzun süre hemdem olmaktan, bir yandan da insanın üzerine bir takım engellerin binmesinden ileri gelir. Ama Kur'an o gerçekleri yeniden açıklayarak ortaya seriyor ki, insanoğlu onu yepyeni, canlı ve uyanık bir şekilde kavrasın. Ve kökü derinliklere varan eski bilgisiyle hemden olabilsin.

Burada âyetin işaret ettiği husus, bu varlıklardan herhangi birisinden meydana gelecek sapmaların şekilleriyle alâkalıdır. Bir kere Araplar güneş ve ayı son derece sakat bir anlayışla, bâtil ve sapık bir değerlendirmeye Allah'a yaklaştırmacı bir vasıta olarak kabul ediyor ve tapınıyorlardı. Kur'an-ı Kerim gelir gelmez işte onların bu sapık düşüncelerini yıkarak dillerini doğru yola çekmek istemiştir. Ve onlara demiştir ki : «Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer Allah'a iba-

det etmek istiyorsanız onları yaratan Allah'a secde edin.» Aslında bütün mahlûkatın yönelmesi gereken biricik merci yaratıcıdır. Güneş ve ay sizin gibi yaratanın emrine uyar ve O'na tâbi olur. Binaenaleyh siz de ibadete müstehak olan O biricik yaratıcıya dönün... Âyet-i Kerime bütün bu varlıkları bir bütün olarak değerlendiriyor. Çünkü cins itibariyle hepsi aynıdır. Müşrikler şayet bunca beyanlardan ve âyetlerden sonra yine yüz çevirip gururlanacak olurlarsa, bu varlıklardan hiç birisinin ileri veya geri gelmesine ya da, artıp eksilmesine sebep olmaz :

«Eğer büyüklük tasarlarsa bilsinler ki, Rabbinin nezdinde bulunanlar usanmadan gece gündüz O'nu tesbih eder dururlar.» (Fussilet, 38)

«Rabbinin nezdinde bulunanlar» denilirken ilk anda akla gelen meleklerdir. Ancak burada meleklerden başka Allah'ın yakın kulları da kastedilmiş olabilir. Biz bu noktada ne biliyoruz ki? Bildiklerimiz çok az ve çok değersiz.

Bu Rabbinin nezdinde olanlar hem derece bakımından yüce ve üstündürler; hem de şeref bakımından. O sapıklar gibi büyüklenip sapıtmazlar. Allah'a yakın olmalarından dolayı gururlanmazlar. Gece gündüz durmadan, usanmadan, bıkmadan Allah'ı hamd ile tesbih ederler. Yeryüzünde Allah'a kulluk etmekten geri kalanlar bunların yanında ne önem ifade ederler ki?

Yeryüzü, onları besleyen toprak ana, bağrından fışkırıp çıktıkları ve tekrar kara bağına dönecekleri toprak... Üzerinde birer karınca gibi gezinip durdukları ve yemeğini yiyip suyunu içtikleri kara topraktır... Evet bu toprak dahi Allah'ın huzurunda huşu içerisinde durmaktadır. Hayatiyetini O'nun elinden almaktadır :

«O'nun âyetlerinden biri de kupkuru gördüğün yeryüzünün, Biz ona su indirdiğimiz zaman harekete geçip kabarmasıdır. Ona can veren Allah, şüphesiz ki ölüleri de diriltir. Muhakkak ki O, her şeye kadirdir.» (Fussilet, 39)

Biraz da Kur'an'ın her yerde konunun inceliğine uyan tabirler kullanması hususu üzerinde duralım. Buradaki yeryüzünün huşu tabiriyle yağmur yağmazdan önceki hali ifade edilir. Toprağa su indirdiğimiz zaman harekete geçer ve kabarır. Sanki şükür ve ibadet hareketleri yapar. Kur'an'ın bu ifadeyi kullanışının sebebi bu âyetlerin geldiği atmosferin huşu, ibadet ve tesbih havası olmasındandır. Bunun için topraktan bahsedilirken de müşahhas bir tablo halinde yeryüzünü huşu ve itaat havasına büründürülmektedir. Toprağa bu tabloya uyan bir duygu ve hareket atmosferi sağlanmaktadır.

«Allah gökten su indirir, onunla yeryüzünü öldükten sonra tekrar diriltir. Muhakkak ki bunda dinleyen topluluklar için ibretler vardır.» (Nahl, 65)

Her canlı hayatını suya borçludur. Âyet-i Kerime ise genel manada yeryüzündeki hayatın suya bağlı olduğunu bildirmekte ve dünyada bulunan her canlının ve her şeyin su ile yaşayabileceğini ifade etmektedir. Şüphesiz ki ölüyü dirilten ve cansıza can veren kimse ancak ilâh vasfına sahip olabilir. «*Muhakkak ki bunda dinleyen topluluklar için ibretler vardır.*» Onlar işittiklerini düşünürler ve anlarlar. Bu mesele, yani ölüm-den sonra dirilme konusundaki ilâhî deliller ve âyetler üzerinde Kur'an-ı Kerim çok durur ve bu meseleye çok keré dikkatleri çeker. Çünkü bu meselede düşünen, duyan ve anlayan kimseler için pek çok deliller ve ibretler vardır.

Yaratıcının sanatındaki mahareti ve üstünlüğü dile getiren bir başka sanat eseri de hayvanlardır. Bunlarda da Allah'ın ülûhiyetine dair pek çok deliller bulunmaktadır.

«Sizin için hayvanlarda ibretler vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen dupduru süt içiririz.» (Nahl, 66)

Hayvanların memelerinden sağılan süt neden ve nasıl meydana gelmektedir? Fışkı ile kan arasından süzülür gelir süt. Fışkı, gıdaların midede hazmından ve barsaklarda emilmesinden sonra arta kalan fazlalıktır. Bu barsaklarda emilen gıdalar süzülerek kana geçerler. Kan damarlar vasıtasıyla vücuttaki en küçük hücrelere kadar taşınır. Dişi hayvanlardaki meme bezlerine gelince, Allah'ın kudretinin eseri olan o mucizevi yapıda süt haline geçer. Ama bunun nasıl meydana geldiğini kimse bilmez.

Sindirilen yemeklerin kan haline geçişi de bilinmez. Her dokunun ve her hücrenin kendisi için lüzumlu olan gıdayı seçerek kandan alması ve kullanılmayan gıda fazlalıklarını geri kana vermesi, bütün bu işlemler gerçekten son derece *garip* ve *hayret* verici işlemlerdir. İnsan vücudunda her an bu ameliye devam ediyor. Ve her an alınan gıdalar yakılarak enerji haline çevriliyor. Her saniye bu hayret verici cihazda yapma ve yakma işlemi sürüyor, bir kısım hücreler ölüyor, bir kısım hücreler yenileniyor. Ve ruh ile ceset birbirinden ayrılıncaya kadar bu ameliye hiç bir an durmuyor... Normal şuur yapısına sahip bulunan bir insanın bu hayret dolu ameliyeler karşısında durup düşünmemesi, bir an olsun dehşetinden titrememesi ve insanoğluna bu akılları durduran cihazı bahşeden yüce yaratıcıyı hamd ile tesbih etmemesi imkânsızdır.

İnsan mekanizması ile hiç bir cihaz ve makina mukayese edilemez. Hattâ hesaplanamayacak kadar çok sayıdaki hücrelerinden bir hücre ile en mükemmel makine dahi kıyas kabul etmez.

Bu canlı mekanizmadaki emilme ve yanıp enerji haline dönüşme işleminin tafsilâtı o kadar korkunçtur ki başları döndürür. Hattâ vücuttaki bir tek hücrenin faaliyeti ve çalışması bile insan zekâsını durduracak orijinalitededir.

Daha yakın zamanlara kadar bu ameliye bir sırdı. Kur'an-ı Kerim'in zikrettiği sütün kan ile fışkı arasından süzülmesi ameliyesi çok yakın zamanlara kadar insanlar tarafından bilinmiyordu. Bu ince ve dikkatli ameliyenin nasıl cereyan ettiğini bilmesini bir yana bırakalım, tasavvuru dahi mümkün değildir. Normal bir kafa yapısına sahip insanın böyle bir konuda tartışma ve münakaşaya girmesi kadar abes bir şey yoktur. Bu Kur'an'da bu tip gerçeklerden sadece birisinin bulunması ile bunun bir beşer elinden çıkma-yıp yüce yaratıcı tarafından indirildiğini göstermesi bakımından kâfidir. Çünkü Kur'an'ın bu gerçeği söylediği sıralarda hiç bir beşer topluluğu bu gerçeği bilmiyordu...

Kur'an-ı Kerim —bu gibi müsbet ilimlerin keşfettiği gerçekleri anlatırken— Allah tarafından vahyedilmiş bir eser olduğunu, bu bilgilerin tafsilâtını bilenlere göstermektedir. Bu tip gerçeklerden sadece birisinin dahi mevcut olması ona dil uzatanların dilini koparması için yeterlidir :

«Hurma ağacının meyvelerinden ve üzümlerden şıra ve güzel rızık elde edersiniz. Akli eren topluluklar için bunda ibretler vardır.» (Nahl, 67)

Bu meyveler de hayatlarını gökten inen suya borçludurlar. Onun sağtığı hayat iksirinden istifade ederek

meydana gelirler. Siz onlardan sıra ve güzel rızıklar elde edersiniz. Buradaki sıra terimi içki de olabilir, zira o sıralarda henüz içki yasaklanmamıştır. Ancak âyet-i kerime içki ile güzel rızkı birbirinden ayırt ediyor. Ve içkinin güzel rızık olmadığını belirtiyor. Bununla daha sonra gelecek olan içki yasağına hazırlık yapılmış oluyor. Hem bununla o zamanki bir realiteyi ifade etmiş oluyordu âyet-i kerime, yoksa içkinin helâl olduğunu değil. Sadece içki yasağı için de bir başlangıç sayılır. «*Aklı eren topluluklar için bunda ibretler vardır.*» Ve ancak akli erenler anlarlar bu rızkı verenin ubûdiyete lâyık olduğunu, yalnız ve yalnız Allah'ın bu rızıkı verebileceğini.

«*Ve Rabbin bal arısına vahyetti ki : «Dağlarda, ağaçlarda ve hazırlanmış kovanlarda yuva edin.*

Sonra her türlü mahsulden ye. Sonra da Rabbinin işlemen için gösterdiği yoldan yürü.» Karınlarından insanlara şifa olan bal çıkar. Düşünen topluluklar için bunāa deliller vardır.» (Nahl, 68-69)

Arının bal yapması Allah'ın ona ihsan ettiği fitrî bir ilham (Saik) ile olmaktadır. Bu fitrî duygu da bir nevi vahiy ve ilhamdır. Çünkü arı da bu duygunun icaplarına göre hareket ederek durmadan bal yapar. Arının bal yapma ameliyesi öyle dikkatli ve öyle ince bir ameliyedir ki, insan akli ve zekâsı onu kavrayamaz. Ne peteğin nasıl işlendiğini, ne kovanda ne gibi bir çalışma düzeninin hakim olduğunu ne de süzül-müş balın nasıl yapıldığını insan akli ve zekâsı henüz keşfedememiştir.

Arı —içgüdüleriyle— yuvasını dağlarda, ağaçlarda ve hazırlanmış kovanlarda yapar. Allah ona verdiği fitrî kabiliyet ve çevresinde hazırladığı uygun bir ortam ile hayatı emrine vermiştir. Balda şifa bulunduğu dair varit olan ilâhi emri tıp otoriteleri çeşitli

şekillerde izah etmektedirler. Teknik yönlerini anlatan bu eserler netice itibariyle âyet-i kerime'nin özet olarak belirttiğini açıklanmasından ibarettir. Kur'an-ı Kerîme'de sabit olduğuna göre her müslümanın bunun böyle olduğunu kabullenmesi ve inanması lâzımdır. Nitekim bu hususta Allah'ın Resûlü'nden de bir hadis varit olmuştur.

İmanı Buharî ve Müslim sahihlerinde Ebu Said el-Hudrî'den (r.a.) naklen rivayet ediyorlar. Adamın birisi Resûlullah(s.a.v.)'ın yanına geldi ve dedi ki : «Kardeşimin karnı şişti.» Hz. Peygamber (s.a.v.) : «Ona bal içir» buyurdu. Adam bal içirdi geldi ve dedi ki : «Ey Allah'ın Resûlü! İçirdim, daha fazla şişirdi.» Hz. Peygamber (s.a.v.) tekrar : «Git ve bal içir» buyurdu. Adam yine geldi ve dedi ki : «İçirdim ama ey Allah'ın Resûlü! Daha fazla şişirmekten başka bir şey yapmadı.» Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu : «Muhakkak ki Allah doğrusunu buyuruyor, yalan olan senin kardeşinin karnıdır, git ve ona bal içir. Adam gitti ve yine bal içirdi bu sefer iyi olduğunu bildirdi.»

Burada bizim için son derece dikkat çekici bir nokta var .Hz. Peygamber (s.a.v.) pratik olarak beliren bir hakikat ile Allah'ın buyurduğuna yâkinen inancı karşısındaki durumu. Adam karnı şişen kardeşine her bal içirdiğinde karnı biraz daha şişiyor. Ama Hz. Peygamber (s.a.v.) Allah'ın buyurduğu husustan aslâ şüphe etmiyor. Neticede Hz. Peygamberin (s.a.v.) buyurduğu şekilde tecelli ediyor durum. Allah'ın kitabında varit olan her meselede ve her konuda müslümanın takınması gereken tavır ve inanması gereken örnek durum budur. Pratik durum ne kadar bu ilâhî emirlere muhalif gibi görünse de Allah'ın emri o pratikten daha doğrudur.

Bir nebze de burada sıralanan nimetlerin birbiri

arasındaki uyum üzerinde duracağız. Önce gökten su indirilmesi anlatılıyor... Sonra fışkı ile kan arasından sağılıp gelen süt belirtiliyor... Sonra hurma ve üzüm-den elde edilen şıra ve güzel rızık beyan ediliyor... En sonunda da arının karnından çekilip gelen bal anlatılıyor... Bunların hepsi de birer içilecek nesnedirler ve birbirinin çok zıddı olan cisimlerden meydana gel-mektedirler. Anlatılan konu içilecek şeylerle ilgili ol-duğu için âyet-i kerime hayvanların sadece sütünden söz ediyor ki tablodaki diğer çizgilerle uygunluk te-min edilsin. Bir sonraki konuda anlatacağımız gibi En'am Süresi'nde hayvanlardan konu açılırken deri-lerinden, kıllarından ve yünlerinden söz edilmmişti. Zi-ra orada konu ev-bark ve giyinme ile ilgiliydi. Bunun için oradaki tabloda bir eksiklik bırakmamak ve di-ğer hatlarla birleşmesini temin etmek için sadece bu yönleri üzerinde durulmuştu... İşte, Kur'an'daki edebi uygunluğun ve uyumun en üstün ufkusu...

Hayvanlardan, ağaçlardan meyvelerden, baldan ve arıdan söz edildikten sonra beşer ruhunun derin-liklerine inen dokunuşlar yer alıyor. Çünkü bu noktalar onların yapılarının temelinde vardır. Hayatları, rızıkları, eşleri, çocukları ve torunları kendi ruhları-nın derinlikleriyle ilgilidir. Bunun için o konularda hassasiyetleri daha fazla, duyguları daha derin ve te-essürleri daha çabuktur :

«Allah sizi yaratmıştır, sonra da öldürecektir. İçiniz-den bir kısmı da ömrünün en fena zamanına ulaştırılır ki, bilirken bilmez olur. Muhakkak ki Allah, Âlîm'dir Ka-dîr'dir.» (Nahl, 70)

«Rızık hususunda Allah kiminizi kiminizden üstün kıldı. Üstün kılınanlar buyrukları altında bulunanların rızıklarını vermezler. Halbuki bunda hepsi eşittir. Yok-sa Allah'ın nimetini bile bile inkâr mı ediyorlar?

Allah sizin için kendinizden eşler yarattı. Eşlerinizden de sizin için oğullar, torunlar varetti. Temiz şeylerden size rızık verdi. Böyleyken bâtila inanıyorlar da Allah'ın nimetine onlar küfür mü ediyorlar?

Onlar Allah'ı bırakarak göklerden ve yerden kendilerine verecek rızıkları olmayan, olsa bile veremeyen şeylere mi tapıyorlar?» (Nahl, 71-73)

Birinci temas noktası hayat ve ölüm konusu. Bu konu herkes ve her fert ile yakından ilgilidir. Hayat sevimlidir insan için. Hayat ve ölüm konusunda düşünmek çoğunlukla katı kalpleri bile yumuşatır. Allah'ın nimeti, kudreti ve gücü karşısında hassasiyete sevkeder. Ölüm ve hayat konusundaki korku insan vicdanında takvâ duygusunun canlanmasına ve hayatı lütfedene karşı sığınma arzusunun başlamasına vesile olabilir. İnsan ömrünün en zor zamanı olan ihtiyarlık zamanında, çoğunlukla insan daha önce bildiği şeylerin ekseriyetini unuttur, çocuklaşır, güçsüzleşir, unutkanlık başlar. Bunu düşünen insan, hayatın merhaleleri üzerinde kafa yorar, bilgisine, kuvvetine, gücüne, erkekliğine, şerefine ve ününe olan güveni azalır, gururu kırılır. Ve işte bundan sonra gelen ifade *«Muhakkak Allah Alîm'dir, Kadîr'dir.»*

Bu ifade insanı şu büyük hakikate götürüyor: En geniş bilgi devamlı ve ezeli olan Allah'ın bilgisidir. Zaman ve zeminden etkilenmeyen en mükemmel kudret Allah'ın kudretidir. Ve insanoğlunun kudreti bir yere, bilgisi bir noktaya kadardır. Ondan sonra gayet cılız ve eksik kalır...

İkinci temas noktası rızık konusudur... Rızık konusunda herkesin birbirinden farklı olduğu malumdur. Âyet-î kerime bu farklılığı Allah'ın fazlu ihsanı olarak belirtiyor. Rızıkın farklı olması Allah'ın koyduğu kanunlara bağlı sebeplerden dolayıdır. Binaena-

leyh bu konuda başıboş ve abes hiç bir taraf yoktur. İnsan düşünür olabilir, bilgin olabilir, akıllı olabilir fakat rızık elde etmek konusundaki kabiliyeti çok az olabilir. Kazanç konusunda istidadı olmaz. Çünkü onun kabiliyeti de başka sahalardadır. Bazı kimseler akılsız olur, budala olur ve cahil olur ama ticaret konusunda kabiliyeti fazla olur. Her insanın kendisine göre kabiliyeti ve istidadı vardır. Bazı kimseler rızkın kabiliyet ile ilgisi olmadığını sanırlar. Halbuki durum hiç te öyle değildir, o da hayatın muhtelif yönlerdeki kabiliyet ve istidat şekillerinden birisidir. Darlık da böyle, bir hikmete *mebni* olur. Her halükârda rızık konusundaki farklılık, kabiliyetdeki değişikliklerle ilgili ve ona bağlı olarak gelişen bir olaydır. Fakat, suni sebeplerle ortaya çıkarılan ve zalim kimseler tarafından planlanan cemiyetteki fertler arası dengesizlikler bundan ayrıdır. Nitekim âyet-i kerime o günkü arap toplumundaki bu zalimce dengesizliğe temas ediyor. Daha önce işaret edilmiş olan bazı cahiliyet efsane ve hurafelerinin neticesi, bu dengesizliğin ortaya çıktığını işaret ediyor ve bunları düzeltmeye çalışıyor. Cahiliyet devri Arapları Allah'ın kendilerine verdiği rızkın bir kısmını uydurma tanrılara ayırırlardı. Onlar hakkında burada: elleri altındaki kölelere mallarını vermezlerken uydurma tanrılarına neden veriyorlar deniliyor? «Yoksa Allah'ın nimetini bile bile inkâr mı ediyorlar?» Allah'ın verdiği nimetin karşılığında ona şirk koşuyor ve nimet verene şükreceklerine küfür mü ediyorlar?...

Üçüncü temas noktası kendileri, eşleri, çocukları ve torunlarıdır. Ve âyet-i kerime iki cins arasındaki canlı bağları açıklayarak başlıyor: «Allah sizden kendiniz için eşler yarattı.» Onlar sizin kendinizdendir. Sizin bir parçanız ve bölümünüzdür. Yoksa sizden

aşağılık bir varlık değillerdir ki birisi onların doğduğunu size müjdeleyince üzülop kimseye görünmeye-
siniz. «Eşlerinizden de sizin için uğullar, torunlar va-
retti.» Fâni olan insanoğlu çocukları ve torunları yo-
luyla soyunun devam ettiğini kabul eder. İnsan nef-
sindeki bu noktaya dokunulması hassasiyetin şiddeti-
ni daha da arttırmaktadır. Âyet-i kerime çocuklar ve
torunlar lütfedilmesine güzel ve temiz rızıklar lütfе-
dilmesi konusunu da ekliyerek her iki rızkın birliği
ve benzerliğini ifade ve sonra şu kınayıcı suâli soru-
yor : «*Böyleyken bâtila inanıyorlar da Allah'ın nime-
tine onlar küfür mü ediyorlar.*» Buna rağmen Allah'a
şirk koşup buyruğuna karşı mı hareket ediyorlar?
Halbuki bütün nu nimetleri O vermiştir... Ve bunlar
Allah'ın ülûhiyetine delâlet ettiği gibi bizzat hayatla-
rında da vâkidir.

«Yoksa bâtila mı inanıyorlar?»... Allah'dan başka
her şey batıldır. Bu sahte tanrılar, bu uydurma hura-
feler hepsi hepsi batıldır... Hiç bir hak ile ilgisi yok-
tur. Ve Allah'ın nimetine küfür mü ediyorlar? Onlar
bu gerçekleri görüyor, hissediyor ve faydalanıyorlar,
sonra da kalkıp inkâr ve küfür ediyorlar?

«Onlar Allah'ı bırakarak göklerden ve yerden kendi-
lerine verecek rızıkları olmayan, olsa bile veremiyen
şeylere mi tapıyorlar?» (Nahl, 73)

İnsan fitratının bu kadar sapıtması gayet tuhaf-
tır. Ne gariptir ki, insanlar bunca sapıtıyor ve kendi-
lerine rızık vermeyen ve hiç bir an buna gücü yetme-
yen uydurma tanrılara tapınıyorlar da onlara rızık
veren, onları yaratan Allah'a tapınmıyorlar. Halbuki
Allah'ın yaratıcılığıyla ilgili yığınlarca delil var önle-
rinde. Allah'ı inkar edememelerine rağmen bir takım
varlıkları Allah'a eş koşuyorlar...

«Allah'ı bir şeye benzetmeye kalkmayın. Şüphesiz
Allah bilir, siz bilmezsiniz.» (Nahl, 74)

HER VARLIK
O'NUN VARLIĞININ
DELİLİDİR

«*Muhakkak ki, göklerde ve yerde mü'minler için âyetler vardır.*» (Câsiye, 3)

Göklerde ve yerde bulunan âyetler sade bir noktaya ve bir duruma mahsus değil ki. İnsanoğlu gözünü hangi noktaya çevirirse çevirsin bu akılları durduran kâinatta, Allah'ın âyetleriyle karşılaşır ve onları seyrederek. Kâinatımızda Allah'ın âyeti olmayan hangi şey vardır ki?

Bunca ulu ve akıl almaz gezegenleriyle şu gökyüzü bunca büyüklüklerine rağmen boşluğa fırlatılmış birer tane gibi olan yıldızlarıyla korkunç ve dehşet verici, üstelikte güzel fezamız... Gök cisimlerinin durmak ve dinlenmek bilmez bir incelik ve nizamla yö-rüngelerinde dönmeleri öyle güzel bir ahenk temin etmektedir ki, ona bakan göz bıkkınlık duymamakta, onu düşünen kafa tefekküründen usanmamaktadır.

İnsanoğluna kıyasla çok geniş ve engin olan şu yeryüzü, koca yıldızlara kıyasla boşluğa fırlatılmış bir zerre olmaktan öteye geçmeyen şu dünyamız, içinde dönüp durduğu fezaya nispetle hiçbir değer ifade etmeyen gezegenimiz, şayet engin kâinat nizamını elinde tutan kudret onu da tutmayacak olsa kaybolup giderdi şu uçsuz bucaksız boşlukta.

Sonra Allah'ın bu yeryüzüne lütfettiği hususî yapı, hayatın gelişip oluşmasını sağlayan, toplu, uyum-

lu ve üst üste binmiş dikkat dolu, incelik dolu hususiyetler. Bunların en küçüklerinden birisi ortadan kalkacak olsa hayat imkânı kalkmayacak olan veya en azından hayatı imkânsız kılan özellikler...

Evet bu yeryüzündeki herşey... Her canlı... Bir âyettir... Bir mucizedir... Her şeyin en küçük parçası ve her canlının en basit ferdi... Bir âyettir... Bir mucizedir... küçüğü de, incesi de, büyüğü de, kalını da... Bir âyettir... Bir mucizedir... Şu kocaman ağacın, şu küçücük yaprağın veya şu basit bitkinin şu değersiz dalı... Bir âyettir... Bir mucizedir... Rengi itibariyle mucizedir... Durumu itibariyle mucizedir... Vazifesi itibariyle mucizedir... Terkibi itibariyle mucizedir... Bir hayvanın veya bir insanın bedenindeki şu en basit bir kıl dahi... Bir mucizedir... Bir âyettir... Rengi, özelliği ve hacmi itibariyle bir mucizedir... Bir kuşun kanadındaki şu basit bir tel maddesi, vazifesi ve şekli itibariyle bir mucizedir... Bir âyettir... Kısacası gökte ve yerde insanoğlu gözünü hangi noktaya ilâştirirse yığınlarca mucizelerle, üst üste gelmiş âyetlerle karşılaşır. Kalbiyle, gözüyle, kulağıyla bunların haykıran sedalarını duyar.

Ancak kimin için? Evet kimin için bu âyetler açıklanıyor? Kim görebilir bu mucizeleri ve kim farkına varabilir bu âyetlerin?

«Mü'minler için...»

Ses dalgalarını, ışık dalgalarını almak için kalbi açık bulunduracak iman düğmesi gerek. Allah'ın göklere ve yere serpiştirilmiş bulunan âyetlerinden ibret almak için iman lazımdır. İmandır ki kalplere bir tatlılık, bir güzellik verir ve onu canlandırır. İnceltir, derinleştirir. Kâinatın saçtığı gizli ilhamları, açık işaretleri almasını sağlar. Bu ilham ve işaretlerin hepsi sa-

natkâr kudrete işaret etmektedir. Görülen bütün eşya ve canlılarda O'nun döktüğü kalıbın özel damgası görülmektedir. Bu kudret elinden çıkan her şey bir harikadır, bir mucizedir ki, yaratıklardan hiç kimse benzerini varetmeye muktedir olamaz.

Ve ardından Âyet-i kerime onları kâinatın engin ufuklarından kendi iç dünyalarına çeviriyor. Onlar kendi iç dünyalarını daha iyi bilirler. Çünkü daha yakın kendilerine.

«Ve sizin yaratılmanızda, yeryüzüne yayılan canlılarda kesin olarak inanan topluluklar için âyetler vardır.» (Câsiye, 4)

Şu insan denen varlık bu harika yapısı, eşsiz gücü, bu ince görevi ve çok değişik vazifeleriyle büyük bir harikadır. Biz bu harikayı uzun süredir gözümüzün önünde gerçekleşip durduğu ve çok yakından seyrettiğimiz için unutmuş bulunmaktayız. Ama insan organlarından herhangi bir organın uzvi yapısı o kadar büyük bir hadisedir ki, karşısında insanın akli yerinden oynar, hayret ve dehşetten başı döner. Elbette ki en basit şekliyle bile hayat bir mucizedir. Tek hücreli bir canlı olan amipin hayatı... Veya ondan çok daha küçük bir canlıdaki hayat emaresi bir mucizedir. Ya insan gibi gelişmiş bir yapıya, komple bir terkibe sahip bulunan bu varlığın hayatı nasıl olur? İnsanoğlu ruhî yapısıyla bedenî yapısından çok daha kompleks ve girift bir oluşum arz etmektedir.

İnsanoğlunun çevresini saran ve yeryüzünde dolaşıp duran bunca çeşidi, şekli ve hacmi itibariyle sayısını Allah'dan başka kimsenin bilmediği şu canlı varlıkların hayatı. En küçüğü de, en büyüğü gibi yaratılışı itibariyle bir mucizedir. Hareketleri itibariyle bir mucizedir. Yeryüzündeki hayata uyumu itibariyle bir mucizedir. Bir türün muayyen bir sınırdan öteye

geçmeyip varlığını ve hayatini devam ettirmesi, diğer türleri ve cinsleri elinde tutan kudret eli, dileği miktarda ölçü ve hikmeti uyarınca arttırır veya eksiltir. Ama her zaman dengeyi sağlayan hususiyetleri ve güçleri bir araya getirir. Yırtıcı hayvanlar ve yırtıcı kuşlar uzun süre yaşarlar. Ama bunun karşılığında üremeleri kısıtlıdır. Diğer kuşlara ve haşarelere nisbetle yıllık bıraktıkları yumurta çok azdır. Bir düşünelim, eğer yırtıcıkuşlar serçeler kadar çok üreselerdi durum nasıl olurdu? Ve diğer kuşların kökünü nasıl kazırlardı? Hayvanlar dünyasında da yılanlar böyledir. Sürüngelemlerin üreme imkânı şayet ceylanların veya kedilerin üreme şekli gibi olsaydı, ormanlarda yenecek hiç bir varlık kalmazdı. Ama kudret eli dizgini elinde tutuyor ve hepsini istenen ölçüde yaratıyor. Ve belli bir sebebe dayanarak ceylanı, kediyi ve eti yenen hayvanları daha çok üretiyor. Bir sinek bir devrede yüzbinlerce yumurta bırakır. Ama bunun yanı sıra bir sinek en çok yaşasa iki hafta yaşayabilir. Ya bir de bir sineğin hayatının bir ay veya birkaç yıl olduğunu düşünecek olursak sinekten geçilmez olur, vücutlarımızın üstüne konan sinekleri kaldırma imkânından mahrum kalırdık. Ama idare edici kudret eli burada da kontrolü elinde tutuyor, şartların ve ihtiyaçların hesabını yaparak ince bir ölçüye göre tanzim ediyor. İşte böyle... Yaratılıştaki bir incelik, hususiyetlerde bir düzen, tedbir ve ölçüde bir nizam hâkim. Hem insanlar âleminde, hem de hayvanlar âleminde... Bütün bunlar birer âyettir, dile gelen birer mucizedir... Ama kime? Kim görebilir onu, düşünür ve idrâk eder?

«İnanan topluluklar için.»

Söz konusu inanç, kesin bir inanç olup kalpleri duymaya, müteessir olmaya ve yalvarmaya hazırlar. Onunla gönüller huzur bulur, sebat bulur, emniyete

erer. Kâinattaki gerçekleri sükûnet, kolaylık ve güven içerisinde inceliyerek kararsızlıktan, hayretten ve sarıstıdan emin olur. Elde ettiği en küçük dökümanlardan mevcudattaki en büyük neticeleri ve en muazzam sonuçları ortaya çıkarır.

Bundan sonra Âyet-i Kerime onların kendi iç dünyalarından ve çevrelerindeki hayat faaliyetinden, kâinat gerçeklerine ve hem kendileri için, hem de bütün canlılar için ortaya çıkan hayat vasıtalarına yöneliyor.

«Gece ve gündüzün değişmesinde ve Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkla ölümünden sonra yeri diriltmesinde, rüzgârları değiştirmesinde akıllarını işleten topluluklar için âyetler vardır.» (Câsiye, 5)

Gece ile gündüzün ard arda gelmesi iki önemli mucizedir, ama her gün tekrar ettiği için insanın ruhunda gerekli dikkati uyandırmayabilir. İlk defa gece veya gündüz hadisesi ile karşılaşan bir beşer hissi için bundan daha garip bir şey olabilir mi? Ama her zaman uyanık bulunan hassas gönüller, bu gerçek karşısında irkilir ve kendinden geçer ve ondaki ilâhî idarenin kudret elini görürler.

İnsanlığın bilgisi geliştikçe, kâinat gerçeğinin bazı noktalarını öğrenmektedir. Gece ile gündüzün —güneş karşısındaki yörüngesinde— dünyamızın kendi eksenini etrafındaki dönüşünden meydana geldiğini anlamaktadır. Ama buun bilinmesi, dünyanın hayret verici bir gerçek oluşunu asla ortadan kaldırmaz. Çünkü, yeryüzünün bu bir kerelik turu mucizeler içinde bir başka mucizedir. Boşlukta gezinen, fezada yüzen ve hiçbir dayanağı bulunmayan bu korkunç gökcisminin kendi eksenini etrafında muntazam olarak belirli hızla hareket etmesi, onu yöneten ve şaşmaz düzen içerisinde idare eden kudretten başka bir şeye delâlet

etmez. Hele hele bu dönüşün o engin fezada başı boş bir varlık gibi dolaşıp duruşu, yıldızcığın üzerinde canlıların ve eşyanın hayatına elverişi bir ölçü daire-sinde tanzim edilmiş olması o ilâhî kudretin en büyük eserinden başka hiçbir şeyle izah edilemez. İnsanoğ-lunun bilgisi geliyor ve bu iki mucizenin yeryüzün-de yaşayan canlıların hayatı için çok büyük ehemmi-yet arzettiğini anlıyor ve görüyor ki, dünya denilen bu gökcismi üzerinde gece ile gündüz arasındaki nisbe-tin bu belli zaman aralıklarına göre taksimi nisbetin bu belli zaman aralıklarına göre taksimi hayatın ve canlılığın bekası için büyük bir âmildir. Şayet gece ile gündüz bugünkü ölçü ve nizam içerisinde bulunmaya-cak olsaydı, yeryüzünde her şey değişirdi. Hele bu âyetlere muhatab olan insan hayatı ve canlı varlığın yaşaması gelişmesiyle bu iki mucizenin önemi daha da artıyor ve beşer hissinde tesiri daha da fazlalaşıyor.

«Ve Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkla ölümün-den sonra yeri diriltmesinde.»

Rızıktan murat, eskilerin anladığı gibi belki de gökten inen yağmurdur. Fakat şunu belirtmek gere-kir ki gökten inen rızkın muhtevası yağmurdan çok daha geniştir. Meselâ semamızdan dünyamıza inen ışınların (Ültravüyle) canlıların hayatındaki tesiri sudan hiçte az değildir. Hattâ izni ilâhî ile su, bu ışın-lar vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Çünkü güneş ışın-ları denizlerdeki suların buharlaşmasını sağlamakta ve buhar haline gelen sular bir süre sonra yoğunlaşarak yağmur şeklinde yeniden dünyamıza inmekte pınar ve ırmaklar akıtmakta, ölümünden sonra yeryüzünü diriltmektedir. Şu halde dünyamız hem su, hem ısı, hem de ışınlar yoluyla canlılığını temin etmektedir.

«Rüzgârları değiştirmesinde.»

Kuzeyden güneye, doğudan batıya dosdoğru veya saparak akan rüzgârlar, sıcak veya soğuk hava kümelerini taşırlar. Hepsi bu akılları durduran kâinat projesinde çizilen ince pl na uygun olarak gerçekleşir. Önceden çizilmiş olan bu projede her şey yerli yerince hesaplanmış, k r tesadüflerin eline hiçbir şey bırakılmamı tır. Rüzgâr akımlarının, yeryüzünün dönmesi, gece ve gündüz mucizesi ve gökten inen rızıkla yakından ilgisi vardır. Allah'ın bu kâinatı dilediği gibi yaratıp idare etmesindeki arzusunu gerçekleştirme hususunda birbirleriyle yardımla ırlar. Bütün bunlar kâinata serpi tirilmi  birer âyet, mucizedirler... Ama ki-me?

 Akıllarını i leten topluluklara. 

Akıl i te burada i ler ve i te aklın sahası buradadır.

HER CANLI
ALLAH'IN VARLIĞINA
DELİLDİR

«Yeryüzünde yürüyen hiç bir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın. Onların duracak, dinlenecek yerlerini ve saklanacak yerlerini bilir. Hepsi apacık kitapta-dır»... (Hûd, 6)

İşte bir başkası daha, Allah'ın korkunç ve âlemsümul bilgisinden... Şu canlılar... Yeryüzünde yürüyen ne kadar varlık varsa, insandan, hayvandan, haşereden ve sürüngenlerden... Yeryüzünün üzerinde dolaşıp bağrına saklanan, gizli ve bilinmez deliklerinde dolaşıp duran ne kadar canlı varlık varsa... Sayıya ve hesaba gelmeyen ve sayılıp hesap edilmesi mümkün olmayan ne kadar canlı yaratık mevcut ise... Hepsini bilir Allah Teâlâ. Hepsinin rızkını da O verir. Nerede durup dinlendiklerini ve nereye girip saklandıklarını bilir O. Nereden gelip nereye gittiklerini... Hepsini bilir O... Onların hepsi her türlü ve her biri bu ince bilginin sınırları içinde kayıtlıdır...

Bu anlatım, Hak Teâlâ'nın mahlûkat ile ilgili bilgisini detaylı olarak açıklamaktadır. İnsan, insanca tahayyülü ile bu manzarayı düşünmeye çabaladığı zaman bütün benliği ile titrer ve tasavvur etme kudretini gösteremez.

Burada anlatılanlar yalın mânada bilgiden de öteye geçiyor. İnsan hayalinin tasavvur etmekten âciz olduğu bu yığınlarca canlı varlıkların teker teker rızkı-

nı vermek ve takdir buyurmak... Bu da bir başka merhale... Allah'ın ilhamı olmasa beşer hayali nereden kavrayacak onu?

Allah Teâlâ bu yeryüzünde dolaşıp duran şu canlıların tümünün rızkını vermeyi kendi iradesiyle üzerine bir vazife olarak almıştır. Ve yeryüzüne bütün bu canlı varlıkların ihtiyaçlarını karşılayacak imkânı bahşetmiştir. Ve bu canlı varlıklara da yeryüzünde dolaşarak kendi paylarına ayrılan rızkı arayıp bulma imkânını vermiş ve çeşitli şekillerde bunu tanzim etmiştir. Bazı varlıklar rızıklarını ham ve pişmemiş olarak yerler. Bazısı ekim biçim yoluyla elde eder. Bazısı suni olarak elde eder, bazısı bileşimler yaparak hazırlar yiyeceği nesneleri. Ve daha bizim burada sayamayacağımız kadar değişik şekillerde ve biçimlerde üretim ve hazırlama yollarıyla alırlar gıdalarını. Bazı varlıklar da var ki, rızıklarını hazmedilmiş ve akıcı kan haline dönüşmüş şekilde alırlar. Pire ve sivrisinekler gibi.

Allah'ın bu kâinatı yaratmasındaki hikmetine ve rahmetine en uygun düşeni de budur zaten. Bütün mahlûkatı kendi kabiliyetleri ve özellikleriyle donatılmış olarak yaratmıştır. Hele insan... Yeryüzünün halifesi olan ve terkip tahlil gücüne, yetiştirme ve üretme imkânına, yer yuvarlağının yüzünü değiştirip geliştirme kabiliyetine ve hayat şartlarını kendi lehine değiştirme kudretine sahip olan insan... İnsan bir yandan bunlarla uğraşırken bir yandan da rızkını temin eder. Her ne kadar kendi rızkını kendi yaratmışsa da Allah'ın kendisine verdiği istidat ve kabiliyetler sayesinde kâinatın gizli açık enerji kaynaklarını keşfeder. Ve Allah'ın bütün canlılara hibe ettiği hayat nimetlerini yine bu kabiliyeti sayesinde ortaya çıkararak ilâhî kanunların icabını yerine getirir.

Burada bir takım kimselerin zannettiği gibi mukadder bir rızkın bulunupta insan ister çalışsın ister çalışmasın ayağına geleceği, oturmakla kaybedilmediği gibi tembellik ve asalaklıkla gecikmeyeceği fikrini işlemek istemiyoruz.

Aksi düşünülecek olursa Allah'ın emrettiği sebeplere sarılma hususu nerede kalacaktır? Halbuki Allah esbaba sarılmayı kâinata bir kanun olarak koymuştur. Yaratıklara bu güç ve enerjiyi vermesindeki hikmetin ne mânası kalacaktır? Allah'ın ilminde takdir buyurulan kemal basamaklarında insanlığın yükselmesi nasıl mümkün olacaktır? Halbuki Allah Teâlâ insanı bu mühim sahada vazifelendirmek için yeryüzünün halifesi olarak seçmiştir.

Şüphesiz her yaratığın bir rızkı vardır. Burası muhakkak. Bu rızık da kâinat ummanında saklanmıştır. Allah kendi kanunları uyarınca insanların çalışma ve çabalamalarına göre bunu takdir buyurmıştır. Elbette ki kimse çalışmaksızın oturmamalıdır. Semanın altın veya gümüş yağdırdığı görülmüş değildir. Fakat gerek semada gerekse yeryüzünde bütün mahlûkat için yeterli rızıklar vardır ve Allah bunu kâinata yerleştirmiştir. Yaratıklar Allah'ın yeryüzüne koyduğu kanunları gereğince bu rızıkları araştırıp çalıştıkları takdirde hiç kimseden esirgemez onlar. Ve Allah'ın kanunlarının şaştığı veya yolundan saptığı görülmüş değildir.

Mesele temiz kazançla kirli kazançtır. Her ikisi de bir çalışma ve çabalama mahsulüdür. Aralarında değişen durum sadece şekli ve biçimidir. Binaenaleyh bu şekil ve biçim değişikliğinin sonucu da değişik olacaktır.

Bir önceki âyette zikredilen güzelce geçinme hususu ile burada sözü edilen canlılar ve rızıkları arasın-

daki karşılıklı ilişkiyi de unutmamak gerekir. Kur'an'ın muhkem ve mütenasip akışı içerisinde bu nev'i uslûp ve konu birliği aslâ gözden uzak tutulmaz. Gerek uslûp gerekse konu bakımından sağlanmış olan uygunluk âyetlerin akış atmosferi içerisinde ortaklaşa serdedilir.

Bu iki Âyet-i Kerîme insanlara gerçek Rablerini ve inanacakları tanrılarını tanıtan ilk kısımlardır. İnsanlar yalnız bu yaratıcıya tapınmalıdırlar. O her şeyi bilir ve bilgisi bütün mahlûkatını kuşatmıştır. O'dur rızık veren ve yarattıklarından hiç birisini rıziksız bırakmayan. İnsanlar ile insanları yaratan arasında bir münasebet kurabilmek ve insanları, bilgisi engin ve her şeyi ihata etmiş bulunan rızık verici yaratanlarına kulluk edebilmek için bu bilginin önemi pek büyüktür.

Âyet-i Kerime insanlara gerçek Rablerini tanıtmak hususunda biraz daha ileri gidiyor ve O'nun san'atının eserleri ve kudretinin neticeleri konusundaki hikmet ve tedbirine muttali kılıyor. Göklerin ve yeryüzünün özel bir nizam çerçevesi dahilinde yaratılmış olması, kesin bir devre içinde halkedilmiş olması hep özel bir hikmetin icabıdır. Burada Âyet-i Kerime o hikmetlerden öldükten sonra dirilme, hesaba çekilme, iş ve mükâfat konularıyla ilgili kısımlarını açıklıyor :

«Hanginizin daha güzel ameli olduğunu denemek için gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur. Bundan önce arş su üstünde idi. Andolsun ki; «ölümden sonra muhakkak siz yine diriltileceksiniz» desen, küfredenler mutlaka : «bu, apaçık bir aldatmadan başka bir şey değildir» diyeceklerdir.» (Hûd, 7)

Göklerin ve yerin altı günde yaratılması konusunda Yûnus Sûresinde daha önce epey söz etmiştik. Aynı husus burada da zikredilmektedir ki, kâinatın üze-

rine kaim olduğu kanunlarla insanların hayatının üzerine kaim olduğu kanunlar arasında bir bağlantı kurulsun.

«Hanginizin daha güzel ameli olduğunu denemek için...»

Burada Yûnus Sûresinden farklı olarak karşılaşılan nokta, âyet-i kerîme'deki : «*Bundan önce arş su üstünde idi.*» ara cümlesidir. Ve buradan anlaşılan mâna odur ki, göklerin ve yerin yaratılışı esnasında yani varlık haline geçişi sırasında yerlerinde su bulunuyordu. Ve Hak Teâlâ'nın arşı da bu suyun üzerinde idi.

Fakat bu su nasıl bir şeydi? Nerede bulunuyordu? Hangi şekilde idi? Ve Allah'ın arşı âlâsı nasıl bulunuyordu suyun üzerinde?... Daha birçok noktalara Âyet-i Kerîme'nin mefhumunun ötesinde ilâve edeceği bir şey yoktur. Bu soruların sınırının nereye varıp dayanacağını da bilmez. Bütün bunlar birer gayptırlar ve bizim bilgi kaynağımız ancak ve ancak bu âyetlerin hizasında bulunmaktadır. Bunun ötesinde bir şey bilmiyoruz.

Biz «ilmî» denilen nazariye ve hipotezlerden Kur'an-ı Kerîm'in âyetlerine kaynak bulacak değiliz. Hatta âyetin zahîr' metni bu nazariyeler ile uyuşsa da böyle bir yola başvuracak değiliz. Çünkü ilmi nazariyeler her an değişebilirler. Bilginler her yeni bir nazariye ortaya attıkları zaman onları denemişler ve gerçeklere daha yakın olarak tesbit etmişlerdir. Ve bu yeni nazariyenin bir önceki nazariyeden daha fazla kâinat kanunlarına uyduğunu bildirmişlerdir. Halbuki Kur'an'ın hükmü bizzat doğrunun kendisidir. İlim bu hakikatı ister bulmuş olsun ister bulmamış olsun onun doğruluğuna tesir etmez. Ayrıca ilmi gerçek ile ilmi nazariye arasında da çok fark vardır. İlmî hakikati

tecrübe yoluyla anlamak mümkündür. Her ne kadar devamlı ihtimal dairesinde ise de kat'i değildir. İlmî nazariyeye gelince o tamamen faraziyelere dayanmaktadır. Kâinattaki bazı hadiseler veya birçok hâdiselere istinad eder. Her zaman değişebileceği gibi ters yüz de olabilir. Binaenaleyh ne Kur'an hükümleri bu faraziyelere dayandırılabilir ne de bu faraziyelere Kur'an'dan mesnet bulunabilir. Onun yolu ayrı Kur'an'ın yolu ayrıdır. Onun sahası başka Kur'an'ın sahası başkadır.

Kur'an'ın hükümlerini ilmî nazariyelere uydurmak için bir takım ortak noktalar aramaya kalkışmak aslında Kur'an'a, imanın ciddiyetiyle ve Kur'an'daki hükümlerin doğruluğunu kabul etmenin verdiği olgunlukla uyuşmaz. Kur'an'ın, bilen ve hikmet sahibi yaratan tarafından indirilmiş bir kitap olması gerçeği ile kabili telif değildir. Haddizatında bu gayri ciddi durum, ilim hayranlığından doğan bir hezimetin ifadesidir. İlme gereken fazla önem ve yer vererek tabii halden daha fazla itina göstermenin işaretidir. Kur'an'ı ilmin verilerine uydurmak için çalışıp da bunun Kur'an'a ve imana hizmet olduğunu sananlar ruhlarındaki manevî hezimet karşısında uyanık olsunlar. Her gün beşer ilminin söyleyeceği sözü bekleyip ona göre kendisini ayarlayan bir iman, üzerinde tekrar tekrar durulması gereken bir imandır. Her zaman için aslolan Kur'an'dır. İlmî nazariyeler ise Kur'an'ın buyruklarına uygun da olabilir, ters de. Pratik tecrübî gerçeklerin sahası ile Kur'an'ın sahası birbirinden tamamen farklıdır. Kur'an bu gibi hususları doğrudan doğruya insan zekâsına bırakmıştır. İnsan kafası pratik ve tecrübeyi ilgilendiren konularda hürdür. Dilediği gibi hareket edebilir. Deneyler yaparak sonuçlar çıkarabilir. İnsan aklını doğru ve sağlam olarak yetiştirip, hurafe-

lerin, efsanelerin ve evhamın baskısından kurtarmak vazifesini de kendisi yüklenmiştir. Ayrıca hayat için bir nizam ve düstür koymuş, bununla da aklın sağlam ve doğru çalışmasını temin etmiştir. Hür olarak enerjisini devam ettirmesini ve huzurlu olarak yaşamasını sağlamıştır... Bundan sonra aklı kendi başına bırakmıştır. Özel kanunları çevresinde çalışıp pratik ve tecrübi gerçekler elde etmesine izin vermiştir. Çok ender haller müstesna Kur'an, ilmi konulara temas etmiş değildir. Sadece suyun; hayatın ana maddesi olduğunu bildirmiş ve bütün canlılarda suyun müşterek bir unsur olduğunu belirtmiştir. Bütün canlı varlıkların birer çift olduğunu, kendiliğinden çiftleşen çiçeklerin bile erkek ve dişi organları bulunduğunu zikretmiştir... Buna benzer bazı hükümleri açıkça belirtmiş, daha fazlasını açıklamamıştır.

Biz konu harici bu ifadelerden sonra asıl metinlere dönelim. Akide binası ve hayata tasarrufu ile ilgili metinlere :

«Hanginizin daha güzel ameli olduğunu denemek için gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur. Bundan önce de arş su üstünde idi»...

Altı günde yarattı gökleri ve yeri... Bu müddet zarfında yarattı göğü ve yeri. Beşer cinsinin hayatına elverişli şartları ve imkânları taşıсын diye yarattı altı günde. Sizi yarattı ve yeryüzünü emrinize âmâde kıldı. Göklerde de size fayda verecek şeyleri emrinize müsahhar kıldı... Hak Sübhânehu bütününüle kâinata hâkimdir. *«Hanginizin daha güzel ameli olduğunu denemek için.»*... Âyetin akışından açıkça anlaşılıyor ki, her ne kadar Allah, göklere ve yere tam olarak hâkim ise de, gökleri ve yeri altı günde yaratmış olmasının hikmeti insanın imtihan edilmesidir. İnsanlara bu denemenin önemini ve ciddiyetini belirtmek ve anlatmak içindir.

Yüce yaratıcı bu gökleri ve yeri insan cinsinin ya-

şamasına elverişli olarak yarattığı gibi, beşer cinsini de bir takım kabiliyetler ve istidatlarla donatılmış, kâinata hükmeden kanunları onun fitratına da yerleştirmiştir. Bunun yanı sıra ona hayatında dilediği yolu seçme serbestisini vermiş, böylece insanoğlu kendi hür iradesiyle doğru yola gitme imkânını bulmuştur. Ve Allah, doğru yola gittiği zaman onu desteklemiştir. Yine bu hür iradesi ile dilerse dalâlet yoluna gidebilir ki, Hak Teâlâ onu bu yolda desteklemez. Böylece kimin daha iyi ameller işleyeceğini denemek üzere kendi başlarına terketmiştir. Onlardan kimin daha iyi amel işleyeceğini bilmek için denemiyor. Hak Teâlâ, çünkü önceden biliyor kimin ne yapacağını. Sadece gizli bulunan fiillerinin meydana çıkması ve bu fiillerine göre mükâfat veya mücâzat görmeleri için deniyor onları.

Bundan dolayı zaten ölümden sonra dirilmeyi, hesap ve cezayı yalanlamak bu hava içerisinde son derece tuhaf ve garip bir hal olarak beliriyor. İnsanın denenmesinin, göklerin ve yerin yaratılışı ile ilgili olduğu zikredildikten sonra hâlâ dirilişi ve hesabı inkâr etmek çok acayip karşılanıyor. İmtihanın kâinatın temelinde mevcut olduğu, kâinat kanunları arasında yer aldığı ve mevcudâtın esasını teşkil ettiği hatırlatılıyor.

Bu ifadeler karşısında imtihan gerçeğini inkâr edenler gayri makûl ve idrâksiz kimseler olarak görüyor. Mevcudâtın yapısını bilmedikleri anlaşıyor. Onlar bu gerçekleri hayretle karşılarlarken birdenbire onunla karşı karşıya geliyorlar...

«Andolsun ki, «ölümden sonra muhakkak siz yine diriltileceksiniz» desen, külfredenler mutlaka : «bu apaçık aldatmadan başka bir şey değildir» diyecekler»...

Bu gerçekler karşısında onların söyledikleri şeyler ne tuhaf, ne acayip ve ne gariptir...

YARATILIŞ VE HAYAT ALLAH'IN DELİLİDİR

Şüphesiz ki gökleri ve yeri yaratan O'dur. O'dur göklerde de yerde de Allah olan. O'dur yegâne ilâh. Hem gökte, yem yerde... Gerek semalarda, gerekse yeryüzünde ülûhiyetin bütün icapları tahakkuk etmektedir. Hem gökler hem de yer Allah'ın yerleştirdiği ilâhî kanunlara boyun eğler. Ve sadece O'nun emrini yerine getirirler. İnsan hayatında da durum aynen böyle. Allahu Teâlâ gökleri ve yeryüzünü yarattığı gibi, insanı da yaratmıştır. İnsan evveliyatı itibariyle şu yeryüzünün çamurundan tekevvün etmiştir. Ve ona Allah insanlık hassalarını bahşetmiştir. Tıpkı yeryüzüne bahşettiği hususiyetler gibi. İnsanoğlu biyolojik yapısı itibariyle ister kendi arzusu ile olsun, ister kendisi istemesin, Allah'ın yeryüzüne koyduğu kanunlara boyun eğmek mecburiyetindedir. Zira insanın varlığı ve yaratılışı başlangıçta Allah'ın dilemesiyle olmuştur. Yoksa insanın kendi arzusu ve isteği ile değil... Hatta ana ve babasının arzusu ile de değil. Anne ve baba kendi istekleri ile birleşirler. Ne var ki bir cenine varlık verebilme gücüne sahip değildirler. Ana karnına düşen cenin Allah'ın koyduğu kanunlara uygun olarak hamilelik müddeti tamamlanınca ve doğum şartları teşekkül edince dünyaya gelir. Ve dünyaya gelen bu yavru Allah'ın kendisi için ihsan ettiği miktarda kâinat havasından teneffüs eder. Aldığı ne-

fesler ve bunun niteliği yine Allah'ın iradesine uygun olarak bir ölçü dahilindedir. Dünyaya gelen bu yavru büyür, gelişir, duygulanır, hislenir, aç kahr, susuz kahr, yer, içer ve bilcümle hayat olayları ile karşılaşır, ama bütün bunlar Allah'ın kanununa göre cereyan eder... Yoksa kendisinin irade ve arzusuna göre değil. Bu konularda insanın durumuyla göklerin ve yer-yüzünün durumu farksızdır. Her ikisi de Allah'ın koyduğu kanunlara aynı tarzda uyarlar.

Allahu Teâlâ insanın gizli nesi varsa bilir. Hayatı boyunca gizli açık ne kazanmışsa onu da bilir. Şu halde insana yaraşan Allah'ın insan hayatına koyduğu kanunlara ittiba etmektir. İnsan, kendisinin edindiği düşünce ve inançlar, değer ölçüleri, hayat prensipleri ve Allah'ın kendisine bıraktığı seçme hakkı ile bu kanunlara uymalıdır ki, ilâhi kanunların mahkûmu fitrî hayatı, Allah nizamının mahkûmu olan günlük hayatı ile bir uygunluk içerisinde devam edebilsin. Birbirleri ile çelişkiye düşmesin. Aralarında çatışmalar meydana gelmesin. Ve insanoğlu bu iki kanunun ve nizamın çatışması arasında ezilip kalmasın...

Bu engin ve şümüllü âyet dalgası gerek nefislerde, gerekse kâinat ufuklarında ortaya çıkan hayat ve yaratma delilleri ile alâkalı insan kafasına ve insan gönlüne hitap ederken insan idrâkine münakaşalı bir kitap tarzı ile veya felsefi, metafizikî delillerle hitap etmiyor. İnsan fitratını uyanıklığa kavuşturan ilhamlarla dolu bir hitap tarzı takip ediyor. Önce insanı, yaratma ve canlandırma hareketi ile, Allah'ın takdiri ve hâkimiyeti ile yüzyüze getiriyor. Bunu yaparken de diyalektik metodu takip etmiyor da kat'î hüküm verme yolunu seçiyor. Allah'ın hükümlerinden alınmış olan ve insan fitratının dahilinde açıkça görülecek tarzda

bu hükümleri tasdik eden hâkimiyet metodu ile hareket ediyor.

Gerek göklerin ve yerin varlığı ve bu açık nizama uygun olarak idare edilmesi, gerekse hayatın doğuşu ve hayatın en üstün şeklini temsil eden insanın yaşayışı ve aynen kâinatın takip ettiği izi takip ederek seyrine devam etmesi... Bütün bunlar insan fıtratını doğrudan doğruya hak ile yüz yüze getiriyor ve insan ruhunda Allah'ın vahdaniyeti ile ilgili yakını tesirler icra ediyor. Diyebiliriz ki bütünü ile Kur'an'ın hedef ettiği ana mevzu vahdaniyet prensibini yerleştirmektir. Bu ise sadece Allah'ın varlığının isbatını ifade eden kaziyelerden ibaret değildir. Beşer tarihi boyunca insanın karşı karşıya bulunduğu ana problem hak bir ilâhın varlığına inanmama problemi değil.

Kur'an ile yüzyüze gelmiş olan Arap putperestleri doğrudan doğruya Allah'ın varlığını inkâr ediyor değildiler. Aksine Allah'ın varlığını kabul ediyorlardı. Ve Kur'an-ı Kerim'in belirttiği gibi Allah'ın yaratma, rızık verme, mülk sahibi olma, öldürme ve diriltme gibi pek çok sıfatlarını itiraf ediyorlardı. Şu kadarı var ki, onlara şirk damgasını basan ana sapıklıkları bu kabullenmiş oldukları sıfatların gereği olan bazı hususları kabullenmemeleri idi. Meselâ bütün işlerinde Allah'ın hâkimiyetine teslim olarak, günlük hayatlarında O'ndan başka bütün putları yıkmak, sadece O'nun emirlerine bağlanmak prensibini bir türlü kabullenmiyorlardı. İşte onlara, Allah'ın varlığını kabul etmelerine ve O'nun bütün sıfatlarını benimsemelerine rağmen şirk ve küfür damgasını vuran ana unsur bu idi. Halbuki Allah'ın varlığını kabullenip sıfatlarını benimsememenin belli başlı icaplarından birisi, her meselede Allah'ın hükmüne boyun eğmek ve kabul ettikleri gibi mülk sahibi, yaratan ve rızık veren olarak O'nun

hükümünü benimsemek idi. Burada Allah'ın sıfatları ile onların yüzyüze getirilmesi, Hak Teâlâ'nın hem kâinatı, hem de insanları yaratmış olmasının belirtilmesi, kâinatı ve insanı bütünyle idare edenin Allah olduğunun, O'nun ilminin insanları gizli açık bütün işlerini ihata etmesinin açıklanmış olması... Evet bütün bunlar, bunların zarurî neticelerini belirtmek için yapılan bir giriş mahiyetindedir.

Yaratılış ve hayatla ilgili bu deliller, müşrikleri Allah'ın vahdaniyeti ile yüzyüze getirmek bakımından ve O'nun hâkimiyetini yerleştirmek yönünden büyük önemi olduğu gibi günümüzün modern cahiliyetinin Allah'ı inkâr hususundaki basitliklerini bertaraf etmek için de önemli bir husustur.

Gerçekten günümüzdeki Allah'sızların kendi söylediklerine inanıp inanmadıkları hususunda pek çok kimsede şüpheler vardır. En kuvvetli ihtimale göre günümüzde Allah'sızlık modası başlangıçta kiliseye karşı çıkmak için kullanılmış ama sonradan yahudiler bunu kendi emelleri uğrunda istismar etmişler ve yeryüzünde beşer hayatının ana kaidelerini yıkmak için kullanmışlardır. Ancak bu şekilde yeryüzünde iman kaidesi üzerine kaim olan hiçbir cemiyet kalmaz idi. Sadece kendileri bu inanca sahip olurlar ve siyon protokollarında söyledikleri gibi beşeriyet bir buhrana sürüklenerek kendi hâkimiyetleri altına girerdi. Çünkü insanlık itikadın bahşettiği gerçek kuvvet kaynağından mahrum olunca bütün kuvvet noktaları yahudilerin eline geçecekti.

Yahudiler ne derece oyun ve tuzak hazırlarlarsa hazırlasınlar, hiçbir zaman için beşer fitratını mağlup edecek güce sahip olamayacaklardır. İnsan fitratının derinliklerinde bir ilâha iman arzusu yatar. Bazen bu arzu hakiki ilâhî gerçek sıfatları ile tanımak hususun-

da sapıklığa düşebilir. Tek bir ilâhın hâkimiyeti altında hayatını idame ettiremiyerek doğru yoldan ayrılabilir. İşte bu takdirde bu ilâhî esaslar gereğince o kimselere küfür ve şirk damgası vurulur. Bazı kimselerin de fesada maruz kalır. Onun bünyesinde mevcut olan fitrî alıcı-verici cihazları bozulur. İşte Allah'ın varlığını inkâra yeltenen yahudi hilesi ancak bu gibi ruhlarda yerleşme imkânı bulabilir. Ne var ki, fitrî yapısı atalete uğramış ruhlar beşer topluluğu içerisinde her zaman çok az bir yekûn teşkil eder. Bugün dünyamızda gerçek Allah'sızlar birkaç milyonu geçmez. Gerek Rusya'da, gerekse Çin'de yüzlerce milyonun hayatına ateş ve demirle hükmeden Allah'sızlar kırk yıllık rejimlerinin iman hareketlerinin önüne dikilen sedlerine rağmen, her türlü propaganda, reklâm ve eğitim imkânlarını imansızlığı yaygınlaştırmak için kullanmış olmalarına rağmen bu sayı biraz önce de belirttiğimiz gibi birkaç milyonu geçmemiştir.

Şu kadarı var ki, yahudiler bir başka sahada başarıma imkânını bulabilirler. O da dinî duyguları mücerret duygu ve alışkanlıklar haline çevirerek pratik hayattan uzaklaştırmak. Dindar kimselere kendi hayatlarına hükmeden Allah'dan başka birçok tanrılara kul olarak yine de Allah'a inanmış olup dindarlıklarını devam ettirebileceklerini bir vehim halinde kabul ettirmektir. İşte böylece yahudi, beşeriyeti fiilen temelden yıkıp mahvedebilir. Hem de zavallı insanlar o halleri de Allah'a inandıklarını sana sana...

Yahudi her dinden önce İslâm dinini hedef almaktadır. Çünkü onlar iyice biliyorlar ki bütün tarihleri boyunca yahudiyi sadece bu dinin hâkimiyeti mağlup etmiştir. O da bu dinin bütünüyle hayata hükmettiği demlerde. Ve iyice biliyorlar ki, müslümanlar uzun müddetten beri içtimâî hayatlarında bu dinin hük-

münü hakim kılmadıkları halde hâlâ kendilerinin müslüman olduklarını ve Allah'a inanır bulunduklarını sandıkları zamanlardanberi her zaman müslümanları mağlup etmişlerdir. Allah'ın hükmü olmadan da müslüman olacakları vehmini vererek dinin insan hayatındaki mevcudiyeti silinerek dinin varlığını ve mevcudiyetini vehmettirme yoluyla yapılan uyuşturma metodu, elbette ki yahudi oyununun başarıya ulaşması için zaruridir. Yahut da Allah'ın inayeti ile insanlar akıllarını başına alırlar...

Öyle sanıyorum ki siyonist yahudilerle, haçlı hristiyanlar —şüphesiz ki en doğruyu bilen Allah'tır— her iki grupta Afrîka'yı, Asya'yı ve Avrupa'yı içine alan geniş İslâm memleketlerinde bu dini yok edeceklerinden ümitlerini kesmişlerdir. İnsanları materyalist sistemlerin hâkimiyetine teslim ederek Allah'sızlık bataklığına götürebileceklerinden de ümitlerini kesmişlerdir. Bütün bunların yanısıra misyonerlik veya sömürgecilik yoluyla müslümanları başka dinlere çevirebileceklerini de tahmin etmemektedirler. Zira insan fitratı bırakın müslümanları, putperestler arasında bile Allah'sızlık inancından nefret etmektedir. Ve hiç şüphesiz ki, İslâm'ı tanımış yahutta en basit şekli ile İslâm mirasına konmuş gönülleri başka dinlere çekebilmek imkânsız gibi birşeydir.

Allah'sızlık modasına hayat ve yaratma delilleriyle karşı koymaya gelince gerçekten bu çok kuvvetli bir karşı koyuştur. Bu delilin karşısında Allah'sızların yanıltmaktan, demagojiye başvurmaktan başka ellerinden birşey gelmez. Bedîhi fitrat mantığına göre ve sağ duyu sahibi insan aklının koyduğu mantıkî prensiplere göre bu kâinatın başlangıcındanberi böyle kendisine has bir nizam ile yaratılmış olması hiç şüphesiz

bir yaratıcının varlığını, herşeyi yerli yerince koyup idare ettiğini gösterir. Ancak inançsızlığa kapılarak bu noktayı kapamak isteyenler doğrudan doğruya demagojiye başvurmaktadırlar. Derler ki: Esas itibariyle varlığından önce bir yokluğun mevcudiyetini kabul etmek için temel bir sebep yoktur. Bu görüşü ileri süren filozoflar arasında materyalizme karşı müdafaa önderliğini yapan ruhçu «spirtualist» filozoflar da vardır. Ve kendilerine bu adı vermektedirler. Hatta bir takım müslümanlar da aynı oyuna gelerek Allah'ın dinini kullardan bir kulun ileri sürdüğü tezlerle takviye etmeye yeltenmekte ve bu görüşün çığırtkanlığını yapmaktadırlar. Bu spirtualist filozof yahudi asıllı olan Henri Bergson'dur.

Bergson diyor ki : Esas itibariyle kâinatın mevcudiyetinden önce bir yokluk söz konusu değildir. Yokluktan sonra kâinatın mevcud olduğunu ileri süren faraziyeler ise insan kafasının kendi uydurmasıdır. Çünkü insan zihni ancak bu tarz bir düşünceyi kabul etmeye yanaşır. Şu halde Bergson hangi mantığa dayanarak kâinatın mevcudiyetinden önce yokluğun söz konusu olmayacağını ispata yeltenmektedir. Akli deliller mi? Hayır. Çünkü akli deliller kendisinin de bildiği gibi kâinatın mevcudiyetinden önce bir yokluğun söz konusu olduğunu ileri süren düşünceyi kabullenmektedir. İlâhî bir vahye dayanarak mı? Kendisi zaten böyle bir iddia serdetmiyor. Her ne kadar Bergson mistiklerin tahminlerinin her zaman bir ilâhın varlığını kabullendirici mahiyette ise de bizim de bu devamlı serdedilen tahminlerin tasdik etmemiz icabetmektedir demektedir. (Yalnız, Bergson'un sözünü ettiği ilâh İslâm'ın kabul ettiği Allah değil, sadece bunun yerini alan hayattır.) Şu halde kâinatın varlığından önce bir yokluğun söz konusu olmayacağını iddia ederken ken-

di iddiasını ispat için dayanacağı üçüncü bir kaynak mevcut mudur? Biz bilmiyoruz.

Gerçek odur ki, mutlak şekilde kâinatı yoktan var etmiş olan bir yaratıcı mefkûresine sıkınmaktan başka birşey gelmez elimizden. Mutlak şekilde kâinatın varlığına mücerret de olsa bir takım sebepler bulabilmek için bu düşünceye sarılmak icabeder. Fakat mücerret manada bir varlığın sözkonusu olmadığı hallerde durum nasıl olacaktır? Halbuki Kâinat, değişmeyen kanunların mahkûmu olarak meydana gelmiş, bu âlemde bulunan her şey belirli ölçüler dahilinde hesaplı olarak tanzim edilmiştir. En basit akli yapıya sahip olan bile bu ölçü ve hesabın birçok yönünü uzun bir düşünceden sonra kavrayıp farkedebilir. (1)

Hayatın doğuşu meselesi de böyle. Madde teriminin ifade ettiği mana nasıl olursa olsun. Hatta madde ile ışık da kasedilmiş olsa hayat problemi ile donuk madde ile ışık da kasedilmiş olsa hayat problemi ile donuk madde arasındaki mesafe yüce bir yaratıcının varlığından başka bir yere iletmez insanı. Bu yaratıcı, kâinatı öyle bir tarzda yaratmış ki hem hayatın doğuşunu en uygun şekilde sağlamış, hem de hayatın

-
- (1) Uzun müddet Allah adına kulların üzerine çöken kilisenin baskısından kaçanların bütün gayesi onsekizinci ve ondokuzuncu asırlar boyunca Allah'ı inkâr etmektir. Bu kilise kaçkınları arasında «idealistler» adını verdiğimiz grup insan aklına Allah'ın bütün hususiyetini ve sıfatlarını vermek için çalışmışlardır. «Materyalistler» ise, bütün bu vasıfları ve hususiyetleri tabiata maletmeye çalışmışlardır. Çünkü gerek bunların, gerekse onların bu varlık hâdisesini açıklayabilmek için beşer takatinin fevkinde sığınabilecekleri başka bir faraziye mevcut değildi. Şu kadarı var ki, onlar kilisenin avucundan kurtulabilmek için onun dayandığı ana noktayı, Allah'ı inkâr etmek istiyorlardı.

doğuşundan sonra devamı için gerekli imkânları bahşetmiş... Özellikle insan hayatı mücerret hayat hadisesi olmaktan da öte fevkalade üstün vasıflar taşır. İnsanın aslı çamurdandır. Yani yeryüzünün ana maddesinden. İnsanın cinsi ile yeryüzünün cinsi aynı. Şu halde çok dikkatli bir irade lâzımdır ki insanoğluna hayat bahşedilsin ve onu kendi ihtiyar ve iradesi dahilinde insani hususiyetlerle bezesin.

Allah'sızların hayat hâdisesinin doğuşu hususunda ileri sürdükleri delillerin hepsi ve sarfettikleri gayretler tamamen boşa gitmiştir. Beşer akli tarafından bizzat reddedilmiştir. Bu konuda okuduğum son yazar meşhur Amerikan filozofu Will Durant'dır. O da atomdaki hareket nev'i ile —kendisinin ifadesine göre atomun hareketi de bir nev'i hayat şeklidir— canlı organizmada görülen hayat nev'i arasında bir yaklaştırma yapmakta ve bunun atomdan neş'et etmiş olabileceğini gayretle savunmaktadır. Esasında bu çırpınış katı madde ile canlı hayat hâdisesi arasındaki büyük uçurumu kapatabilmek için sarfedilen ölü bir gayretin ifadesidir. Maksat hayatı ve ölümü vareden yüce Allah'ın kudretinden insanların müstağni olduğunu ispat etmek (!)...

Ne var ki bu ölü çırpınış ne Will Durant'a bir fayda sağlayabilir, ne de materyalistlere... Zira şayet hayat dediğimiz hâdise katı maddede gizli bulunan bir özellik ise, kâinatta maddenin ötesinde irade sahibi başka bir kuvvetin mevcudiyeti sözkonusu değilse, maddeye hayat hâdisesini veren kuvvet kimdir ve nedir? Niçin kâinattaki maddede bu hayat hususiyeti değişik şekillerde belirmektedir? Bir kısmında daha gelişmiş ve yüce şekilde, bir kısmında ise daha karışık ve grift tarzda? Hayat hâdisesi atomda sadece mücerret manada otomatik bir hareket halinde belirtmekte-

dir. Yoksa, şuurlu bir hareket değildir. Sonra bitkisel hayata bakıyoruz. O da tamamen uzvî bir yapıya sahip. Bilinen canlı varlıklara göz attığımız zaman hayat hâdisesinin biyolojik şekilde çok daha girift ve bileşik bir tarzda tecelli ettiğini görüyoruz. Şu halde —onların dediği gibi— maddede birbirinden farklı hayat unsurlarını ve hayat şekillerini ihtiva eden **ana unsur** nedir? Niçin birinde fazla birinde azdır? Yüce bir iradenin kontrolü sözkonusu değil midir?

Biz bu maddede gizlenmiş bulunan hayat hâdisesinin farklılığını; yüce bir iradenin tedbir ve takdirine bıraktığımız zaman daha iyi anlayabiliyoruz? Çünkü bütün bunları yapan o muhtar iradedir. Ancak tek başına maddenin canlılık unsuru olduğunu kabul edecek olursak, maddeler arasındaki bu farklılığı bir sebebe bağlayarak açıklamamız muhal olacaktır. Beşer aklı farklı bir muhakemeyi kabul etmeyecektir. Gerçek odur ki; hayatın farklı farklı şekillerde doğuşunun sebebini açıklayan İslâm düşüncesi bu büyük hadisenin çözümlenebilmesi için takip edilmesi gereken yegâne yoldur. Yoksa bu hâdiseyi zavallı materyalist çırpınışların ileri sürdükleri sebebe bağlamak mümkün değildir.

HAYAT VE ÖLÜM ALLAH'IN GÜCÜNÜN DELİLİDİR

«O, ölüden diriye, diriden ölüyü çıkarır. Yeryüzünü ölümünden sonra O, canlandırır. İşte siz de böylece çıkarılacaksınız.» (Rûm, 19)

Ne gece ne gündüz... Yeryüzünün neresinde ve ne zaman olursa olsun... Fezanın boşluğunda, denizlerin derinliğinde bir an bile durmadan, dinlenmeden yürür durur aynı hareket. Her an tekerrür eder. Ama bu mucize ve harikayı her zaman gördüğümüz ve alıştığımız için dikkatimizi ona veremeyiz. Her saniye ölüden diri, diriden ölü çıkar. Her an bir tanenin bağrından veya bir çekirdeğin içinden koca bir gövde yavaş yavaş deprenmeye başlar. Önündeki engeli iterek hayat meydanına atılır. Her lâhza bir dal, bir ağaç süresini tamamlar ve kurur, çörçöp yığını haline gelir. Sonra o çörçöp yığınının altında bir yeni tane belirir, yavaş yavaş hayata hazırlanır, yeşerir havadaki gazı tenneffüs eder, topraktaki gıdayı alır. Ve dalbudak salmaya başlar. Her saniye bir insan, bir hayvan, bir kuş yavrusunda hayat emareleri görülmeye başlar. Toprağa atılan bir beden, yeryüzüne gömülen bir vücut ise toprakla karışır, ufalır gaz haline gelir. Ve yeni bir hayatın maddesi, yeni bir bitkinin gıdası olmak üzere hazırlanır. Bir hayvana veya insana bir yeni yiyecek yetiştirir. Ve aynı şeyler denizlerin diplerinde, fezanın boşluklarında tekerrür eder durur. Bu sürekli akıl al-

maz deveran akar gider. Açık bir his ve gören bir kalb-
le bakıldığı zaman insanı ürperti sarar. Mü'min onu
Kur'an'ın gösterdiği hidâyetle, Allah'tan aldığı aydın-
lıkla görür :

«İşte siz de böylece çıkarılacaksınız.» Mesele gayet
basit ve tabiidir. Garip bir yanı yoktur. Kâinatta her
an seyrettiğiniz hadiselerden farklı bir tarafı mevcut
değildir. Gece ve gündüz her yerde ve her zaman ben-
zer olaylar cereyan etmektedir.

«Sizi topraktan yaratmış olması O'nun âyetlerinden-
dir. Sonra hemen birer insan olup yeryüzüne yayılırsı-
nız.» (Rûm, 20)

Toprak ölü ve katı bir şeydir. Ama insan ondan
çıkıştır. Nitekim Kur'an'da (Mü'minûn Sûresi'nde)
buyrulur ki : «*And olsun ki biz insanı süzme çamurdan
yarattık.*» Çamur insanın en eski köküdür. Ama burada
çamurun da esas olan toprak zikredilerek ardından
insanların insan suretinde yeryüzüne yayıldıkları konu
edilmektedir ki, ölü toprakla canlı ve hareketli bir var-
lık olan insan arasında hem anlam hem de görünüş
dengesi sağlansın. Ayrıca bu ifadeler Kur'an'a has tak-
dim uygunluğunun temini için «*O, ölüden diriye, diri-
den ölüyü çıkarır*» ifadesinden sonra varit olmaktadır.

Bu fevkalâde hayret verici mucize, kudret elinin
delillerinden bir delildir. Ayrıca insanlarla içinde yaşa-
dıkları toprak arasında yakın bir bağlantının mevcu-
diyetine işaret etmektedir. Aslında insanlar temel ya-
pılarında ve kendi benliklerine hükmeden kanunlar-
da bu münasebeti hissederler. Çünkü kendilerine hâ-
kim olan kanunların bütün mevcudat sahasına da hâ-
kim olduğunu görürler.

Gerçekten de katı ve değersiz toprak biçiminden,
yüce bir değere haiz hareket dolu insan şekline geçiş
çok büyük bir intikaldir. Allah'ın san'atı konusunda

insanı düşünceye sevkeden ve vicdanını harekete getiren, hamd ve tesbih ile coşturan fazl-u kerem sahibi ustayı hamd ile övmek için kalbi harekete getiren bir değişimdir bu. Âyet-i Kerime beşer cinsinin ilk yaratılış sahasında iki beşer cinsi arasındaki ortak hayat sahasına dönüyor şimdi de :

«İçinizden kendileri ile huzura kavuşacağınız eşler yaratıp aranızda sevgi ve esirgeme varetmesi de O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz ki bunlarda düşünen kavim için âyetler vardır.» (Rûm, 21)

İnsanlar karşı cinse karşı duydukları hissi bilirler. İki cins arasındaki münasebetin kafalarını ve zihinlerini ne kadar meşgul ettiğini hissederler. Kadın ve erkek arasındaki muhtelif temayüllerin ve arzuların insan hareket ve faaliyetinde ne kadar tesirli olduğunu görürler. Ama kendilerini iki cins yaratan, ruhlarına bu duygu ve eğilimleri veren, cinsler arası alâkadan ruhlar için bir sükûn, sinirler için bir dinlenme vasıtası yaratan, kalbin ve bedeninin huzuru, hayatın ve maişetin istikrarı, ruhun ve vicdanın ünsiyeti, böylece hem kadına, hem de erkeğe güven ve emniyet vesilesi kılınan bu yaratılış şeklindeki kudret elini çok az kere düşünürler.

Kur'an-ı Kerim'in o incelik dolu, letafet yüklü üslubu iki cins arasındaki alâkayı canlı bir tasvir olarak gözler önüne seriyor. Ve sanki şekilleri kalbin derinliğinden, duyguların kökünden yakalayıp çıkararak onların sükûna ermesini sağlıyor : *«Kendileri ile huzura kavuşacağınız...» «Aranızda sevgi ve esirgeme varetmesi de O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz ki bunlarda düşünen kavim için âyetler vardır.»*

Onlar ancak iki cinsin birbirine muvafık şekilde yaratılmasındaki yaratıcının hikmetini fark ederler. İki cinsten birisinin diğerinin fitri, ruhî, akli ve bedeni ar-

zularına ve temayüllerine cevap verecek ve böylece birbirinin yanında huzur, güven ve emniyet bulacak, birleşmelerinde sükûn, sevgi merhamet ve esirgeme bulabilecek şekilde yaratılmalarındaki yaratıcı hikmeti görürler. Çünkü kadın ve erkeğin psikolojik ve organik yapısında, ruh ve sinirin tekevvünün de, her iki cinsin diğerine karşı olan arzularının telâfisi göz önünde bulundurulmuş ve iki cinsin birleşerek yeniden bir hayat ortaya çıkarmak ve yeni bir nesil meydana getirmek için imtizacını plânlamıştır :

«Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olması da O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz ki bunda da, bilenler için âyetler vardır.» (Rûm, 22)

Göklerin ve yerin yaratılışına bir çok kereler işaret edilir, Kur'an-ı Kerim'de. Ve hep üzerinde fazlaca durmadan çabucak geçip gideriz bu ifadenin. Fakat uzun uzadıya bu nokta üzerinde durup derinliğine araştırmak gerekir. Göklerin ve yerin yaratılışı, kâinat dediğimiz çok az bir bölümünden başka yanlarını bilemediğimiz ince, ulu, başdöndürücü ve büyük kitlenin yoktan varedilişi demektir. Sayılamayacak kadar gök cisimlerinin, gezegenlerin, yıldızların, galeksilerin ve uyduların bulunduğu bu mevcudat yığını içerisinde şu küçücük dünyamızın boşluğa fırlatılmış, hiç bir değeri ve hiç bir ağırlığı olmayacak kadar küçük, değersiz bir zerre olduğu bu yığınlar o yaratılışın birer mahlûkudurlar. Bunda baş döndürücü büyüklüğe ve genişliğe rağmen o gezegenler, uydular, yıldızlar, galeksiler arasında son derece hayret verici bir ahenk bulunmaktadır. Dönüş ve hareketleri arasındaki uzaklık ve mesafeler onların birbirine çarparak yok olup dağılmasını, yığılıp kalmasını önlemektedir. O âhenktir her şeyi bir ölçü içerisinde yaratan. Bütün bunlar umumî hacimleri ve düzenleri bakımındandır. Ya bu yaratılmış-

ların başdöndürücü esrarı, içlerinde gizlenen tabiatları, aralarında sakladıkları varlıkları, dışa vuran yönleri, onları koruyan, hükmü ve tasarrufu altına alan büyük kanunların akıl almaz esrarına gelince, bunlar insanoğlunun kavrayacağından çok üstün ve çok daha geniş bir sır olarak bulunmaktadır. Bu hususta insanın bilgisi azın azı denecek kadar azdır. Bizim, yüzeyinde yaşadığımız bu büyük kâinat okyanusunda çok cılız ve küçük bir yer işgal eden ve adına dünya dediğimiz yıldızcığın incelenmesi bile henüz tamamlanmamıştır. Günümüzde hâlâ dünyamız hakkında çok az şey bilinmektedir.

İşte üzerinden geçip gittiğimiz göklerin ve yerin yaratılışı delili üzerinde bir göz açıklık duruşumuzda dile getirdiğimiz gerçekler. Biz bunun üzerinde çabucak geçip giderken insanoğlunun ortaya çıkardığı bir takım âletler üzerinde fazlasiyle ve uzun uzadıya durmak ihtiyacını duyuyoruz. Bir bilginin yaptığı bir âlet, bir süre muntazam hareket ile çalışabilmek üzere muhtelif bölümleri arasında bir âhenk kurulduğu zaman fazlasiyle önem veriyoruz buna. Sonra da bir takım kendini bilmez sapıklar bu akıl almaz kâinat nizamının, bu ince düzenin idare edici bir yaratıcı bulunmaksızın kendiliğinden varolduğunu ve böylece sürüp gittiğini iddia etmektedirler. Bundan daha kötüsü de adına bilgin denilen bu budalalara kulak veren kimselerin bulunmasıdır.

Göklerin ve yerin akıl almaz âyetleri ile beraber bir başka garip şey de insanoğlunun dilinin ve renginin değişikliğidir. Elbette bunun göklerin ve yerin yaratılışı ile ilgisi vardır. Yeryüzündeki havanın değişimi, toplulukların farklılığı, dünyanın astronomik oluşumundaki farklılıktan meydana gelmektedir. Bunun da aynı asıldan neş'et etmiş olan Âdemoğullarının değişik dilden ve renkten olmaları ile ilgisi pek çoktur.

Günümüzde bilgiler renklerin ve dillerin ayrılığını görüp geçmekte ama orada Allah'ın kudret elini fark etmemekte, bunun göklerin ve yerin yaratılışıyla alâkasını sezememektedirler. Bir kısmı renk ve dil değişimini nazari olarak tetkik etmekte, ama bu mucize karşısında gizli açık her şeyi bilen ve yaratan Allah'ı hamd ile tesbih etmemektedirler. Çünkü insanların birçoğu bilmezler. *«Onlar ancak dünya hayatının görünen kısmını bilirler.»* Göklerin ve yerin yaratılışı, renklerin ve dillerin ihtilâfındaki hikmeti ancak her şeyin dışını ve içini bilenler görürler: *«Şüphesiz ki bunda da bilenler için âyetler vardır.»*

«Geceleyin uyumanız, gündüz de lütfundan rızık qramanız O'nun âyetlerindendir. Bunlarda dinleyen kavim için âyetler vardır.» (Rûm, 23)

Bu da bir başka mücizedir ki, kâinat gerçekleriyle insanlar arası münasebetleri ilgilendirmekte ve bunları birbirine bağlayarak büyük varlıklar âleminin yapısında bir ahenk kurmaktadır. Gece ve gündüz mucizesiyle insanların uyuyup uyanmaları ve uyandıktan sonra Allah'ın kendilerine lütfettiği rızkı aramaları bu hususta yorulup çaba harcamaları birbirine bağlanmaktadır. Aslında Allah, insanları içinde yaşadıkları kâinatla hemahenk olarak yaratmıştır. Çalışma ve çabalama ihtiyaçlarını aydınlık ve gündüzle karşılamış, uyku ve istirahat ihtiyaçlarını da karanlık ve gece ile telâfi etmiştir. İnsanlarla bu dünya üzerinde yaşayan diğer canlılar bu noktada aynıdır. Sadece aralarında derece ve nisbet farkı mevcuttur. Ama bütün bunlar gösteriyor ki kâinatta var olan yaratıkların hepsi kendi tabiatına uygun ve yaşamasına elverişli umumî bir nizama tâbidir.

«Bunlarda dinleyen kavim için âyetler vardır.» Uyku ve çalışma, hareket ve sükûnet dinlenerek farkedilir. Bu münasebetle Kur'an'ın bu âyetleriyle sözkonu-

su edilen kâinat âyetleri arasında Kur'an'a has bir in-
sıcam sağlanmaktadır :

«Size korku ve ümit veren şimşegi göstermesi, gök-
ten su indirip onunla ölümünden sonra yeri diriltmesi de
O'nun âyetlerindendir. Bunlarda düşünen bir kavim için
âyetler vardır.» (Rûm, 24)

Şimşek de bu kâinatın nizamına tâbi olarak mey-
dana çıkar. Bazıları onun elektrik yüklü iki bulut kü-
mesi arasındaki bir elektirik akımının belirmesi ile
doğan sürtünmeden meydana geldiğini veya aynı şe-
kilde elektrik yüklü bulut kümelerinin dağ tepelerine
çarpmasıyla kıvılcımlar meydana gelmesinden doğdu-
ğunu izah ederler. Bu iki karşılaşmadan şimşegi mü-
teâkiben çıkan yıldırım şeklinde havada elektrik bo-
şanması meydana gelir. Ve çoğu kere bundan sonra
yağmur yağar. Her ikisinin de sebebi ne olursa olsun
şimşek Allah'ın yarattığı ve çok ince takdir ettiği bu
kâinat nizamından doğan bir hadisedir.

Kur'an'ı Kerim, tabiatı icabı kâinat hadiselerinin
mahiyeti ve sebebi üzerinde durarak onları açıklamaz.
Sadece bunları beşer kalbini varlıklar âlemine bağlaya-
rak bu varlıkların yaratıcısına raptetmek için bir vasıta
olarak kullanır. Bunun için burada korku ve ümit ve-
ren şimşegin gösterilmesi Allah'ın âyetlerinden bir âyet
olarak belirtiliyor. Korku ve ümit duygusu şimşekle bir-
likte insan ruhunda gezinen fitrî duygulardır. Çakan
şimşekle birlikte her şeyi yakıp kül eden bir yıldırım
endişesi kaplar insanı. Yahut şemşegin görülmesiyle
bu dehşetengiz âleme hükmeden gücün hissedilmesini
sağlayan girift bir korku kaplar insanı. Ama bundan
sonra çoğu kere şimşekle birlikte gelen yağmur ümidi
de ayrı bir istek verir insana. Nitekim âyet-i kerime'de
önce şimşegin çakması sonra da yağmurun inmesi söz-
konusu edilerek bir sıra gözetilmektedir : «Gökten su
indirip onunla ölümünden sonra yeri diriltmesi.»

Toprağa göre ölüm ve dirilme tabiri insana onun her canlı gibi ölüp dirilen bir varlık hissini vermektir. Aslında Kur'an'ın tasvir ettiğine göre gerçekte böyledir. Bu kâinat canlı, hareketli, sevgi dolu bir mah-lûktur. Rabbinin emrine uyar. Tesbih ederek, huşu ve huzur ile O'nun emirlerini yerine getirir. Dünya dediğimiz bu yıldız üzerinde gezinen insan da aynı şekilde Allah'ın yarattıklarından bir yaratıktır. Ve dünyanın üzerinde dolaşırken onunla birlikte âlemlerin Rabbi olan Allah'a yönelmiş bir kafileye katılmış olur.

Bütün bunlar suya izafetle yapılmaktadır. Çünkü su toprağa indiği zaman ona bir canlılık verir. Diriliğin ve gelişmenin ifadesi olan bitkiyi yeşertir. Ve yer-yüzü toprağın bağrından fışkıran bu yeniliklerle dalga dalga hayat dolar. Hayvanda ve insanda da durum aynı. Çünkü nerede hayat olursa orada hayatı taşıyan mutlaka bir su bulunur :

«Bunlarda düşünen bir kavim için âyetler vardır.»
Düşünme, tefekkür etme ve akli başa alma yeridir burası :

«Göğün ve yerin O'nun emri ile ayakta durması da yine O'nun âyetlerindendir. Sonra sizi bir çağırmaya görsün, hemen çıkıverirsiniz.»

«Göklerde ve yerde olanlar O'nundur. Hepsi O'na boyun eğer.» (Hûd, 25-26)

Göklerin ve yerin böyle muntazam hareketi ancak Allah'ın kudret ve tedbiri ile olur. Hiç bir kimse kalkıp ta onu kendisi gibi bir yarattığını yaptığını söylemez. Akıl sahibi hiç kimse kalkıp bunların kendiliğinden meydana geldiğini de iddia edemez. Öyleyse göklerin ve yerin Allah'ın emrine uyması ve O'nun buyruğundan aslâ çıkmaması ilâhî âyetlerden bir âyettir :

«Sonra sizi bir çağırmayagörsün. Hemen çıkıverirsiniz.»

GÖKLERİN DİREKSİZ YARATILIŞI ALLAH'IN GÜCÜNÜN DELİLİDİR

«Allah O'dur ki, gökleri gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiştir. Sonra arş'a hükmetmiş, güneşi ve ay'ı buyruğu altına almıştır. Bunların her biri belli bir süreye kadar hareket edecektir. İşleri yürütür, Rabbinizle karşılaşacağınıza kesin olarak inanmanız için âyetleri uzun uzun açıklar.»

«O'dur yeri düzleyen ve orada dağlar, nehirler vareden, her türlü mahsulden çift çift yetiştiren ve gündüzü geceyle bürüyen. Şüphesiz ki bunlarda düşünen kimse-ler için ibretler vardır.»

«Yeryüzünde birbirine komşu toprak parçaları, tek ve çok köklü üzüm bağları, ekinler ve hurma ağaçları vardır. Hepsi de aynı su ile sulanır. Ama lezzetçe onları birbirinden farklı kılmıştır. Şüphesiz ki bunlarda, düşünenler için ibretler vardır.»

«Şaşılacaksa onların : «Biz toprak olunca yeniden mi yaratılacağız?» demelerine şaşmak gerekir. İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir. İşte onlar boyunlarına demir halkalar vurulanlardır. Ve işte onlar cehennemliklerdir. Ebediyen kalacaklardır orada.»

«İyilikten önce kötülük isterler senden. Oysa onlardan önce nice ibret alınacak örnekler geçmiştir. Doğrusu insanların zulmetmelerine rağmen Rabbin mağfîret sahibidir. Şüphesiz ki, Rabbinin cezalandırması şiddetlidir.»

«Küfredenler derler ki: «Ona Rabbinden bir âyet indirilmeli değil miydi?» Sen ancak bir uyarıcısın ve her kavmin bir yol göstereni vardır.» (Ra'd, 2-7)

Gökler... Gök deyince insanlar ne anlarılarsa anlasınlar, her asırda bu kelime ile neyi kavrarlarsa kavrasınlar... Apaçık gözlerinin önündedir ...Şayet insanlar bir an için gökleri seyre dalacak olur da düşünürlerse şüphesiz son derece müthiş gerçeklerle karşılaşır... Görüyorsunuz ya hiçbir şeye dayanmıyor şu gökler... Direk namına hiç bir şey yok. Yükselmiş hiçbir direğe dayanmaksızın... Ayrıca gördüğünüz gibi gözlerinizin önüne serilmiştir...

Korkunç kâinat gerçekleriyle ilgili birinci dokunuştur bu. Aslında bu dokunuş insan vicdanını uyaran ilk dokunuştur da. İnsan bu dehşet saçan korkunç tablo karşısında dikilmiş duruyor. Derinden derine inceliyor onu, kendisini vermiş gibi tetkik edince anlıyor ki, kimsenin gücü yetmez bu göğe böyle direksiz olarak yücelere sermeye, hattâ direkli olarak da gücü yeten bulunmaz. Yalnız Allah'tır bütün bunlara gücü yeten. Ne basit, ne cılız ve ne küçük kalıyor bazı kimselerin direkli ve direksiz olarak yaptıkları binalar bu göğün enginliğine göre basit ve gülünç derecede küçücük yapılar bunlar. Sonra bir de bakıyorsunuz ki, bu küçücük binaların içinde yaşayan insanlarda bir kibir bir gurur var, kendi yapılarına karşı bir hayranlık duyuyorlar ve özene bezene başlıyorlar anlatmaya. Bilmezlikten geliyorlar kendilerini çepeçevre saran semanın enginliğini... Direksiz olarak boşluklara gerilmiş olan masmavi göğün yüceliğini... Gerçek kuvveti ve gerçek azameti göremiyorlar bir türlü onun gerisindeki. Asıl yüceliğe ve azamete O lâyıktır. Hiç bir insanın hayalinin dahi uzanamıyacağı bu enginlikleri di-

reksiz olarak yaratan lâyıktır asıl ululuğa ve azamete...

Sonra insanların her zaman gördükleri bu korkunç görüntüden görünmeyen akıl ve idrâkin derinliklerine inemediği daha korkunç bilinmezlikler âlemine geçiliyor... Gözler güçsüz kalıyor bu alanları görmekten.

«Sonra arş'a hükmetmiş»...

Eğer yücelikse sizin istediğiniz, alın bu daha yücesi yücelerin... Eğer ululuk ise, sizin diğer verdiğiniz uluların, en ulusu... Bu mutlak yüceliği Âyet-i Kerime Kur'an'a has o tasvir gücü sayesinde insan zihnine yaklaştırılarak canlandırılıyor. Beşerin mahdut idrâki bu mutlak gerçekleri ancak takribi olarak kavrayabiliyor...

Mutlak yüceliklerden de emre âmâde kılınmış gerçeğine geçiliyor. Güneşin ve ayın meselesine. Son derece çarpıcı ve cazip ululuğuna rağmen gözle görülen teshiri yücelikler insanların emrine müsahhar kılınıyor. Çekici bir ululuk var bu görünen âlemlerde daha ilk dokunuşta çekivermiş akılları ve kafaları. Sonra bir de bakıyorsunuz ki hepsi de yüce ve ulu Allah'ın emrine âmade olarak müsahhar kılınmış.

Tablonun neticesini açıklamaya geçmeden önce bir an da tablo içinde yer alan içiçe girmiş karşılıklı noktalar üzerinde duracağız. Bu feza boşluğunda gözle görülebilen yücelikler karşısında iken bir de bakıyoruz ki bilinmeyen ve görünmeyen âlemlerde de o nisbette yücelikler yer alıyor. Güneş ile ay karşısında bulunurken bir de bakıyoruz ki, bunların mukabilinde yıldızlar ve meteorlar bulunuyor. Zaman içinde ise güneşle ay gece ile gündüz tekabül ediyor...

Şimdi âyetin akışı yönünde yürüyoruz... Yani o yücelikler ve emre *teshir* ile o hikmet ve tedbir doğrultusunda...

«*Bunların herbiri belli bir süreye kadar hareket edecektir*»...

Belli bir hududa kadar... Ve belli bir kanuna göre... Gerek yörüngelerindeki yıllık ve günlük dönüşlerinde olsun, gerekse, galeksi içindeki hareketlerinde olsun bu hududu ve bu süreyi aşamaz, sapıtamazlar. Veya bu görülen âlemin sonuna kadar belirli bir süreye kadarlık akışlarında.

«*İşleri yürütür*»...

Bütün işleri. Tıpkı bu güneşi ve ayı emrine âmâde kılıp belli bir süreye kadar hareket ettirip durduğu gibi bütün işleri de yürütür... Şuna da aslâ şüphe yoktur ki, bu korkunç gökcisimlerini, bu feza denilen boşlukta yüzen varlıkları belli bir süreye kadar hareket ettiren ve aslâ düzeni şaşırmayan Zat-ı Bâri'nin yürütmesi, takdiri ve tedbiri son derece ulu ve yücedir.

Yürüttüğü işler meyanında «*âyetleri uzun uzun açıklar.*»...

Düzenler, birbirine mutabık olarak sıralar. Herbirisini zamanı geldiği vakit açıklar. Herbirinin açıklamasının da bir sebebi ve hedefi vardır. «*Rabbinizle karşılaşacağınıza kesin olarak inanmanız için.*»...

Siz bu âyetleri uzun uzun açıklanmış ve düzenlenmiş olarak gördüğünüz vakit Rabbinize *mülâki* olacağınıza inanırsınız. Bu âyetlerin de ötesinde kâinat âyetleri yer alır. Onları da ilk önce O yaratıcı el halketmiş ve yoktan meydana getirmiştir. Onu yoktan varedip, ardından da tedbir ve takdirini yürüten Allah bütün bunları Kur'an âyetlerinde tasvir etmiş ve sizin önünüze sermiştir... İşte bütün bunlar da gösteriyor ki,

mutlaka bu yaratana yeniden dönmek gerekecektir öldükten sonra. İnsanların yaptıklarının değerlendirilmesi ve buna göre bedellerini almaları için muhakkak dirilmeleri icabetmektedir. Bu ise, yüce yaratanın ilk yaratış esnasındaki hikmet ve tedbirinin ulviyetini ifade eden yüce takdirin bir icabı, bir gereğidir.

Bilâhere o korkunç tasvir çizgisi göklerden yere iniyor. Ve yeryüzünün ilk tablosunu gözlerimiz önüne seriyor :

«O'dur yeri düzeyeleyen ve orada dağlar, nehirler var eden, her türlü mahsulden çift çift yetiştiren ve gündüzü geceyle bürüyen. Şüphesiz ki bunlarda, düşünen kimse-ler için ibretler vardır.»

Yeryüzü tablosunda yer alan en geniş çizgi dünyanın düzlenip gözler önüne serilerek bütün uzunluklarıyla yayılmasıdır. Hakikati itibariyle yeryüzünün umumî şeklinin değişik olması önemli değildir. Biçimi başka da olsa gözler önüne serilmiş düzeltilmiş ve yayılmıştır. Tablodaki birinci temas bu. Sonra ikinci temas noktaları yer alıyor. Sarsılmaz yüce dağ çizgileri çekiliyor, yeryüzünü yarıp giden nehirlerin uzun hatları belirtiliyor. Böylece yeryüzünün tablosundakiengin manzara ve görüntünün ana hatları tamamlanmış oluyor. Hem de son derece uygunluk ve mutabakat içinde yerediyor...

Bu umumî çizgiye uygun düşen daha başka şeyler de var. Yeryüzünün bütününüyle ihtiva ettiği şeyler. Ayrıca hayat için lüzumlu olan nesneler. Birincisi topraktan biten nebatlarda beliriyor : *«Her türlü mahsulden çift yetiştiren...»* ...İkincisi ise gece ve gündüz gerçeklerinde beliriyor : *«Ve gündüzü geceyle bürüyen...»*

Birinci sahnelerde yer alan gerçeği insanlar ancak yakın zamanlarda keşfedebildiler ve onlardan haberdar oldular. Şöyle ki, bütün canlılar ve evvel emir-

de de bitkiler dişili erkekli olarak ürerler. Hattâ erkek çifti olmadığı sanılan bitkilerin bile kendi içlerinde bir erkeklik organı taşıdığı ve bir çiçek içinde hem dişi hem de erkek organlarına sahip bulunduğu veya bir dalda ayrı ayrı bulundukları açıklandı. Bu gerçek karşımızdaki sahne ile insanın, eşyanın dış görünüşünü kavradıktan sonra yaratılış sırlarını öğrenmeye ve düşünmeye çalışması gerektiğini açıkça belirtmektedir.

İkinci sahne ise, birbiri ardısıra gelen gece ile gündüz sahnesidir. Biri diğerini bürüyor, sonra öbürü diğerini. Son derece hayretengiz bir intizam var bu bürüyüşte. Bu da tabiat müşahadelerinde üzerinde uzun uzadıya düşünülmesi gereken bir hadise. Gecenin gelip gündüzün gitmesi, fecrin parlayıp doğması ve gecenin sönüp kaybolması o derece müthiş bir hadisedir ki, alışmış olmadığımız bizim hissimizde bu ürpertiği yok ediyor. Ama aslında bu hadise son derece şaşılacak şeylerden birisidir. Alışkanlığın verdiği donukluğu ve ruhsuzluğu bir kenara atıp yenilenen duygulu bir hisle ele alındığı zaman, tekrar tekrar vukubulmasının verdiği normallik bir yana bırakılıp dikkatle tetkik edildiği vakit bu olay, şaşırtıcı, hem de son derece şaşırtıcı bir olaydır... Gökcisimlerinin döndüğü yörüngenin şaşmaz nizamı ve ince düzeni dahi bu kâinat kanunlarının düşündürücü yanlarından birisidir. Onu yürüten ve idare eden Hz. Halik kudretin azâmetini düşündürmeye yarayan bir unsurdur : *«Şüphesiz ki bunlarda düşünen kimse-ler için ibretler vardır.»*...

Devamına geçmeden önce bu sahnede yer alan karşılıklı edebî hususiyetler üzerinde de bir nebze duralım... Akan nehirlerle onun mukabilinde yer alan yüce dağlar... Her meyvenin çiftler çiftler olması... Geceyle gündüz arasındaki karşılık. Sonra bütünüyle yeryüzünü canlandıran tablo ile daha önce geçen

gökyüzünü canlandıran tablo arasındaki karşılık... Hepsi son derece uygun ve mütekâmil bir kâinat tablosu içinde yerli yerince yerleştiriliyor.

Sonra yaratıcı ressamın fırçası ilerleyerek yeryüzünün ince ve ikinci derecedeki hatlarını çiziyor. Daha önceki çizgilerden daha derin hatları belirtiyor :

«Yeryüzünde birbirine komşu toprak parçaları, tek ve çok köklü üzüm bağları, ekinler ve hurma ağaçları vardır. Hepsi de aynı su ile sulanır. Ama lezzetçe onları birbirinden farklı kılmışızdır. Şüphesiz ki bunlarda düşünenler için ibretler vardır»...

Yeryüzüyle ilgili şu sahnelerin çoğunu içimizden ekseriyetimiz her zaman görürüz, hiç de dikkatimizi çekmeden geçer gideriz. Bir araştırma arzusu uyandırmaz içimizde. Ancak insan ruhu fıtrattaki canlılığa dönüp bir parçası olduğu kâinat ile ilgi kurarsa kendisinden uzaklaşarak çevresine göz atar ve bu noktalar üzerinde durur :

«Yeryüzünde birbirine komşu toprak parçaları...»...

Ayrımları değişik değişik. Yoksa hepsi birbirine benzeyecek olsa parçalar birbirinden ayırdedilemez ve parçalanması mümkün olamazdı. Kimi toprak parçası güzel ve verimlidir. Kimi toprak parçası da çorak ve verimsizdir. Kimi sulaktır, kimisi kurak. Kimisi çorak ve steptir, kimisi de kayalık ve serttir. Her birisinin daha başka türler ve şekilleri vardır. Kimisi bol bol verir ve mâmurdur. Kimi ekinli, mahsüllü ve canlılık kaynağıdır. Kimi de *bordur*, ekilmemiş ve ölü bırakılmıştır. Kimisinde bir damla yaşlıktan eser bulunmaz, kimisi ise su dolup taşar. Ve daha nice nice toprak çeşitleri... Bütün bunlar yeryüzünde yanyana yer alır.

Bu birinci temas ayırıcı çizgiler çekmek için enliliğine çekilmiştir. Sonra açıklayıcı mahiyetteki çizgiler izleyecektir bunları. *«Üzüm bağları»...* *«Ekinler»...*

Ve hurma ağaçları.»... Üç tür bitkiden birer türü zikredilmiş oluyor burada. Üzüm asma türünü, hurma ağaç türünü, ekin ise baklagilleri, çiçekleri ve benzerlerini temsil ediyor. Bunların zikredilmesi manzarayı renklendiriyor, tabii tabloya dolgunluk vererek boşluklarını gideriyor ve böylece muhtelif şekillerdeki nebatlar gösterilmiş oluyor.

Hurma ağaçlarının bir kısmı çok köklüdür, bir kısmı tek köklüdür. Bir kısmının bir tek dalı vardır, bir kısmının ise birçok dalları. Hepsi de bir su ile sulanır. Toprak birdir. Ama çıkan meyveler ayrı ayrıdır. Tatları birbirinden başkadır.

«Ama lezzetçe onları birbirinden farklı kılmışsındır»..

Kim yapabilir bunu, O yüce yaratıcıdan başka?...

Hangimiz aynı toprak parçasındaki değişik tattan değişik meyveler yememiştir? Hangimiz bize Kur'an'ın şu gösterdiği gerçeklerle defalarca karşılaşmamışızdır?

İşte Kur'an bunlara çeviriyor kafaları ve kalpleri. Ve işte bunun için Kur'an sürekli olarak yeni ve taze kalıyor. Çünkü o, insan duygularını değişik manzara ve tablolar karşısında her an yeniliyor. Ruhlar âleminde ve kâinattaki bu yeni manzaralar bitmek tükenmek nedir bilmiyor hiç. Hiç bir kişi de mahdut hayatı boyunca bunları sayıp bitiremiyor. İnsanlık belirli süresi boyunca bunların arkasını getiremiyor bir türlü. *«Şüphesiz ki bunlarda düşünenler için ibretler vardır.»...*

Üçüncü kere yanyana ve muhtelif arazi parçalarını teşkil eden tablodaki ebedî san'at özellikleri üzerinde duruyoruz: Tek ve çok köklü hurmalarla karşılaşıyoruz, tatları ayrı ayrı. Ekinler, hurmalar ve üzüm-ler arasındaki karşılıklı mutabakat.

Bu engin kâinat ufuklarındaki bu ürpertici seyahattan Âyet-i Kerîme dönüyor ve bir topluluğun bun-

ca âyetleri görmelerine rağmen hâlâ kalplerinin uyanmadığını, kafalarının ayılmadığını göstererek hayretini ifade ediyor. Bunun ötesinde yüce Allah'ın tedbirini ve kudretini de göstermiyor onlara tabloda. Sanki onların kafası kelepçelenmiş, kalpleri zincirlenmiş ve bir daha kendisine gelipte bunca deliller karşısında uyanmıyor ve düşünmüyor.

«Şaşılacaksa onların : «Biz toprak olunca yeniden mi yaratılacağız?» demelerine şaşmak gerekir. İşte onlar Rablerini inkâr edenlerdir. İşte onlar boyunlarına demir halkalar vurulanlardır. Ve işte onlar cehennemliklerdir. Ebediyen kalacaklardır orada»...

Asıl şaşılacak ve hayret edilecek husus bunca sergilenen delillerden sonra bir kavmin kalkıp ta :

«Biz toprak olunca yeniden mi yaratılacağız?» demesidir.

Şu koca kâinatı yaratan ve böyle bir düzenle onu eksiksiz idare eden Zât-ı Kibriya, insanları yeniden diriltecek güçtedir de. Aksi takdirde onları yaratan ve işlerini düzene koyan yaratıcıya küfürdür. Kafaya ve kalbe vurulan ağır bir zincirdir. Bunun cezası boyunlara halka vurulmasıdır. Böylece kafalara vurulan zincirle boyunlara vurulan halka arasında bir uygunluk sağlanmaktadır. Ve bu yaptıklarının cezası cehennemdir, orada ebediyen kalacaklardır. Çünkü onlar insanın bütün değerlerini muattal bırakmamışlardır. Halbuki bu değerlerinden ötürü Allahu Teâlâ insanoğluna insanlık şeref ve haysiyetini vermiştir. Dünyada tersyüz oldukları için âhirette daha çok tersyüz olacaklardır. Bunun neticesi olarak daha aşağılık bir hayata düşürüleceklerdir. Çünkü onlar bu dünyada düşünceleri muattal, duyguları muattal ve hisleri muattal olarak yaşamışlardır.

Şu, Allah'ın kendilerini yeniden yaratmasına hayret edip şaşanlara şaşmak gerektir asıl. Bunlar Allah'tan kendilerini hidâyete getirmesini isteyip rahmetini dileyebileceklerine, azabının çabucak gelip çatmasını istemektedirler :

«İyilikten önce kötülük isterler senden»...

Allah'ın kâinattaki âyetlerine bakmadıkları ve göklerle yere serpiştirilmiş bulunan hikmetlerine göz atmadıkları gibi, Allah'ın azabının çabucak gelmesini isteyip de azabının geldiği geçmiş kavimlerin âkıbetine bakmıyorlar hiç. Onlara azâp gelmiş ve herkese ibret nümunesi olarak silinmiş gitmişlerdi :

«Oysa onlardan önce nice ibret alınacak örnekler geçmişti»...

Şu halde gaflet içinde yüzüyor onlar. Kendi cinslerinden birer beşer olan insanların âkıbetlerinden de habersizler. Halbuki onlar kendilerinden sonra gelenlere ibret alınacak birer örnek olmuşlardı.

«Doğrusu insanların zulmetmelerine rağmen Rabbin mağfiret sahibidir.»

Zulmetseler bile Rabbin insanlar için merhametlidir. Tevbe edip girmeleri için her zaman mağfiret kapılarını açık bırakır önlerinde. Ama diretipte isyana dalanları şiddetli azabıyla yakalar. Önlerine açılan rahmet kapılarından girmeyenlere şiddetli azâp verir :

«Şüphesiz ki Rabbinin cezalandırması şiddetlidir»...

Âyet-i Kerime burada gafillerin hidayete ermeden önce hemen azabın gelmesini istemelerine karşılık Allah'ın mağfiretinin azabından önce geldiğini belirtiyor. Ve böylece Allah'ın onlar için muradettiği hayır ile onların kendileri için istedikleri şer arasındaki o dehşetengiz ve korkunç fark ortaya çıkıyor. Bunun ötesinde de insanın basiretinin körelmesi, kalbin görmezliği

ve cehennem azabını gerektiren düşüklük ve döneklilik açıkça görülüyor.

Bilahare Âyet-i Kerime seyrine devam ederek onların yaptıklarına hayretini gösteriyor. Onlar bunca kâinat âyetlerini görmezlikten geldikleri gibi Allah'ın peygamberine bir âyet göndermesini istiyorlar. Halbuki çevrelerinde bulunan kâinatın her sayfası bir ayet, bir mucize...

«*Küfredenler derler ki : «O'na Rabbinden bir âyet indirilmeli değil miydi?»*» Sen ancak bir uyarıcısın ve her kavmin bir yol göstereni vardır.

Bir mucize istiyor onlar. Mucizeler ise, peygamberlerin yapacağı şeyler değil. İhtisas sahaları da bu değil. Ancak Allah verir ona mucize gösterme iznini. Kendi hikmeti Rabbânisi mucibince bir harika göstermesi gerektiğini kabul ederse, peygambere mucize göstermesini emreder. «*Sen ancak bir uyarıcısın.*»... Sen uyarıp gerçekleri göstericisin sadece. Senin durumun senden önce geçen diğer peygamberlerin durumu gibidir. Allah peygamberleri sadece kavimlerine hidayeti göstermeleri için göndermiştir.«*Ve her kavmin bir yol göstereni vardır*»...Mucizelere gelince o tamamen Allah'a aittir, kâinatı ve insanları yaratan onu da tanzim eder.

GÖKTEN İNEN SU ALLAH'IN VARLIĞININ DELİLİDİR

«Görmedin mi ki, Allah gökten su indirdi. Onunla yeryüzü yemyeşil olmaktadır. Ve gerçekten Allah Lââtîftir, Habîr'dir.» (Hacc, 63)

Gökten suyun inmesi ve sonra yeryüzünün yemyeşil bir manzara olması gerçekten birçok kere karşılaşılan bir mucizedir. Ne var ki alışkan olmak bu mucizenin ruhlardaki kıymetini azaltmaktadır. Fakat duygulu bir hisle insan, kâinattaki bu mucizeyi seyredecek olursa, şüpheşiz ki çok çeşitli duygu ve ihsaslarla kendisinden geçer. Ve zaman zaman insan gönlü şu kara toprağın bağırını yarararak yükselen şu küçük filizin yeşilliğini, bu aydınlıklarla dolu parıltılar dünyasından gülerek çıkan sevimli yavrulara benzetir. Aydınlığı görmenin sevincinden uçan çocukları andırır.

İşte bu büyük kâinat mucizesini bu şekilde görebilenler ancak idrâk ederler, bu âyet-i kerîme'deki : «*Ve gerçekten Allah Lââtîftir, Habîr'dir*» kavli şerifini, bu ifadedeki derinliği, güzelliği ve çeşitli duygu biçimlerini o manzaranın mahiyetini ve tabiatını. Evet gerçekten de o sevimli ve güzel filizin toprağı delerek canlanıp fışkırmaması... Allah'ın lütfundan başka bir şey değildir. Küçücük bir bitki zayıf mı zayıf, cılız mı cılız bir tohum canlanıyor, harekete geçiyor ve kayaları bile deliyor. Ama hiç bir güce sahip değil. Yalnızca

kudret eli yücelerden ona uzanıyor, şevk ile toprağın etkisinden kurtulmasını, çamurun ağırlığından yücelmesini istiyor. Ve semaya doğru çekiyor elini. İşte en büyük ilâhî lütûf... İlâhî bir bilgi ile uygun vakitte ve su toprakla imtizaç ediyor, aydınlığa ve boşluğa doğru kanatlanmak isteyen bitki hücrelerine canlılık veriyor ve onu toprağın kara bağrından fışkırtıyor. Su Allah'ın göğünden yine Allah'a ait olan yeryüzüne iner. Orada hayatı ortaya çıkarır, serveti artırır, gıda maddelerinin yetişmesini sağlar. Yüce Allah ise, göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibidir. Toprak ve su ile bitki ve yağmurla canlıların rızkını verir. Ve O, hem canlılardan, hem de toprağın canlıları rızık olmak üzere yetiştirdiklerinden müstâğnîdir :

«Göklerde ve yerde olanlar O'nundur. Ve muhakkak ki O Gani'dir, Hamî'dir.» (Hacc, 64)

Şu halde Allah'ın ne göklere, ne yerlere, ne göklerdeki, ne de yerlerdeki ihtiyacı vardır. O, her şeyden müstâğnîdir. Verdiği nimetlere şükredilmesi gereken bütün varlıkların hamdetmesi icabeden yegâne yaratıcı göklerden de, göklerde bulunanlardan da müstâğnîdir.

Âyet-i Kerîme bir kere daha her zaman için gözler önüne açılmış bulunan kudret delillerini sergilemeye devam ediyor :

«Görmedin mi ki Allah yerde olanları ve emriyle yürüyen gemileri buyruğunuz altına vermiştir. Buyruğu olmaksızın göğü düşmemesi için O tutar. Doğrusu Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametli olandır.» (Hacc, 65)

Şu yeryüzünde Allah nice servet kaynaklarını, nice kuvvet menbalarını insanoğlunun emrine vermiştir de insanoğlu Allah'ın kudret elinden ve gece gündüz değişen nimetlerinden habersizdir.

Bir kere Allah yeryüzünde bulunan her şeyi insanoğlunun emrine müsahhar kılmış, kâinat kanunlarını insanın fitratı ve kabiliyetiyle uyşur şekilde yaratmıştır. Şayet insanın fitratı ve terkibi ile yeryüzünün kanunları arasında bir ayrılık söz konusu olacak olsaydı, insanoğlu yeryüzünden faydalanmayı bir yana bırakın, orada hayat dahi süremezdi. Şayet insanın organik yapısı yeryüzündeki atmosfer basıncına tahammül edecek derecede olmayıpta farklı olsaydı, tenefüs ettiğı hava, yediğı gıda ve içtiğı su onun hayatına elverişli bileşiklere sahip bulunmasaydı bir an bile yaşayamazdı. Şayet kendi bedeninin yoğunluğu veya yeryüzünün çekim gücü bugünkünden az veya çok olsaydı bir adım atamazdı toprağın üzerinde. Ya havalanır gök boşluğunda kaybolurdu veya toprağın içine gömülür giderdi. Yeryüzündeki oksijen bugünkünden daha az olsaydı veya daha çok olsaydı teneffüs ettiğı havanın yoğunluğu da artıp eksileceğinden insanoğlu nefes bile alamaz boğulur giderdi. Yahut havadaki oksijeni karbondioksitten ayırarak hayatın ana maddesini teşkil eden yakma ameliyesini gerçekleştiremezdi. İşte bu yeryüzünün kanunlarıyla insanoğlunun fitratı arasındaki uygunluktur ki, ona yeryüzünü ve içindeki her şeyi Allah'ın emriyle müsahhar kılma hakkını kazandırmıştır.

Yüce Allah yeryüzünde bulunan her şeyi insanoğlunun emrine vermiş ve onları iyi şekilde kullanıp değerlendirme imkânını da lütfetmiştir. Allah'ın yeryüzüne verdiği nimetlerin gizli hazinelerin ve enerji kaynaklarının bir çoğunu insanlar peyderpey keşfederler. Her seferinde yeni hazineler bulurlar, eski kaynakların bittiğini sandıkları sırada bir başka kaynak ve hazineyle karşılaşır ve onu çıkarıp kullanmaya çalışırlar. İşte günümüzde henüz tükenmemiş olan pet-

rol ve diğer madenlerin ardından hemen insanoğlu atom enerjisini ve hidrojen parçalanmasını keşfetmiş ve yeni bir kaynağın kapılarını açmıştır. Hâlâ ateşle oynayan bir çocuk gibi Allah'ın nizamından uzak bulunmakta, hem kendisini hem de başkalarına yakıp yıkmak için çalışmaktadır. Halbuki yalnız ve yalnız Allah'ın nizamına tâbi olduğu zaman kâinatın enerji kaynaklarını ve gizli hazinelerini dünyanın imarı ve geliştirilmesi için kullanır, Allah'ın irade ettiği şekilde halifelik görevini yerine getirir.

«*Ve emriyle denizde yüzen gemiler.*» Gemilerin denizde yüzmesini sağlayan kanunları Allah yaratmıştır. Bu kanunları nasıl öğrenebileceğini de yine Allah insanoğluna öğretmiştir. Şayet denizlerin yapısı, gemilerin mahiyeti veya insanoğlunun bunları kavrayış kapasitesi değişik olacak olsaydı şu görünenlerden hiçbirisi olmayacaktır.

«*Buyruğu olmaksızın göğü düşmemesi için O tutar.*» O'dur kâinatı bugünkü kanunlara uygun olarak yaratan. O'dur yıldızları ve gök cisimlerini birbirinden uzak engin gök okyanusunda seyrettiren. Düşmelerini ve çarpışmalarını önleyici kanunlarıyla göğün boşluklarına hükmeden.

Kâinat nizamını izaha yarayan bütün astronomik nazariyeler Allah'ın kâinata koyduğu bu düzenli ve muntazam kanunu açıklamaktan öteye geçmez. Ne var ki bazıları bu çok açık ve basit gerçeği ununtuyorlar ve kâinat kanunlarını, kâinatta geçerli olan nizamı anlatırken ilâhî kudretin kâinattaki gücünü reddediyor veya çok uzak bir ihtimal olarak görüyorlar. Bu şüphesiz ki çok garip bir düşüncenin ortaya attığı sapıklığın ifadesidir. Şurası bir gerçektir ki bir kanunun nasıl yürüdüğünü bulmak o kanunu koyanın varlığını ve o kanunları faaliyete sevkedişindeki tesirini inkâra ve-

sile olmaz. Halbuki astronomik nazariyeler birer nazariye olup her zaman incelemeye müsait görüşlerdir. Doğru veya yanlış olabilirler. Bugün doğruluğu ispat edilen o nazariyelerin yarın da yanlışlığı ispat edilebilir. Veya tam zıddı bir başka nazariye ortaya atılabilir.

Yüce Allah buyruğu altında olan göğü düşmemesi için tutar ve bunu kendi yapısı olan o kanunlarının faaliyetini ile sağlar. İzni olduğu gün bir hikmete mebnî olarak çalışan kanunlarını çalışmaz hale getirir. Muattal bırakır ve o gün göğün düşmeden durması imkânsızlaşır.

HAYAT VE KÂİNÂT ALLAH'IN GÜCÜNÜN AYNASIDIR

«O'dur size yeryüzünü boyun eğdiren. Şu halde yerin sırtlarında yürüyün. O'nun verdiği rızıktan da yiyin. Ve nihayet dönüş O'nadır.» (Mülk, 15)

İnsanlar bu yeryüzündeki hayatları boyunca gördükleri şeye uzun süre ülfet kesbettikleri ve orada kolayca hayatlarını devam ettirip suyundan, toprağından, havasından ve rızıklarından, gizli hazinelerinden ve enerjilerinden istifade ettikleri için Allah'ın yeryüzünü kendilerinin emrine verip emirlerine boyun eğdirmişindeki nimetini unutmaktadırlar. Kur'an-ı Kerim işte onlara aslında çok geniş olan bu nimeti hatırlatmakta ve göstermektedir. Hem de her neslin bilgi seviyesi nisbetinde anlayabileceğı bir ifade kullanarak.

Yeryüzünü boyun eğmesinden bu âyetle ilk muhatap olan kimselerin —zihnen çıkardıkları mâna şu idi: Yeryüzü yürünmek, at koşturmak ve denizlerde yüzen gemilerle seyretmek için insanoglunun emrine verilmiştir. Ayrıca ekip biçmek ve verim elde etmek için insanın emrine amade kılınmıştır. Havası, suyu, toprağı ve bitkileriyle yaşamaya müsait hale getirilmiştir.

Bu kısacık ifadeleri bugünkü ilmin ışığı altında açıklamaya çalışacak olursak, Kur'an'ın ifade tarzının genişliği ve yaygınlığı daha da iyi anlaşılır. Bugün ilim *«yeryüzünün boyun eğmesi»* konusunda neler diyor?

Âyetin metninde geçen ifâde umumiyetle hayvanların sahiplerine boyun eğmesi anlamında kullanılır ki yeryüzü için bu sıfatın kullanılması maksatludur. Zira bizim sakın ve yerinden kımıldamaz olarak gördüğümüz şu yeryüzü canlı bir haycandan farksızdır. Hattâ zıplayan, koşan bir hayvan gibidir. Ama her şeye rağmen omuzuna binen binicisinin emrine boyun eğmekte onun dizgininden dışarı çıkamamakta ve dizginsiz bir hayvan gibi başıboş kaçıp durmamaktadır. Yeryüzü denen bu hayvan yalnız boyun eğen bir hayvan değil aynı zamanda süt veren bir hayvandır da.

Bizim üzerine bindiğimiz bu hayvan kendi eksenı etrafında saatte bin mil gibi bir hızla hareket eder. Sonra da aynı manzume içerisinde güneşin çevresindeki yörüngesinde saatte altmışbeş bin mil gibi bir hızla seyreder. Ayrıca yeryüzü ve bağılı bulunduğu güneş manzumesi hep birlikte saatte yirmi bin millik bir hızla yaklaşık olarak— gökyüzündeki sirius burcuna doğru koşarak uzaklaşır. Bu hızlı koşuya rağmen insanoglu bindiğı hayvanın omuzunda emindir, güvenir, rahattır düşüp parçalanmaz. Akli ve zihni bulanmaz. Ve bir kere olsun bu emrine boyun eğen hayvanın sırtından aşağı yuvarlanmaz.

Dünyanın hem kendi eksenı etrafında dönmesi hem de güneşin çevresinde hareket etmesi sonra hep birlikte güneş manzumesinin sirius yıldız kümesine doğru hareketi son derece plânlı olarak tanzim edilmiştir. İlk ikisinin insan hayatı üzerindeki tesirini daha önceleri belirtmiştik. Hattâ yalnız insan hayatı değil yeryüzündeki bütün varlıkların hayatı üzerindeki tesiri malumdur. Dünyanın kendi eksenı etrafında dönmelerinden gece gündüz meydana gelir. Eğer yeryüzü ebediyen gündüz olsaydı sıcaktan yaşama imkânı kalmazdı. Güneş etrafındaki dönüşünden ise mevsimler

meydana gelir. Şayet yeryüzü tek bir mevsimden ibaret olsaydı bugünkü hayat şekli kat'iyen mümkün olmazdı. Yeryüzünün ve güneşin sirius yıldız kümelerine doğru hareketinin hikmeti ise henüz anlaşılmış değildir. Şüphesiz ki bu hareketin kâinat içerisindeki muazzam ahenkle irtibatı olsa gerektir.

Bütün bu baş döndürücü hareketleri aynı anda yapan bu emre boyun eğen hayvan, hareketini devam ettirirken hep aynı sabit kanununu devam ettirir. Ekseni etrafındaki eğimi yaklaşık olarak 23.5 derecedir. İşte bu eğimden ve güneşin etrafındaki hareketinden dört mevsim meydana gelir. Eğer bu eğim hareket esnasında kayacak olsa bitkilerin ve yeryüzündeki hayat halkasının üzerinde dönüp durduğu dört mevsim düzeni bozulur gider.

Yüce Allah yeryüzünü insanoğlunun emrine boyun eğdirmiştir. Ona bir çekim gücü vererek büyük hareketleri esnasında onları kendine çeker. Ayrıca atmosfer basıncı sayesinde insanın dünya üzerindeki hareketi kolaylaşır. Eğer atmosfer basıncı bugünkünden daha ağır olsaydı insanın yeryüzünde hareketi imkânsızlaşır veya en azından zorlaşır. Basıncın derecesine göre ya doğrudan doğruya yere yapışır, veya eğilip bükülürdü. Şayet atmosfer basıncı bugünkü durumdan biraz daha az olsaydı insanın adımları birbirine dolaşır, çevresindeki hava basıncıyla kendi organlarının iç basıncı arasındaki denge bozulacağından organları dağılır giderdi. Nitekim atmosfer tabakalarında hava basıncını tanzim etmeden hareket etmek isteyenlerin karşılaştıkları felâket bu olmaktadır.

Yüce Allah yeryüzünü insanoğlunun emrine boyun eğdirmiş, üst kısmını yararak satıh kesiminde yumuşak toprağın oluşmasını sağlamıştır. Şayet dünyanın yüzü —ilmin tahmin ettiği gibi karaların soğu-

yup donması esnasındaki durumunda olduğu şekilde—katı kayalıklardan meydana gelmiş olsaydı o zaman hem üstünde yürümek mümkün olmazdı, hem de bitki yetişmesi imkânsızlaşırdı. Fakat hava ve yağmur gibi atmosfer olaylarının tesiriyle yüce Allah bu katı kayaları parçalamış ve hayat için elverişli olan verimli toprağı meydana getirmiştir. Toprakla birlikte orada bitkiler ve rızıklar yaratmış ki bu dizginli hayvanın sırtına binen insanlar onun sütünü sağıp durmaktadırlar.

Yüce Allah yeryüzünü insanın emrine boyun eğdirmiş ve onun çevresini saran hava tabakasını hayat için gerekli olan çeşitli elementlerle doldurmuştur. Teneffüs edilen havada öyle ince ölçülerle muhtelif elementler bulunmaktadır ki bu ölçülerden herhangi birisi bozulacak olsa hayat imkânı kalmaz ve hayatın temelden devamı mümkün olmaz. Meselâ, havada oksijen nisbeti yaklaşık olarak % 78. Geriye kalan kısmın içinde ise onbinde üç nisbetinde karbondioksit ve diğer elementler bulunmaktadır. İşte bu nisbetler ile ancak yeryüzünde hayatın devamı imkân dahiline girebilmektedir.

Yüce Allah hayat için zarurî olan milyonlarca bileşikleri birleştirerek yeryüzünü insanların emrine boyun eğdirmiştir. Bu zaruretler arasında dünyanın güneşin ve ayın hacmi, yeryüzünün güneşten ve aydan uzaklığı, güneşin ısı derecesi, yeryüzünün kabuk kısmının kalınlığı, dünyanın hareket hızı, eksenini etrafındaki eğimi, karaların ve denizlerin yayılış nisbeti, dünyanın etrafını saran atmosfer tabakasının yoğunluğu gibi daha nice nice... ahenkler bulunmaktadır. İşte bütün bunların birleşmesinden sonra yeryüzü insanların emrine boyun eğdirilmiştir. Ve işte bunlardır yeryüzünü rızık kaynağı kılan. Bunlar sayesinde dünyada

hayatın varlığı imkân dahiline girmiş ve özellikle insan denilen canlının yaşaması mümkün olmuştur.

Kur'an-ı Kerim bu gerçeklere işaretle her ferdin ve her neslin kendi takati nisbetinde bilgi ve tecrübesinin ulaşabildiği kadar ondan faydalanmasını hedef almıştır. Bununla insanın çevresinde bulunan her şeyi idare eden, yeryüzünü onun emrine veren, onu da yeryüzünü de koruyan Allah'ın kudret eline işaret etmek istemiştir. Bu ilâhî kudret eli bir an uzaklaşacak olsa bütünyle kâinat nizamı kökünden yıkılır. Üzerinde bulunan varlıklarla birlikte yok olup gider.

Âyet-i Kerime insanın iç dünyasını bu başdöndürücü gerçekler karşısında uyarınca kendini ve mevcudatı yaratan Rahman ve Rahîm olan yaratıcı, yerin sırtlarında yürüyüp Allah'ın verdiği rızıktan yemelerine müsaade ediyor :

«Şu halde yerin sırtlarında yürüyün, Allah'ın verdiği rızıktan da yiyin.»

Sırtlarında yürüme izni çıktığına göre elbette düzlüklerinde ve kumsallarında yürüme izni de vardır.

Yeryüzünde bulunan bütün rızık Allah'ın yarattığı olarak O'nun mülkündendir. Binaenaleyh insanların kafasına takılan rızık kelimesinin ifade ettiği mânadan çok daha geniştir buradaki anlamı. Burada rızıktan maksat sadece insanların ihtiyaçlarını temin için ellerinde bulundurdıkları mal değildir. Bunun aksine Hak Teâlâ'nın yeryüzüne tevdi ettiği her türlü rızık ve varlık sebepleridir. Ve temelde yeryüzünün teşekkülündeki elementlerden tutun da bu elementlerin taksimindeki nisbetlere kadar uzanır. Ayrıca Allah'ın bitkilere ve canlılara —ki insanlar da bunlar arasındadır— bu elementlerden faydalanmak için verdiği kudreti de ihtiva eder.

Biz kısaca bu mânadaki rızkın gerçeklerinden bazı noktalarına işaret etmeğe çalışalım :

Bilindiği gibi, bütün bitkilerin hayatıyeti havada bölünemeyecek kadar az miktarda bulunan karbon-dioksite dayanmaktadır, bitkiler âdeta bunu teneffüs ederler. «Fotosentez» denilen bu karmaşık kimyevi reaksiyonu basit olarak anlatabilmek için şöyle söyleyelim : Ağacın yaprakları akciğer gibidir, bunlar, o inatçı karbondioksidi güneş ışığında karbona ve oksijene ayırma kudretine sahiptirler. Başka bir deyişle yeşil ağaç yaprağı oksijen gazını çıkarır ve karbonu, ağacın kökleri vasıtasıyla aldığı suyun hidrojeni ile birleştirerek saklar. Tabiat sihirli bir fabrikasyonla bu elemanlardan şeker, selüloz, çeşitli kimyevi maddeler, meyveler ve çiçekler imal eder. Bununla bitkinin hem kendisi beslenir hem de yeryüzündeki bütün hayvanların beslenmesine yetecek mikdarı üretir. Aynı zamanda bitkiler bizim teneffüs ettiğimiz ve onsuz hayatın 5 dakikadan fazla süremediği oksijen gazını çıkarırlar.

Netice olarak öyle anlaşılıyor ki bütün bitkiler, ormanlar, otlar, her yosun parçası, yeşillik ve ekinlerin hepsi... Bütün bunlar en azından karbondan ve sudan teşekkül etmiştir. İnsanlar ve hayvanlar karbondioksit, bitkiler de oksijen gazı çıkarırlar. Eğer bu karşılıklı alışveriş olmasaydı insan ve hayvan hayatı, yahut da bitki hayatı eninde sonunda bütün oksijeni veya bütün karbondioksidi tüketecekti. Bu karşılıklı denge tamamen bozulunca ya bitkiler kuruyacak veya insan ölecekti. Yapılan son keşifler neticesinde az miktarda karbondioksidin insanların ve hayvanların büyük çoğunluğunun hayatı için zorlu olduğu ve ayrıca bitkilerin de bir miktar oksijen kullandığı anlaşılmıştır.

Burada hidrojeni de hatırlatmamız gerekir. Gerçi biz hidrojeni teneffüs etmiyoruz, fakat hidrojen olmaksızın suyun varlığı mümkün değildir. Gerek hayvan, gerek bitki varlığında suyun (protoplasma içinde) mevcudiyet oranı insanı dehşete sevkedecek derecededir, o halde hiçbir şekilde sudan müstağni kalınamaz.

Oksijen, hidrojen, karbondioksit ve karbon, ister ayrı ayrı olsunlar, ister çeşitli şekillerde birleşmiş olarak bulunsalar, biyolojinin temel elemanlarını teşkil ederler. Hayatın, üzerinde kurulduğu temel de aynıdır. Bununla beraber milyonlarca ihtimal arasında öyle bir tesadüf olamaz ki bütün bu gerekli unsurların aynı zamanda ve aynı gezegende bulunmasını gerektirsin, hem de hayat için zarurî olan bu isabetli oranlar içinde. İlim bu gerçekleri açıklayamamaktadır. Bütün bunların bir tesadüf eseri olduğunu söylemek matematik ilmini hiçe saymaktır!

Yeryüzündeki rızıklar arasında azot dolaşımı da bulunmaktadır şöyle ki :

Eriyebilen azotun bir gübre olarak toprağa girme yolları ikidir. Zaten herhangi bir şekilde azot olmaksızın herhangi bir besin bitkisinin doğup büyümesi mümkün değildir.

Azotun toprağa giriş yollarından biri belirli bakterilerin üremesi yoludur. Bu bakteriler yonca, bezelye ve diğerleri gibi baklagillerin köklerinde barınır. Bunlar havadaki azotu alır ve bileşik hale getirir. Bitki kuruyunca bileşik azotun bir kısmı toprakta kalır.

Azotun toprağa nüfuz edişinin ikinci yolu da şimşek çakması yoludur. Şimşek atmosferden geçtiği sırada bir miktar oksijenle azotu birleştirir, yağmur da bunu bileşik azot halinde toprağa düşürür.

Yeryüzünün içinde saklı bulunan katı ve akıcı maddelerden müteşekkil rızıklara gelince hepsi de yeryüzünün meydana gelişinde ve içinde bulunduğu şartlara bağlıdır. Biz bunları uzun uzadıya anlatacak değiliz. Bu seri açıklamaların ışığı altında anlaşılıyor ki burada ki rızık kelimesi insanların bu kelimeyle anlamak veya anlatmak istediklerinin dışında çok daha geniş bir mâna ifade etmektedir. Tamamen yeryüzünün ana projesi ve meydana gelişıyla ilgili derin sebepleri dile getirmektedir. Yüce Allah insanlara yeryüzünün rızıklarından yeme iznini verirken lütfederek yeryüzünü onların emrine müsahhar kılıyor. Rızık kaynaklarını kolayca sağlamalarına izin veriyor. Ayrıca insanlara bu kaynaklara el uzatıp faydalanma gücünü de lütfediyor : «*Şu halde yerin sırtlarında yürüyün. Ve onun verdiği rızıktan da yeyin.*»

Bu izin Allah'ın ilmindeki taktir gereğince ölüm ve hayatla imtihan zamanı ile sınırlıdır. Yeryüzündeki imtihan süresi bitince ölüm gelir ve ardından olacaklar olur : «*Ve nihayet dönüş O'nadır...*»

GÖKLERİN VE YERİN YARATANI ALLAH

Göklerin ve yerin yaratılışı, işleyiş tarzı, hergün karşı karşıya bulunduğumuz bir hârikadır. Bu hârikayı biz hergün görmenin verdiği bir alışkanlıkla yeterince değerlendiremiyoruz. Hatta kendi bünyemiz ve vücûdumuzun en büyük hârikası olmasına rağmen, biz onu da görmezlikten geliyoruz.

Halbuki teknik bir cihazı icâd eden kişilerin buluşlarına karşı hayranlığımızı belirtiyor ve onlara sürekli bir minnet borcumuz olduğunu tekrarlayıp duruyoruz. Kaldı ki kâinatın ve kendi bünyemizin azâmeti karşısında bu teknik araçlar bir hiç gibi kalır.

Göklerin ve yerin yaratılışı; biraz düşünecek olursak bizi ilâhî güçle yeryüzüne getirir. Bu konuda Seyyid Kutub şu açıklamaları yapıyor :

«De ki : «Hamd olsun Allah'a, selâm olsun O'nun beğenip seçtiği kullarına. Allah mı iyidir, yoksa O'na koştukları ortaklar mı?» (Neml, 59)

Yüce Allah sevgili peygamberine; duâsını, davetini, sözünü ve münakaşasını başlatması gereken sözleri söylemesini emir buyuruyor. Bu sözlerle her şey başlamalı ve son bulmalıdır : *«De ki : «Hamd olsun Allah'a...»* O'dur bunca delilleriyle kullarının hamdine lâyık olan.

Kullarına verdiği delillerin başında da onları doğru yola götürmesi, seçtiği yola sevk etmesi ve istediği nizama tâbi kılması gelir. «*Selâm olsun O'nun beğenip seçtiği kullarına...*» Risalet vazifesi yüklenmek, davetini tebliğ etmek ve nizamını açıklamak üzere seçtiği kullarına.

Bu girişten sonra Allah'ın âyetlerini inkâra kalkışan kalplere dokunan ifadeler geliyor. Ve bu, ancak bir tek şekilde cevap verilebilecek bir soruyla başlıyor. Verilebilecek biricik cevap onların bu uydurma tanrıları, Allah'a eş koşmalarını kötüleyecek bir cevap olacaktır : «*Allah mı daha iyidir, yoksa O'na koştukları ortaklar mı?*»

Allah'a ortak koştukları putlar, heykeller, melekler, cinler, veya her nasıl olursa olsun, Allah'ın yaratıklarından bir yaratık hiç bir şekilde Allah'tan daha iyi olmayı bir yana bırakalım, Hak Sübhânehu'ya benzemeye dahi yanaşamaz. Ve akıllı hiç bir kimsenin içinden onlarla Allah'ı mukayese veya muvazene yapmak geçmez. İşte bunun için bu soru bu kalıplar içerisinde varid oluyor ve bu sigasıyla sanki doğrudan doğruya bir alay ve ihtar tonu taşıyor. Zira bu suale ciddi mânada cevap vermek veya karşılık bulmak kabîl değildir. Bunun için Âyet-i Kerîme bu soruyu bırakarak bir başka suale geçiyor. Bu sualde onların çevrelerinde yer alan kâinat gerçeğinden ve gözleriyle gördükleri kâinat sahnelerinden çıkarılmış bir sualdir :

«*Yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indirip onunla bir ağacını dahi bitiremeyeceğiz nice güzel bahçeler meydana getiren mi? Allah yanında bir ilâh mı? Hayır onlar sapıklıkta daim olan bir gürûhtur.*» (Neml, 60)

Gökler ve yeryüzü hiç kimsenin inkâra yeltenemeyeceği birer gerçek olarak ortadadır. Ayrıca hiçbir

kimse bunları o sahte tanrıların yarattığını da iddia edemez. Çünkü bu tanrı, putlar, heykeller, melekler, şeytanlar, güneş veya ay olabilir. Bu durumda tabii gerçekler böyle bir iddiaya karşı çıkar. Hem müşriklerden hiç birisi bu kâinatın kendiliğinden varolduğunu ve yine kendiliğinden yaratıldığını iddia etmezdi. Şu son yüzyıllarda beliren tutarsız iddialara benzer şeyler ileri sürenler yoktu. Bunun için yalnızca göklerin ve yeryüzünün mevcudiyetini hatırlatmak ve onları yaratanı düşündürmeye çalışmak, şirk denilen o belânın yok olması ve müşriklerin gizli gelmesi için yeterli birer delil mesabesindeydi. Bu durum günümüzde de geçerliliğini devam ettirmektedir. Zira katiyen tesadüfe ve başıboşluğa imkân yoktur. Bizzat bir tek yaratıcının varlığını haykıran eserleriyle, birliği apaçık ortaya çıkan yaratıcının koyduğu mutlak nizam, düzen ve tedbirin belirlediği, maksat ve plânın görüldüğü gökler ve yeryüzü tabiatı ve hedefi bakımından birkaç tane olması imkânsız bir tek yaratıcı tarafından meydana geldiğini haykırmaktadır. Kâinat, tabiatı ıca-bı tek bir yöne yöneldiğinden tek bir iradeden de sadır olması gerekir. Bu irade plânlı ve maksatlı olup küçük büyük hiçbir şeyi gözden kaçırmaz.

«Yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indirip onunla bir ağacını dahi bitiremiyeceğiz nice güzel bahçeler meydana getiren mi?»

Gökten inen su da keza gözle görülen ve inkârı imkânsız olan bir gerçektir. Onu görüp te idare sahibi yaratıcıdan başkasının gökleri ve yeri bu şekilde yaratmış olabileceğini ve böylece gökten indirilen yağmurla yeryüzünde hayatın bu tarzı teşekkül içerisinde meydana getirilebileceğini ileri sürmek mümkün değildir. Zira bütün bunların bir tesadüf eseri meydana gelmesi ve tesadüflerin bu denli ince bir düzen, mazbut bir ölçü içe-

risinde birleşebilmesi kabil değildir. Bu düzen ve ölçüde canlıların ihtiyacı göz önünde bulundurulmuş ve özellikle insanın ihtiyaçları nazarı itibar alınmıştır. İnsana has bu durumu Kur'an-ı Kerim şöyle ifade ediyor : «*Gökten size su indirip...*» Kur'an-ı Kerim, kalpleri ve kafaları, insanların hayatî ihtiyaçlarına göre gökten indirilen bu suyun hayat verici neticelerine tevcih ediyor. Bu neticelerde insan denilen varlığın ihtiyaç ve zaruretləri göz önünde bulunduruluyor. İşte kalpler ve kafalar insanların hayatının üzerine kaim olduğu bu hayat verici neticelere tevcih edilirken insanlar bu gerçeklerden gafil bulunuyorlar :

«*Onunla bir ağacını dahi bitiremiyeceğiniz nice güzel bahçeler meydana getiren mi?...*»

İç açıcı, güzel, canlı, tertemiz ve güzelim bahçeler,... Bir kere bahçe tabloları insanın kalbine bir güzellik, bir canlılık verir... Böylesine güzel, böylesine tatlı, böylesine canlı ve böylesine parlak bir tabloyu düşünmek dahi kalplerin canlanıp dirilebilmesi için yeterlidir. Hem bahçelerdeki ilâhî yaratma gücünün eserlerini düşünmek bu akıl almaz güzellikleri yoktan vareden yaratıcı ustanın san'atını hürmetle yâdetmek için kâfidir. Şüphesiz ki bir çiçeğe bile renk vermek ve renkler arasında o tabii ahengi sağlamak insanoğlunun en usta san'atkârlarının bile âciz kalacağı bir şeydir. Sonra renklerin dalga dalga dizilişi, çizgilerin iç içe girişi, bir çiçekte yapraklarının üst üste dizilişi öyle bir mucizedir ki, karşısında eski ve yeni bütün dâhî san'atkârların dehası ve san'atı çok cılız, çok basit kalır. Bir ağaçta mevcut olan itici hayat gücünün meydana getirdiği mucizeyi bir yana bırakalım. Bunu tasvir etmek bile insanoğlu için imkânsızdır. Halbuki hayat henüz insanlığın kavramaktan âciz olduğu en büyük bir sır olarak karşımızda durmaktadır. «*Bir ağacını dahi bitiremiye-*

ceğiniz...» Eskiden olduğu gibi bugün de hayat denilen sır insanlığın gözüne kapalı bir kapıdır. İster nebat hayatı olsun, ister hayvan, ister insan hayatı olsun. Şu ana kadar hiç kimse bu hayat denilen muammanın nasıl geldiğini, varlıklara nasıl sirayet ettiğini, bitki, hayvan veya insan türüne nasıl sızdığını bilememektedir. Bunun için hayat noktasında görülen ve bilinen âlemlerin ötesine uzanmak zarureti vardır.

Âyet-i Kerime, içaçıcı bahçelerde gelişen hayat tablosu karşısında durmuşken, başlıyor onu seyredenleri uyarmaya ve harekete sevketmeye. Bunun için bir sualle hücumu geçiyor :

«Allah'ın yanında bir ilâh mı?...»

Böyle bir iddianın nasıl yeri olabilir? Bu iddiaya müsbet karşılık vermek mümkün mü? Durum böyle olunca kendi uydurdukları tanrılarını Allah'a eş koşan ve Allah'a kulluk eder gibi onlara tapınanların durumu çok garip, çok tuhaf olarak ortaya konmuş oluyor.

«Hayır, onlar sapıklıkta daim olan bir gürûhtur...»

Âyet-i Kerime'nin mânâsı, ya «onlar bu uydurma ilâhlarını Allah'a denk tutuyorlar» veya «apaçık gerçeklerden yüzçevirerek sapıklığa sürükleniyorlar» olabilir. Bu ise eşsiz yaratıcıya ibadet konusunda başka varlıkları ortak koşmakla olabilir. Bu kelimeye her iki şekilde de mânâ verildiğinde ortaya çıkan durum insana yakışmayacak tuhaf bir durumdur.

«Yoksa yeri yaratıklarının oturmasına elverişli kılan ve aralarından ırmaklar akıtan, yeryüzüne sabit dağlar yerleştiren ve iki denizin arasına bir engel koyan mı?» (Neml, 61)

Birinci gerçek göklerin ve yeryüzünün yaratılışı gerçeği idi. Bu ise yeryüzünün yaratılış şekliyle ilgili bir gerçektir. Dünyayı yaratan yüce Allah, orayı hayat için

elverişli kılmış ve hayatın gelişerek çoğalmasına fırsat hazırlayan uygun bir ortamda halketmiştir. Şayet bu dünyanın güneş ve ay karşısındaki şekli değişecek olsa, yahut bugünkü biçimi farklılaşacak olsa veya ağırlığı, atmosferini saran elementlerin durumu, yahut güneşin çevresindeki seyri veya kendi eksenini etrafındaki dönüş durumunu değiştirecek olsa... Evet buna benzer nice durumlar belirecek olsa —ki hepsinin tesadüfen meydana gelmesi veya bugünkü şekli kendiliğinden kazanmış olması mümkün değildir...— İşte bütün bunlarda en küçük bir değişiklik olacak olsa yeryüzünde hayatın bulunması imkânsız hale gelirdi.. Belki de bugün bu âyet-i kerîme'yle muhatap olan insanlar; Allâhü Teâlâ'nın : *«Yoksa yeri yaratıkların oturmasına elverişli kılan»* kavli şerifinin ihtiva ettiği bu garip gerçekleri fark edememişlerdir. Ne var ki onlar, bu yeryüzünün hayata elverişli olduğunu kısaca görüyorlardı. Bunun için içlerinden hiç birisi iddia ettikleri tanrılarının yeryüzünün yaratılışı hususunda ortaklığı olduğunu ileri sürmüyordu. Bu da onlar için yeterli idi. Bu Âyet-i Kerime daha sonra gelen nesillerin gözleri önünde açık olarak duruyordu. İnsanlığın zihni kapasitesi geliştikçe bu âyetlerin geniş mânasının bir bölümü daha kavranılmaya başladı. Ve nesiller boyu gelişen bilgiye mütenasip olarak bu kavrayış devam edecektir. Zaten Kur'an'ın bir mucizesi de budur. Zaman boyunca gelip geçen bütün kâfalar hitap eder :

«Yoksa yeri yaratıkların oturmasına elverişli kılan ve aralarında ırmaklar akıtan...» Yeryüzünde ırmaklar hayatın can damarıdır. Doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde damar gibi yayılır giderler. Akarken birlikte hayat, verimlilik ve nimet taşırlar. Bilindiği gibi bu nehirler yağmur sularının toplanıp yeryüzünün yapısına göre akmasından meydana gelirler. Şüphesiz ki bu kâina-

tı yaratan Allah, dünyamızda bulutun oluşmasını, yağmurun inmesini ve nehirlerin akmasını da bir ölçüye göre plânlamıştır. Binaenaleyh hiç kimse kalkıp da diyemez ki, bu eşsiz yaratıcıdan başka birisi bu kâinatın meydana gelişinde ortaklaşmıştır. Irmakların akışı da müşriklerin bizzat gördükleri bir realiteydi. Peki öyleyse bu gerçeği kim meydana getirmişti? «Allah'ın yanında bir ilâh mı?...»

«Yeryüzüne sabit dağlar yerleştiren...»

Yeryüzüne oturmuş sabit dağlar çoğunlukla nehirlerin kaynağıdır. Zira dağların doruğundan inen yağmurlar akararak vadiler giderler. Ve giderken aktıkları yarar ve dağların tepesinde yarıklar meydana getirirler. Bu cümledeki sabit dağlar Kur'an'ın çizdiği kâinat tablosunda akan nehre tekabül eder. Çünkü Kur'an'ın üslûbunda tasvirlerdeki karşılık ve tekabül her zaman gözönünde bulundurulmuş bir unsurdur. İşte bu da onlardan birisi. Ve bunun için akan nehirlerden sonra sabit dağlardan söz edilmektedir.

«Ve iki denizin arasına bir engel koyan mı?»

Deniz suyu acı ve tuzludur. Nehir suyu tatlıdır. Âyet-i Kerîme her ikisini deniz olarak ifade etmekle azı çoğu kalbetme san'atını kullanmıştır. Zira her ikisinin de ana maddesi sudur. Buradaki engelden maksat nehirle deniz arasındaki tabii engeldir. Ki bu engel sayesinde deniz coşarak nehrin yatağını yok etmez. Zira nehir sathının seviyesi denizin seviyesinden daha yüksektir. Bu da nehirlerin denizlere dökülmekle aralarında bir engel olarak kalmaktadır. Nehrin mecrası her zaman deniz dalgalarının baskınından korunmuş olarak kalır. Hattâ deniz yüzeyinde nehir yüzeyi daha aşağılara —herhangi bir sebeple— düştüğü zaman nehir suyu ile deniz suyunun yoğunluğundan doğan bu tabii engel yine olduğu gibi kalır. Çünkü de-

niz suyu ağır, nehrin suyu hafiftir. Bunun için her birisinin mecrası ayrı olarak belirir ve birbirine karışmaz. Böylelikle biri diğerini ortadan kaldırmaz. Elbette ki bu da, Allah'ın kâinata koyduğu kanunlarından birisidir. O'dur bu ince projeyi plânlayan ve bu şekilde çizen.

Kim yapmıştır bütün bunları? Kim? *«Allah'ın yanında bir ilâh mı? ...»*

Hiç kimse böyle bir iddia ileri süremez. Kâinatın plânındaki birlik öyle ince ve muntazamdır ki, karşısına geçenleri zorla yaratıcının vahdetini kabule icbar eder : *«Hayır, onların çoğu bilmezler.»*

Burada «bilmek» bahis mevzuu ediliyor. Çünkü bu kâinat gerçeği ondaki sanatı, uygunluğu, kanunu ve sistemi kavrayabilmek için bilmeyi gerektirir.

«O şeyler mi hayırlıdır, yoksa, darda kalana, kendisine niyaz edip yalvardığı zaman icabet eden, kötülüğü gideren ve sizi yeryüzünün halifeleri yapan mı? Allah'la beraber başka bir ilâh mı var? Ne kadar da az düşünüyorsunuz!» (Neml, 62)

Böylece onların vicdanına temas ediyor ve içlerinden geçen duygularını hatırlatarak gerçek durumlarını gözleri önüne getiriyor.

Sıkıntıda kalan kişi bu darlık ve sıkıntı esnasında Allah'tan başka sığınacak bir yer bulamaz. O'na dua eder ve sıkıntısını gidermesini, üzüntüsünü kaldırmasını ister. Sıkıntı halkaları daraldıkça, boğukluk arttıkça, güçsüzlük fazlalaştıkça, dayanak noktaları birer birer yıkıldıkça ve insan çevresine bakıp da etrafında kendisini kurtarabilecek kimsenin bulunmadığını anlayınca, şiddet ve sıkıntı anı için hazırladığı her şey yıkılıp yok olunca, darlıkta kalınca yalvardığı, ümit beslediği herkes kendisine sırtını çevirip reddedince... Evet işte o zaman insanın fitratı kendine gelir ve sığı-

nacağı biricik güç kaynağı noktaya sığınır. Bir süre önce, hattâ bir an önce unuttuğu Allah'ına yönelir. Çünkü O'dur, darda kalan bir kimse kendisine duâ ettiği zaman yardımına koşan. Evet O'dur sadecè, başkası değil... Kulunun yardımına koşar, sıkıntısını giderir, emniyet ve huzurunu iade eder ve kendisini boğmak üzere olan darlıktan kurtarır.

Ama insanlar rahat ve gaflet anlarında bu gerçeği görmezlikten gelirlerde kuvveti, yardımı ve himayeyi yeryüzünün basit ve komik güçlerinden dilenmeye çalışırlar. Şiddet başlarına indiği zaman, sıkıntı ve darlık her yandan onları sıkıştırdığı vakit fitratlarını saran gaflet örtüsü kalkar ve daha önce ne kadar gafil, ne kadar inatçı olurlarsa olsunlar, Rablerine döner ve O'na yalvarmaya başlarlar.

İşte Kur'an-ı Kerim o büyüklenenleri, o inkârcıları fitratlarında gizlenmiş bulunan bu gerçeğe zorluyor. Ve onları daha önce götürdüğü kâinat gerçeklerinin yer aldığı sahaya sevk ediyor. Göklerin ve yerin yaratılışından, gökten yağmurun indirilişinden, güzel bahçelerin bitirilişinden, yeryüzünün hayata elverişli kılınmasından, dağların sabit, nehirlerin akıcı olmasından ve iki deniz arasına konulan engellerden daha önce söz edilmişti. İşte darda kalanın Allah'a sığınması da tıpkı yukarıda sözü edilen kâinat gerçekleri gibi bir gerçektir. Onlar dış dünyada yer alan gerçeklerdir. Bunlar ise iç âlemde. Ve her ikisi aynı derecededir.

Âyet-i Kerîme onların duygularını yoklayarak hayatlarında fiilen vaki olan gerçeklere temas ediyor: «*Siz yeryüzünün halifeleri yapan mı?*» Kimdir insanları yeryüzünün halifeleri kılan? Allahu Teâlâ değil midir ki, ilk önce insan cinsini yeryüzüne halife kılmıştır? Sonra nesilden nesile ard arda onlardan bir kısmını yeryüzüne hâkim ve birbirine halef kılmıştır.

O Allah değil midir ki, onları yeryüzündeki varlıklarına elverişli kanunlarla yaratmış ve yeryüzünün halifeliği görevini yüklenebilecek kabiliyetler ve istidatlarla donatmış; sonra onları bu büyük ve ulu göreve hazırlamıştır. Bu kanunlardır ki yeryüzünü insanoğlunun hayatına elverişli kılmıştır. Onlarla kâinatın bölümleri arasında bir insicam sağlamış ve böylece yeryüzünde hayatın meydana gelmesine imkân sağlayan şartları temin etmiştir. Şayet bu varlıkların temelinde mevcut olan bu şartlardan birisi en küçük bir farklılığa veya değişime uğrayacak olsa, yeryüzünde hayat imkânsız hale gelirdi.

Ve son olarak o Allah değil midir ki, ölümü ve hayatı takdir etmiş, nesilleri birbirine halef kılmıştır? Şayet bir önceki nesiller yaşamış olsalardı daha sonra gelenleri yeryüzü almazdı. Ve o zaman hayatın seyri durur, düşünce ve medeniyet hamlesi dumura uğrardı. Zira nesillerin birbiri ardı sıra değişmesi, değişik tecrübelere, çalışmalara ve düşüncelere imkân sağlamaktadır. Böylelikle hayatın şekli değişmekte ve yenilenmektedir. Ve eskilerle yeniler arasındaki çatışma ancak düşünce ve duygu alanında olabilmektedir. Ama eskiler de hayatta kalmış olsalardı, bu çatışma düşünce alanından pratiğe intikal eder ve büyüyerek hayat kervanının ileriye doğru atılmasını önlerdi. Bütün bunlar iç dünya ile ilgili gerçeklerdir ve öbürleri de dış âlemle alâkalı gerçekler. Gerek bunları, gerekse onları meydana getiren kimdir? Kim?

«Allah'la beraber başka bir ilâh mı var?»

Ama onlar bunu unutuyor ve görmezlikten geliyorlar. Halbuki bu gerçekler ruhlarının derinliklerinde saklı bulunmaktadır, pratik hayatlarında müşahade edilmektedir :

«Ne kadar da az düşünüyorsunuz!»

Şayet insanoglu düşünce, tefekkür etse ve bu gibi gerçekleri gözönünde bulundursa her zaman tıpkı ilk doğduğu günde olduğu gibi Allah'a bağlı kalır, Rabbini unutmaz ve hiç bir kimseyi ona ortak koşmaz.

«O şeyler mi hayırlıdır, yoksa, kara ve denizin karanlıklarında size yol gösteren, rüzgârları, rahmetinin önünde müjdecî olarak gönderen mi? Allah'la beraber başka bir ilâh mı var? Allah onların kendisine ortak koştukları şeylerden münezzehtir.» (Neml, 63)

İnsanlar —bunların arasında bu Kur'ana ilk muhatap olanlar da bulunmaktadır tabiatıyla— karaların ve denizlerin karanlığında yollarına devam etmektedirler. Bunu tecrübelerine göre ayarlamakta ve yollarını tayin ederek doğruyu bulmaktadırlar. Ama karaların ve denizlerin karanlığında onlara doğru yolu gösteren kimdir? Kimdir onların bünyelerine bu kavrayıcı gücü tevdi eden? Kimdir onların yıldızlar ve işaretler vasıtasıyla yollarını bulmalarını sağlayan? Kimdir onların fitratını kâinatın fitratına bağlayan ve kapasitelerini kâinatın esrarını keşfetmeye muktedir kılan? Kulaklarına çeşitli noktalardan gelen sesleri alma gücünü veren? Kimdir gözlerine ışığı alma kudretini ihsan eden? Kimdir hislerine çeşitli duyuları kavrama gücünü veren? Sonra bütün bu güçleri akıl veya kalıp adı verilen alıcı güçlerden faydalanmalarını sağlayarak her türlü duyguları, ilhamları ve tecrübeleri toplamalarını temin edici imkânı halkeden?

Kimdir? Allah'ın yanında bir ilâh mı? «Rüzgârları, rahmetinin önünde müjdecî olarak gönderen mi?» Astronomik ve coğrafi bakımdan rüzgârların sebebi üzerinde ne denilirse denilsin o tabiatın ilk plânını tâbidir ki bu plân onun akışını bu şekilde sağlamak-

ta ve bulutları bir yerden bir yere taşımasını temin etmektedir. Ve hayatın sebebi olan rahmet-i ilâhînin tecelli ettiği yağmurun müjdecisi olarak oluşturmaktadır.

Bu kâinata bugünkü yaratılışını veren ve katından rahmet eseri olarak rüzgârı bulutların müjdecisi şeklinde gönderen kimdir? Kim? *«Allah'la beraber başka bir ilâh mı?»*... *«Allah onların kendisine ortak koştukları şeylerden münezzehtir.»*

Bu ifadeler yaratılışları ve yeniden dirilişleri gökten ve yerden rızıklandırılışlarıyla ilgili bir soruyla son buluyor. Ancak sualde meydanokuma ve uyarı tonu hâkim bulunmaktadır.

«O şeyler mi hayırlıdır. Yoksa, önce yaratan, sonra da yaratmayı tekrar edecek olan ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran mı? Allah'la beraber başka bir ilâh mı var De ki : «Şayet doğru sözlü iseniz hüccetinizi getirin.» (Neml, 64)

Yaratılışın başlangıcı gerçekten de kimsenin inkârı yeltenemeyeceği ve Allah'ın varlığından, birliğinden başka hiç bir sebeple açıklamaya kalkışamayacağı bir vakıdır. Allah'ın varlığından başka bir sebeple açıklanamaz, zira bu kâinatın varlığı Allah'ın varlığını ikrara zorlamaktadır. Vakıa bu çeşit düzenli, plânlı ve maksatlı manzarasıyla kâinatın varlığını, Allah'ın varlığını ikrardan başka bir dayanakla açıklamaya çalışan bütün çabalar boşa gitmeye mahkûmdur ve mantık bakımından neticesiz kalmak zorundadır. Allah'ın birliğinden başka bir sebeple açıklanamaz, zira O'nun san'atının eserleri birliğini ikrara zorlamaktadır. Çünkü kâinatta tek bir ölçü, tek bir idare hâkimdir. Bir tek kaynaktan sūdûr eden tek bir iradeyi zaruri kılan mutlak bir ahenk, âlemimize hükmetmektedir.

Yaratılışın yeniden tekrarı konusuna gelince, bu hususta münakaşalar sürüp gitmektedir. Ancak yaratılış ameliyesinin bu düzen, ölçü ve idare içinde beliren şekliyle nasıl ki Allah'ın varlığını ikrara zorluyorsa, yaratma ameliyesinin yeniden tekrarını doğrulamaya da zorlamaktadır. Böylece bu fani diyarda insanların yaptıklarının tam karşılığını bulamadıkları ve bazı kere mükâfatını elde edemedikleri hususlarda gerçek karşılığını orada elde edeceklerdir. İşte kâinatın yaratılışındaki bu bariz ahenk iş ve karşılığı konusunda mutlak bir ahenkle tamamlanmasını icabettirir. Bu ise dünya hayatında tam olarak gerçekleşemez. Binaenaleyh bu ahengin kurulabilmesi için bir başka hayatın zarureti tasdik etmek icabeder. Ancak iş ve karşılığı konusunda mutlak bir ahenk bu dünyada gerçekleşemezse yaratıcının hikmetine mebni olarak öbür dünyaya bırakılmış demektir. Bu durumda sual tevcih etmek doğru olmaz. Zira san'atkâr yaptığını en iyi bilendir. San'atın sırrı san'atkârın yanındadır. Bu ise hiç kimsenin vakıf olamadığı gayblerden bir gaybdır.

Hayatın başlangıcını ve sonunu kabulü gerektiren bu ifadelerden sonra Kur'an-ı Kerim onlara şu suali soruyor : *«Yoksa önce yaratan' sonra da yaratmayı tekrar edecek olan mı? Allah'la beraber başka bir ilâh mı var?»*

Gökten ve yerden rızıklandırılmak ile hayatın başlangıcı ve yeniden tekrarı arasında bir bağlantı vardır. Kulların yerden rızıklandırılması çeşitli şekilde belirlir. Bunun en açık tarzı bitkiler, hayvanlar su ve havadır. Yeryüzündeki madenler ve cevherler de bunlardan birisidir. Denizlerin hazineleri ve yiyecek depoları da yerden rızıklanış tarzlarından biridir. Yeryüzündeki manyetik ve elektrik gücü de bu rızık tarzla-

ından birisidir. Daha başka kuvvetlerden istifade etmek de yine aynı şekildedir. Bunları Allah'dan başka kimse bilmez. Ancak zaman zaman Allah kullarına açıklar.

Gökten rızıklanmaya gelince, dünya hayatında gökten pek çok rızık elde edilmektedir. Meselâ ışık, ısı, yağmur ve gökyüzünden elde edilen enerjiler bunlar arasındadır. Ayrıca âhiret diyarında Allah onlara gökten rızıklar ihsan edecektir. Ancak bu da manevi ifâdesi bakımından gökten olacaktır. Nitekim Kur'an'da ve hadislerde çoğu kere gök ile yücelik ve irtifa kas-tolunur.

Gökten ve yerden rızıklandırılmaları konusu hayatın başlayıp yeniden tekrarı söz konusu edildikten sonra ifade ediliyor. Zira göklerden ve yerden rızıklandırılma konusu ile hayatın ilk başlangıcı ve yeniden tekrarı arasında bir ilgi vardır. Yerden rızıklandırılmayla hayatın başlayışı arasındaki ilgi malûmdur. Ki bu, bugün kulların üzerinde yaşadığı hayattır. Bunun hayatın yeniden başlamasıyla ilgisi ise şöyledir: İnsanlar bu dünyada kendilerine verilen rızka göre yaptıklarından ve hareketlerinden mükâfat göreceklerdir. Gökten rızık verilmesiyle hayatın başlangıcı arasındaki ilgi de açıktır. Bu dünya hayat için, âhiret de ceza ve mükâfat içindir. Böylece Kur'an'daki eşsiz âhenk ve dikkat âyetin seyrinde belirmektedir. Hayatın başlaması ve yeniden tekrarı gerçektir. Gökten ve yerden rızık verilmesi de bir gerçektir. Fakat insanlar bu gerçeklerden gafil bulunmaktadırlar. Bunun için Kur'an-ı Kerim bunları uyararak ve meydan okuyarak bu gerçeklere döndürmektedir :

«Allah'la beraber başka bir ilâh mı var? De ki : «Şayet doğru sözlü iseniz hüccetinizi getirin.»

Ama onlar hüccet getirmekten âciz bulunuyorlardı. Tıpkı bugüne kadar aynı şekilde hareket edenlerin âciz bulunduğu gibi. İşte bu metod Kur'an'ın akîdeyle ilgili konulardaki tartışma metodudur. Kur'an kâinat sahnelerini ve ruhî gerçekleri delil olarak kullanır. Ve kâinatı kalpleri yakalamak üzere kullandığı mantığın çerçevesi içerisine koyar. Böylece insan fıtratını uyarır ve bunu basit, açık ve vazıh mantığının hükmü altına alarak aydınlatır. Duyguları ve vicdanları onlarda yer etmiş bulunan hakikatlerle harekete sevkeder. Ancak insanların gafleti, isyanı bu gerçeklerin üstünü kapamış küfür ve inkâr o gerçekleri perdelemiştir. Kur'an-ı Kerim bu mantıkla kâinatın asıl projesindeki ve ruhların derinliklerindeki köklü ve değişmez gerçekleri yerleştirmeye çalışır. Ki bu gerçekler kâtı mantık kaideleri gereğince aslâ tartışmaya imkân bırakmaz. Nitekim bu mantık kuralları bize Grek mantığından geçmiştir. Ve «kelâm» yahut «tevhid» ilmi adı altında İslâm dünyasında yayılmıştır.

«Allah göklerin ve yerin yaratandır. Bir şeyi murad edince ona sadece «Ol!» der o da olur.» (Bakara, 117)

İşte burada, İslâm'ın tam ve mükemmel olan Allah akîdesine ve yaratan ile yaratılan arasındaki alâkalar mevzuuna ulaşıyoruz. İslâm'ın koyduğu *tasavvurlar* bu hususlarda en yüce ve en açık hükümlerdir... Bütün kâinat: *«Ol der de olur.»* emrinde kendisini bulan mantık ve kadir bir iradenin teveccühü ile Hâlık-i Zülcelâl'den südür etmiştir. İlâhî iradenin herhangi bir varlığın yaratılması için teveccühü, o varlığın hiçbir vasıta, madde ve kuvvet bulunmadan takdir edilen surette mevcut olması için kâfidir... Ancak bizim mahiyetini bilmediğimiz bu ilâhî irâde südürü istenilen o varlığa nasıl ulaşabilmektedir. İşte insan idrâkinin keş-

fedemiyeceği ilâhî sır buradadır. Zira beşerin takatı o sırrı idrâk etmeye muktedir değildir. Beşer idrâki onu anlayamaz. Çünkü onun esas vazifesi bu değildir. Beşerin yaratılmasına sebep olan en mühim vazife yeryünün hilafetidir. İnsan kendi vazifesini ifa edebilmesi için kâinat kanunlarını keşfetmek mevzuunda Allah'ın verdiği kudret miktarında onlardan istifade edebilir. İnsanın en büyük hilâfet vazifesi dışında diğer sırları çözebileceği miktarda kâinat kuvvetlerinden faydalanma kudreti verilmiştir... Ne yazık ki bir yığın felsefi cereyanlar; insanları tek kandili bulunmayan karanlık bir uçuruma doğru itmiştir. Bu uçuruma dalmış olan insan, o ilâhî esrarı keşfetmek için çırpınarak, beşerin sahası dışında bir yığın faraziyeler uydurmakta, buna rağmen de marifet yollarını bir türlü elde edememektedir. Bu faraziyelerin en üstün seviyeli olanları bile son derece gülünçtür. Evet, insanı hayrete düşürecek derecede gülünç. Bu tip hareketler bir filozoftan nasıl südür edebiliyor? Bunların esas sebebi bu felsefi cereyanlara kapılmış olanların insan idrâkini yaratılışının tabiatından dışarı çıkarıp insan için takdir edilen sahayı tecavüz etmeye çalışmalarıdır. Buna rağmen güvenilecek hiç bir şey bulamamışlardır. Hatta İslâm'ın gölgesinde yaşayan kimseler tarafından hürmete şayan hiçbir şey getirmemişlerdir. İslâm; mü'minleri bu gibi delilsiz uçurumlara sürüklemekten, bu nevî boş çırpınıslara itmekten korumuştur. Bu düşüncelerin başlangıçtanberi sistemi bozuktur. Müşlûmanlardan ve bilhassa Grek filozoflarının tesirinde kalarak felsefe cereyanına kapılanlar olmuşsa da konuya ellerini uzatıkları zaman bir yığın karışıklıklar içerisinde kalıp üstadları, Grek filozofları gibi işin içinden çıkamayan ve İslâm tasavvurunun hakikatı ile alâkalı olmayan bir yığın fikirler sokmuşlardır. Kendi sahası dışına çıkan,

hilkatının ve tabiatının üstüne atlamak isteyen her türlü beşeri çırpınışın varacağı kesin âkibet budur... Başka değil.

İslâmî düşünceye göre; yaratan ayrı yaratılanlar apayrıdır. Ve Yaratanın hiç bir benzeri yoktur. İşte burada «vahdet-i vücud» felsefesi tamamen İslâmî tasavvurun dışında kalır. Ve İslâm gayri müslimlerin vahdet-i vücud anlayışını tamamen reddeder. Yabancıla vahdet-i vücudu mevcudat ile yaratıcının bir olduğunu ve bu kâinatın haddi zatında Allah'dan koptuğunu kabul etmektedirler. Müslümanın nazarında bütün mevcudat birdir. Yani bir olan yaratıcı ilâhî irâdenin tâallukundan dolayı birdir. İlâhî kanunu kâinatta cereyan eden şekli ile birdir. Kâinattaki bütün mevcudatın uygun ve münasip şekilde ibadet ve huşu içerisinde Allah'a yönelişleri bakımından birdir :

«Doğrusu gökte ve yerde ne varsa O'nundur. Hepsi de emrine itâat ederler...» (Bakara, 116)

Gök ve yer arasında bulunan her şeyin Allah'ın malı olduğu çocukları olmasını icap ettirmez... Bütün kâinat tek bir derecede ve bir tek vasıta ile O'nun yaratıklarıdır.

«Allah göklerin ve yerin yaratanıdır. Bir şeyi murad edince sadece «Ol» der de olur.»

İlâhî irâdenin teveccühü beşer idrâkinin anlayamayacağı ve kavrayamayacağı bir keyfiyetle yerini bulur. Çünkü bu mevzular insan idrâkinin tâkâtı dışındadır. O halde bu sırrın aslına vâkıf olmak için, hiçbir kılavuz olmadan, bataklığa dalmanın, enerjiyi boş yere sarfetmenin yeri yoktur.

Âyet-i Kerime Ehl-i Kitab'ın Allah'a evlâd iddiasındaki sözlerini arzettikten, bu sözleri tashih ederek onların yüzüne çarptıktan sonra kötü tasavvur yönün-

den kitap ehli yahûdilerin tasavvurlarına tamamen uyan müşriklerin sözlerini serdetmeğe başlıyor :

«Bilmeyenler : «Ne olur Allâh bizimle konuşsa veya bize bir âyet gelse dediler. Onlardan öncekiler de tıpkı onların dedikleri gibi demişlerdi.» (Bakara, 118)

Burada «bilmeyenler»den maksat müşrik olan ümmî Araplardır. Çünkü müşrik Araplar'ın kitabı hiçbir bilgileri yoktu. Çok kere Resulullah (s.a.v.)'tan Allah'ın kendileri ile konuşmasını veya maddî hârikalar nevinden bir hârika göstermesini istiyorlardı... Onların bu nevi sözlerini zikretmekten maksat; öncekilerin de yani yahûdi ve hıristiyanların kendi peygamberlerinden böyle şeyler istediklerini açıklamaktır. Musa (a.s.)'ın kavmi de Allah'ı apaşıkâr görmek istemişlerdi. Mucize ve hârikalar mevzuunda şiddetli ve inatçı isteklerde bulunmuşlardı. İşte onlarla bunlar arasında tabiat ve dalâlet bakımından bir benzerlik vardır :

«Kalpleri birbirine benzemiş.» (Bakara, 118)

Şu halde yahudilerin müşriklerden farklı tarafları yoktur. Tasavvur, inad ve delâlet bakımından kalpleri birbirine benzemektedir!

«Biz yakinen bilmek isteyenlere âyetlerimizi apaçık bildirdik.» (Bakara, 118)

Kalbinde yakini îmanın huzurunu bulan kimse o yakinin hakikatini bu âyetlerde açıkça görür. Ve böylece vicdanında bir huzur hisseder. Hiçbir delil ve hârika insanda yakini îman temin edemez. Yakini îman sahibi mucizelerin delâletini idrâk eder, hakikata güvenerek bağlanır. Ve kalbini sağlam anlayışlara hazırlar.

Bu yaratılış mucizesi ve işleyen nizâm gerçekte bizi kendimizden geçirmeli ve Allah'ın huzurunda secdeye kapanmamıza neden olmalıdır. Ama biz gündelik işlerimizin akışı içerisinde bu gerçeği çabucak unutup veriyoruz.

HERŞEY VARLIĞINI ALLAH'A BORÇLUDUR

«And olsun ki onlara : Gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan, muhakkak onlar, onları Azîz ve Alîm olan yaratmıştır, diyeceklerdir.» (Zuhruf, 9)

Anlaşılabacağı gibi metinde geçen «Aziz ve Alim» sıfatı onların sözü değildi. Onlar kendilerini yaratanın Allah olduğunu biliyorlar fakat İslâm'ın getirdiği ilâhî sıfatları tanımıyorlardı. Halbuki bu sübûti sıfatlardan Cenab-ı Allah'ın zatı için hem kendilerinin hayatında, hem de kâinatın varlığında geçerli neticeler çıkıyordu. Onlar Allah'ın bu kâinatı ve kendilerini yarattığını kabul ediyorlar fakat ondan başkalarını O'na ortak koşuyorlardı. Çünkü şirk düşüncesini reddeden, onu gülünç ve düşük şekilde ortaya çıkaran ilâhî sıfatları bilmiyorlardı. Burada Kur'an-ı Kerim onlara kabullendikleri yaratıcının gökleri ve yeri yaratan Aziz ve Alim zat olduğunu anlatıyor. O'nun gücünün her şeye yeteceğini ve her şeyi bileceğini belirtiyor. Önce onları itiraf ettikleri noktadan alarak adım adım ilerletiyor. Ve bu itiraflarını müteakiben gelecek tali hususları zikrediyor.

Bunun ardı sıra bir adım daha ilerleyerek yüce Allah'ı sıfatlarıyla öğretiyor ve yaratıp yoktan varetmenin ötesinde onlara ne büyük lütuflarda bulunduğunu açıklıyor :

«Size, yeri O beşik kılmış, doğru gidesiniz diye yollar varetmiştir» (Zuhruf, 10)

Yeryüzünün insanoğluna beşik kılınmış olması gerçeğini her nesil ve her akıl ayrı şekillerde idrâk eder. Bu Kur'an'la ilk muhatap olan nesiller, bu Âyet-i Kerime'yi belki de yeryüzünün ayaklarının altına serilmiş olması, tarım ve ticaret için önlerine kurulmuş olması şeklinde umumî mânasiyle hayat ve gelişme için hazırlanmış olarak anlamışlardır. Biz ise bu ifadeyi bugün için çok daha geniş ve çok daha derin şekillerde telâkki ediyoruz. İlmimizin yeryüzünün fizik yapısı ve uzak-yakın tarihi muvacehesinde varabildiği noktaları kavrayabiliyoruz. O da görüş açımız ve değerlendirme tarzımız doğru ise şayet. Bizden sonra gelecek nesiller ise bu gerçekleri bizim anladığımızdan çok daha farklı olarak anlayacaklardır. Ve bu âyetin mânası her giden gün biraz daha genişleyecek, biraz daha derinleşecektir. İlim ve bilgi kapıları aralandıkça, insanoğlunun gözüne meçhuller açılarak malûm oldukça daha geniş ufuklar ve daha geniş bulutlara ulaşan anlamlar çıkaracaklardır. Biz bugünkü bilgimizle yeryüzünün insanoğlu için beşik kılınması gerçeğini şöylece anlıyoruz : Üzerinde yaşadığımız bu dünyaya birçok değişimlere uğramış, merhale merhale gelişerek en sonunda üzerinde insanoğlunun hayat yollarını bulacağı bir beşik haline gelmiş. Bu değişimlerin sonucunda dünyamızın yüzeyi sarp kaya olmaktan çıkarak ziraata elverişli toprak haline gelmiş. Yüzeyinde hidrojen ve oksijen birleşmesinden hayatın ana maddesi olan su oluşmuş. Kendi mihveri etrafında dönmeye devam ederek üzerinde hayata elverişli bir iklim şartının ve ısı miktarının oluşmasını sağlamış, gerek kendi mihveri etrafında, gerekse güneşin çevresinde yaptığı hareketlerin hızı, yüzeyinde yaşayan canlıların ve eşyanın istikrarına elverişli boşlukta uçuşup dökülmesini önleyen bir tarzda olmasını sağla-

mıştır. Biz yine bu gerçekten anlıyoruz ki, yüce Allah, üzerinde yaşadığımız bu küçük yıldıza birçok hususiyetler vermiş. Meselâ çekim gücü sayesinde hayata elverişli bir atmosfer tabakasının teşekkülü sağlanmıştır. Şayet dünyamızın etrafını saran atmosfer dünyamızın çekim gücünden kurtularak boşluğa gidecek olsa, tıpkı çekim gücü az olan diğer yıldızlarda olduğu gibi yeryüzünde de hayat mümkün olmazdı. Meselâ ay böyledir. Yine yeryüzünün bu çekim gücünü yüce Allah dünyanın hareketinden doğan diğer itici faktörlerle birlikte mütenasip olarak halletmiş, canlıları ve eşyayı uçurup dökülmekten koruduğu gibi, insanın ve canlıların dünya yüzeyindeki hareketinde elverişli bir vasat olmasını temin etmiş. Şayet dünyamızın çekim gücü olmasaydı, üzerinde bulunan canlılar ve bütün eşya toprağa yapışır veya çok zor olurdu. Öte yandan havanın basıncı artar ve bu basınç yüzünden insan toprağa yapışır kalırdı. Yahutta bu atmosfer basıncı bizim bir sineği veya sivrisineği bir çarpışımızla düşürdüğümüz gibi insanoğlu da olduğu yerde düşer kalırdı. Halbuki çoğu kere biz o haşareyi yere çarparken elimizle dokunmayız. Sadece havanın basıncını o noktaya cem ederiz. Aksi taraftan, şayet hava basıncı olduğundan daha hafif olsaydı o zaman göğsümüz patlar, damarlarımızda kan deveranı mümkün olmazdı.

Diğer taraftan biz yeryüzünün insanoğluna beşik kılınması ve hayat için elverişli yolların açılması gerçeğinden öğreniyoruz ki Aziz ve Alim olan yaratıcı, kâinatımızda insanoğlunun varlığına ve hayatini devam ettirmesine elverişli ortamı topluca hazırlayan ve varlığını sürdürmesini sağlayan birçok uygunluklar koymuştur. Şayet bu uygunluklardan birisi bozulacak olsa yeryüzünde yaşamak imkânsızlaşır veya

zorlaşırdı. Yukarıda zikrettiğimiz haller bunlardan bir kısmı da işte: Yüce Allah dünyamızın yüreğini oluşturan okyanusların ve denizlerin meydana getirdiği büyük su kitlelerini, yeryüzünde meydana gelen bir çok reaksiyonlardan arta kalan öldürücü gazları emmeye elverişli bir tarzda yaratmıştır. Ve böylece yeryüzü dengesinde dünya atmosferinin daima canlılar ve hayat için elverişli bir vasatta kalması sağlanmıştır. Öte yandan varlıklar dünyasında öyle bir muvazene makinesi kurulmuş ki, insanların yaşamak için tükettikleri oksijenle bitkilerin fotosentez ameliyesi esnasında salıverdikleri oksijen arasında tam bir denge vardır. Şayet bu denge sağlanmamış olsaydı, bir süre sonra oksijensizlikten dolayı tüm canlılar boğulur giderlerdi.

Daha böyle nice gerçekler var ki yüce Allah'ın «*Siz e yeri O beşik kılmuş, doğru gidesiniz diye yollar varetmiştir*» âyetinin delâletinin içerisine girer. Her geçen gün ortaya çıkan buluşlar, bu Kur'an'a ilk muhatap olan insanların kavrayışlarının ötesinde yeni yeni anlayışlar ekler. Hepsi de Aziz ve Alim olan, göklerin ve yerin yaratıcısına şehadet eder. Hepsi de beşer zihnine, idare edici kudret elini hatırlatır. Gözü nereye ilişirse ilişsin, kafası nereye takılırsa takılsın, o kudret elini hisseder, başıboş yaratılmadığını, tesadüflerin eline terkedilmediğini anlar. Bu kudret elinin her zaman kendisini koruduğunu, hayatta attığı her adımı tayin ettiğini, hayat öncesi ve hayat sonrası her hareketini kontrol ettiğini anlar.

«*Doğru gidesinz diye.*» Şu halde kâinatın ve kâinat-taki dehşetengiz kanunların iyice düşünülmesi ve dikkatle takip edilmesi insan kalbini kâinatın yaratana ve kâinata o akıl almaz ince nizamı veren Allahu Teâlâ'ya götürmeye kâfidir.

Şimdi onları bir adım daha ilerleterek yeryüzüne insanoğlu için hazırlanması ve hayata elverişli yolların temininden sonra hayatın ve canlıların doğuşu merhalesine getiriliyor :

«Gökten bir ölçüye göre suyu O indirmiştir. Biz onunla kupkuru, ölü bir memlekete yeni bir hayat veririz. İşte siz de böyle çıkarılacaksınız.» (Zürüf, 11)

Gökten inen suyu herkes bilir ve görür. Ama birçok kişi bu hayat verici gerçek karşısında hiç harekete geçmez ve uyanmaz. Çünkü uzun süredir ona alışmış ve tekrarlandığını görmüştür. Ama Allah'ın yüce peygamberi Muhammed Mustafa (s.a.v.) ise, o gökten inen suyun her damlasını bir başka sevgi, bir başka saygı, bir başka duygu ve sevinçle karşılar. Ve onun Allah katından indiğini kabul ederdi. Zira o mübarek insanın canlılık fışkıran kalbi, bu damlalarla birlikte Allah'ın canlılık dolu sanatını idrak eder ve bu sanat-kâr eli görürdü. İşte kalbini Allah'a bağlamış olan insanın da varlık kanunlarını böyle kabul etmesi gerekir. Zira kendisi de bu kâinata hükmeden ve Allah tarafından belirtilen kanunların mahsulüdür. Gökten inen her damlada Allah'ın kudret eli vardır. Gökten inen yağmurun aslında yoğunlaşarak yükselen suların buharından meydana gelmiş olması bu gerçeğin tesirini azaltmayacağı gibi önemini de yoketmez. Çünkü o zaman soracağımız soru şudur : Bu yeryüzünü kim yaratmıştır? Kim oraya su vermiştir? Isıyı tayin eden kimdir? Isıyla birlikte suyun buharlaşmasını temin eden güç nedir? Isının buharın yükselmesini sağlayan ve sonra atmosferin tabakalarında yoğunlaşmasını temin eden faktör nedir? Öte yandan yoğunlaşan buharın elektrik yüküyle yüklenmesi ve bunların sürtüşmesi sonucunda şimşeklerin meydana gelerek bulut halindeki buhar kümelerinin su şeklinde yeniden dünyamı-

za inmesini sağlayan özelliklerini kâinatımıza kim vermiştir? Hem elektrik nedir? Nasıl oluyor da srtşen bulut kümelerini yeryüzüne tekrar su halinde indiriyor bu esrar dolu g? Bu soruların cevabı olarak ilim tarafından bize söylenenler duygularımızın üzerine çok ağır yükler yüklüyor. Ve bizi kâinat mucizesini kavramaktan uzaklaştırıyor. İlmin söyledikleri duygularımızı bileyeceğine, kalbimizi yumuşatacağına daha bilinmez şeylerle onları eziyor.

«Gökten bir ölçüye göre suyu, O indirmiştir.»

Bir l vardır inen suda. Dengelidir. Ne dünyayı suya boğacak kadar fazla, ne de toprağı susuzluktan çatlatacak kadar azdır. Biz akılları durduran bir uygunluklar dünyasında yaşıyoruz. Ve bugün hayatın sağlanıp varlığını devam ettirmesi için bu uygunluğun zaruretinin biliyoruz.

«Biz onunla kupkuru, l bir memlekete yeni bir hayat veririz.»

Hayat veririz ki, onun aslı sudur. Çünkü her canlı sudan yaratılmıştır.

«İşte siz de böyle ıkarılacaksınız.»

Hayatı ilk olarak yaratan onu yeniden iade edecektir. şu l topraktan ilk defa canlıları çıkaran zat, kıyamet günü de topraktan canlıları çıkarmaktadır. Çünkü hayatın yeniden temini başlangıcı gibidir. Ve bunun Allah'a zor gelen bir yanı yoktur.

Hayvanlar mevzuuna gelince :

«Bütün iftleri, O yaratmıştır. Gemiler ve hayvanlardan sizin için O binek yapmıştır.»

Ta ki bunların üzerlerine oturunca Rabbinizin nimetini anarak «bunları buyruğumuza veren ne yücedir» diyesiniz. Yoksa biz onu zaptedemezdik.

Ve biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz.» (Zuhruf, 12-13)

Bu âyetin belirttiği gibi hayatın ana kaidesi çift olmaktır. Zira bütün canlılar çift olarak yaratılmışlardır. Hattâ ilk canlı varlık olan hücre bile bileşiminde dişilik ve erkeklik özelliklerini taşır. Daha da genişleterek diyebiliriz ki, çift olmak sadece hayatın ana kaidesi değil, kâinatın ana kaidesidir. Çünkü kâinatın temeli artı ve eksi yüklü elektronlardan meydana gelen atomdur. Binaenaleyh burada di bir çiftlik sözkonusudur. Nitekim şu ana kadar yapılan tabii araştırmalar bunu göstermektedir. Her halükârda çift olmak bilinen hayatın bir gerçeğidir. İnsan olsun veya olmasın Allah bütün canlıları bir çiftten yaratmıştır :

«Gemiler ve hayvanlardan sizin için O binek yapmıştır.»

Böylece insanlara Allah'ın kendilerini yeryüzüne halife seçmesindeki nimeti anlatılmakta ve Hak Teâlâ'nın insanoglunun emrine verdiği enerjiye işaret edilmektedir. Sonra da Allah'ın verdiği bu nimetlere şükretmek için lâzım olan edep tavrını anlatıyor. Nimetini açıkladıkça onu veren nimet sahibini de hatırlatıyor ki kalpler Allah'a bağlılığını devam ettirsin :

«Ta ki bunların üzerlerine oturunca Rabbinizin nimetini ananark : Bunları emrimize veren ne yücedir, diyesiniz. Yoksa biz onu zaptedemezdik.

Ve biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz.»

Biz O'nun verdiği nimetlere misliyle mukabele etmek şöyle dursun, karşılayabilecek şükür vazifesini dahi ifa etmekten âciziz. Hem onlar bilmelidirler ki, yeryüzünde hilâfet vazifesini yerine getirdikten sonra Rablerine döneceklerdir. Ve Rableri kendilerini nimetleriyle donatarak verdiği bu hilâfet görevinde yaptıklarından hesaba çekecektir :

«*Ve hiç şüphesiz Rabbimize döneceğiz.*»

İşte nimet veren zat hakkında takınmamız gereken edep tavrı budur. O'nun verdiği nimetlerle donandığımız zaman hep bu edebi hatırlamalıyız. Halbuki biz o nimetlerin içine giriyor, sonra da kalkıp unuttuveriyoruz hepsini.

Bu konuda İslâm terbiyesi ve edebi, kalbin eğitilip vicdanın canlandırılmasıyla kuvvetle alâkadardır. Yoksa İslâmiyet sadece hayvanların üzerine binilirken veya gemilerde gezinirken hatıra getirilecek yahutta dile söylenip geçilecek mücerret ibarelerin meydana getirdiği ayinlerden ibaret değildir. İslâm edebi, her şeyden önce ruhları Allah'ın gerçek vasfını kavramak, kul ile Rabbî arasındaki bağlantıyı idrâk etmek ve insanların sahip bulundukları her şeyde Allah'ın gücünü ve kudretini görerek emirlerine müsahhar kıldığı her nimetin doğrudan doğruya O'nun lütuf ve ihsanından ibaret olduğunu, insanların karşılığını ödemesinin mümkün olmadığını ve buna güçlerinin yetmeyeceğini ihsas ettirmek üzere canlandırılmasından ibaretir. Böylece ruh dirilir ve insan kalbi her zaman hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkmanın ürper-tisi içerisinde bulunur. Bu duygular ise beşer kalbinin her zaman Allah'ın murakebesinden uzak bulunmayan bir hassasiyet ve uyanıklık içerisinde bulunmasını sağlar. Gaflet, nisyân ve katılık içerisinde donup kâ-tılaşmasını önler.

İşte böylece Allah'ın varlığı ve azameti karşısında almamız gereken tavrı Seyyid Kutub önümüze koymaktadır. Müslüman için Allah'ın varlığı hiçbir zaman ana problem olmamıştır. Esas konu Allah'ın birliği ve O'na lâyıkiyle ibâdet edilip edilmediği mes'alesidir. Bundan sonraki kitapta tevhid, küfür ve şirk konuları işlenecektir. Tevfik Allah'tandır.

İslam'ın kalplerden ve beyinlerden uzaklaştırılması ile birlikte, birçok problemin girdabında kendini yitiren ve kurtuluşun kendisine uzanacak elini bekleyen günümüz insanı için hazırlanan, SEYYİD KUTUB KÜLLİYATI, Seyyid Kutub'un bütün eserleri taranarak on değişik konudaki fikirleri özetlenerek hazırlanmıştır. On kitaptan oluşan SEYYİD KUTUB KÜLLİYATI, ideoloji karmaşasının olduğu çağımızda, gerçek İLÂH'ın kim olduğunu, o'nu tanımanın, indirdiği kitaptan tat almanın, kısacası "eşrefi mahlûkât" olmanın özelliklerini anlatmaktadır.